

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת וירא תשפ"ד

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת וירא תשפ"ד..... 1

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר..... 2
והיה כעץ המשלת התורה הקדושה ותלמידי החכמים ל'עץ' - גוונים..... 2

אזורך - עולם התפילה / הרב חיים שולביץ, עיה"ק ירושלים..... ט
אברהם תיקן שחרית.....ט

אהל תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים..... יד
"נסיון העקידה" (מה בין המסירות נפש של אברהם ליהודים בכל הדורות,
והשינוי בין מסי"נ של יהודים לישמעאלים)..... יד

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לויקווד..... כב
בטחון בשעת מלחמה! וסיפור נפלא!.....כב

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן,
מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק..... כה
סימן לבניך שעתיד אני להתיצב בעדת הדיינים והן יושבין..... כה
אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום כה יהיה זרעך..... כח
לרגל המצב: סגולת ה'סדר היום' - אמירת פרשת העקידה בכל יום..... ל

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל ציון'..... לא
איסורי קורבה בבני נח..... לא

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר..... לג
המטרה בעבודת השם.....לג

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. לה
פניני עיון בפרשת השבוע.....לה

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,
מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס.....לט
קול ה' חוצב להבות אש - רסיסי דמע על סילוקו של מרן ה'ברכת מרדכי'
זצוק"ל.....לט

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון
מרוגטשוב..... מג
למה השתחוו הערביים לאבק רגליהם.....מג

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן

מלכים וש"ס מז

רמז ללימוד המוסר מז

רמז לקיום ההלכה מח

שמו של יצחק מח

טעם הזכרת בני הפלגש נ

חזרת הש"ץ / הרב אברהם שץ, ראש כולל טהרות 'תפארת שלמה' בשכונת רמת

שלמה, ירושלים עיה"ק נא

מדוע אברהם התפלל על סדום הרי סדום היו אכזרים ואסור לרחם על

האכזרים נא

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב נג

'חלילה לך' - להמית צדיק עם רשע נג

מאחורי הפרשה / הרב יצחק לובנשטיין, מו"ל כתבי וספרי הגרי"א וינטרויב זצ"לנה

לאהוב ... אבל איך? נה

מי הדעת - תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה',

מודיעין עילית נז

חינוך לתלמוד תורה נז

מנחת שמואל / הרב שמואל קליין סא

יהודי הוא קבלן עשיה לא קבלן הצלחות סא

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות

"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד סד

מבחן החסד סד

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית עב

ובקשו את ה' אלקיהם עב

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח

החדשות', מודיעין עילית פב

עבודה זרה של ערביים פב

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס יאמר ישראל (רחובות) פד

עליה לצורך עליה פד

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן

הגר"ש רוזובסקי זצ"ל פו

יסוד התורה - מה חובתנו בעולמו פו

נעימות החיים / הרב שלום אלעזר מאסקאוויטש, רב דחבורת 'נעימות החיים', בן כ"ק אדמו"ר משאץ שליט"א, בני ברק פח
פח החיזוק של ישעיה הנביא.....

נר למאור / הרב אברהם מאיר הכהן קפלן, ר"מ בישיבת 'משכן העדות' ומח"ס 'תורת אמך' צ
והשענו תחת העץ שעשה להם סוכה.....

עולמות / הרב זאב קופילוביץ צג
אנא א-ל נא רפא נא לה בהראות לה נועם זיווך.....

פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי צה
חנוך לנער בראשית דרכו, גם כי תזקין לא תסור ממנה.....

פתגמי אורייתא / הרב יוסף חיים אלבוים, בעמ"ח 'אורייתא' ו'דעת חכמה' צז
על כן.....

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר ק
בקשתו של ישראל מול קשתו של ישמעאל.....

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער קב
המלחמה בארץ ישראל - וארשתיך לי באמונה וידעת את ה'.....

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק קו
האם אברהם אבינו עשה ביקור ד' ימים לפני שרצה לשחוט את יצחק.....

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה קט
לשנות מפני השלום.....

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה קיא
"הברירה הטבעית" - תיקון העולם או חורבן העולם.....

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד קיד
יהי כבוד ה' לעולם!.....

שירה..... קכ

שירה / הרב משה ברחבויים קכא
'עושה שלום במרומיו' [בעקבות מאורעות שמחת תורה תשפ"ד]..... קכא

חינוך..... קכג

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
קכד.....
[המציל נפש אחת כאילו הציל שולחן ערוך!](#)..... קכד

חידות..... קכו

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'..... קכז
[חידה בפרשת השבוע!](#)..... קכז
[פתרון חידת 'פתשגן הכתב'](#)..... קכח

אספקלריא לדף היומי..... קכט

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת..... קל
[הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב](#)..... קל

סיפור..... קלד

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק
קלה.....
[פרק ל"א "בנתיב היסורים" \[מעגל שני של הסיפור\]](#)..... קלה

דברים אחדים / הסופר הרב יאיר וינשטוק..... קמב
['אין שמחה כתורה' - דברים אחדים לזכרו של הגאון הגדול הצדיק רבי
ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל ראש ישיבת עטרת ישראל וחבר מועצת גדולי
התורה](#)..... קמב
["נטפי דמע על סילוק הארון"](#)..... קמד

אספקלריא לפרשת וירא תשפ"ד

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
'והיה כעץ' המשלת התורה הקדושה ותלמידי החכמים ל'עץ'
- גוונים

כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חִפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה. וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתּוֹלַע עָלָיו פְּלִיגֵי מַיִם אֲשֶׁר
פָּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעֵלְהוּ לֹא יִבּוֹל וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ (תהלים א, ב-ג)

*

במדרשי חז"ל^א מבואר מה שהפסוקים מדמים את התורה הקדושה לעץ:
התורה היא "עץ חיים" שאם עבר אדם עבירה אפילו אם אינו יכול ללמוד תורה ואף
לקרוא דברי תורה אין יכול, "יחזיק" בעץ התורה ויחיה.
וכעין זה בזהר הקדוש^ב: "עץ חיים" זאת התורה, שהיא אילן עילאי גדול וחזק.

*

לשון ה"חרדים" (רבי אלעזר אזכריני) ברוח זו: העולם - ים סוער, הגוף - תל עפר בתוכו,
הנשמה - איש עומד על התל, ועץ החיים נטוע עליו. אם הוא חכם לב יתחזק ויתקשר
באילן, כי היום או מחר יכו בחזקה גלי הים בתל ויהרס, ואם לא יהיה הוא נקשר באילן
ישטפו בתל. היינו דכתיב "עץ חיים היא וגו'" וכו'.

וכלפי ההחזקה בעץ התורה היה אומר רבי אליהו לאפיאן זצ"ל^ד: "עץ חיים היא למחזיקים
בה ותומכיה מאושר": נאמר למחזיקים "בה" - התורה היא עץ חיים למי שיודע שהוא
מחזיק "את עצמו" בתורה, אבל "ותומכיה" מי שחושב שהוא מחזיק את התורה בתמיכתו,
הוא אמנם "מאושר", אבל עבורו התורה אינה "עץ חיים".

*

עוד כתב ה"חרדים" בדימוי התורה לעץ:

על האדם לבחור מצוה אחת שבה יחזיק במיוחד בכל הכח. שכללות התורה, שהם תרי"ג
מצוות, נקראים עץ חיים - ככתוב 'עץ חיים היא', והאוחז ענף אחד מן האילן היטב, אוחז
בכולם, שכולם גוף אחד.

^א מדרש תנחומא, וישלח ט, ובדומה בויקרא רבה [קדושים] ריש פרשה כה.

^ב ויקרא נג, ב, תרגום.

^ג פרק סו (עח).

^ד לב אליהו, שביבי לב, אות מג.

מה שאין כן אם יבוא לתפוס בכל הענפים יחד שלא יתפוס כלום [על דרך תפסת מרובה לא תפסת].

*

בעל ההפלאה^ה מפרש את דימוי התלמיד חכם לעץ:

והיה כעץ - שגדל והולך.

שהפסוק מציין את התקדמותו, כמו שאמר "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה" ודרשו חז"ל (ע"ז יט,א) שקודם שעמל בה נקראת "תורת ה'", ואחר שעמל בה נקראת על שמו - "תורתו". ובא לומר שגם כאשר עולה לו קושיא בלימודו נועדה קושיא זו רק כדי שיתגבר עליה ויחכים יותר. עד כאן דבריו.

יש להטעים שכך היא הדרך, שהשגת חידושי התורה באים על ידי הקדמת קושיא, ועל דרך דברי הזוהר הקדוש (שמות קפד ע"א, תרגום): שלא מתישבים דברי תורה אלא שם, שאין אור אלא אותו היוצא מתוך החשך.

*

ומבאר בעל ההפלאה את המשך הפסוקים: **לא כן הרשעים - הרשעים הם להפך, כי אם כמוץ אשר תדפנו רוח - שה' מעלה להם קושיות במטרה הפוכה, כדי לדחותם ולהפילם, על כן לא יקומו רשעים במשפט - שלעולם מטעהו השי"ת בספקות, ולא יקומו חטאים - חסרונות וספקות - בעדת צדיקים, [יא"ק: שאם יש להם קושיא אין לה "תקומה", כי היא ניתנה להם כדי שיתגברו עליה, כנ"ל] כי יודע ה' דרך צדיקים - ללמד ענוים דרכו, להביאם לידיעת המשפטים, ודרך רשעים תאבד - כדי להאבידם.**

ונראה לבאר על פי דבריו גם את תחילת המזמור: **אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים - לשמוע בקול יצרו שמפתהו (כמו שכתב שם): "למה תבלה את זמנך, הרי במה שאתה מחפש תירוץ אין כוונתך אלא ליישב את דעתך מן הקושיא, וביכולתך לומר איזה דוחק ולהמשיך הלאה", ובדרך חטאים - "חסרונות", כלומר קושיות - לא עמד - אינו מניח לעצמו להתעכב, אלא מתאמץ למצוא תירוץ אמיתי, ובמושב לצים לא ישב - להתבטל מן התורה בכך שיתרשל מלחפש תירוץ (על דרך דברי חז"ל במסכת אבות פ"ג מ"ב)**

*

ורבי ירוחם זצ"ל היה אומר^י בדימוי תלמידי החכמים לעצים:

כשם שיש להעריך עצים 'צומחים' ולא עצים 'גדולים' שכומשים והולכים, כך יש להעריך את החותרים לגדול יותר מהגדולים שאינם חותרים.

^ה פתחא זעירא לכתובות, אות כו.

^י וראה עוד בזה"ק בראשית קסה ע"ב ושמות יב ע"ב: חכמה מתוך טפשות.

^י רבי ירוחם הלוי ליוואוויץ ראש ישיבת מיר, דעת תורה, פרשת דברים - ביאורים, עמ' צב. ע"ש מיסוד דברי ר' ישראל מסלנט.

אאזרך - עולם התפילה / הרב חיים שולביץ, עיה"ק ירושלים

אברהם תיקן שחרית

וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בְּבֹקֶר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת פְּנֵי ה' (יט, כז)
תקנת תפילת שחרית

בברכות (כו:): אברהם תקן תפלת שחרית, שנאמר 'וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם', ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר 'ויעמד פינחס ויפלל'.

וכבר הקשו תוספות (שם ד"ה יצחק) הרי אמר רב ספרא (יומא כח:): צלותא דאברהם מכי משחרי כותלי, והיינו בשעה שש ומחצה ביום. והרי אברהם תיקן תפלת שחרית, ומשמע שלא התפלל מנחה. ותירצו שאחר שתיקן יצחק תפילת מנחה אף אברהם התפלל אותה. ועדיין צריך טעם למה התפלל בשש ומחצה, והרי עיקר זמנה הוא מפלג המנחה, וקודם לכן אין זה בדיעבד (רמב"ם תפילה פ"ג ה"ב, שו"ע סי' רל"ג ס"א), ומשמע שקיבל את עצם התפילה ולא את זמנה, ויש ליתן טעם בזה.

אבות תיקנו תפילות והסמיכום חכמים לזמני התמידין

והנה בברכות שם אמר ריב"ל שחכמים תקנו את התפילות כנגד התמידין, וריב"ח אמר שהאבות תקנו את התפילות, ומסקנת הסוגיא שריב"ח מודה שאבות תיקנום וחכמים הסמיכום לזמני הקרבת התמידין. ואכן הרמב"ם (תפילה פ"א ה"ה, פ"ג ה"ב) נקט שהתפילות נתקנו כנגד התמידין, ואילו בהלכות מלכים (פ"ט ה"א) כתב שאברהם יצחק ויעקב תקנו את שלשת התפילות, וביאר המרכבת המשנה דהיינו כמסקנת הגמרא בדעת ריב"ח, אולם באמת גם מדברי ריב"ל מוכח כן, כי בגמרא אמר שחכמים תקנום כנגד תמידין, ואילו במדרש (ב"ר סח ט) אמר שהאבות תקנום. ואם כן יש לבאר במה נחלקו.

^ח וראה תוספות ישנים (יומא שם) ומבי"ט (ביאור פרק שירה) שאברהם אבינו קיים כל התורה כולה, וודאי התפלל בכל יום גם מנחה וערבית, אלא שלא תקן ולא צוה לבניו אחריו עליהן אלא על תפלת שחרית שתקנה הוא לבניו ולכל ביתו אחריו, והם יתקנו תקון קבוע למנחה וערבית.

^ט ראה רש"י (יו"כ) שביאר את הכתוב 'וימל בשר ערלתם בעצם היום הזה' - ביום, ולא בלילה, לא נתיירא מן הגויים ולא מן הליצנים וכו'. ותמה המנחת חינוך (מצוה ב) שהרי אף אם היה ירא מהם, וכי יכל למול בלילה והלא המל בלילה אינו יוצא ידי חובתו. ומוכח שאברהם קיים רק את גוף המצוות שניתנו לישראל, אך לא דקדק בזמניהם, כי אין הזמן מדיני המצוה, אלא פרט נוסף שניתן כתנאי לקיום המצוה, והוא לא נכלל בקיום המצוות של האבות, שלא קיימו אלא את גוף המצוות מהטעם המבואר בנפיה"ח (ג ז) שהשיגו בנפלאות השגתם תקוני העולמות וסדרי הכחות העליונים אשר יתקנו בכל מצוה ומצוה, ואילו ענין זמן הקיום נוסף רק לישראל, וכיון שאת עצם מצות המילה יכל לעשות בלילה, הוצרך הכתוב לגלות שמל דוקא ביום כדי להורות שאינו ירא מן הליצנים. והרחבנו בזה בספר היובל 'יובל היא' שזמן הקיום של המצוה הוא פרט מזמן החיוב, כי מחוץ לזמן החיוב אין המצוה קיימת כלל, ואילו זמן הקיום מגביל את יכולת הקיום במשך זמן החיוב. אכן במנחה אין לומר שזמן החיוב הוא משש ומחצה, ועיקר קיומה מפלג המנחה, כי באמת זמן קיומה הוא משש ומחצה, שהרי מאז יכלו להביא גם את התמיד, אלא שהוא קיום בדיעבד.

^י כי אילו כוונתו שהתפללו, הרי הוא בכלל מה שקיימו את כל התורה כולה, ולמה הזכיר את התפילות. לחם משנה.

ובאור שמח (תפילה פ"ג ה"ט) כתב, כי מה שאמרו בגמרא שם, שמי שלא התפלל תפילה אחת, יש לו תשלומין בתפילה שאחריה, הוא רק למ"ד תפילות אבות תקנום, כי אם חכמים תקנום כנגד תמידין, הרי כשם שבקרבנות אמרו 'עבר זמנו בטל קרבנו', כך גם לגבי תפילה שנתקנה כנגד תמיד.

ועומק הדברים הוא, כי כבר כתבו תוספות (שם ד"ה איבעיא) שאין תשלומין לתפילת מוסף, כי מה שנתנו חכמים יכולת לתשלומין, הוא משום שהתפילה היא בקשת רחמים, אך תפילת מוסף אין בה בקשת רחמים, אלא היא באה תחת קרבן מוסף, ואין תשלומין לקרבן אחר זמנו. ונמצא שהתשלומין לתפילה הוא מצד תקנת האבות, שהיא תפילה כבקשת רחמים, ולולי תקנום האבות לבקשת רחמים, הרי מצד מה שעומדים תחת עבודת הקרבנות לא היה להן תשלומין.

שני סדרי זמנים לתפילות

והנה תפילות ימות החול שוות הן, ואם יתפלל אדם שחרית בשעת מנחה, תעלה לו למנחה, ולכאורה מוכח שאין לכל תפילה שם בפני עצמה, אלא שחובה להתפלל שלש פעמים ביום, ונקראו שמות התפילות לפי זמן קיומן בשלשת חלקי היום, כמבואר בגמרא (ברכות כ:): שעל כך אמר דוד המלך 'ערב ובוקר וצהריים אשיחה ואהמה'^{יא}, וכתב רבינו יונה שם שנשים חייבות בתפילה כי אין הזמן גרמא, והלוואי יתפלל אדם כל היום, דהיינו, שחייב התפילה אחד הוא, להתפלל בכל חלקי היום.

נמצא שכאשר תקנו האבות תפילות, לא נקבעו זמניהם כזמני התמידין, כי תפילת האבות לא היתה תחת עבודת הקרבנות, אלא בקשת רחמים לפי חלקי היום, ורק חכמים הסמיכו את זמני קיום התפילות בחלקי היום לזמני הקרבנות, ולכך אף שזמן המנחה לדידן הוא כסדר העבודה, בעת הקרבת מנחת התמיד של בין הערבים (תוס' פסחים קז. ד"ה סמוך)^{יב} הרי אברהם התפלל אותה כעיקר תקנתה לבקשת רחמים בכל זמני היום, ולכן הקדים להתפלל בתחילת החלק השני של היום, שהוא בשש שעות ומחצה^{יג}.

ובזה יבוארו גם גדריו זמנה של תפילת שחרית, שכתב הרמב"ם (תפילה פ"ג ה"א) 'מצות תפילת שחרית עד ארבע שעות, ואם עבר או טעה והתפלל אחר ארבע עד חצות היום יצא ידי חובת תפילה, אבל לא יצא ידי חובת תפילה בזמנה', ותמה הבית יוסף (סי' פט) שהרי זמן שחרית נחלקו בו רבי יהודה וחכמים (ברכות כז.), וכיון שהרמב"ם פסק כרבי יהודה שזמנה עד ארבע שעות, הרי אחר כך אינה תפילה כלל. וכתב שכיון שחכמים אמרו שזמנה עד חצות, סבר הרמב"ם שאין להרבות במחלוקת ולומר שלרבי יהודה קודם חצות אינו זמן

^{יא} המאירי בחיבור התשובה כתב, שפסוק זה הוא 'הערה להיות כל עתות היום לעבודתו, וכן הערה בהם אל שלשה זמני האדם שהם ביחס זמן ערב ובקר וצהריים'.

^{יב} והג"ר א (שנות אליהו ברכות פ"ד מ"א, אמרי נועם שם כו.) כתב, שזמן תפילת שחרית תלוי בזמן שחיתת התמיד, ולכן יש להקדימו לנץ החמה, ואילו זמן מנחה תלוי בעת הקרבת המנחה, ולכן יש לאחור.

^{יג} ואכן הרמב"ם בהלכות מלכים כתב שיצחק תיקן 'תפילה אחרת לפנות היום', ולא קראה 'מנחה', והיינו כי אף יצחק לא תקנה כנגד קרבן, וממילא לא שייך לקרותה 'מנחה', ומה שיצחק התפלל 'לפנות ערב', הוא מצד מדת הדין הבאה לעולם כי ינטו צללי ערב, כדלהלן פר' חיי שרה.

תפילה כלל. ותמה הלחם משנה, שהרי טעמו של רבי יהודה הוא כי שחרית כנגד תמיד, ואחר ד' שעות כבר אינו זמן קרבן התמיד, ומה שייך שיודה בדיעבד שמתפלל עד חצות. אכן לפי המבואר, הרי אף שאין בה קיום מצוה של תפילה כנגד עבודה, מכל מקום הוא זמן בקשת רחמים של תחילת היום, וזה נמשך עד חצות, והיינו שלא חלק רבי יהודה על חכמים אלא לענין זמנה כנגד העבודה, אך אף הוא מודה שיש קיום לתפילה זו מצד בקשת רחמים.

*

תקנת האבות להתפלל לפי שינויי הזמנים

והנה גם קודם תקנת האבות היה חיוב תפילה, כאמור בראשית הבריאה 'ואדם אין לעבוד', ויש לדון אם החיוב היה על תפילה אחת ביום, והאבות הם שתיקנו להתפלל בכל חלקי היום, או שמא גם חיוב זה כבר קדם לאבות, אלא שהם קבעו את מהותה של תפילה בכל חלק ביום.

פתח דבר נמצא בירושלמי (ברכות פ"ד ה"א), שבטרם הביא את מחלוקת ריב"ל וריב"ח, הקדים את שיטת רבי שמואל בר נחמני, ששלשת התפילות כנגד ג' פעמים שהיום משתנה על הבריות, ולכך בשחר צריך לאדם לומר מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שהוצאתני מאפילה לאורה, במנחה צריך אדם לומר מודה אני לפניך ה' או"א כשם שזכיתני לראות החמה במזרח כך זכיתי לראות במערב, בערב צריך לומר יהי רצון מלפניך ה' או"א כשם שהייתי באפילה והוצאתני לאורה כך תוציאני מאפילה לאורה יי. ומשמע שלא נחלקו עליו ריב"ח וריב"ל בטעם קביעת שלש תפילות, שהן תלויים בהשתנות זמני היום, והוא חיוב קדמון, והנידון רק באופן חלוקתם, אם לפני מדותיהם ומצביהם של האבות, או לפי ענין הקרבנות בחלקי היום.

וכבר כתב המבי"ט (בפירוש פרק שירה) שהאבות תקנו את התפילות לפי שינוי זמני היום, כי בשינוי הזמן קרה לכל אחד מהם שניצול דרך נס, אברהם אבינו ניצול מאור כשדים מכבשן האש ותקן תפלת שחרית שהוא שינוי הראשון ההווה בכל יום. ויצחק אבינו ניצול בעקידה ותקן תפלת מנחה אחר חצות שהוא שינוי השני ההווה בכל יום. ויעקב אבינו קרה לו נס שניצול מאלפז בן עשו, ותקן תפלת ערבית בכניסת הלילה שהוא שינוי שלישי ההווה בכל יום. ומשמע שיש לכל אב שייכות לחלק מן היום השייך בייחוד למדתו.

וכן כתב מהר"ל (נתיב העבודה ג) 'אברהם תקן תפלת שחרית בהתחלת היום, כי היה אברהם התחלה באבות, והיה דומה אברהם לשחרית שהוא התחלת היום, והוא ית' התחלה אל העולם. ותקן יצחק תפלת מנחה שהוא אחר חצות היום, והוא השלמת העולם,

י' והובא בביאור הלכה (סי' א) שנכון להזהר לומר כן קודם הג' תפילות, ואמנם בירושלמי לא הוזכר כן, ובערוך השלחן (שם) העיר שלא מצינו שום פוסק שכתב לומר תפילות אלו.

ודבר זה ידוע לחכמי אמת, ויעקב שהיה אחר כך תקן תפלת ערבית שהיא באחרונה וגם הוא כפי מדתו של יעקב. וראוי לבאר מהות תפילתו של כל אב כראוי לחלקו מן היום^{טו}.

*

בשחרית מאיר 'חסד'

הרד"ק (יט כז) כתב שאברהם לימד בני אדם שראוי לאדם להתפלל בשחרית, כדי להודות לאל על האור ולהתפלל קודם שיצא לעסקיו. ואמנם שעת תפילת שחרית היא עת גילוי חסדו, שהקב"ה מטיב ומאיר לנבראים, כאמור (תהלים ל) 'להגיד בבוקר חסדך', והוא נמשך והולך, כאמור (שם נב ג) 'חסד ה' כל היום'.

והגר"א (אד"א ישעיה ה יב, ובתפילת חנה) ביאר, ששמחה היא כנגד אברהם, כמו שאמרו בזהר (ח"א רכט): שמחה בצפרא, וכן הוא אומר (תהלים ק ב) 'עבדו את ה' בשמחה', זהו בבוקר כאשר יצא האדם לפעלו, אז יעבוד את ה' בשמחה, זו תפילת שחרית שתיקן אברהם.

עוד כתב הגר"א (יהל אור במדבר יג): שמעלות השחר עד חצות היום הוא כנגד מידת החסד של אברהם, כי אז הוא אור ישר שהחמה הולכת ומתפשטת בעולם, ונותן לכל דבר חוקו בלי להביט אל מעשיהם של הנבראים.

ואמנם על אברהם דרשו (ב"ר יט ו) 'אלו תולדות השמים והארץ בהבראם, באברהם', לאמור שמדתו של אברהם היא שורש הבריאה, כי עולם חסד יבנה, והוא ראש לכל זמן היום, בטרם כל שינוי, ואף שגם אז ניכר השינוי של 'גולל חושך מפני אור', הרי כל יום בפני עצמו יש בו ראשית, ומתגלה בו חסד חדש^{טו}.

*

בשחרית כח ה'עמידה'

וכבר כתב הגר"א (משלי ו כב) ששלש מצבים הם באדם, עמידה והילוך ושכיבה, והן נגד שלשת התפלות, ערב ובקר וצהרים שהן בזמן שכיבה והליכה ועמידה. והוסיף לבאר (שם ג כג) שבבקר הוא זמן העמידה והחזרת הנשמות לגוף, ולכן בתפילת אברהם כתיב 'אל

^{טו} בפרשה זו יבואר תפילת שחרית של אברהם אבינו, שדרשה מהכתוב כאן 'וישכם אברהם בבוקר', ובפרשת חיי שרה תפילת מנחה, ובתפילת ערבית בפרשת ויצא.

^{טו} וכמו שכתב הגר"א חבר (אור תורה קיג) שאברהם היה הראשון שבו התחיל חידוש בבריאה, שיצא העולם מכלל התהו והתחיל להאיר בעולם על ידי חכמת אלקים שבקרבנו. ואף שאדם הראשון כבר החל בתפילה, הרי תחילת התיקון היא באברהם, וכלשון הרמב"ם (ע"ז א) 'וכיון שארכו הימים נשתכח השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא הכירוהו וכו', עד שנולד עמודו של עולם, הוא אברהם אבינו. ואמנם גם באדם הראשון לא מצאנו לשון תפילה אחר החטא, עד שבא אברהם אבינו ופתח פתח לתפלה בשחרית, שאז זמן התגברות החסדים והשי"ת מתקרב לנבראים.

המקום אשר עמדו^י, והיינו, כי העמידה מורה על קביעות, וזהו חסד לאברהם, שהיא מדת הטבה לזון את כל העולם, בלא שינוי בין צדיק לרשע^י.

ואמנם, ה'עמידה' היא הפעולה המורה על חיות האדם, והיא היציאה ממצב השכיבה, אך כשנעשית במכוון כראוי, יש בה קיום השלב הראשון בתפילה, וכמו שכתב הרמב"ם (תפילה פ"ד הט"ז) שהכוונה היא שיראה את עצמו כעומד לפני המלך, וביאר הגר"ח שכוונה זו היא עצם מעשה התפילה, ולכך היא לעיכובא בכל הברכות, לאמור, שהמשכת החסד תלויה בעמידת האדם לקבל חסדו, וכיון שאברהם הוא השורש להמשכת חסדו, הרי ראוייה לו תפילת שחרית, שהיא זמן העמידה, וכוונת העמידה לפני המלך.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

^י ובשפת אמת (ויצא תרנ"ו) כתב שנאמרה באברהם לשון עמידה, כי בכל יום מתגלה הארה חדשה, והכין אאע"ה כח לקבל אותו הארה המתחדשת בכל יום.
^י ולהלן יבואר ענין הליכה ביצחק ושכינה ביעקב.

אהל תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

"נסיון העקידה" (מה בין המסירות נפש של אברהם ליהודים בכל הדורות, והשינוי בין מסי"נ של יהודים לישמעאלים)

וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם כּוֹ' וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בְּנֶךָ אֶת יִחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמִּרְיָה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד הֶהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיךָ (כב, א-ב)

"כי על אחת הרעיש העולם והן אראלם צעקו חוצה, ונשבעת לברך עוקד ונעקד להרבות זרעם כחול הים. ואף כי עתה כמה וכמה עקדו בניהם על יחוד שמך המיוחד הנכבד" (סליחות לערב ראש השנה)

[א] מפורסמת קושית העולם, שמביא מרן הג"ר אלחנן וסרמן זצ"ל (ביאורי אגדות ה, ד), בענין העקידה.

מדוע היה הנסיון של 'עקידת יצחק' נסיון גדול כך כל, הרי עינינו רואות בכל הדורות, שיהודים מסרו נפשם על קידוש ה' לאלפים ולרבבות אף שלא היו נביאים, וכל שכן אברהם אבינו ע"ה ששמע בעצמו מהקב"ה ציווי על כך.

והאמת, שלא מצינו בכל הדורות נסיונות להמית את הבנים, עיקר הנסיונות בכל הדורות היה, שאנשים בחרו למות על קידוש ה', ולא להמיר את הדת.

וכפי שכותב המחצית השקל (תקצא, ז) בשם נזר הקודש, לבאר מדוע נסיון העקידה היה נסיון גדול יותר מהנסיון שמסר אברהם את עצמו בכבשן האש.

ומבאר, כי צער השריפה אינו אלא לפי שעה עד צאת הנפש, משא"כ לשחוט את בנו יחידו האהוב לו וניתן לו אחר מאה שנה, הוא צער מתמיד כל ימי חיי אברהם אשר יראה העדרת בנו הנחמד ואהוב לו עד לאחת.

ועפ"ז הוא מוסיף, שלכן זכותו של אברהם בעקידה היה גדול יותר מזכותו של יצחק, כי ליצחק זה לא היה רק צער שעה לעומת אברהם שהיה לו זה צער מתמיד. ולכן אנו מזכירים את זכותו של אברהם "שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח כו'" (נוסח התפילה בר"ה) ולא את של יצחק.

*

לא הרר אחר מדותי

[ב] אך עדיין מקשה החפץ חיים (שמייה"ל ח"א שער התורה פ"ח): "לכאורה קשיא, על מה נישאו הקב"ה כל כך לאברהם על ענין העקדה, והלא אף בימינו אם היה הקב"ה מצוה למי שישחוט בנו לעולה, לא היה נמנע מזה.

אבל האמת כמו שכתב הרמב"ם, דהנסיון היה מה שנתרצה באהבה גמורה לזה. והאות שהשכים בבוקר בשביל זה, ובקע בעצמו את העצים, וגם המתין שלשה ימים עד שנראה לו המקום, וכמה עניני נסיונות היו לו בענין זה, כדאיתא במדרש שהשטן דימה אז את עצמו לנהר, והיה אברהם צריך לעבור דרכו לעקדה, והלך עד צוארו במים, וצעק הושיעה ה' כי באו מים עד נפש, ונתבטל. וכל זה מורה שהיתה אהבתו שלמה לה', ובכל לבו נתרצה לזה".

דהיינו שלפי דברי החפץ חיים, עיקר הנסיון לא היה האם לשמוע בקול ה' או לא, אלא איך לקבל את הנסיון.

ויש לצרף לזה מה שאומרים חז"ל (סנהדרין קיא, א; הובא ברש"י שמות ו, א-ט) שהקב"ה אמר למשה שהאבות "לא הרהרו על מדותי", אמרתי לאברהם "כי ביצחק יקרא לך זרע", ואח"כ אמרתי לו "העלהו לעולה" ולא הרהר אחרי".

ועוד אמרו (ירושלמי תענית ב, ד; וכע"ז בויק"ר כט, ט): "אמר אברהם לפני הקב"ה, רבוננו של עולם גלוי וידוע לפניך שבשעה שאמרת לי להעלות את יצחק בני על גבי המזבח, היה לי להשיב ולומר אמרת לי "כי ביצחק יקרא לך זרע" עכשיו אתה אומר לי "העלהו לי לעולה"?! חס ושלום לא עשיתי כן, אבל כבשתי את יצרי לעשות רצונך. רבוננו של עולם יהי רצון מלפניך שבשעה שיהיו בניו של יצחק נכנסין לידי צרה ואין להם מי שילמד סניגוריא אתה תהא מלמד עליהם סניגוריא, ה' יראה ויזכור להם עקידתו של יצחק אביהם ויתמלא עליהם רחמים".

ולפי"ז בהחלט יש מקום לומר, שבאמת עיקר הנסיון היה מה ש"לא הרהר אחרי מדותיו", ולא עצם העקידה (וראה עוד מש"כ בהערה"ט).

*

"עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו"

ג] האומנם רבותינו הבינו, שיש חידוש מיוחד בעקידה גם בעצם העמידה למסור נפש, הגם שבכל הדורות עינינו רואות יהודים פשוטים שמסרו נפש על כך, וכדלהלן.

^ט כדאי לציין בזה מש"כ הר"ן בדרשות (דרוש השישי): "אברהם אבינו ע"ה בעקידת יצחק, כי לא היה נמשך לו עונש כלל אם לא יעקדנו, כי לא צוהו השי"ת בזה והנה הבטיחו "כי ביצחק יקרא לך זרע". וזהו לשון הכתוב "קח נא את בנך וגו'", וכבר נודע שזה המאמר אינו לשון צווי אלא לשון בקשה (עי' סנהדרין פט, ב), שהראה לו שייטב בעיניו אם ימחול אברהם על הבטחתו ויעקוד בנו. ולו היה אברהם משיבו "הן לי לא נתתה זרע כי אם זה" והבטחתי בו ואיך אעשה זה, לא נחשב לו עון ולא ישיגנו עונש מזה. ואעפ"כ לגודל אהבתו את השי"ת, מצא את לבבו לעקדו כדי שיעשה חפץ השי"ת לבד, ואע"פ שאילו לא עשאו לא היה משיגו עונש כלל, וזהו ענין העקידה וסודו".

וכ"כ בספר העיקרים (ג, לו), ומוסיף: "ולכן מתייחס העקידה לאברהם ולא ליצחק, כי אברהם היה יכול להתנצל על זה שלא לעקוד את בנו". ועוד מוסיף העיקרים: "וזה הטעם שמזכירים תמיד "עקידת יצחק" יותר מעקידת כל החסידים והקדושים שמסרו עצמם על קדושת השי"ת, כגון רבי עקיבא וחבריו וכל הקדושים אשר בכל דור ודור. לפי שכל אחד מהם אמנם מסר עצמו על קדושת השי"ת לקיים מצות "ונתקדשתי בתוך בני ישראל", אבל אברהם אפילו מצות השי"ת לא היתה מכריחתו על כך כו'".

הנה מוהר"ח מוואלוז'ין זצ"ל (רוח חיים אבות ה, ג) עומד לבאר מה ששינוי "עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו", ואילו במשנה הקודמת שנינו "עשרה דורות מנח עד אברהם כו' שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם וקבל עליו שכר כולם".

ומדוקדק, שרק במשנה של "עשרה נסיונות", נאמר על אברהם התואר של "אבינו". ומבאר מוהר"ח זצ"ל ע"פ מש"נ (משלי כ, ז) "מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו", שכמה מדות שהצדיק טרח ויגע להשיגם לבניו אחריו המה כטבע מוטבע ובקצת יגיעה יגיעו לזה. כמו שנראה בחוש שרבים מעמי הארץ מהיהודים מוסרים את עצמם על קידוש ה', והוא מוטבע בנו מאבינו אברהם שמסר נפשו לאור כשדים על אמונתו". וכן כל העשרה נסיונות, היו להישיר הדרך לפנינו. וכן ההתעוררות לאדם פתאום לילך לארץ הקודש, הוא מנסיון "לך לך". וקבלת כל דעבדין משמיא לטב עביד, מנסיון הרעב שלא הרהר אחר מדות השם יתברך".

ומבאר מוהר"ח, שלכן רק כאן נאמר "אבינו", כי מכח נסיונותיו של אברהם, אנו יונקים מכח זה למשך כל הדורות.

וכ"כ התוספות יום טוב שם: "אברהם אבינו - שאנו זוכים ומקבלים טובה בזכותו זה שעמד בכל נסיונותיו לפיכך קראו התנא בכאן אבינו".

ולפי דבריהם הרי נמצא, שאדרבה רק מכח מה שעמדו האבות בנסיון של מסירות נפש, יש כח ליהודים בכל הדורות לעמוד בנסיון.^{כא}

והנה מוהר"ח זצ"ל עוסק בדבריו על מה שמסר אברהם נפשו באור כשדים ולא על נסיון העקידה. ובהחלט יתכן שרק הנסיון של אור כשדים דומה לנסיונות של כל הדורות, ולא נסיון העקידה.

אולם מצינו ב'משך חכמה' (בראשית כב, יד) שכותב גם לגבי נסיון העקידה, שמכח מה שמסר יצחק את נפשו בעקידה על קידוש שמו יתברך, מאז והלאה הוקבע לטבע קיים באומה הישראלית להימשך אחרי רצון ההשגחה מעומק הלב ולמסור נפשם ורוחם על קידוש שמו יתברך, כאשר עשו אבותינו באלף החמישי והשישי כידוע. עד כי כעת יוקשה על נפש הישראלי מה זה נסיון להאשל הגדול צור מחצבתנו אברהם ויצחק".

ומפורש בדבריו, שעצם נסיון העקידה הוא מה שמביא כוחות לעמידה בנסיונות בכל הדורות.

^כ יש גירסאות שגורסים גם כאן "אבינו", אבל ב"עשרה דורות מנח עד אברהם" אין גורסין "אבינו".
^{כא} יש כאן מקום עיון, במעשה המובא בגמ' בגיטין (נז, ב) על חנה ושבעת בניה, שאמרה לבניה: "לכו ואמרו לאברהם אביכם, אתה עקדת מזבח אחד ואני עקדתי שבעה מזבחות". ולא מובן, הרי כל הכח שלה הגיע מכח מה שהוא עמד בנסיון. ועמד בזה הג"ר יחזקאל סרנא (דליות יחזקאל עה"ת עמ' קיז) ומבאר: "לא שאמרה שהיא גדולה מאברהם, אלא רק מכוחו של אברהם היא באה, ואילולי עקד אברהם אבינו מזבח אחד, אפשר שלא היתה יכולה היא להיות עוקדת שבעה מזבחות". אולם לשונם של חז"ל (ילקוט"ש דברים רמז תתקלח) "לכו ואמרו לאברהם אביכם אל יזוח לבך עליך, אתה בנית מזבח אחד ואני בניתי שבע מזבחות והעליתי ז' בני עליהם".

והנה דברי המשך חכמה הנ"ל עוסקים מצד הנסיון של יצחק, אך מצינו בדבריו (ויקרא א, י-יא) שכותב כן גם כלפי הנסיון של אברהם.

ושם בא המשך חכמה לבאר מדוע השחיטה בצד צפון, ומבאר: "אמרו במדרש לפי שצפון מורה על עקדתו של יצחק שצפון אפרו לזכרון לפני ה' תמיד. והכוונה שאמרו שרוח צפונית פתוחה, ומורה על הבחירה החופשית שעשה אברהם אבינו שיהיה מסור נפשו של הישראלי להשם, וכמעט ששלל הבחירה מבניו אחריו וכמעט הוקבע טבע קיים בנפש הישראלי למסור עצמו על אהבת השי"ת".

וכן מצינו גם בספר חסידים (סי' קס) שכותב: "אם באת לידי ניסיון והתאפקת לחטוא, אל תחזיק טובה לך לומר עמדתי בנסיון, שמא באו אבותיך לאותה מדה וכשלא חטאו בקשו מהקב"ה כשיבואו בניו באותה מדה שיתאפקו בהם מחטוא, שנאמר (בראשית כב, ח) "אלהים יראה לו השה לעולה בני ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה", שיהיו בניו נשחטים על קידוש ה' ונשרפים כיצחק".

ומבואר מדבריו, שמכח מה שעמד אברהם בנסיון, הוא ביקש שגם בכל הדורות יהיה להם כח לעמוד בזה לישחט על קידוש ה' ולישרף כיצחק, ושזה נכלל במה "אלוקים יראה לו השה לעולה בני!"

*

מסירות נפש של ישמעאלים מנגד לשל יהודים

דן והג"ר אלחנן וסרמן (שם) יוצא לבאר את גדלות נסיון העקידה באופ"א.

נקדים תחילה, שהנה לדאבונינו אנו רואים שישמעאלים בני עולה מוכנים למסור נפש כדי להרוג יהודים, באשר לפי אמונתם זהו הדבר הנכון לעשות.

וא"כ עלינו להבין, מהו המעלה הגדולה של מסירות נפש של יהודים בכל הדורות (ובפרט שלהם אין ירושה בטבע מכח אבותיהם על כך).

וראיתי שמבארים^כ, שאצלם שאני, כי יש להם תקוה להשיג בזה שכר בעולם הבא לפי דמיונם. אבל אצלנו הענין של "מסירות נפש", הוא בלי שום תקוה של אושר וגמול בעוה"ב, שהרי שנינו באבות (ד, יז) "יפה שעה אחת בתורה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי עוה"ב" [והטעם כי בעולם הבא כבר לא יוכל האדם לקיים מצות], ואעפ"כ אנו מוסרים הכל למען השם יתברך.

דהיינו שגוי שמוסר נפש, זה בגלל שהגיע למסקנא ממכלול השיקולים שלו, שעדיף לו למות על כך מאשר להישאר בחיים, אחרי שלפי דמיונם יקבלו שם לתענוגות גדולות יותר ממה שהם יכולים להשיג כאן. לא כן יהודי שמת על קידוש ה', שבעצם מצד השיקולים

^כ הוספה זו של הספר חסידים שאברהם ביקש על כך, הוא הוספה על דברי מוהר"ח שכותב שזה הושפע בטבע. ^כ הג"ר אהרן דוד גולדברג בספרו 'זבחרת בחיים' על ה'רוח חיים'.

האישיים עדיף לו להשאר בחיים, לקיים עוד מצות במטרה לה הגיע לעולם, ועכ"ז הוא מוכן למסור את נפשו ולותר על החיים, למען קידוש שמו יתברך.

אולם מרן הג"ר אלחנן כותב, שבאמת אם נתבונן בענין של "מסירות נפש על קידוש ה'", הרי אין זה נסיון גדול כל כך, שהרי מחליפין עולם עובר בעולם עומד לנצח, ואין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן.

וכדבריו אלו מצינו מפורש בדברי רבינו יונה (שערי העבודה אות לו) שכותב:

"כי נקל מאוד יהיה לאיש העובד, למסור את נפשו לאהבת בוראו כו', ויסבול כל מיתה וכל יסורי העולם הזה, שהוא עולם השפל, עולם חולף, עולם שקר, עולם בוגד, כדי להשיג לחיי העולם הבא, כי הוא עולם עליון, עולם עומד, עולם אמת, עולם שכולו טוב, כאשר מצינו באברהם אבינו ע"ה שהושלך באור כשדים ונחבש בבית האסורים כמה שנים לאהבת בוראו, ועמד בעשרה נסיונות כו'. וכן עשה יצחק שמסר את נפשו לטבח האב לשחוט את הבן, והבן להישחט מיד האב לעשות רצון קונם כו'. ויוסף הצדיק מסר את נפשו כדי שלא יחטא באשת אדוניו. חנניה מישאל ועזריה מסרו את עצמן לכבשן האש שלא להשתחוות לצלם. ודניאל מסר עצמו לגוב האריות בעבור התפילה. וכל זה הלא נקל היה בעיניהם מאוד מאוד, לפי שהיו יודעים שהם מניחים חיי שעה של הבל ורעות רוח ובאים לחיי עולם העליון, שהם החיים האמיתיים והקיימים".

ונראה שאין סתירה בין הדברים, כי בודאי האדם צריך להיות חפץ בחיים, ולהבין שיש מטרה מדוע הגיע לעולם, ו"יפה שעה אחת בתורה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי עוה"ב", אלא שהאדם מוכן לותר על החיים למען קדושת שמו יתברך (לעומת גוי ישמעאלי שכלל לא בא לותר, אדרבה כל מגמתו ושיקולו זה רק שיקול של רוח של עוד תענוגות לפי דמיונו).

ואילו דברי הרבינו יונה הנ"ל אמורים, אחרי שהאדם מחליט לעשות כן, שהרי הוא יודע שודאי "כל מה דעביד רחמנא לטב עביד", ויודע שמכח מסירות נפשו, לא יפסיד מכך, ויזכה למעלה גבוהה מאוד.

אך כותב הג"ר אלחנן: שלו יצוייר שעל ידי מסירות נפשו יפסיד את חלקו לעולם הבא, ואעפ"כ יתרצה האדם למסור את נפשו ולהפסיד את חלקו בעוה"ב בשביל קידוש ה', זהו בודאי נסיון גדול ונורא מאוד, ואין שום דמיון כלל בין שני הנסיונות האלו, שהרי באופן הראשון הוא מרויח לנצח, ואילו באופן השני הוא מפסיד לנצח.

וביותר לו יצוייר, שיהיה דבר שהוא יקר הרבה יותר מעולם הבא, והוא עומד להפסיד על ידי מסירות נפשו גם את זה, אז בודאי הוא נסיון נורא מאוד, אשר אין לשער גודל ערכו.

ומבאר, שזאת היתה המסירות נפש של אברהם אבינו, שהוא עמד בנסיון של מסירות נפש, הגם שלפי השגתו היה ברור לו שהוא הולך להפסיד (וכדלהלן).

*

"קח 'נא' את בנך יחידך"

הן ונקדים, במה שמצינו בנסיון העקידה, שהיה הנסיון האחרון מתוך העשרה נסיונות שנתנסה. ונאמר בו "קח נא את בנך יחידך", אין "נא" אלא לשון בקשה.

ומבארים חז"ל (סנהדרין פט, ב), שאמר לו הקב"ה לאברהם, ניסיתוך בכמה נסיונות ועמדת בכולן, עכשיו עמוד לי בנסיון זה שלא יאמרו אין ממש בראשונים.

ועוד מובא במדרש (ב"ר נו, יא) עה"פ (כב, טז) "יען אשר עשית את הדבר הזה": "נסיון עשירי הוא, ואתה אומר "יען אשר עשית הדבר הזה". אלא זה נסיון האחרון שהוא שקול כנגד הכל, שאילולי לא קבלו עליו, אבד את הכל".

ולא מובן, מדוע אם לא היה עומד אברהם אבינו בניסיון העשירי, כל הט' נסיונות הראשונים לא היה בהן ממש והיה מאבד כל מה שעשה.

ומבאר הגר"י בלאזר (כוכבי אור אות כז), שכמו שבכל חלקי העבודה יש הבדל בין אם העבודה היא על מנת לקבל פרס לבין שלא ע"מ לקבל פרס, כך גם במסירות נפש יש הבדל אם זה על מנת לקבל פרס או לא.

ואלו דבריו:

"וכן הדבר במסירות נפש, אם האדם מוסר נפשו רק למען אהבת השכר, כי רוצה בשכר הגדול הגנוז להמוסרים נפשם על קידוש ה', הוא עבודה שלא לשמה, ואין לזה ערך ודמיון כלל למי שמוסר נפשו מאהבת ה'. והנה הדברים הללו מסורים ללב, ולאדם אי אפשר לידע פנימיות של חבירו, ורק ה' יודע כל תעלומה".

ועפ"ז מבאר את דברי חז"ל הנ"ל:

"הוא הדבר אשר מבואר במדרש "עמוד לי בנסיון זה שלא יאמרו הראשונות אין בו ממש" הכוונה, כי אפשר לומר שהראשונות לא היו רק מאהבת השכר הגדול הגנוז, וזהו ג"כ מסירות נפש לכבשן האש, הכל רק הנאת עצמו שכר עולם הבא, והוא שלא לשמה ואין בו ממש, כי האדם לא יראה ללבב, ולכן יאמרו כן.

אבל בנסיון העקדה לא היה מקום כלל לומר כן, שעשה בשביל העולם הבא, האדם בעצמו אמנם יוכל גם למסור נפשו בשביל שכר גדול, אבל הכי נאמר כי אברהם אבינו ע"ה עשה את העקידה מאהבת השכר, היתכן אשר ישפוך דם יצחק בנו יחידו בשביל להרבות שכר עצמו, הוא דבר בטל אף ספק קל לא יוכל להעלות על הרעיון משכר עולם הבא.

עכ"פ זה היה הכרח שבעל כרחם יאמרו, שעמד בנסיון בשביל אהבת השי"ת, לא זולת זה. אלא שבאם לא יעמוד בנסיון זה, יאמרו כי הראשונות היה הכל שלא לשמה רק מאהבת השכר לבד, ועתה יהיו נוכחים כי אברהם עובד מאהבת ד' יתברך שמו לא זולת זה. וזהו מה שאמרו עמוד לי בנסיון זה וכו'" (עכ"ד).

ומבואר מדבריו, שהמעלה הנשגבה של נסיון העקידה, כי בנסיון זה מוכח שמסר נפש שלא לשם השכר.

"למען הביא על אברהם את אשר דיבר עליו"

ו] והנה בדברי הכוכבי אור בא הטעם, כי בודאי לא היה הורג את יצחק בעבור השכר. אולם הג"ר אלחנן זצ"ל העמיק בזה טפי.

דהנה מצינו בכתוב (טו, א) כשאמר לו הקב"ה לאברהם "אנכי מגן לך" בעולם הזה "שכרך הרבה מאוד" בעולם הבא, השיב לו אברהם "מה תתן לי ואנכי הולך ערירי". הרי אנו רואים שלא היה העולם הבא חשוב כלום לאברהם אבינו אם ילך ערירי. והטעם ביארו המפרשים, משום שעבודתו היתה מאהבה שלא ע"מ לקבל פרס וכל מחשבותיו היו רק לפרסם שם שמים בעולם^כ. ולכן היה חפץ שיהיה לו בן שימשיך את עבודתו בעולם, ואם ימות בלא בנים שוב ישתכח שם שמים מהעולם וכל יגיעו בימי חייו ילך לטמיון. וזה היה אצלו יותר רע מאשר להפסיד את חלקו לעוה"ב.

וכך מצינו בפסוק (יח, יט) שנאמר: "פִּי יִדְעֶתִי לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה' לְעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא ה' עַל אַבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו".
ומהו "למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו"?

מבאר הספורנו: "והתכלית האחרון המכוון בזה מאת האל יתברך היה להביא על אברהם "את אשר דבר", כאמרו (יו, ז) "לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וּלְזַרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ".

הרי שכל מגמתו של אברהם היתה שיהיה המשך הדורות בדרכו שלו, שיכירו בקב"ה ויעבדו אותו.

^כ ראה בחינוך (מצוה צה) שכותב: "ויש בעושי המצוות ישימו מגמת פניהם אל הטובה המעותדת אליהם בעשייתן לבד, כי ידעו שבסיבתן תנוח עליהם הברכה והטוב ואל הכוונה ההיא יתעסקו בהן לעולם, ואלה חלקם בחיים וזוכין לעדן גן אלהים, ואולם לא הגיעו אל תכלית הכוונה הטובה. אבל יש אשר זכו ונתן להם השי"ת לב לדעת ולהכיר במדותיו המעולות, ומתוך הכרתם יתקשרו מורשי לבבם באהבתו קשר חזק ואמיץ, עד שישומו כל כוונת הכנת גופם כדי להשלים חפץ השי"ת לרוב חשקם אותו ואל התועלת המעותדת להם בעסק ההוא לא ישיתו לב. והיא המעלה הגדולה שעלו אליה האבות הקדושים השלשה והרבה מבניהם אחריהם זכר כולם לברכה. וזאת היא המדרגה העליונה שאפשר לבן אדם לעלות".

וע"ע ברמב"ם (פ"י מהל' תשובה ה"ב) שכותב: "העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה, אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבוא בגללה. ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה, והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה, והיא המעלה שצונו בה הקב"ה על ידי משה שנאמר "ואהבת את ה' אלהיך". ובזמן שיאהוב אדם את ה' אהבה הראויה מיד יעשה כל המצות מאהבה".

ובמקו"א (אהל אבות) ביארנו שאהבת האבות לקב"ה היתה "אהבה שאינה תלויה בדבר", שלא היה מכח "כל מה דעביד רחמנא לטב עביד", אלא עבודה של אוהב שמוכן גם לסבול בשביל אוהבו. וע"ע ברמב"ן (שמות כ, ז; דברים ז, ז).

ועפ"ז מבאר הג"ר אלחנן, שלכן אין דמיון וערך כלל, בין נסיון העקידה אצל אברהם אבינו, לנסיונות של כל הדורות הבאים, מאחר שהם עובדים לשם שמים כדי לזכות לעולם הבא, ואילו אברהם אבינו לא עבד לשם השכר, ואדרבה לפי השגתו היה בטוח שהוא מפסיד בזה את כל מגמתו, ועכ"ז מסר נפשו על כך.

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בטחון בשעת מלחמה! וסיפור נפלא!

איסור "לא תירא מהם" בשעת מלחמה

כתב רבינו יונה (שערי תשובה שער ג', אות ל"ב) וז"ל: "כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם, לא תירא מהם (דברים ז, יז-יח). כי תצא למלחמה על אויבך וראית סוס ורכב עם רב ממך, לא תירא מהם (שם כ, א). הוזהרנו בזה, שאם יראה האדם כי צרה קרובה, תהיה ישועת ה' בלבבו ויבטח עליה, כענין שנאמר (תהלים פה, י): "אך קרוב ליראיו ישעו", וכן כתוב (ישעיה נא, יב): "מי את ותיראי מאנוש ימות", עכ"ל. הרי, הורה לנו רבינו יונה, שחובת מצות הבטחון נלמדת ממה שאסרה התורה לירא כשיוצאים למלחמה. וכמו שיש איסור "לא תירא" בשעת מלחמה, כך יש איסור לירא בכל צרה שהיא. צריכים לבטוח בהשי"ת. [וכ"כ הבית הלוי (קו' הבטחון) להדיא עפ"י מש"כ הרמב"ם בספר המצוות (ל"ת נח)].

מובטח לו שלא ימצא נזק

הרמב"ם (פ"ז מהל' מלכים הל' ט"ו) האריך בזה וכתב וז"ל, "מי האיש הירא ורך הלבב כמשמעו, שאין בלבו כח לעמוד בקשרי המלחמה, ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונו מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה, וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה, שנאמר אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם, ולא עוד אלא שכל דמי ישראל תלויין בצוארו, ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו, הרי זה כמי ששפך דמי הכל, שנאמר ולא ימס את לבב אחיו כלבבו, והרי מפורש בקבלה ארור עושה מלאכת ה' רמיה וארור מונע חרבו מדם, וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא, שנאמר כי עשה יעשה ה' לאדוני בית נאמן כי מלחמות ה' אדוני נלחם ורעה לא תמצא בך וגו' והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלקיך", עכ"ל. דברים נוראים! מי שלוחם מלחמת ה', ומקוה על משען ישראל ואינו ירא כלל, "מובטח לו" שלא ימצא שום נזק ושום רעה!

כוחה של אמונה

כתיב בתורתנו הקדושה (דברים כ, א): "כי תצא למלחמה על אויבך וגו' והיה כקרבתכם אל המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם, ואמר אלהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על איביכם אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם".

על מקרא זה דרשו חז"ל (סוטה מב.): "ואמר אליהם שמע ישראל - מאי שנא שמע ישראל?
אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל: אפילו לא
קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית - אי אתם נמסרין בידם", ע"כ. מבואר בדברי
הגמ', שבזכות "קריאת שמע", האויב נמסר בידינו.

וביאר המהר"ל (שם): "וטעם הדבר כי זכות קריאת שמע מועיל להם לנצח, כי האחדות
שהם מאמינים בו יתברך, בזה ישראל מנצחים את האומות, לפי שהם דביקים בכח אחד
שהאחד מורה על שאין מבלעדו והכל אפס, ומאחר שאין מבלעדו נמצא כי הוא גובר",
עכ"ל. מבואר שכוונת דברי הגמ', שאפילו מי שאין לו אלא רק זכות קריאת שמע, דהיינו
שמאמין באמונה שלימה ש"אין עוד מלבדו", זה גופא תהיה סיבה שיהיה לו כח לנצח
במלחמה. וידוע שזו הסגולה של "אין עוד מלבדו", דמי שקובע בלבו "שאינ עוד מלבדו",
ויש רק כח אחד בעולם, והשי"ת הוא השליט על הכל - עי"ז לא אפשר כלל להרע לו שום
רע שבעולם. זהו הכח של "אין עוד מלבדו".

סגולה נפלאה

זה מה שכתב הנפש החיים (שער ג', פרק י"ב) לבאר דברי הגמ', שהכוונה בזה דר' חנינא
- "נפיש זכותיה", היינו שלא סמך על זכויותיו ותורתו ומעשיו הטובים, אלא רק משום
שדיבק עצמו בקדושת מחשבתו לבעל הכחות כולם, אדון יחיד הממלא כל עלמין ואין שום
מציאות כח אחר כלל. לכן נכון לבו ובטוח שלא ישלטו עליו הכשפים הנמשכים מכחות
המרכבה הטמאה.

וכתב שזו סגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל דינין ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט
בו ולא יעשו שום רושם כלל וז"ל: "כשהאדם קובע בלבו לאמר הלא ה' הוא האלקים האמתי
ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם וכל העולמות כלל והכל מלא רק אחדותו הפשוט
ית"ש, ומבטל בלבו ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם, ומשעבד ומדבק
טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ב"ה. כן יספיק הוא יתברך בידו שממילא יתבטלו מעליו כל
הכחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל", עכ"ל. דברים נוראים! יש
יכולת ביד כל אחד לבטל כל רצונות אחרים, ולא יוכל שום רע לשלוט עליו, אם יקבע
בדעתו שאין שום כח אחר, רק הכל בהשגחת השי"ת, עי"ז יזכה שלא ישלוט ויפגע בו שום
רע, וינצל מכל צרה שבעולם!

מעשה נפלא:

בעל תשובה אחד החליט לקרב את חבריו ליהדות. הוא הזמינם לערב הרצאות בביתו
והגיש להם פלחי אבטיח בתור כיבוד.

כאשר יצא מהחדר, שמע אותם מתווכחים. הוא הטה אוזן ושמע כי הם מתלבטים מהי
ברכת האבטיח. כנראה מפני הכבוד שרחשו לו, לא רצו לאכול בביתו ללא ברכה, על כן
ניסה כל אחד לגלות את ידיעותיו בנידון.

"אבטיח הוא פרי", אמר אחד, "לכן מברכים עליו בורא פרי העץ".

"תלוי היכן מגדלים אותו", הניף אחר את ידו בביטול. "אבטיח גדל באדמה. ולכן מברכים עליו בורא פרי האדמה".

"ואני אומר", קם הנמרץ מכולם, "שמברכים עליו שהכל נהיה בדברו".

שאר החברים שתקו והמתינו לבעל הבית, שבוודאי יוכל לפתור את החידה. בשובו לחדר סיפרו לו מה הנידון, והוא הורה להם לברך על אבטיח "בורא פרי האדמה".

בשלב זה נראה כי העניינים שקטו, אך להפתעתם קם הבחור הנמרץ ואמר: "מברכים שהכל נהיה בדברו", ואני אומר לכם שזה עובד.

הכל הביטו בו בחוסר הבנה.

והצעיר המשיך: ברכת "שהכל" פועלת על טילים, מניסיון, ואספר לכם עובדות.

גויסתי לצבא במלחמת יום הכיפורים. הייתי בקבוצת טנקים שנלחמה במדבר סיני. הפלוגה מנתה עשרות טנקים, ועלינו הוטל להתקיף מוצב מצרי.

המשימה לא נראתה קשה מדי, אך משמים רצו אחרת. המצרים ירו ופגעו פגיעות מדויקות, ורוב הטנקים של הפלוגה שלנו הושמדו.

כשראה מפקד הטנק שלי את המצב, צעק ביאוש: "אולי מישהו יודע איזו תפילה, שנוכל להתפלל לבורא העולם שיושיענו מן התופת?"

שתקנו. אף אחד מאיתנו לא ידע, להוציא חייל אחד שענה בהיסוס כי מכיר הוא תפילה אחת, אך אינו בטוח שהיא מתאימה לזמן זה, והיא: "ברכת שהכל נהיה בדברו!"

למדנו את נוסח הברכה, וכשהיינו מוכנים לירות את הפגז, צעקנו יחד את הברכה. חיכינו לנס שיתרחש. הפגז פגע במיכל הדלק של הטנק המצרי, והטנק עלה בלהבות.

'טנק מצרי נוסף מכוון אלינו את הקנה', זעק אחד החיילים. עמדנו לירות לעברו פגז נוסף, ושוב צעקנו "ברוך אתה ה' ... שהכל נהיה בדברו". נס נוסף התרחש - עוד טנק מצרי נפגע והחל עולה בלהבות.

כך השמדנו טנק אחר טנק. לפני כל ירייה צעקנו "שהכל נהיה בדברו", ובכל פעם נדהמנו מחדש מהפגיעה המדויקת ומההצלחה הברורה. המשכנו כך עד שהשלמנו את המשימה בהצלחה!

סיים הלה: אם זה עובד על טנק, ברור שזה עובד גם על אבטיח!...

חזינן שהמאמין בה' זוכה שלא יינזק כלל. ברכת "שהכל נהיה בדברו", הוא ביטוי של "אין עוד מלבדו", שכל מה שנעשה בהאי עלמא הוא לגמרי בהשגחת השי"ת, ואין שום כח אחר כלל וכלל. ומחמת כך, זכה לנצח, ולא נעשה להם שום היזק כלל. וזו הסגולה נפלאה!

לתגובות: adebstein@gmail.com

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן, מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק

סימן לבניך שעתיד אני להתיצב בעדת הדיינים והן יושבין

וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלָיו מִמֶּרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל בְּחַם הַיּוֹם (יח, א)

וברש"י: ישב כתיב בקש לעמוד^כ אמר לו הקב"ה שב ואני אעמוד ואתה סימן לבניך שעתיד אני להתיצב בעדת הדיינים והן יושבין שנא' אלקים נצב בעדת א-ל, עכ"ל. וראה בכלי יקר כאן שביאר שאברהם היה דין על עניני סדום^כ, וראה עוד בהערה מדברי התפארת יהונתן להגה"ק רבינו יהונתן אייבשיץ זיע"א באופ"א^כ.

^כ בטעם שביקש אברהם לעמד פירש האילת השחר כאן עפי"מ שאמרו בסנהדרין (מב, א) "תנא דבי רבי ישמעאל אילמלא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהן שבשמים כל חדש וחדש דיים אמר אביי הלכך נימרינהו מעומד", וכאן שהיה קבלת פני שכינה ביקש אברהם לעמוד.

^כ וזה לשונו "והוא ישב. פירש רש"י חסר כתיב, ביקש לעמוד אמר לו הקב"ה שב ואתה סימן לבניך וכו'. וכל משכיל ישתומם על המראה מה ענין ישיבה זו לישיבת הדיינים ולמה הראה לו ה' כזאת בישיבה זו דוקא. על כן אומר אני מדלא הזכיר במראה זו שום דיבור או ציווי, ודאי תכלית מראה זו היתה לאברהם להודיעו רשעת אנשי סדום, והפסיק באומרו והנה שלושה אנשים נצבים עליו דהיינו הכנסת אורחים כי על ידי זה יסכים אברהם עם הקב"ה להפוך את סדום, שנאמר בהם (יחזקאל טו מט) הנה זה היה עוון סדום אחותך וגו' ויד עני ואביון לא החזיקה. וידוע שאורח ברגליו לא יבוא וראה מן המלאכים שלא רצו ליתן להם אכסניא ורצה הקב"ה לגלות לאברהם על ידי המלאכים שנודמנו לו כי היה גלוי לפניו יתברך שלא יתנו למלאכים אכסניא, ועל כן ידע אברהם בזה כי בדין הם חייבים כלייה. וקרוב לשמוע שהושיב הקב"ה בית דין שלמעלה ובית דין שלמטה על אנשי סדום לעשות בהם משפט מוסכם משתי בתי דינים אלו כמו שנאמר וה' המטיר על סדום וגו' מאת ה', וכל מקום שכתוב וה', הוא ובית דינו, ועל כן נאמר מאת ה', שבית דינו לקחו המטר ההוא מאת ה', ואת אברהם הושיב בבית דין שלמטה כי מצינו שהקב"ה מושיב את האבות בדין כמו שנאמר (מיכה ו ב) שמעו הרים את ריב ה' והאתנים מוסדי ארץ, וכמו שאמרו חז"ל (שבת פט ב) לעתיד יאמר הקב"ה לאברהם בניך חטאו וכו', וכמו שנאמר המכסה אני מאברהם וגו' כי ידעתיו וגו' לעשות צדקה ומשפט, כי בסיבה זו יסכים עליהם לאבדן יען כי לא עשו צדקה ומשפט כאשר סופר מדייני שקרי של סדום (סנהדרין קט ב) או יאמר מאחר שאברהם אב המון גוים אולי יהפך בזכותם לעשות פשרה וזהו צדקה ומשפט כי איזה משפט שיש בו צדקה הו' אומר זה ביצוע. ואחר שהושיב את אברהם בדין על אנשי סדום, על כן אמר לו הקב"ה שב ואתה סימן לבניך וכו'.

ומה שפירש רש"י, שהקב"ה עומד והם יושבים נראה שלמד זה ממה שנאמר והוא יושב, כי מלת והוא נראית מיותרת כי היה לו לומר וישב אברהם בתחילת הענין ואחר כך היה לו לומר וירא אליו ה', אלא והוא יושב בא למעט השכינה מישיבה, כי ישב חסר יש במשמעותו לשון עבר כאילו אמר שישב לשעבר אבל עכשיו לא ישב. וקרי ביה גם יושב, ואם כן הכל במשמע. וטעם לדבר לפי שאמרו חז"ל (אבות ד כב) שהקב"ה הוא העד הוא הבעל דין הוא הדיין, על כן עמד הקב"ה תחילה להודיע לנו כי הוא יתברך הבעל דין והעד כי דרכם בעמידה דוקא, וכמו שנאמר (מיכה ו ב) כי ריב לה' עם עמו ועם ישראל יתוכח, הרי שהוא יתברך הבעל דין, ועל כן עמד הקב"ה כדי שילמדו ממנו שכל בעל דין ועד דינם בעמידה, כמו שלמדו מן פסוק (דברים יט יז) ועמדו שני האנשים אשר להם הריב. ואחר כך נעשה הקב"ה גם לדיין וישב לו עם הדיינים כמו שנאמר (תהלים פב א) אלהים נצב בעדת אל, וזהו בשעת הויכוח והטענות והעדות, ואחר כך בקרב אלהים ישופט, יושב ביניהם ושופט, וזהו פירוש יקר ונכבד, עכ"ל.

^כ ויעו' בתפארת יהונתן שכתב "כי מאז שמל אברהם נעשה הוא אב לגרים כאמור אב המון גוים ובגר כתיב משפט כי הוא צריך משפט ושקול הדעת אם לקבלו או לרחקו כי גרים שאינם הגונים קשים הם לישראל וערב רב יוכיחו ולכך כתיב בגר משפט כי צריך עיון בדין אם לקרב או לרחק ונפש הוא חובל והוא צריך מתינות וכל מקום שנאמר ישב חסר היינו באותו היום שנתמנה לשופט ואף אברהם כן באותו היום נתמנה לשופט אב ושופט המון גרים אם לקרבן אם לרחקן והוא נשיא ושופט שלהם ולכך אמר לו הקב"ה אתה סימן לבניך כי הטעם שהדיינים בישיבה הוא כי אמרו במס' מגילה רכות בעמידה וקשות בישיבה והדין כולו קשה כי הוא מקצוע גדול ודין פרוטה כדין מאה ולכך

ויש להבין מהו תוכן הענין שכביכול הקב"ה עומד והדיינים יושבים, וכן יש להבין מהו תוכן הענין שנרמז לו ענין זה (שהקב"ה כביכול עומד והדיינים יושבים) דוקא כאן אחר הברית מילה והמעשה דהכנסת אורחים, וראה בכלי יקר המועתק בהערה דלעיל.

והנה מהר"ל בגו"א כאן כתב: ויש לפרש גם כן מפני ש"המשפט לאלהים הוא" (דברים א, יז), ומסר המשפט לדיינים, והמשפט ברשות הדיינים להימין ולהשמאל, אם כן כאילו הקב"ה כביכול תולה בדיינים, שהרי משפטו בידם, ומי שהוא תולה באחר - יש לו לעמוד, ואותו שהאחר תולה בו - הוא יושב, ולפיכך הדיינים בישיבה והקב"ה ניצב בעדת א-ל, עכ"ד. וכן יעוי' בדעת תורה (למרנא רבינו ירוחם ממיר זיע"א) כאן שסדר עמידה וישיבה הוא מפני שהעומד צריך ליושב, וביאר שכל מעשי האדם הם משפיעים למעלה וכידוע מהירושלמי שע"י פסק בי"ד בתוליה חוזרין, וכל הטבע בבריאה תלוי בישראל, וזהו שא"ל הקב"ה "שב" היינו שמעתה האדם הוא הקובע סדרי הבריאה, והקב"ה כביכול מעתה צריך לאדם, עי' בדבריו.

ולפי"ז י"ל שבכלל ה"ברית" הוא מה שמעתה האדם הוא הקובע סדרי בראשית, ומבואר היטב שלכן נאמר לו "סימן" זה עתה מיד לאחר שמל עצמו ב"ברית" כי זהו בכלל הברית, וכדלהלן.

וביאור הדברים דהנה בפר' נצבים עה"פ: מי יעלה השמימה" כתב בבעה"ט שהוא ר"ת מילה, וביאור הדברים שבכח המילה הוא שניתן לנו לקבוע ההלכה, ויסוה"ד כמש"כ הגר"א בספד"צ שענין הברית הוא שאדם שיש לו אוהב ורוצה שלא ישכחהו "נותן לו דבר שכל מגמתו ותשוקתו אליו והן נקשרין ע"י הדבר ההוא אע"פ שנוטל ממנו הדבר מ"מ כל מחשבתו שם הוא ולשון ברית הבטחה שע"י הדבר ההוא ודאי לא יתפרד ממנו, וזהו ענין כריתה שכורת ממנו דבר הדבוק לו ונותן לו, וכן התורה והמילה הן דברים אמצעיים בין הבורא ית' וישראל", עכ"ד. ונראה שמבואר מדברי הגר"א שהכריתת ברית במילה היא שע"י שכורת מעצמו הדבר היקר לו, שוב הקב"ה כורת עמנו ברית שכורת מעימו כביכול חמדתו והיינו התורה שמסרה לנו עד שאנו קובעים בתורתו ההלכה, וזהו רמז הר"ת ב"מי יעלה לנו השמימה" - מילה, והיינו שע"י המילה הוא שנעשה שהתורה לא בשמים אלא מסורה לנו. וידוע מהקדמונים שע"י נפתח הלב להבין התורה"ק ובמק"א נתבאר שבכלל זה הוא מה שבכח האדם לקבוע ההלכה בתורה בבחינת לא בשמים היא.

ובמק"א נתבאר עוד מדברי רבותינו ז"ל שאחר שנקבע שההלכה כפי היאך שפוסקין הבי"ד של מטה, א"כ צריך האדם לזכך עצמו ולהיות נקי מכל נגיעה ולתקן מידותיו ועי"ז

צריך ישיבה שיהיה מתון ואברהם ג"כ נעשה אב ושופט לגרים כמ"ש ולכך ביקש לעמוד אמר לו הקב"ה שב כי צריך ישוב ומתינות לדין וזהו סימן לבניך ג"כ בדגם דין שצריכין לישוב לעיין בדין על בוריו", עכ"ד. וענין זה שמעתה בברית מילה נעשה "אב לגרים" מבו' גם בביה"ל לעיל פר' לך לך וז"ל: ורק דבעת שמל א"א אמר לו הקב"ה אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים, גילה לו דמעתה מי שירצה להכנס עמי בברית תהיה אתה המורשה והבעל כח העומד מצדי ואתה תכרות הברית עם הגר הבא להתגייר מדת עבודת הכוכבים, וזהו שאמר אני הנה בריתי אתך, דאתה תהיה העומד מצדי והיית לאב המון גוים לכרות עמהם ברית עבורי, עיי"ש. וזהו נוסח הברכה "להכניסו בבריתו של אברהם", כי מעתה אברהם הוא העומד מצד הקב"ה להיות המורשה להכניס בברית, ודו"ק.

יוכל לכוין לאמיתה של תורה, וגם לענין זה באה המילה שכידוע היא לתקן המידות. ואה"נ ו"לא בשמים היא", ו"השליך אמת ארצה", אך בשביל שהתורה תהא תורת "אמת" והקב"ה יסכים על ידה, ויחתום על כך ב"חותמו" שהוא "אמת", בעי מקודם שהאדם יחתום בעצמו בברית - שהברית נקראת חותם וכנוסח הברכה "ועל בריתך שחתמת" וכן "וצאצאיו חתם באות ברית קודש".

ומבואר היטב שכעת לאחר הברית מילה שעל ידה נעשה לבו פתוח לתורה ושאינו הולך אחר תאוותיו, אזי הקב"ה א"ל לאברהם שמעתה "סימן" בידך שישראל הם ה"דיינים" הקובעים ההלכה ולכן הם "יושבין" והקב"ה כביכול צריך להם ולכן הוא עומד, וכמש"נ, ומבואר היטב שנאמר זה כאן בעת עוסקו בהכנסת אורחים במסירות נפש עצומה, שמעשה זה של ההכנסת אורחין הוא מורה על היותו נקי מנגיעות וצרכי עצמו, ועי"ז ניתן לו הכח לפסוק, ולכן נאמר זה לאברהם כאן בהיותו "יושב פתח האוהל" ומתעסק בגמ"ח באופן ש"מצפה" לגמול חסד, אזי ניתן לו ה"סימן לבנים" שהקב"ה כביכול "יושב" אצל הדיינים, דו"ק בזה.

ויש להוסיף עוד שבשביל לזכות לכוין לאמיתה של תורה [-עד אשר נקבעת כן ההלכה] בעי לבטל החומר, והנה כ' מהר"ל (נתיב גמ"ח פ"א) שגמ"ח מורה על ביטול החומר בהיות האדם "משפיע" ולא "מקבל" כי החומר "מקבל" ולא "משפיע" כ"ה. ועפי"ז יש לבאר עוד שלכך לאחר המילה שענייניה ביטול החומר וכן הגמ"ח בהכנסת אורחין נאמר לו ענין זה שהקב"ה כביכול "יושב" אצל הדיינים וכמש"נ שמורה על הבעלות על התורה, ועי'.

והנה במד"ר פר' יתרו (שמות כ"ח, א): ומשה עלה אל האלקים הה"ד "עלית למרום שבית שבי" מהו עלית נתעלית נתגששת עם המלאכים של מעלה וכו' באותה שעה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה עשה בו הקב"ה קלסטירין של פניו של משה דומה לאברהם אמר להם הקב"ה אי אתם מתביישין הימנו לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו אמר הקב"ה למשה לא נתנה לך תורה אלא בזכות אברהם שנאמר לקחת מתנות באדם ואין אדם האמור כאן אלא אברהם שנא' האדם הגדול בענקים הוי ומשה עלה אל האלקים, עכ"ל.

ובעץ יוסף שם בי' עפי"מ דאי' במד' שוח"ט תהילים פיס' ח' (וכן בפסיקתא רבתי סו"פ כ"ה) שהמלאכים קטרגו על נתינת התורה וכן בחטא העגל אמרו שעכשיו התורה תחזור אליהם, והקב"ה סותם טענתם כי אכלו בשר בחלב אצל אברהם. ועפי"ז ביאר העץ יוסף שזהו דאי' במדרש הנ"ל שהקב"ה אמר למלאכים אי אתם מתביישין וכו' והיינו שמכח הסעודה זו שאכלו בשר וחלב נסתמו טענת המלאכים, עכ"ד.

^{כ"ה} וזה לשונו "אבל רז"ל מפרשים הכתוב הזה כי בעל גמילות חסדים ראוי לכפרת החטא, כי בעל גמילות חסדים יש בו הטוב הגמור שהוא מטיב לאחרים, ולאדם כמו זה יש לו זכות ודקות החמרי ואינו אדם חמרי גמור, כי החומר אינו משפיע רק הוא מקבל תמיד. ודבר זה רמזו רז"ל במה שאמרו (אבות פ"ב) אין עם הארץ חסיד, כי עם הארץ שהוא אדם חמרי אין לו מדת חסידות לעשות הטוב אל אחר, כי החומרי הוא מקבל ואינו משפיע לאחר, ולכך בעלי גומלי חסדים שעושים הטוב ומשפיעים לאחרים אינו חמרי רק יש לו זכות החומר, ובשביל זה מזכך גופו וחומר מן החטא אשר הם פחיתות החמרי, עייש"ה בכל דבריו.

והנה בפי' מהר"י כהן על השוח"ט הנ"ל פירש בזה סמיכות הפסוקים "לא תבשל גדי וכו' כי על פי הדברים וכו' היינו שמכח קפידת ישראל באיסור בשר בחלב זכו ל"כי על פי הדברים האלה", וכע"ז פירש בחנוכת התורה סו"פ משפטים, ועי' בתורת חיים בב"מ דף פ"ו ע"א שבי' שלכן בשבועות אוכלין מאכלי חלב ואח"כ בשר ע"י קינוח והדחה, כי סתימת קטרוג המלאכים היא במה שאכלו בשר בחלב אצל אברהם

והנה כבר ביארו המפרשים ז"ל שיעקר טענת המלאכים היתה על ענין תושבע"פ והיינו הבעלות לקבוע בתורה, ועפי"ז מבואר היטב שזהו שסמך "לא תבשל" ל"כי על פי הדברים האלה" כי מכח איסור לא תבשל זכינו ל"כי על פי הדברים האלה" שזהו תושבע"פ שבה כרת הקב"ה ברית עם ישראל ואשר בכלל הברית הוא מה שנתן לנו התורה עד כדי בעלות לקבוע בה ההלכה.

וכן הנה במדרש כאן (מ"ח, י"א) דאיתא: כי על כן עברתם על עבדכם א"ר יהושע מיום שברא הקב"ה את עולמו הייתם מזומנים לבא אצליו. ובביאור הענין ש"מיום שברא הקב"ה את עולמו הייתם מזומנים לבא אצלו" ביאר מהרא"ל צינץ במלא העומר כאן עפ"י המדרש הנ"ל שמחמת הטענה שהמלאכים היו אצל אברהם ניצח משה את המלאכים, והלא העולם נברא בזכות התורה, ולכך מיום שברא הקב"ה את העולם היו המלאכים מזומנים לבא אל אברהם כי בשביל נתינת התורה מוכרח שיהא ביאת המלאכים אל אברהם, עי' בדבריו.

ונפלא מאוד שבמעשה הכנסת אורחים נתגלה לאברהם ענין זה שהקב"ה כיבכול יושב והן עומדים אשר מורה על בעלות על התורה, וכן נתגלה במעשה זה ענין סתימת טענת המלאכים על ענין מסירת התורה לישראל באופן של בעלות לקבוע בה דיני התורה וכמש"נ, ועי'.

*

אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום כה יהיה זרעך

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר וְאֲנִי וְהַנֶּעֶר נִלְכָּה עַד פֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹבָה אֵלֵיכֶם (כב, ה)

וברש"י "ומדרש אגדה אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום כה יהיה זרעך", ובת"י "ואנא ועולימא נתמטי עד כא לבחוני אין יתקיים מה דאתבשרית כדין יהון בנך". ולפי פשוטו אמירה זו "היכן הוא מה שאמר לו המקום כה יהיה זרעך" היה להגדיל אצלו הנסיון, שאף

^כ ויש להוסיף שאם אברהם שמר כל התורה הרי שמסתבר שלא בישל הבשר בחלב יחד וא"כ לא עברו המלאכים אלא איסור דרבנן, ובזה גופא שכביכול עברו על דברים חכמים □ תושבע"פ, נסתתמה טענתם, ועי'.
^ל [ובש"ך כאן ביאר שהעולם נברא בשביל ישראל שעתידין לקבל התורה ועפי"מ שאמרו חז"ל שהתורה היתה צריכה לינתן ע"י אברהם אלא שלא היו ס' רבוא ונתנה ע"י משה והוא במקום אברהם וכאילו התורה נתנה על ידי אברהם, וזהו שאמרו המלאכים "כן תעשה" היינו שהתורה נתנה בזכותך וכמו שארוז"ל (שמו"ר כ"ח, ו) ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר אין הר אלא אבות שני' שמעו הרים את ריב ה' וכו', עיי"ש.]

שהיה לו הבטחה שיהיה לו זרע, ואברהם היה חפץ מאוד להעמיד זרע קודש לה', מ"מ
"עקד" את "רצונו" - אף שהוא רצון רוחני, לקיים את רצון הבורא, לקיים "גזירת מלך" אף
שחושב שמפסיד מעלות רוחניות לא.

אמנם יש לבאר באופ"א - וכן מצאתי למרנא הגרא"מ שך זיע"א במחשבת מוסר (ח"א
עמ' קפ"ד), שאברהם הלך לעקידה מתוך הכרה ברורה שהבטחת הקב"ה תתקיים, ואף
שלא שייך כן מצד "ראית האדם" - שמחד יצחק יישחט ומ"מ יהא לו זרע, מ"מ האמין כן,
וזהו אמונה למעלה משכל האנושי, להאמין שאף ששוחט את בנו יחידו מ"מ יהא לו ממנו
המשך. והוסיף מרן זיע"א שם שלכך כתי' כאן "שבו לכם עם החמור" ודרשו חז"ל "עם
הדומה לחמור", והיינו שלא יתכן שההבטחה של "כה יהיה זרעך" תתקיים בישמעאל שהרי
הוא "עם הדומה לחמור" ובהכרח שזה יתקיים ביצחק, ומ"מ הלך אברהם לשחוט את בנו,
עי' עליו.

והנה בפר' לך לך (ט"ו, ה) כתי': "ויוצא אותו החוצה" ושם נאמר לאברהם שהנהגה עמו
אינה תחת חוקי הטבע והמזל וכפרש"י שם שהקב"ה אמר לאברהם "צא מאצטגנינות שלך
שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן אברם אין לו בן אבל אברהם יש לו בן וכן שרי
לא תלד אבל שרה תלד אני קורא לכם שם אחר וישתנה המזל", וממילא כאשר אברהם
הלך לשחוט את בנו הלך מתוך בטחון מוחלט שההבטחה שנאמרה לו ב"צא מאצטגנינות
שלך" תתקיים כי ההנהגה עמו אינה בדרכי הטבע הרגילים, ויתכן שיצחק יישחט, ומ"מ
יהיה לו זרע.

ונראה להוסיף עפ"י דבר נפלא, דהנה מבואר באוה"ח (י"ח, י) שבעת שנולד יצחק לא
היה ראוי להוליד שעקר היה, ורק במעשה העקידה נעשה ראוי להוליד, עי' עליו שהביא
כן מהזוה"קלב.

באופן שבאמת בעקידה עצמה - שהיה נראה שליכא להבטחה ד"כה יהיה זרעך" - שם
דייקא הוא המקום שבו נתקיים "כה יהיה זרעך" - שנעשה יצחק ראוי להוליד.

ונמצא שמה שאמר אברהם "אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום כה יהיה זרעך" אכן
נתקיים בעקידה ששם נעשה ראוי להוליד, וכמש"נ, ועי'.

^א [נומוטעם עם מש"כ המש"ח בפר' אמר על ר"ה שחל בשבת שזה עצמו שישראל "עוקדים" עצמם ולא תוקעים
בשופר שהוא "הצלתם" והכל מחמת גזירה וכו' הוא עצמו נחשב כמו שתקעו, עיי"ש, וזהו כמו בעקידת יצחק שאברהם
"עקד" כל העבודת ה' דידיה ורצונו להעמיד זרע קודש לה' - לקיים "גזירת מלך"].

^ב , [וכך יל"פ במד"ר (נ"ז, ב) אי': אברהם שעד שהוא בהר המוריה נתבשר שנולדה זוגתו של בנו הה"ד הנה ילדה
מלכה וגו', עיי"ש. והובא ברש"י שמיד אחר העקידה נתבשר אברהם בלידת זוגתו של יצחק, היינו כי רק מעתה הוא
שנעשה ראוי להוליד ואז נתבשר שנולדה זוגתו.

ובמד"ר (ס, י): מה' יצא הדבר מהיכן יצא מהר המוריה יצא, עיי"ש והיינו כי בהר המוריה הוא המקום בו אמר לו
הקב"ה "כה יהיה זרעך" ושם נגזר הזיווג דיצחק ושם נעשה ראוי להוליד,

ומצינו שהתפלל יצחק על ענין הזווג בהר המוריה (עי' בעה"ט וכלי יקר ונצי"ב להלן (כ"ד, ס"ג) שהקרא ד"ויצא יצחק
לשוח בשדה" היה על הזווג, ובפסחים פח: איתא שהלך להר המוריה) ויל"פ כי משם נעשה ראוי להוליד ולכך התפלל
במקום זה. ועי' בת"י ריש פר' תולדות ופרקי דר"א פל"א שיצחק התפלל על הזרע בהר המוריה, והיינו כי שם נעשה
ראוי להוליד.]

לרגל המצב: סגולת ה'סדר היום' - אמירת פרשת העקידה בכל יום

כתב בספר סדר היום סדר ברכת השחר וזה לשונו "ויתחיל הזמירות בנחת ובקול זמרה יותר מבימי החול ויתחיל בפ' העקדה מפני שאין לנו סמך על מה לסמוך אלא על זכות אבותינו הקדמונים והוא מקיים אותנו בגליותנו ומפני שענין העקידה הי' גדול במאוד מאד בין מצד העוקד בין מצד הנעקד עד שהקב"ה הבטיח לישראל שביום הדין שישראל עומדי' בצער מפני המקטרגים והמבקשי' עלינו רעה שנזכור עקדת יצחק ובוה לא נפחד משום ענין ואפילו ענין העקידה אין צריך לזכור אלא שנתקע בשופר ומתוך אותו שופר יזכור לשופר של איל ומהאיל יזכור ליצחק ומיצחק הרי העקידה ומתמלא רחמים בזה על כל עם ישראל אין שטן ואין פגע רע שיוכל עם ישראל וא"כ ראוי הוא לזכור ענין העקידה כל יום ויום קודם שנסדר תפלתנו כדי שיתמלא עלינו רחמים אלקינו שבשמים ויקבל תפלתנו ותחנתנו בחמלה ובעל נפש לא יבטל אותה בשום ענין וגורם טובה גדולה לו ולכל ישראל.

וכתב הרשב"י זלה"ה בספר הזוהר וז"ל לא אית מאן דמבטל מותנא מן בני אנשא כקרבן דעקידת יצחק דכתיב ביה ויעקד את יצחק בנו אתקשר מדת הדין ואתעקד לעילא ולא הוה ליה רשו לקבלא לבית דין רברבא דאיהו גבורה ועקדת יצחק מעלייא לישראל לאדכרא ליה בכל יומא בגלותא דתגין עליהן מכל מערעין בישיין וקלא נפיק ואמר אל תעש לו מאומה וזכות אבוהון יגן עליהון מערעין בישיין עכ"ל:

עוד טעם אחר לאומרו בכל יום מפני שבזכות העקידה נשבע ית' וית' לאברהם בי נשבעתי נאם ה' ויירש זרעך את שער שונאיו ואנו מבקשים מאת הקדוש ברוך הוא שיקבץ נפוצותינו מארבע כנפות הארץ ויפקדנו בפקודת ישועה ורחמים שלא ישלטו בנו שונאיו אלא שנשלט בהם ונקח מהם נקמתנו על כל הרע אשר הרעו לנו כי הוא קצף מעט והם עזרו לרעה", עכ"ד.

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל

ציון'

איסורי קורבה בבני נח

וְגַם אִמְנָה אַחֲתֵי בֵת אָבִי הוּא אֶךְ לֹא בֵת אִמִּי וְתֵהִי לִי לְאִשָּׁה (כ, יב)

רש"י כותב: "אחותי בת אבי היא - ובת אב מותרת לבן נח, שאין אבות לגוי. וכדי לאמת דבריו השיבם כן. ואם תאמר והלא בת אחיו היתה, בני בנים הרי הן כבנים והרי היא בתו של תרח, וכן הוא אומר ללוט (יג ח) כי אנשים אחים אנחנו", כעין דברי רש"י מצאנו בגמרא, אלא שהגמרא דחתה פשט זה, הגמרא מביאה מחלוקת רבי אליעזר ורבי עקיבא האם "על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו" הכוונה הכוונה לאחות אביו ואחות אמו ואם כן גם אחותו אסורה, או שהכוונה היא לאשת אביו ולאמו ממש^ל, הגמרא רצתה להוכיח מהפסוק הנ"ל כדעת רבי אליעזר שהכוונה היא לאיסור אחווה מכך שאברהם אמר לאבימלך ששרה היא אחותו מאביו ומשמע שאם היתה אחותו מאמו היתה אסורה, והגמרא דוחה זאת ואומרת שאין לפרש כך את הפסוק שהרי היא לא היתה אחותו אלא בת אחיו, ומבארת: "אלא התם הכי קאמר ליה: קורבא דאחות אית לי בהדה, מאבא ולא מאמא"^{לד}, רש"י מבאר שהוא רק בא להסביר את מה שהוא אמר לו שהיא אחותו שבאמת היא נקראת אחותו [משום שבני בנים הרי הם כבנים], ומה שהדגיש לו שהיא אחותו בת אביו ולא בת אמו זה לא משום שרק לכן היא מותרת [כני בני בנים זה לא סיבה להחשיבה כאחותו לענין איסורי עריות], אלא שהוא אמר לו את האמת.

ונמצא לפי זה שדברי רש"י על הפסוק הם כמו שחשבה הגמרא בהוה אמינא, וצריך להבין מדוע הביא רש"י הוה אמינא זו שנדחתה בגמרא משום התמיהה הנ"ל?

ובדברי הגמרא [במסקנה] יש להבין, מדוע אברהם צריך לספר לאבימלך שהיא אחותו מאביו ולא מאמו, מדוע זה חשוב, ומדוע התורה רואה לנכון לספר שהוא אמר לו זאת, ומה היא באה ללמדנו בזה?

ובעצם מחלוקתם של רבי אליעזר ורבי עקיבא יש לעיין מהו עומק מחלוקתם [ועיין בגמרא שביארה את המחלוקת בלימודים מהמקראות אך נראה שבכל מחלוקת כזו שיש לכל אחד דרך איך ללמוד את דבריו מהמקראות, עיקר המחלוקת היא בסברא].

הגמרא מביאה מחלוקת האם בן נח מותר או אסור בבתו, ויש לעיין מדוע שהוא יהיה מותר בבתו? האם היא פחות קרובה אליו מאחותו?

^ל גמרא סנהדרין נח, א: "דתניא: על כן יעזוב - איש את אביו ואת אמו, רבי אליעזר אומר: אביו - אחות אביו, אמו - אחות אמו. רבי עקיבא אומר: אביו - אשת אביו, אמו - אמו ממש".

^{לד} שם נח, ב: "תא שמע: וגם אמנה אחתי בת אבי היא אך לא בת אמי - מכלל דבת האם אסורה! - ותסברא, אחותו הוא? בת אחיו הוא? וכיון דהכי הוא - לא שנא מן האב, ולא שנא מן האם - שריא. אלא התם הכי קאמר ליה: קורבא דאחות אית לי בהדה, מאבא ולא מאמא".

עוד יש לעיין, מדוע באמת מותר בן נח באחותו מאביו, ועיין בגמרא (סנהדרין נח, א) וברש"י (שם ד"ה מן האב), ואילו באחות אביו [כלומר, אחות אביו מאמו] הוא אסור, ולכאורה אם אין קורבת אב בבני נח, מדוע שהוא יאסר בה?

ונראה שיסוד איסור עריות של בני נח וטעמו נאמר בפסוק הנ"ל: "על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד" (בראשית ב, כד) ביאור הדבר שכדי להידבק באשתו ולהיות לבשר אחד צריך האדם לעזוב את אביו ואת אמו, ואם הוא נושא אשה הקשורה לאביו או לאמו הוא אינו נדבק כראוי באשתו ואינו נעשה חלק ממנה, ולכן הוא צריך לישא אשה שמנותקת לגמרי מאביו ואמו ומנתקת אותו מהם.

רבי אליעזר סובר שהקורבה והחיבור לאב ולאם המפריע לדביקה באשתו הוא חיבור של קורבה ולכן הוא אסור אחות אביו ואחות אמו, ואילו רבי עקיבא סובר שהחיבור המפריע יותר לדביקה באשתו הוא חיבור באב והאם עצמם שזה על ידי שהוא לוקח את אמו שהחיבור אליה אינו בא ממקום של חיבור לאשה אלא ממקום של חיבור לאמא, או לוקח את אשת אביו שעל ידי זה הוא נמצא כל הזמן עם אביו בחיי הנישואין ואינו חי בתור אדם בעצמו עם אשתו.

ויש לומר לפי זה שאף אם מעיקר הדין מותר בן נח בבת אחיו מאמו ואין זה נחשב שהוא ממשיך לדבוק באביו, מכל מקום אין זה נישואין מושלמים, כי יש בזה רמה מסויימת של חיבור לאביו המפריע לחיי הנישואין, ולכן אמר אברהם לאבימלך ששרה היא אחותו כלומר בת אחיו רק מאביו, ולא אמו ולכן אין זה סתירה כלל להיותה אשתו.

ולדברינו יתבאר היטב מדוע מותר בן נח בבתו ואסור באחותו או באחות אביו ואחות אמו, שזהו משום שקורבתה בהיותה בתו אינה מפריע לו לדביקה בה, כי רק הקשר לאביו ולאמו מפריע לו להיות עצמאי ולהידבק באשתו ולהיות לבשר אחד.

ומה שבן נח אסור באחות אביו ומותר באחותו נראה שזהו משום שאף שאחווה מן האב לא נחשבת לאחווה אצלם, יש להם 'אב' וצריך לעזובו כדי להידבק באשה כראוי, וכשנושאים את אחות אביו [שכלפיו היא כן אחות, משום שהיא אחותו מאמו] אין כאן 'עזיבת אביו', אך כשנושא את אחותו מאביו כיון שאין לו יחס של קורבה כלפיה, אין היא מפריע לו לעזוב את אביו [ומה שהיא קרובה לאביו בקורבה של 'בת' אין זה מפריע לעזיבת אביו, כי רק קורבה של אחווה לאבא מפריעה לעזיבה לדעת רבי אליעזר].

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

המטרה בעבודת השם

הַמִּכְסָּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה (יח, יז)

אברהם אבינו כידוע התייחד במידת החסד, וכמו שהוא מוזכר בפסוקים ובחזו"ל "חסד לאברהם". עד כדי כך, שמידת החסד בעולמות העליונים אמרה: "כל ימי היות אברהם בעולם לא הוצרכתי אני לעשות מלאכתי, שהרי אברהם עמד שם במקומי!!"^{לה}

החסד של אברהם אבינו המפורט שם במדרש, אינו האוהל שהקים עם ד' פתחים לכל העוברים ושבים, אלא מה שהתפלל וביקש על סדום שלא תתהפך.

ועולה מכך מסר עצום -

בעיניים שלנו - לא יצאה כל תועלת מאותה תפילה! הרי סדום נהפכה! ובכל זאת כש"מידת החסד" רוצה להדגיש למה אברהם אבינו עשה את העבודה במקומה, היא מביאה את הדוגמא של תפילת אברהם על סדום! כי כל פעולה שעושים פה למטה יש לה השלכות למעלה, גם אם פה לא היו תוצאות, אם בן אדם התפלל והתחנן, או שאר פעולות והשתדלויות לדברים טובים, למעלה יש לזה תוצאות! פה זה "עולם המעשה", אז רק דברים מעשיים ניכרים בשטח, אבל למעלה ניכרים גם רצונות ומחשבות וכוונות, וגם הם מובילים לתוצאות בעולמות העליונים. וכל התעוררות ואכפתיות למהו רוחני מניעה ומשפיעה.

לכן הקב"ה אומר למלאכים שיגלו לאברהם שהם הולכים להפוך את סדום, כדי שיתפלל, כדי שיתחנן ויבקש ממנו שלא יהפוך אותה, אפילו שגלוי וידוע לפניו יתברך שהוא לא יענה לתפילה הזו! ולכן כשאברהם אבינו מתפלל על סדום, זו פעולה כל כך מוצלחת בעולמות העליונים, עד ש"מידת החסד" בכבודה ועצמה לא צריכה לעבוד!

והוא מפורש בספר הבהיר שם: "וכי אפשר לומר שלא ידע הקב"ה שלא יוכלו להנצל?"

הרי גלוי וידוע לפניו שאברהם אבינו לא יצליח בתפילות ובכף זכות שלו, אז בשביל מה הוא מעדכן אותו במה שהולך לקרות? שיתאמץ לחינם? והתשובה של ספר הבהיר היא פלאי פלאים: "לזכותו אמר!!"

הקב"ה לא גילה לאברהם שסדום מתהפכת בשביל סדום! כדי שיציל אותה! הוא מיידע ומעדכן אותו - בשביל אברהם! כדי שבתפילות שלו ובלימוד זכות שלו הוא עצמו יתעלה, הוא יוסיף לעצמו זכויות!!

המסר כאן הוא עצום: גם כשנראה שלא יוצא תועלת מהתפילות שלנו, או משאר מצוות ועבודת השם, זה לא ראייה לכלום! זה לא אומר שהשערים נאטמו ושלא מתחשבים בנו!

^{לה} ספר הבהיר המיוחס לרבי נחוניא בן הקנה (אות קצא)

המטרה בעבודת השם

הכל מתוכנן מראש, מי יועיל למי ומה יעזור למה, אבל דבר אחד בטוח - המתפלל מתעלה! וכמו שמובן ופשוט שכל תפילה, וכל פרט בעבודת השם, תמיד הוא התקרבות לקב"ה, בלי קשר לתוצאה, ובודאי כשאנחנו בכלל לא יודעים מה היא התוצאה המבוקשת!

הנה - נתונים עובדתיים, התוצאה הנראית כאן היא ישועת סדום, והמטרה האמיתית היא לזכות את אברהם.

ומצד שני שמעתי הערה נפלאה, שגם בה יש מסר אדיר -

התפילה של אברהם אבינו לא התקבלה, מיד אחר-כך לוט מבקש מהקב"ה להישאר בצוער ולא להימלט להר, ובקשתו מתקבלת כמפורש בתורה, הרי שצוער היתה בתכנית ההפיכה על כל תושביה ונכסיה, והכל ניצל בגלל התפילה של לוט! אז הנה, אסור לאדם להתייאש גם במקום שגדולים וטובים ממנו לא הצליחו, ואסור לעשות שום היקש וקל-וחומר בדברים רוחניים - אם פלוני לא הצליח אני ודאי לא! כי הנה תפילה של לוט התקבלה במקום שאברהם אבינו הירבה להתחנן ולא התקבל!!

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע

יח, א: והוא ישב פתח האהל פחם היום.

בדעת זקנים כתב שעת אכילה היתה והיא שעה רביעית שהתחיל היום לחום ואז מאכל כל אדם, וכדפירש רב פפא בריש מסכת שבת [י, א], ועמד פתח האוהל לראות אם יעבור אדם לעת מאכל ויכניסנו לביתו עכ"ד. וכ"כ ברבינו בחיי ובפנים יפות [דהיה ערב פסח ורצה להאכילם חמץ רק עד שעה חמישית, ע"ש].

ולכאורה זה פלא אמאי זה שעה רביעית, הלא כתוב "כחום היום" ואיתא בברכות [כו, א] כשהוא אומר כחום היום הרי שש שעות אמור הא מה אני מקיים וחס השמש ונמס בד' שעות, ופירש"י דשינוי הלשון חום היום ולא חום השמש משמע כל המקומות חמים בין חמה ובין צל הוא מדבר בשעה שישיית עכ"ד. א"כ כיצד אפשר לפרש כאן על כחום היום דהוי בשעה רביעית דוקא. שו"ר שתמה כן בשו"ת בנין שלמה [הקדמה שניה - פרשת וירא].

אולם יתיישב עפמש"כ בספר נפתלי שבע רצון דמדכתיב כחום היום בכ"ף הדמיון ולא בבי"ת, יש לומר דבאמת כדפרש"י שהקב"ה הוציא חמה מנרתיקה כדי שלא להטריחו באורחים, א"כ זה היה שעה רביעית שהיא שעת סעודה ולא היה ראוי להיות חם כל כך, אבל מחמת שה' הוציא חמה מנרתיקה היה זה כחום היום בשעה שישיית.

*

יח, ד: יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ.

פירש"י שסבור היה אברהם שהם ערביים המשתחווים לאבק רגליהם והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו.

ביאר רבי צדוק הכהן מלובלין [בפרי צדיק פרשת וירא אות י'] שמפני שהיתה פרנסת הערביים מנסיעות והובלת סחורות ממדינה למדינה וכמו שנאמר [בראשית לז, כה] והנה אורחות ישמעאלים באה ותירגם אונקלוס "שיירת ערבאי", לכן השתחוו לאבק רגליהם כי מסיבתם באה פרנסתם. ועיין בספר נחלת יעקב [לבעל החוות דעת] כתב, על דרך המשל, שיש אומה המאמינים ואומרים שהסיבה שמסבבין בחכמתן הוא הנותן להם מחיה, ובאמת זה שבא ע"י סיבותיהן נמשל לאבק פורח. וזהו אמרו שמאמינים "לאבק שברגליהם", דהיינו לזה שבא מסיבותיהן. ולזה אמר להם אברהם "ורחצו רגליכם", פי' הטהרו עצמיכם מסיבותיכם, והאמינו שאין ממש בסיבותיכם בלי עזר הקב"ה. "והשענו תחת העץ", פי' הצדיק מכונה בשם עץ כמו שפרש"י בקרא דהיש בה עץ בפ' שלח (במדבר יג, כ), ואמר להם שישענו בצל הצדיקים שיוגינו עליכם.

*

יח, ז: וְאֵל הַבֶּקֶר רֵץ אֲבָרְהָם וַיִּקַּח בֶּן בְּקָר רֶךְ וְטוֹב.

פירש"י ג' פרים היו כדי להאכילן ג' לשונות בחרדל. ברש"י ב"מ כתב דמעדן מלכים ושרים הוא.

אפשר ללמוד ממעשה זה הלכה לדינא דברמ"א [יו"ד קא, ג] פסק דראש של עופות אינו חשוב [דבר הראוי להתכבד] ובטל, ובט"ז (ס"ק ח') בשם רש"ל כתב הטעם דהראש של בהמה לא חשיב, רק ראש של עגל וכל שכן לשון של שור דחשיב, שהרי אברהם כיבד את המלאכים בג' לשונות.

*

יח, ח: וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחָלָב וּבֶן הַבֶּקֶר אֲשֶׁר עָשָׂה וּגּוֹ' וַיֹּאכְלוּ.

בבכורות ו, ב בשיטמ"ק אות ב' כתבו דבירושלמי משמע שאכלו המלאכים אצל אע"ה בשר בחלב דכתיב ויקח חמאה וחלב ואת בן הבקר ויתן לפניהם, וכשרצו המלאכים שתנתן להם התורה השיב להם הקב"ה שאינן ראויין לקבלה שכבר אכלו בשר בחלב אצל אברהם אבינו.

בברכת פרץ כתב לכאורה צ"ע הלא מדאורייתא ליכא איסורא כלל לאכול בשר בחלב כל זמן שלא נתבשלו יחד דדרך בישול אסרה תורה, ויש לומר בזה דהמלאכים גופם אש ובאותו רגע שנוגעים בבשר בחלב בבת אחת כבר הוי ליה מבושלים ביד המלאכים ואיכא דרך בישול עכ"ל.

שמעתי מהגר"א דיסקין שליט"א שהקשה להסטייפלר זצ"ל הלא קיי"ל גבי מלאכת בשבת וכן גבי בשר וחלב ונגעים דרק בישול באש או תולדות אש חייבין ולא בתולדות חמה, וא"כ המלאכים שגופן אש מ"מ אש שמים הוא ואין זה האש שעל זה חייבין בדרך בישול, והשיב לו שזה שאלה טובה וצריך עיון. ובמעדני אשר העיר כעין זה שאין זה דרך בישול לבשל עם שריפת הפה.

ואחי הרב שמואל שליט"א אמר ליישב דבריו דלפי מה שכתב בנפש החיים [שער א פרק כא] דהאבות במה שקיימו את התורה עד שלא ניתנה "לא שהיו מצווים ועושין כך מצד הדין, דא"כ לא היו מעמידין ח"ו על דעתם והשגתם אף שהשיגו שלפי ענין שורש נשמתם ההכרח להם לעבור ולשנות אף מקצת מאחת מכל מצוות ה', ולא היה יעקב אבינו ע"ה נושא שתי אחיות ולא היה עמרם נושא דודתו ח"ו, רק מצד השגתם בטוהר שכלם התיקונים הנוראים הנעשים בכל מצוה בעולמות וכוחות עליונים ותחתונים, והפגמים הגדולים והחורבן והריסה ח"ו שיגרמו בהם אם לא יקיימום" עכ"ד. א"כ לפי זה יש לצדד דהמלאכים שבאו אצל אברהם לפני מתן תורה אז גם בישול בדרך של שריפת הפה שלא בדרך בישול יש בזה לפי "העניינים" פגם וחיסרון של בשר בחלב יחדיו ואינן ראויין בזה לקבל התורה, משא"כ לאחר מתן תורה אין לנו לאסור אלא כפי שאסרה תורה בדקדוק.

*

יח, יב: וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרַי בְּלִתִּי הֲיִתָּה לִי עֲדָנָה וְאֹדְנִי זָקֵן.

ברד"ק [לעיל יז, טו] כתב ולא אמרה ואברהם זקן, כי הקורא לרבו בשמו גורם לשכינה שתסתלק מישראל, וכן האשה לבעלה כי אדוניה הוא עכ"ד. וכן איתא באבות דרבי נתן [א, ו] שאין חוה קוראה לאדה"ר מתחילה אלא רבי. ובתנחומא [חיי שרה ב] איתא דבזה כיבדה שרה לאברהם שקראתו אדוני. ובתורה שלמה הביא מדרש שכן מצינו בנשים קדמוניות שקוראות לבעלי רבי שנאמר בשרה ואדוני זקן ומתרגמינן ורבוני סיב. וצריך ביאור אמאי בזמנינו אין מדקדקין בזה. ועיין בספר גן נעול פרק טו הערה 54. והביא בשו"ת בצל החכמה (ח"א ס' ע אות ג) ראייה מפורשת להתיר, במדרש רות רבה (פ"ג אות ד'), שאשת ר' שמעון בן חלפתא אמרה לבעלה "שמעון" בפניו והזכירה שמו בלי כל תואר. ושכן עמא דבר שאין נוהרין בזה כלל.

*

יט, כו: וַתִּבֹט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלֶח.

בחידושים וביאורים [עמ"ס בכורות סימן ב' סק"י] כתב נראה דאשתו של לוט מותרת בהנאה, דאע"ג דהנקברין אפרן אסור כדאמר תמורה [לד, א], הכא לאו כאפרן חשיב כיון שאין סופו של בשר להעשות מלח, ותדע דאם היה אסור בהנאה, א"כ אמאי חשבינן לה בנדה [ע, ב] דברי בורות הא דמספקא להו אי מטמא משום דמת מטמא ואין נציב מלח מטמא, והרי רימה הבאה מן המת נמי ס"ל לר"א בפ"ב דאווהלות דמטמא, והכא נמי ולמה ליכא לספוקי באשתו של לוט, אלא ודאי אשתו של לוט חשבינן לה כפנים חדשות וכאילו אינה באה מן המת.

*

יט, כז: וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת פָּנָיו ה'.

ברכות [דף ו, ב] א"ר חלבו אר"ה כל הקובע מקום לתפילתו אלוקי אברהם בעזרו, וכשמת אומרין לו אי עניו אי חסיד מתלמידיו של אברהם אבינו, ואברהם אבינו מנלן דקבע מקום, דכתיב וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם, ואין עמידה אלא תפילה שנאמר ויעמוד פינחס ויפלל.

נשאל הגר"ח קנייבסקי זצ"ל איזה מעלה עדיפה יותר, להיות מעשרה ראשונים בביהכנ"ס, או להתפלל במקום הקבוע שלו, והשיב דמקום קבוע שיש לו ילפותא מפסוק בתורה קודם, וכן אם יש לו אפשרות או להגיד פסוקי דזמרה כסדר, או לדלג פסוקי דזמרה ולהתפלל במקום קבוע, מקום קבוע קודם ועדיף נמי ממעלה להתפלל ליד הקיר בלי הפסק. באשל אברהם דימה דכמו דמובא להלכה דתפילת ותיקין ביחידות עדיף על פני תפילה בציבור, כך קביעות מקום לתפילה עדיף על פני תפילה בציבור.

וחידוש יותר גדול מובא שהגר"י זילברשטיין שליט"א שאל את הגר"ח זצ"ל מה עדיף יותר להתפלל בכותל המערבי שמעולם לא זזה השכינה משם, או להתפלל במקום הקבוע לתפילתו, והשיב דמעלת מקום קבוע קודם. [שמעתי מהגר"ר שמעון ויסברג שליט"א]

באשל אברהם [או"ח צ, יט] כתב אודות מקום קבוע להתפלל, נראה שאין צריך שכל ימי חייו יתפלל רק במקום אחד, וגם אברהם אבינו ע"ה הלך למסעיו וקרא בשם ה' בכמה מקומות, והכוונה שמקום שיש בו צד קביעות להתפלל בו הוא ממשיך הארה ותועלת ביותר, ודאי יש דרגות לפי בחינת הקביעות, שכל הקבוע ביותר הוא מקודש ביותר, וכמו שכתב בתיקוני הזוהר הק' בזה שכפי הקביעות למעשים טובים כן הוא השראת השכינה כידוע, וגם בפעם הראשונה ההולך להתפלל שם גם אחר כך הרי זה מקום קבוע, והמקום אשר אמר ה' לאאע"ה קראו אאע"ה "ה' יראה" והרי זו קביעות והלך אחר כך לשם עוד.

וממו"ר הגר"ש אלטמן שליט"א שמעתי שמו"ר הגר"א גניחובסקי זצ"ל היה משתדל מאד להתפלל כל התפילות שחרית, מנחה ומעריב באותו מקום, [אא"כ נמצא רחוק מהעיר, כמובן, שאז היה לו קביעות במקום השני], אמנם חידש דיש מושג של קביעות לימים שכל השחרית של יום ראשון יהיו במקום זה ויום שני במקום זה וכך הלאה.

באורחות יושר [ערך תפילה] הביא מספר הגן [המחבר היה קדמון מאד ומובא במג"א סימן צ"ח] דכל אדם יאמין שהדלות ויקרות ומיתת בניו ח"ו באים לאדם ואין לו הצלחה במשא ומתן שלו בעבור שאינו מתפלל במקום קבוע וכו' והירא וחרד לדבר ה' והרוצה ליזהר מהדלות ומיתת בניו וכל שכן ממיתת עצמו יעשה לו מקום קבוע אף בישוב להתפלל תמיד במקום אחד.

*

כא, כז: ויקח אברהם צאן ובקר ויתן לאבימלך.

תירגם אונקלוס ודבר אברהם. וצריך ביאור מה שייך דיבור כאן היה צריך לומר נסיב שהוא לשון לקיחה. שוב ראיתי במעט צרי על התרגום דלקיחה הנעשית בהנהגת דברים בין באדם בין בבע"ח מתרגם דבר, אולם לעיל יח, ז ויקח חמאה וחלב תירגם ונסיב, כיון שכל לקיחה שהיא לעשות שימוש בבעל חי עצמו הרי הוא כחפץ הניטל ביד שתרגומו בא בלשון נסב ולא שייך בה לשון הנהגה.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

וש"ס

קול ה' חוצב להבות אש - רסיסי דמע על סילוקו של מרן ה'ברכת מרדכי' זצוק"ל

בקיץ התשע"ט השתתפתי בחתונת בנו של דודי רבי יהודה גנוט. המחותן שלו, רבי ישראל יוסף סגל, היה ממקורביו הגדולים של מרן הגרב"מ אזרחי זצוק"ל וראש הישיבה שהיה זמן ממושך בחתונה. זמן קצר אחרי החופה, כשהנאספים מתיישבים אט אט סביב השולחנות ובאולם נמצאים בעיקר בני משפחה קרובים, התיישבתי ליד ר' ברוך מרדכי ושאלתי אותו קושיא שניקרה לי בסוגיה שלימדתי בבוקר בישיבה, שאלה שעסקה סביב קנין הגולן בחפץ, 'יוקרא וזולא', ועיקרה בבבא קמא דף ס"ה. התפחתה שיחה, ראש הישיבה יישב את השאלה ביסוד נפלא, הודיתי לו ושבתי למקומי. כל המשא-ומתן רשום מאז במחברותי בצורה מסודרת וכעת עיינתי בהם שוב, כדי לדייק בפרטים.

ראש הישיבה שהיה בחתונה עוד למעלה משעה, ניגשו אליו אין ספור אנשים, הריקודים החלו והוא רקד עם החתן והמחותנים. האולם התמלא ומטבע הדברים, ניגשו אליו עוד ועוד אנשים. כעבור יותר משעה, ירד ראש הישיבה במדרגות, ומכיון שרציתי שיחדד לי משהו במה שהסביר, חיכיתי בסוף המדרגות כדי לשאול. תכננתי להזכיר לו מה שאלתי לפני כשעה, מה הוא ענה ומה קשה לי כעת, אבל מרוב בילבול, התרגשות וההמולה מסביבו, פשוט התפרצתי ואמרתי: "הראש ישיבה... אם כך, אז למה שהחפץ לא יהיה הפקר וכל אחד יוכל לזכות בו?....".

כל הסובבים הביטו בי בתדהמה. מה בדיוק היהודי הזה רוצה!?

אבל מרן הגרב"מ זצוק"ל ידע בדיוק מה אני שואל. הוא זכר לפרטי פרטים את השאלה מלפני שעה, ואת כל הנידון, ומיד ענה: "כיון שסוף סוף החפץ נמצא ברשות הגולן, לכן רק הוא זוכה בו!!!"....

ומיד נעצר, תפס בידי בחמימותו האופיינית, והסביר את כל הנושא הדק היטב.

ההסבר שלו היה, כמובן, נופת צוף, עם כל ה'מהלך' שלו. אבל השיעור הגדול שלמדתי אז היה שכל הריקודים, השיחות והמון לחיצות הידים והיחס הלבבי לכל מי שניגש, שאלות ודיבורים בשלל נושאים, לא הסיחה את דעתו ולו לרגע משיחה תלמודית חטופה של לפני יותר משעה. כי כשהתורה הקדושה היא משוש חיך, חשקך ואהבתך האין-סופית, אתה חי שם, ב'קניני גזילה'!!

*

חלפו שנתיים, בקיץ תשפ"א, ונכנסנו, צוות הישיבה עם כל בחורי שיעור ג', לדבר בלימוד, כהכנה לבחורים לפני מבחני הישיבות הגדולות. מרן הגרב"מ זצוק"ל התיישב בראש השולחן וראש ישיבתנו הגאון רבי נפתלי יעקב בן זאב שליט"א אמר לבחור: "תביא גמרא לראש ישיבה".

הגרב"מ אמר מיד בשקט: "שלא יטרח. לא צריך להביא גמרא. איזה מסכת אתם לומדים?".

"מכות", השיבו. ומיד החל ראש הישיבה לשטוח, בעל פה, את כל המשנה, הגמרא והתוספות. כך, כשעה שלמה, הקשה ודן, התפלמס כבחור צעיר ורענן עם בני התשחורת. התווכח עם הבחורים הצעירים, הקטנים ממנו בגילם בשבעים וחמש שנים. "מי אמר לכם שיש מושג כזה של 'כושר הרתעה' בעדים? 'כושר הרתעה' שמענישים על כל דבר שקר לא מספיק? צריך 'כושר הרתעה' גם על הדבר עצמו שמעידים? מהיכי תיתי? ככה אומרים בישיבות. אבל היכן זה כתוב? זה כתוב בתורה? בחז"ל? למה לא מספיק מלקות?!", שאג כארי אל מול הבחורים הצעירים. וכשאחד מהם הביא סברא חדשה להסברת הענין, התמוגג עד בלי די, מפליג בשבחים. משם המשיך בקושיות חריפות בהעמדת הסוגיא על בוריה, מלבן את דברי התוספות שכתבו 'דהכי הוא האמת'. הבחורים מתווכחים, מנסים את כוחם, והראש ישיבה מסתער למולם, בעוצמה ובחוזק, מסביר כל דבר בסבלנות. "ומה התשובה?", שואלים הבחורים שהועמדו מול הקושיא ולא הצליחו לפרוץ אותה. "אוהו, גם תשובות אתם רוצים לקבל?", מצטחק רבי ברוך מרדכי, "תחשבו. תעמלו. תגידו תשובה בעצמכם".

ראש הישיבה הישיש הנחיל כאן, באותה שעה חמימה, דרך חיים מושלמת. של חשקת התורה, של אהבה שאין כמותה להגדרות, להבנה שורשית בסוגיא, לא לוותר עד שהכל יהיה כלורקייט, בלי לקבל הנחות יסוד לא מבוררים דיים. לא משנה בן כמה אתה, עליך להבין כל דבר לעומקו. לא היה שיעור מאלף יותר בגישה יוקדת וממוקדת לתורה, חיה ונושמת, מאשר לראות את ה'קול ה' בכח קול ה' שובר ארזים' של ראש הישיבה זצוק"ל.

כמי שלמד ב'קול תורה', שכונת בית וגן דאז, וגם היום, מלאה היתה תמיד במרביצי תורה ומוסר אדירים ומופלגים. השכונה הקטנה הזאת- יחסית, קיבצה בתוכה אלפי בני ישיבות, עם גדולי תורה ואישי מוסר נודעים. אך היה פשוט וברור לכולם, לכל בני הישיבות הרבות שבבית וגן, שבלייל שבת נוהרים לשיעורו של מרן הגרב"מ זצוק"ל. לא היה בן ישיבה אחד, מ'חברון' שבגבעת מרדכי הרחוקה יחסית ועד 'נתיבות חכמה- הרב וולפסון', שקמה הרבה יותר מאוחר, בשנת תשס"ט, שלא הגיע, לפחות כמה פעמים, לשיעורו של ה'ברכת מרדכי' בלייל שבת. שם, בצפיפות גדולה, ישבו ועמדו הבחורים וינקו תורה שניתנה בברען, בפאייער. השיעור, השיחה, השירה הסוחפת שאחריה, וכמובן 'שבת- וישלח' ויצחק אלחנן שמאלה, שכל בן ישיבה בכל האזור כולו שמע יוצא מפי כהן גדול.

מה חיפשנו שם, כולנו? מדוע לא ויתרנו כולנו, החברונערס', הקולתויריהניקס', תלמידי 'וולפסון' ו'אור ברוך', 'באר התורה' ו'חכמת שלמה', 'קול יעקב' ועוד בני ישיבות רבות מכל הסביבה, על שיעורי ליל שבת של רבי ברוך מרדכי? כולנו למדנו תורה. אבל רצינו לקבל תורה שניתנה באש.

לראות בעינים את המצוקה הגדולה והבוערת שבקושיא, את השמחה המתפרצת מהתירוץ. את מלחמתה של תורה על היסוד ואת ההרגשה שכאן נמצא העולם האמיתי. הגמרא, הראשונים, הצורך הדחוף בהבנת היסוד והוכחותיו, האושר כשהדברים התלבנו. העונג האמיתי כשהמהלך הושלם. העולם בחוץ יכול לעסוק בים ההבלים והפרשנויות שלו, אבל כאן, בבית ברחוב קאסוטו, מטריד מה שבאמת חשוב. כאן סובבים סביב המטרה של העולם, מטרת חיינו, הסיבה לכך שאנחנו קמים בבוקר. קושיא של רבי עקיבא איגרא, מחלוקת קצות ונתיבות, ובירור עמוק מה ההבדל בין 'כח ראשון ליכח שני', ה'דין בגברא או הדין בחפצא'. כאן הפנמנו בעינינו ובלבבנו מה חשוב, מה עיקר ומה סתם טפל.

ישראל הם "עם מדושני עונג" ומרן הגרב"מ זצוק"ל הראה לנו בכל מהלך חיינו, בשיעוריו, בשיחותיו ובכל התנהגותו היומיומית - "מדושני עונג" מהו. חיים הסובבים כל כולם סביב התורה ועומק עיונה.

*

מספר בני יקירי הרב מרדכי שליט"א: "בכל ליל שבת, קבוצת בחורים גדולה מ'נתיבות חכמה- וולפסון', שמענו את מרן הגרב"מ זצוק"ל בביתו. כש'עטרת' עברה למודיעין עילית, שהה ראש הישיבה בשבתות בישיבה, כך שהתאכזבנו שלא נשמע אותו יותר. כעבור זמן חלה מרן זצ"ל בקורונה וסבל מאד מחולשה וגם מזיהום ברגל. הוא ישב ספון בביתו בבית וגן, תשוש וכואב. בליל שבת הרהבתי עוז, ארגנתי 15 בחורים וצעדנו לביתו. אחד ממקורביו פתח את הדלת. ביקשנו שהראש ישיבה ימסור לנו משהו, אפילו קצר, והוא הניד בראשו בצער. "איך אפשר? הראש ישיבה בקושיי זו. קשה לו מאד. אתם יודעים מה? תכנסו, אשאל אותו, אולי הוא יסכים לדבר שתי דקות".

"מה הם רוצים?", שאל רבי ברוך מרדכי בלחש, אפוף ביסוריו. "הם הגיעו מ'וולפסון'. תמיד הם באו לשיעור בליל שבת והם מבקשים שהראש ישיבה יגיד להם משהו קצר, אם אפשר"....

חשבנו שיגיד 'וורט' מוסרי קצר, אבל מרן הגרב"מ ביקש רמב"ם, פתח אותו בקושי, והתחיל לדבר. חצי שעה הוא מסר שיעור. בתחילה בלחש, ואחר כך, ממשפט למשפט, התעצם קולו, עד שהוא שאג כאריה צעיר. חצי שעה הוא מסר 'חבורה' בקולות וברקים, כאדם בריא, צעיר ורענן. ראינו בחוש בן תמותה חולה ומיוסר, שברגע אחד נהפך לאיש אחר, מלא חיות, מאושר.

יצאנו המומים. ראינו בעינינו 'תחיית המתים'. ראינו כיצד התורה מחייה, מעצימה לא
רק את הנשמה, אלא ממש את הגוף, כפשוטו!!".
--- ניקח משהו גדול לעצמנו. כי הם חיינו!!

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגטשוב למה השתחוו הערביים לאבק רגליהם

יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם (יח, ד)

פירש רש"י: "כסבור שהם ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו", ומקורו בב"ר פ"ג, וכע"ז איתא בגמרא ב"מ פ"ו ע"ב: "יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם, אמר רבי ינאי ברבי ישמעאל אמרו לו וכי בערביים חשדתנו שהם משתחוים לאבק רגליהם, כבר יצא ממנו ישמעאל", ופירש"י שם: "ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ. שלא יכניס עבודה זרה בתוך ביתו, שהערביים רגילין להשתחוות לאבק רגליהן, והן נדמו לו כערביים. כבר יצא ממנו ישמעאל. ממך יצא הרגיל לעשות כן".

וכתב המזרחי: "ומפני שכל הלומדים תמהים על זה, היאך אפשר להיות שישתחוה שום אדם לאבק שעל רגליו, שהוא הפחות שבנמצאות, נראה לי לתת טעם על זה, שמפני שהקדמונים מהפלוסופים היו מאמינים שכל הנמצאות כלם מורכבים מהעצמים הפרדיים שהם האבק, ושכחבורם יתהוו כל הנמצאים ובהפרדם יפסדו, ושאינ מנהיג זולתם רק הם עצמם האלוהות, כמו כת אפיקורוס וסיעתו, והאבק נמצא תמיד ברגלי הולכי דרכים, הוכרח אברהם אבינו עליו השלום לתת להם מים לרחוץ טרם הכנסם בביתו כדי שלא יכנסו בביתו עם האבק שהיו משתחוים לו לשום אלהות, לא שהיו משתחוים לאבק שברגליהם ממש".

וביפה תואר על הב"ר (נ ד) כתב: "ולפי האמת אין צורך לכל זה, כי כמה מיני ע"א היו בימים הראשונים חוץ מההקש, כמשתחוה לבהמה חיה ועוף וזבוב, וענינים פחותים, וכמה עבודות פחותות כפעור ומרקוליס, שהיתה מגמתם לאיזה כוכב, בחשבם להפיק רצון מאתו בעבודה ההיא. וכן המשתחוים לאבק רגליהם, אפשר חשבו להוריד שפע אי זה כוכב על ידי זה, ומה לנו לבקש טעם לכסילים".

ונראה בדעת הרא"ם, שהעמים הקדמונים לא היו כסילים כלל, וכמו שביאר הרמב"ן (שמות כ ב-ג) בארוכה שעובדי הע"ז הקדמונים לא היו שוטים אלא חכמים להרע, והיו בקיאים בענייני המלאכים והשדים והכוכבים והמזלות, ועבדו אותם. ובדרשות ר"י בן שועיב (פרשת מטות מסעי) כתב: "כי קצתם היו עובדין לשרי המזלות ולמזלות ולשמש ולירח, כי בעבודתם היו מוצאים הצלחה, כמו שאמר לירמיה ונשבעת חי ה', כי היו יודעין כח השמש בתבואות וכח הירח במים ובנהרות, וכמו שהיו אומרים אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי". ועל כן שפיר תמה הרא"ם מה ראו על ככה לעבוד לאבק שהוא הפחות שבנמצאות.

ובספר אוצר אגרות קודש (להג"ר חיים אברהם דוב בער לוי זצ"ל, המכונה המלאך) מכתב רע"א כתב כעין דברי הרא"ם הנ"ל, בתוספת נופך ועומק רב. וז"ל:

"והנה הערביים שמשתחוים לאבק שברגליהם, האבק הוא ענין חכמת הטבע בכלל, שהנושא הוא הם העצמים הפרדים הנזכר במורה הנבוכים שהם חלקים בלתי מתחלקים הנקרא אטאמן שהמציא אפיקור פילסוף יווני, והפילסוף לייבניץ גרמאניי חיזק את השיטה הזו במסמרים נטועים ע"י חכמת המעטעמאטיק, ובעיון שפינאזע שהכריחם עפ"י חכמת המעטעמאטיק, וזהו שהיו משתחוים להם, זיי האבן זעך גיבויגין צו דער שיטה, וזהו עבודה זרה גמורה שהיא כפירה בתורה. ולכן אברהם אבינו שהיה קדוש ומקודש מרוחק מאד מתאות נשים, אם כן התחייב שיהיה מרחיק השיטה הלזו, שלא להכניס אפילו, כדין עבודה זרה גמורה, שהעבודה זרה היא היא האמנה במורגש המושכל הגופיי, וזהו מטבע הכלבים, אבל לוט שנאמר בו וישא את עיניו וירא את כל כיכר הירדן, דרשו בגמרא הוריות יו"ד ע"ב כל הפסוק על שם עבירה נאמר, וישא לוט ותשא אשת אדוניו את עיניה וכו', עיי"ש, והנה הוא לוט לא הרחיק מאתנו ענין המשגל, והיה אוהב האישות שהוא תכלית חומר גוף וגשם, שזהו ענין עבודה זרה מעטעמאטיק, ולכן אמר לינו ואחר כך ורחצו רגליכם, ולא הקפיד כלל על עבודה זרה, שלא למד צדק ענין תורה שבע"פ, ורק דבר שהוא טוב לבריות, להכניס אורחים, ובזה יצדק הכל בכל מכל".

ואמנם לא ירדתי לעומק דבריו כי איני מכיר כ"כ את העניינים המדעיים שהזכיר, אך כיון שהוא דומה קצת לדברי הרא"ם הבאתי לתועלת המעיינים. רק זאת אוסיף, שלפי מה שכתב שענין זה קשור מאוד לתאות עריות, מבואר למה דוקא הערביים היו שטופים בעבודה זרה זו של האבק, שהוא היסוד של כל החומריות. כיון שהם נודעים בתאות החומר שלהם, שהם עם הדומה לחמור, שביאר המהר"ל (גבורות ה' פכ"ט) שהוא הבעל חיים הנוטה ביותר אל החומר, וכ"כ הרמח"ל (אוצרות רמח"ל עמ' רא) שהחמור הוא סוד החומריות, וכ"כ הגר"א שחמור הוא היצר התאוני. והם הפסולת של מדת החסד של אברהם, ולכן פרוצים בעריות שנאמר בהם 'חסד הוא'.

ומזה יש ללמוד לדידן, שכדי להתגבר על קליפת ישמעאל שעמדה עלינו בחטאתינו, עלינו להתגבר על יצרא דג"ע ולא לתת לו מקום ואחיזה בלבבינו.

ובשל"ה (פרשת וירא תורה אור ה) כתב: "ולכאורה הוא שגעון מהם להשתחוות לאבק שברגלים, אמנם הענין הוא שהיו עובדי החמה, על כן הם מכבדים מה שהוא זכר לחמה, כי בסיבת החמימות מתרבה האבק בעולם, כנודע. כך שפט אברהם בשכלו שהם או זה או זה, ואינם בני אדם אחרים, דלא היו מוסרים עצמם לסכנה בחמימות הזו, אבל ערביים עובדי החמה הערו נפשם למות כי החמה אלהיהם".

והמהר"ל בגור אריה כתב: "יש מקשים איך היו עושים אלהות אבק שברגליהם, ואין זה קשיא... ועוד דע כי הערביים הם נוסעים ממקום למקום ואין להם חנייה וישוב רק הם יושבי אוהלים, ולפיכך הם הולכי דרכים ויש להם אבק ברגליהם תמיד, ולפיכך הם משתחוים לאבק שהערביים היו אומרים שהם נתונים תחת שר הדרך, שהרי הם הולכי דרכים תמיד, ולפיכך היו הערביים משתחוים לאבק שברגליהם שהוא אבק דרכים, וכמו שהעובדים למזל טלה היו עובדים לבהמות מפני שהבהמות במזל טלה, כך הערביים מפני שהיו עובדים

למזל הדרך לכך היו משתחווים לאבק דרכים שברגליהם". וכ"כ המהר"ל בחידושי אגדות ב"מ פ"ו ע"ב.

והנה ידוע מה שכתב בשו"ת הרמב"ם סי' תמ"ח שלפני שקיבלו הערביים את דת האיסלאם היו עובדים למרקוליס, ולכן עד היום מנהגם לזרוק אבנים על האבן השחורה שבמכה, שכן היתה עבודת מרקוליס בזריקת אבנים כידוע¹.

וכן כתב האבן עזרא בדניאל (יא ל) "כי יש במיכ"א שיקוץ עד היום והוא מרקוליס שאליו יחוגו כל ישמעאל ממזרח וממערב לזרוק אבנים שם... כי זה ידעוהו אבותיו ולא סרו אנשי מיכ"א למשמעתו עד שנשבע להם שלא יסיר עבודת מרקוליס²."

והנה איתא בירושלמי ע"ז פ"ד ה"א "אי זו היא מרקוליס כל שהוא סג את הים ואת הדרכים", ובתו"כ בהר פרשה ו': "לא תקימו, אילו המרקוליס שעל גבי הדרכים", מבואר שעובדי המרקוליס היו מקפידים לעשות את הע"ז הזו בסמוך לים או בסמוך לדרכים.

ומה שעשאוה על יד הים ביאר בצ"פ על התורה פ' שופטים (יז ג) שהוא משום שהישמעאלים היו עובדים למים כדאמרינן בתענית (ה:): "קדריים עובדין למים" (קדר הוא אחד מבני ישמעאל כידוע, וכתב הרמב"ם באגרת תימן שמייסד דת הישמעאלים היה מזרעו), ומרקוליס הוא הע"ז של המים ולכן היו עושים אותו סמוך לים.

ובמקום אחר כתוב בשם הצ"פ, שאמר שהערביים עובדים לירח משום שהם שוכני מדברות וזקוקים מאוד למים, ולכן עבדו לירח שהוא ממונה על יסוד המים, כמ"ש הרמב"ם במו"נ (ח"ב פ"י): "וכן זכרו הפילוסופים שלירח כח מוסיף ומיוחד ביסוד המים, והראיה על זה תוספת הימים והנהרות בתוספת הירח וחסרונם בחסרונם... ועלה בדעתי כאשר ידעתי זה, כי אלו הארבעה כדורים המצויירים... יש לכל כדור יסוד מהארבעה יסודות, הכדור

¹ וראה גם בשו"ת הרא"ש כלל ה' סי' ב' שכתב שיש מחצלת קטנה הנקראת סגאדה בלשון ערבי שדרך ישמעאלים להתפלל עליה ויש בה כמו צורת משקל שחור, ונהגו איסור בטוליטלא להניח מחצלת כזו בבית הכנסת לפי שאומרים שאותה צורה שחורה העשויה בה היא צורת המקום שהולכים לחוג לשם בארצם, וגם יש אומרים שיש בה צורת מרקוליס.

² כוונתו שמייסד דת האיסלאם הידוע דרש מבני עירו מכה לקבל את הדת החדשה אשר בדה מלבו, ובתחילה גירשוהו מהעיר, ואחרי כמה שנים שב אליה עם צבא גדול ממאמיניו ודרש מהם לקבל את דתו, ולא אבו לקבלה עד שנשבע להם שיוכלו להמשיך בפולחני הע"ז שלהם כמנהגם, רק שמכאן ואילך יעשו את הדברים לשם שמים ולא לשם הע"ז [כמו שכתב בשו"ת הרמב"ם שם שחכמיהם טרחו למצוא טעמים חדשים לזריקת האבנים, יש מהם אומרים שכוונתם להשליך אבנים בפני השטן לערבבו, ויש אומרים שכוונתם להשליך אבנים על הצלם לבזותו, ויש אומרים מנהג הוא], וכך נוצרה דת כלאים מוזרה, שבה עובדים את השם יתברך יחד עם פולחני הע"ז אשר שנא ותעב.

[וכן ידוע שמטעם זה נשתלבו בנצרות הרבה פולחנים מתועבים של עובדי הע"ז הקדומים, כיון שהגויים שקבלו את הנצרות היו אדוקים בפולחניהם הקדומים ולא אבו לעזובם, ולכן נתפשו עמם אבות הנצרות שיוכלו להמשיך במנהגייהם הפסולים רק 'ידביקו' להם סיבות חדשות. וכנראה משום זה העבירו את השבת ליום ראשון שהיה חשוב אצל הרומאים משום שהוא מיוחד לחמה כידוע (עי' רש"י ברכות נ"ט ע"ב ושבת קכ"ט ע"ב, וכן נקרא יום ראשון בלעז סאנדיי = יום שמש). ומטעם זה גם כן קיבלו הנוצרים את לוח השנה השמשי שהיה נהוג אצל הרומאים עובדי השמש, ואת ראש השנה שלהם הפכו לחג המולד' וכו'].

אך אלה וגם אלה בחשיכה יתהלכו, ולא ידעו ולא יבינו שהבורא ית' מתעב ושונא את כל מעשי הע"ז, כאמרו יתעלה "בחוקותיהם לא תלכו", וכאומרו "ולא תקים לך מצבה אשר שנא ה' אלקיך", וכשיצאו בני ישראל מטומאת מצרים רוב המצוות שקיבלו היו ממש ההיפך הגמור ממנהגי הע"ז שהורגלו בהם עד אז, כמו שהאריך הרמב"ם במו"נ ח"ג, ונצטוונו לאבד את כל הע"ז ולשרש אחריהן, ואסור ליהנות מהן, ואף אסור להזכיר את שמם.

ההוא לבד התחלת כחות היסוד ההוא לבד, והוא המניע אותו תנועת ההויה בתנועתו, ויהיה כדור הירח מניע המים". וכ"כ רבינו בחיי (כד הקמח פסח ג): "וידוע כי פעולות הירח במים" ועוד הרבה קדמונים.

ועל פי זה ביאר הצ"פ שם שמרקוליס הוא הע"ז של הירח, ודבריו מתאימים עם עדותם של הרמב"ם והאבן עזרא שהישמעאלים עבדו למרקוליס.

וידוע שעד היום הסמל של הישמעאלים הוא חצי ירח, וכן לוח השנה שלהם הוא רק על פי חודשי הלבנה.

אמנם עדיין לא מבואר מדוע היו עושים את המרקוליס גם על יד הדרכים, אכן ע"פ דברי המהר"ל הנ"ל מבואר דהוא משום שהערביים היו עובדים ל'שר הדרך' ו'מזל הדרך' ולכן עשו את הע"ז שלהם גם בסמוך לדרכים. וכנראה סברו שהירח ממונה גם כן על הדרכים, וממילא גם זה שייך לאליל מרקוליס (אמנם עדיין לא מצאתי כן בקדמונים).

ובספר בית עולמים להגרי"א חבר (על האדרא רבא, קלב): כתב: "וזהו סוד רחיצת מים בע"ש להפריד מהם הסטרא אחרא כמ"ש בכוונות רחיצת רגלים בערב שבת, וזה סוד רחצתי את רגלי כו', שהנוק' רגליה יורדות מות וכשעולה מן הסטרא אחרא אז רוחצת רגליה ע"י החסדים שמבסמים הדינים. וז"ש אברהם אבינו ע"ה יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ, כידוע שמדתו של א"א היה לברר הבירורים מן הסטרא אחרא, כמ"ש ואת הנפש אשר עשו בחרן, שהכניס גרים תחת כנפי השכינה, ואמרו רז"ל שחשדם לערביים, ולזה כשרצה להכניסם תחת הקדושה אמר להם יוקח נא מעט מים, והוא סוד החסדים מים דמו"ס הנשפע לנוק' בזיוג, ועל ידי זה ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ" וכו'.

ואמנם אין לנו עסק בנסתרות שכתב, אך מכלל דבריו אפשר ללמוד שהאבק שברגלים הוא רמז לאחיזת הסטרא אחרא ברגלים, ולפי זה אפשר שמטעם זה היו הערביים משתחוים לאבק שברגליהם, כיון שרצונם היה לעבוד את הסטרא אחרא הנאחו ברגלים. וברוך שהבדילנו מן התועים.

ואפשר לפי זה שגם כל עיקר בחינתה של קליפת ישמעאל היא אבק הרגלים, ולכן עתה בעקבתא דמשיחא אנו סובלים מרורות מבניו וממשיכי דרכו של ישמעאל פרא אדם, כי השיתא אלפי שנים הם כמו קומת אדם, כידוע מענין עולם שנה נפש, וסוף השיתא אלפינ הוא כמו העקב של הגוף שבו נאחו אבק הרגלים, שזה כוחו של ישמעאל.

המקום יזכנו מהרה לרחיצת הרגלים בערב שבת, סוף האלף השישי. שאז תפרד ותפרוש מעמנו טומאה זו ותחלוף מן העולם, כאבק פורח וכענן כלה, ובלע המות לנצח. אכ"ר.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

רמז ללימוד המוסר

יְקַח נָא מֵעַט מֵיָם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם (יח, ד)

איתא בקידושין: "בראתי יצר הרע, בראתי לו תורה תבלין". ויש לדקדק: אמאי קרה לתורה הקדושה בשם "תבלין", שהוא דבר המועט הניתן בתבשיל. הלא כדי לקדש את האדם ולזככו מן היצר הרע, ראוי ללמוד תורה הרבה, ולא רק מעט.

ב. ועוד יש לדקדק, הכיצד לימוד התורה לבדו יועיל נגד היצר, והלא איתא בעירובין על הפס' "ושמתם", שאם לומד האדם תורה על מנת לקנטר, יכולה התורה להיות עבורו סם המות, וע"י לימוד התורה בעצמו יג יע האדם לכישלון. ורק אם לומד כראוי היא נעשית לו סם חיים. וא"כ יקשה, כיצד לימדונו חז"ל כי התורה בעצמה מצילה מן היצר הרע, אם עך ידה בעצמה יכול האדם גם להיכשל.

ולכן נראה לפרש כן כוונת דברי חז"ל בקידושין, הוא ללימוד המוסר, שכל עיקרו מן התורה הוא, בהתבוננות בפסוקים ומאמרי חז"ל המצויים בתורה. שע"י שלומד האדם מוסר, הוא משבר ומכניע את ליבו, ומתעוררת בו התעוררות טהורה לעבודת ה', וע"י כך יכול האדם לנצח את יצרו, בהתגברות צד הטוב שבו על צד הרע שבו.

ולפי"ז מתורצות ב' השאלות: כי אם מיירי בלימוד המוסר, מובן התואר "תבלין" שנקטו כנגד היצר הרע, שהוא דבר מועט. כי התועלת בלימוד המוסר יוצאת אף מהלימוד המועט בו. ואדרבה, אין ראוי לאדם להגות כל יומו בדברי המוסר (כפי שהוכיח במישור בנפש החיים שער ד' בתחילתו), אלא לקבוע זמן מועט להתבוננות מידי יום ביומו, שאז יוצאת מזה תועלת לנפשו. וגם שאלת "סם המות" מתורצת, כי זה יכול להיות רק בלימוד תורה על מנת להתגדל ולקנטר, אבל בלימוד המוסר זה לא שייך, כי כל עיקרו הוא לעורר את נפשו מתוך ההתבוננות בלשונות הספרים הקדושים ומאמרי חז"ל.

ואפשר לרמז כל זאת בפסוק בפרשתינו: "יוקח נא מעט מים", אין מים אלא תורה. ומה שנקטו "מעט", הוא משום דרמז ללימוד המוסר, שכל עניינו הוא לימוד בחלק מועט מן היום. ונקט כנגדו לשון "יוקח", לשון לקיחה, כי ע"י לימוד המוסר, לוקח האדם לעצמו לקחים מוך מה שלמד, לשפר ולזכך מעשיו. וכיון שלמד האדם מוסר, מתקיים בו: "ורחצו רגליכם", שרוחץ הוא ומנקה עצמו מכל המידות הרעות ששייכות בו. ונקט לשון רגליים, שהוא החלק התחתון שבגוף, רמז לחלק הנחות באדם, הנמצא בתחתית המעלה, שבו ניכרות ונאחזות המידות הרעות, ויוצאות מן הכח אל הפועל, ומהם יתרחץ ויתנקה האדם.

וכיון שעשה האדם כן, שוב נאמר בו: "והשענו תחת העץ", יכול הוא להיות נשען סמוך ובטוח בכוחה של התורה. שהרי אם למד האדם תורה ואין בו מידות טובות, הרי יכול הוא ללמוד את התורה על מנת להתגדל ולקנטר וכדו', ונמצאת תורתו סם המות ח"ו. ולכן

דווקא לאחר שהקדים הוא ללמוד את המוסר ולהפריש את עצמו ממידות רעות בעבודה עצמית ויגיעה רבה, או אז כאשר ילמד את התורה מתוך מידותיו הטובות, תהא תורתו סם חיים, ומגינה עליו ועל בני ביתו, ויכול הוא להיות שעון ובטוח על כוחה וזכותה שתעמוד לו ותגן בעדו.

*

רמז לקיום ההלכה

טָרַם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סֶדֶם נָסְבוּ עַל הַבַּיִת (יט, ד)

התיבה "טרם", מוטעמת בתורה בטעם "זרקא", המורה על אריכות הענין. ויש להבין, מה הטעם נדרשה כאן אריכות, במה שהיו בשלב של "טרם ישכבו".

ונראה לבאר, שכן לימדונו חז"ל כי אותו לילה ליל פסח היה, שלכן נאמר בהם: "ומצות אפה ויאכלו", ונמצא כי קיימו המלאכים באותו לילה עם לוט את ליל הסדר, וסיפרו בשבחי ה'.

ובענין לילה זה, כבר אמרו חז"ל (רא"ש פסחים ל"ג, וש"ע תפ"א ס"ב), כי: "חייב אדם לעסוק כל הלילה בהלכות פסח וביציאת מצרים לספר בנסים ובנפלאות שעשה לנו הקדוש ברוך הוא ולאבותינו עד שתחטפנו שינה", ומבואר כי אין לאדם ללכת מעצמו לישן בלילה זה.

ולפי זה י"ל כי אף המלאכים ולוט קיימו בעצמם הלכה זו, ולא הלכו לישון אלא האריכו בסיפור שבחי ה' גם על חשבון זמן השינה, ולזה בא הרמז הטעם הזרקא על התיבות "טרם ישכבו", המורה על אריכות הענין, ללמדך כי האריכו המלאכים את זמנם עם לוט טרם זמן שכיבתם, לפי שלא חפצו ללכת מעצמם לשכב, לקיים את דינא ד"עד שתחטפנו שינה" (והם הרי היו מלאכים דלא שייך בהם שינה כלל, אך האריכו בזה ללמד את לוט הלכה זו).

(זו).

*

שמו של יצחק

וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת שְׁם בְּנוֹ הַנּוֹלָד לוֹ אֲשֶׁר יוֹלְדָה לוֹ שָׂרָה יִצְחָק (כא, ג)

הנה שמו של יצחק, ניתן לו ע"י הקב"ה עוד קודם שנולד, כמובא בפרשת לך לך, שציוהו ה': "וקראת את שמו יצחק" (י"ז, י"ט). ואמרו בגמ' (ירושלמי ברכות פ"א ה"ו), כי יצחק היה אחד מארבעה ששםם ניתן להם לפני שנולדו. ועדין צריך ביאור, מדוע נקבע שמו מן השמים על שם פעולת הצחוק.

ובמדרש אגדה (בפר' לך לך שם) כתבו: "שהכל יהיו שמחים בו". ועוד כתבו טעם דרך רמז: "ולמה נקרא שמו יצחק י' כנגד עשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו ועמד בכולם. צ' שהיתה שרה בת תשעים שנה בעת שילדתו. ח' שנימול לשמונה בן ח' ימים. ק' כנגד אברהם שהיה בן מאה שנה בהולד לו" ע"כ.

ויש להבין עדיין, על שם איזה צחוק נקרא "יצחק" בשם זה. אם על הצחוק שצחק אברהם בעת שנתבשר על לידת בנו, כמו שנאמר: "ויפול אברהם על פניו ויצחק, ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד" (י"ז, י"ז), א"כ היה ראוי לקרוא ליצחק "צחק", בלשון עבר, על שם פעולת הצחוק של אביו שכבר היתה. ואם על צחוקה של שרה שנאמר בפרשתינו: "ותצחק שרה בקרבה לאמר" (י"ח, י"ב), א"כ היה ראוי לקוראו "תצחק", בלשון נקבה.

אמנם בהמשך הפרשה נאמר: "ותאמר שרה צחוק עשה לי אלהים, כל השומע יצחק לי" (כ"א, ו'). ונראה כי על שם צחוק זה, נקרא שמו של יצחק בשם זה.

אלא שדבר זה עצמו צריך ביאור, מה ראו לקבוע את שמו של יצחק לדורות, על שם צחוק **השומע**, ולא על שם צחוק הוריו. ובפרט יש להבין, מה היא מהותו של "צחוק" זה, עד שמן השמים ראו לקבוע את שמו בשם זה.

ולכן נראה כי הביאור הוא, שפעולת ה"צחוק", היא פעולה בלתי רצונית, שפוגשת את האדם בכל פעם בה הוא רואה דבר מפתיע לפניו. כל פעולה של שינוי מפתיע, כגון שרואה אדם מכובד שלפתע נופל על הארץ ללא הכנה, מעלה בו צחוק מייד, ולא בגלל שמכוין לבזותו, אלא שזו תגובה נפשית לכל מקרה מוזר המפתיע את האדם. (שלא כענין שחוק וליצנות, שעניינם לבזות את האדם ולהשפילו, "להתבדח" על חשבונו, שאינם מעניין זה).

והנה לידתו של יצחק, היתה מעבר לדרכי הטבע, שהרי מעיד הפסוק כי "ואברהם ושרה זקנים, באים בימים, חדל להיות לשרה אורח כנשים", וביארו שם המפרשים שהיתה חסרה שרה את כח ההולדה. ואף באברהם נאמר בחז"ל שחזר לנערותו, הרי שגם בו נעשה הנס.

ולפיכך רצה הקב"ה להנציח בעולם את פעולת שינוי הטבע המופלאה שעשה באברהם ושרה, שהחזיר להם את כח ההולדה ושינה עבורם את הטבע, ולכן לא חפץ לקבוע את שמו של יצחק רק על שם צחוקם של אברהם ושרה, שהיה צחוק טבעי על שם שינוי הטבע שנתבשרו בו.

אלא רצה הוא להחדיר בעולם שהטבע שרואים נתון בידיו, והוא משנה אותו כרצונו. ולכן יצחק יקרא על שם גילוי הנס **לרבים**, וכמו שאמרה שרה: "**כל השומע - יצחק לי**", ר"ל כל מי שישמע את מהלך העניינים, יהא מופתע וצוחק, גם אם ישמיע אותם לאחר זמן. ונמצאת גדולתו של הקב"ה נקבעת לעולם, בכל זמן בה יחשף כל אדם בעולם לסיפור לידתו המופלא של יצחק אבינו. נמצא כי שמו של יצחק, הוא סמל לגילוי האמונה בעולם.

ואפשר כי הדברים בעומקם, הם הם כוונת חז"ל במדרש אגדה הנ"ל שכתבו: "שהכל יהיו **שמחים בו**", רצונם לומר, שעל ידי שמו, יהא ניכר לכל הנס שעשה בלידתו, וישיחו הכל דרך צחוק ושמחה והפתעה, במה שהקב"ה שולט על הטבע ומשנה אותו כרצונו, ותתפשט הכרת האמונה בה' בעולם לכל.

*

טעם הזכרת בני הפלגש

וּפִילְגְשׁוּ וְשָׂמָה רְאוּמָה וְתֵלֵד גַּם הִיא אֶת טַבַּח וְאֶת גַּחַם וְאֶת תַּחֲשׁ וְאֶת מַעֲכָה (כב, כד)

יש להבין, מדוע הפסוק האחרון בפרשה, מספר לי על פילגשו של נחור אחי אברהם. בשלמא תחילת הפסוק מובנת, שמספר על לידת רבקה ע"י בתואל, ובא לבשר לו שנולד זיווגו של בנו יצחק, ממשפחתו ומבית אביו. אך מדוע ממשיך הפסוק ומספר שגם פילגשו של נחור ילדה כמה ילדים לנחור, מה נפקא מינה לי באותה ראוּמָה ומבניה אשר ילדה, שלא נודע שמם וזכרם בהיסטוריה היהודית, שנחרט שמן ולידתם בתורה הקד', אש שחורה ע"ג אש לבנה?

ונראה, כי לא לחינם נזכר ענין לידתם בתורה, כיון שבא הוא ללמד לאברהם אבינו ע"ה, כי כמו שאחיו נחור זכה בנים גם מאשתו וגם מפילגשו, ובכל זאת תולדותיו העיקריות הם רק אלה שבאו לו ממלכה, וכמו שקבע הקב"ה שזיווגו של יצחק יצא מבתואל בן מלכה, אשתו העיקרית של נחור. ואדרבה, כל התולדות שבאו לנחור מסביב, היינו מאשתו ומפילגשו, נועדו לברר את הסיגים והפסולת, ולהוציא את רבקה, הטוב מן הרע, במעט שבמעט, וכך ידבק זרעו של אברהם לזרע קודש ומזוכך.

ידיעה זו נועדה לאברהם אבינו, שיתכן ותמה מדוע זיכהו ה' בבן כמו ישמעאל, ולא זיכהו מיד בבנו יצחק זרע קודש הטהור. ומכאן למד הוא, כי דבר טוב טהור ומזוכך, צריך בירור וניפוי משאר התולדות, ולא יתכן להוציא זרע טהור, מבלי להקדים לו את הקליפה הקודמת לפרי, כדי שתוציא את הזרע הזך ביותר, להקים ממנו את עם ישראל, העם הנבחר.

דבר זה למד אברהם אבינו מזה שפירטה התורה הקד' את קורות פילגשו של אחיו, שבאה ללמדנו כי שום דבר בתורה לא נכתב לחינם, ובאה ללמדנו כי כמו שהקליפה מסובבת את הפרי, כך שאר הבנים הבאים מהפילגש, נחשבים רק כקליפה כדי להוציא את הפרי הזך והטהור, ובכך לא יחשוש אברהם אבינו מישמעאל בנו, ושאר בניו המפורשים בסוף פרשת חיי שרה, כי כולם הם בחינת "וישלחם מעל יצחק בנו", להשאירו זך וטהור.

חזרת הש"ץ / הרב אברהם שץ, ראש כולל טהרות 'תפארת שלמה' בשכונת רמת שלמה, ירושלים עיה"ק

מדוע אברהם התפלל על סדום הרי סדום היו אכזרים ואסור לרחם על האכזרים

מצינו בפרשה שאברהם אבינו הרבה להתפלל על סדום שינצלו וצריך לבאר הרי איתא בחז"ל דכל המרחם על האכזרים סופו מתאכזר על הרחמנים דאסור לרחם על האכזרים וא"כ מדוע אברהם התפלל על סדום.

ונראה פשוט דהטעם דאברהם התפלל על סדום הוא אך ורק בשביל כבוד שמים דכיון דמבואר דהטעם שהקב"ה ברא את העולם הוא כי הקב"ה הוא מקור הטוב ותכלית הטוב להיטיב ולכן כשיש הטבה לאנשים הוי קידוש השם כי נעשה החפץ הראשון של תכלית הטוב להיטיב ולכך בהתפלל אברהם אבינו האף תספה צדיק עם רשע דהיינו דצריך שיהא קידוש השם ע"י ההטבה שהקב"ה מטיב עכ"פ לצדיקים וזה דוחה את העונש לרשעים כי ההטבה גדולה מהפירעון מהרשעים כי התכלית היא ההטבה ולא הפירעון מהרשעים.

וכן מדוייק בפסוקים בפרק י"ח (י"ז י"ח י"ט) וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עשה: ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ: כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו: ופי' רש"י: למען הביא - כך הוא מצוה לבניו שמרו דרך ה' כדי שיביא ה' על אברהם וגו'.

ובספר פנים יפות הקשה וז"ל: צריך להבין דזה הוא ע"מ לקבל פרס כדקאמר למען הביא, ות' וז"ל: כי אמרו במשנה [אבות ד, ב] מצוה גוררת מצוה וכו' ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה. ענינו שמדת הקדוש ברוך הוא ברצונו להטיב לבריותיו, וקבלת השכר היא מצוה שעושה נחת רוח לקונו בתיקון מידותיו של השי"ת להשפיע אליו טוב, וכן להיפוך ח"ו הרשע שמהפך מדת הרחמים למדת הדין היא עצמה עבירה, כמ"ש הכתוב [במדבר יד, יא] עד אנה ינאצוני העם הזה ועד אנה לא ישמעו בקולי שהניאוץ יותר עבירה מן העבירה עצמה שפוגם ממדת טובו של השי"ת. ולפ"ז אם כוונתו בקיבול שכרו לא להנאת עצמו, כי אם לעשות נחת רוח לקונו שישפיע טובו במדת הרחמים, הוי כעושה מצות לשמה. עכ"ל.

על פי ביאורו הנפלא בדברי רש"י מבואר א"כ שהקב"ה אמר המכסה אני מאברהם שהרי הוא מצוה את בניו לשמור דרך ה' כדי שיוכלו לקבל את ההטבה וצ"ב מדוע החלק הזה שכך הוא מצוה שיוכלו לקבל שכר, קשור ל"המכסה אני מאברהם" שמחמת כן צריכים לומר לאברהם.

אמנם לפי מה שביארנו מבואר באופן נפלא דבעצם לסדום מגיע עונש ואסור לרחם עליהם אמנם להקב"ה מותר לרחם כי רק לאדם אסור לרחם על אכזרים כי כך הוא מתחבר עליהם אך להקב"ה ודאי יכול לרחם ולכן אברהם מתפלל שירחם עליהם כמה ששייך כדי שיתקיים ההטבה כי תכלית הטוב להיטיב וזהו שהקב"ה אומר הרי אברהם מחנך את בניו לעבוד את ה' כדי שיקבלו ההטבה וכך יתקדש שם שמים כי תכלית הטוב להיטיב וא"כ הוא יתפלל כדי שיתקיים ההטבה ולכן הוא סניגור טוב.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

'חלילה לך' - להמית צדיק עם רשע

חָלְלָה לְךָ מַעֲשֵׂת פְּדָבָר הַזֶּה לְהַמִּית צַדִּיק עִם רָשָׁע וְהָיָה כְּצַדִּיק פְּרָשָׁע חָלְלָה לְךָ הַשֵּׁפֶט כָּל
הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט (יח, כה)

הפיכת 'סדום' המסופרת בפרשתנו, מעוררת כמה תהיות קשות. ראשית מה שנאמר: "וה'
אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עשה". [בתמיהה? רש"י]. שהדבר צריך ביאור וכי
הקב"ה צריך 'לדווח' לאברהם על מה שהוא עושה בעולם, שעד כדי כך הקב"ה מתמיה
על עצמו כיצד הסתיר דבר זה מאברהם.

עוד יש להתבונן בתגובת אברהם לדברים, בתפילה ובקשה [ששה פעמים, עד כדי סיכון
נפשו, וכמו שנאמר ב' פעמים "אל נא יחר לאדני"]. שמא יש 'צדיקים' בתוך 'סדום'. שהדבר
תמוה עד מאוד עצם 'החשד' שמא הקב"ה עושה דבר שאינו כדיון.

ועוד יש לתמוה על אברהם, שעל אף היותו איש 'חסד' בתכלית כיצד הוא 'מרחם' על
אנשים רשעים ואכזרים, שכבר אמרו חז"ל דבר זה מגונה, וגם לא נכון לעשותו.

עוד יש לתמוה, שנראה שתפילת אברהם לא 'הועילה' כלל. וא"כ לאיזה עניין 'סיפור'
הקב"ה, לאברהם על התכנית להחריב את סדום, וגם למה התורה [שהיא נצחית] צריכה
להאריך בכל העניין, שאיזה תועלת יש בסיפור הדברים.

'הדין' בעולם נעשה בתכלית הדקדוק

ואכן מכל תמיהות אלו עולה יסוד נפלא, בעצם הסיבה שהתורה סיפרה את תופעת
'סדום'. שבאה ללמד את זרע אברהם, שכל 'דין' שנעשה בעולם, הרי הוא בתכלית הדקדוק,
ושום דין אינו נחתך, עד שהתמצו כל הלימודי זכות שאפשר ללמד על הדור, ועד כמה יש
יכולת הגנה לרשעים הכי גדולים בעולם להמשיך לחיות בזכות צדיקים שיש בדור.

ובזה מבואר הטעם שהקב"ה תמה על עצמו כיצד הוא 'מסתיר' מאברהם את הפכית
סדום, וכמו שמפורש בכתובים סיבת הדבר: "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו, ואת ביתו
אחריו ושמרו דרך ה'". כי אם הקב"ה לא היה מגלה לאברהם שהדין נעשה בצדק וביושר,
בוודאי לא היה יכול להעביר את המסר לבניו, שהרי היה מתעורר בלבם 'שאלות קשות'
על אירועים נוראיים שיעברו במשך הגליות, ואם לא יהיה תשובה ברורה לאברהם
המוכיחה 'לעין כל' שגם הדבר שנראה תמוה מאוד, נעשה בצדק וביושר, לא היה יכול
להעמיד דור של שומרי דרך ה'.

ואכן מבואר בכתובים שבשעה שהקב"ה דיבר עם אברהם אבינו על הפיכת סדום, עדיין
לא נגזר דינם, וכמו שכתוב "ויאמר ה' זעקת סדם ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד,
ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה, ואם לא אדעה". דהיינו שהקב"ה בא
לברר אם עדיין יש איזה סיכוי להשאיר את 'סדום' בעולם, או לא.

והבירור הזה נעשה בשיתוף עם ראש המאמינים בעולם, לראות אם עדיין יש איזה סיכוי להשאיר את סדום בחיים, וכל תפילת אברהם, אינה ממידת החסד על 'אכזרים'. אלא בירור מעמיק ויסודי, אם עדיין יש סיבה לקיום סדום בעולם.

ובזה מיושב שבוודאי אברהם אבינו לא 'חשד' בהקב"ה כלל שמא נעשה דבר שלא כדין, וכן לא היה זה 'תפילה' שלא נענתה כלל, אלא הכל היה 'דיון' האם אפשר ללמד איזה זכות על רשעים אלו, קודם שדנים אותם להורג. ואמנם היות ואברהם כביכול 'דיבר' כאילו הוא 'מיעץ' להקב"ה הוצרך לומר "ואל יחר לאדני".

ויסוד הדברים מצאתי בדברי המבי"ט (שער התפילה יא) והוסיף דקדוק נפלא מהכתובים, שבתחילה נאמר: "ויקמו משם האנשים וישקפו על פני סדם". ושוב אמר: "ויפנו משם האנשים וילכו סדמה ואברהם עודנו עמד לפני ה'". לומר שבשעה שדיבר הקב"ה עם אברהם עדיין לא נגזר דינם, כי ירד הקב"ה לראות 'הכצעקתה'. שאם לא היה הדבר כן, לא יענשו אלא במה שמגיע להם, ולזה בתחילה אמר "ויקמו האנשים.. וישקיפו". כי עדיין לא נגזר מה דינם, ולזה הלכו בדעה רק להשקיף שאולי יהא דינם 'קל'. ורק אח"כ נאמר "וילכו סדומה". שאז כבר נגזר דינם לכליה.

*

והנה בגמ' (סנהדרין צט:) למדו מפרשת סדום, עד כמה זכות הצדיקים מגינה על הדור בשעת צרה, שהלא אם היו אפי' עשרה צדיקים בסדום, לא היה קורה האסון הנורא הזה, ועד כמה יש חיוב להתחזק בשעת צרה שזכות לומדי תורה להגן על כל הדור מהצרות. ועד כמה חייבים 'לכבדם' בעבור זה !

לתגובות: m0527660932@gmail.com

מאחורי הפרשה / הרב יצחק לובנשטיין, מו"ל כתבי וספרי הגרי"א וינטרויב זצ"ל

מח"ס 'תינוק שנשבר', 'כבוד וידידות - משנת רבי גרשון' דרכי ההתמודדות עם
המתמודדים [ארגון 'והשיב'], ועוד חיבורים

לאהוב אבל איך?

בפרשת השבוע מצאנו ענין מופלא. נזכור שבתורה אין 'סתם' ואין 'גוזמאות' או
'קלישאות' אלא אך ורק האמת לאמיתו.

[א] כתוב בפרשה (וירא כב ב) "וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בְּנֶךְ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק וְלֶךְ
לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמִּרְיָה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֶיךָ". וז"ל הפרקי דר'
אליעזר (פל"א) "רבי יהודה אומר באותו הלילה נגלה הקדוש ברוך הוא על אברהם ואמר
לו אברהם קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק, ואברהם חס על יצחק, אמר
לפניו, רבון כל העולמים לאיזה בן, לבן הערלה או לבן המילה, אמר לו את יחידך, אמר לו
זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, אמר לו אשר אהבת, אמר לו לזה אני אוהב ולזה אני אוהב,
אמר לו את יצחק". ועוד יותר מזה כתוב בתנחומא (וירא כב) "א"ל את אשר אהבת הרבה,
א"ל וכי יש גבול במעים"

[ב] ויש להפליא שהרי אברהם ידע בדיוק מי זה ישמעאל ובכל זאת לא היה שום הבדל
בין אהבה ליצחק לאהבה של ישמעאל! הרי במפורש בפסוק (וירא כא יד) "וישכם אברהם
בבקר ויקח לחם וחמת מים" וכתוב על זה בפרקי דר"א (פל"ל) "ללמדך שהיה שונא
לישמעאל על שיצא לתרבות רעה".

[ג] [בפשטות אפשר לומר שמתייחס לאהבה הטבעית של כל אב לבן, ועל דרך דברי רבינו
ישראל מסלנט () והמשל עם ה'אש' שהאב יציל את בנו המקולקל לפני תלמידו המוצלח].

[ד] [עוד אפשר לחלק כפשוטו שישמעאל היה 'רשע' ואילו חכמי ישראל וטובי המומחים
כולם מודים בפה אחד שכמעט כל היוצאים לתרבות רע עושים זאת מתוך מצוקה ולא
מתוך רשעות].

[ה] בכל זאת נשתדל להסביר ענין זה קצת יותר למעשה. איך אנחנו יכולים למצוא מקום
'לאהוב' את הנער/ה שפשוט עזב את כל מה שיקר לנו. זה שאלה שאין ספור הורים שואלים
את עצמם, [ואלו שלא שואלים צריכים לשאול]. התשובה הפשוטה היא שאנחנו לא
אמורים 'לאהוב' את מעשיו ה'לא טובים' אלא אמורים לאהוב 'אותו'.

[ו] הצורה הכי פשוטה היא להבדיל בין ה'בן' לבין 'מעשיו'. אפשר לאהוב 'אותו' למרות
שלא אוהבים 'מה הוא עושה'. אבל עדיין זה מופשט מדאי להרבה הורים, אז נתמקד על
משהו מעשי שיעזור לנו למצוא את ה'טוב' שבו, שנוכל לאהוב אותו באמת.

[ז] אם אפשר לדון את המעשה הרע לכף זכות ממילא יותר קל לאהוב אותו, אבל לא
תמיד אפשר למצוא כף זכות [אם לא שנקוט שכל עצמותו של הנער השתבש].

ח] יש להתבונן לא רק על 'מה עשה' אלא 'למה עשה'. לפעמים, למרות שהמעשה היה לא טוב אבל מה שהניע אותו למעשה זה היה 'צורך' שאותו הצורך אינו רע. לדוגמא שחסר לילד הרבה אהבה, אז חיפש את האהבה במקומות שפלים. ודאי שאין להצדיק את השפל, אבל הצורך לאהבה הוא בהחלט בסדר גמור. ואם נתמקד על ה'צרכים' שהמעשים הראים ממלאים, יהיה לנו יותר קל להתייחס 'אותו' לה'צרכים שלו' מלייחס ל'מעשים שלו'.

ט] וכי לא היה יכול לעבור על עבירה חמורה יותר, או עבירות יותר ממה שעבר, הרי יתכן שמעומק השאול תחתית הנער 'התגבר' על עצמו, ומאוד מאוד ראוי לאהוב אותו עבור זה.

י] אחרון חביב, נמדוד את ה'נער' ברובו. וכי רובו בעבירה, או שרק קצת מהיום, ואילו ברובו הוא בעצם צדיק, וכי זה לא ראוי להערכה ואהבה.

יה"ר שנזכה כל אחד לראות מעלת כל אחד ולא חסרונו, וכך נוכל לאהוב את כל אחד מילדינו, וכל אחד מישראל באשר הוא שם. אמן ואמן. [תקציר מתוך הספר 'תינוק שנשבר'].

לתגובות ולקבל מד"ת של הגרי"א וינטרויב זצוק"ל: 0522170522 או com.gmail@haravyew

מי הדעת - תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה', מודיעין עילית

חינוך לתלמוד תורה

דברי המשך חכמה שיש ללמוד דיני חינוך ממצות ולמדתם אותם את בניכם

כִּי יִדְעֶתֶיךָ לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוָה אֶת בְּנֵיךָ וְאֶת בָּתְּרֵיךָ וְשִׁמְרוּ דְרָכַי וְגו' (יח, יט)

כתב המשך חכמה וזה לשונו, הנה חינוך מצוה לבנים במצות עשה לא נזכר, רק עשה דולמדתם אותם את בניכם הוא בתלמוד תורה, ואמרו בנזיר דף כ"ט דהאב חייב לחנך בנו במצות ואין האשה חייבת לחנך בנה במצות, פירוש דהוי כמו מצות עשה של תלמוד תורה דהאשה פטורה, ויעויין או"ח סי' שמ"ג בביאורי הגר"א ובמג"א, ומקור מצות חינוך במ"ע, מקורו מזה הפסוק מאברהם אבינו שמצוה את בניו בקטנם על המצוות, וקרא דחנוך לנער עפ"י דרכו שהביא רמב"ם בסוף הל' מאכ"א (ושם לענין איסורים) הוי מדברי קבלה, אבל העיקר מאברהם, וכאן משמע שאף לבנות מצוה על האב, ויעויין מג"א דרך בנזיר אין מצוה על בנו וכן משמע בגמ' שם ואכמ"ל, עכ"ל המשך חכמה.

ובתוך דברי המש"ח מבואר שכתב ללמוד את מה שאין האשה חייבת בדין חינוך שהוא מכח דהוי כמ"ע של ולמדתם אותם שהאשה פטורה, וזה כונת דבריו במש"כ "דהוי כמו מ"ע של ת"ת דהאשה פטורה", והדברים טעונים ביאור דמה השייכות בין ההלכה של חינוך למ"ע של "ולמדתם" שהוא עשה ממצוות תלמוד תורה ובגדרי תלמוד תורה וצ"ע.

דברי החזון איש שחלק ממצות האב ללמד את בנו הוא מהפסוק אשר יצוה את בניו

והנה בחזון איש (יו"ד קנ"ב סק"א) הביא פסוק זה גם לענין תלמוד תורה, לגבי הנדון אם החיוב שעל האב ללמד את הבן הוא דוקא מקרא או אף משנה וגמרא, ובשו"ע (רמ"ה ס"ו) פסק כדעת הרמ"ה שאם דחוקה לו השעה חייב רק מקרא אך כשאפשר צריך ללמדו משנה וגמרא ואם אפשר לו חייב לשכור מלמד, וכתב בזה "ל ונראה דמצות עשה המיוחדת בלימוד בנו אינו אלא מקרא כדמסיק בגמ', ומיהו עדיין האב חייב בחינוך בנו לשמור דרכי ה' שהעיקר בזה לימוד התורה, ואם נתחייב ללמדו אומנות משום דחיותא היא, כל שכן תורה שמוצאה מצא חיים, אלא שבזה אי אפשר להגביל לכל אדם ואיש כפי מעלתו במעשים ובטחונו ביוצרו ית', וזה שכתב רמ"ה שחייב ללמדו בעצמו או לשכור לו עדיין אם אפשר לו כמו שכתוב כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו', והכא בסוגיין בעיקר מ"ע של ולמדתם שכופין לכל אדם ובזה יוצא במקרא, עכ"ד.

ומתבאר בחזון איש בדעת הרמ"ה דדוקא מקרא מחוייב מצד העשה של ולמדתם אך שאר התורה הוא חיוב מצד הדין חינוך הנלמד מקרא דאשר יצוה את בניו ולכן בזה תלוי במעלתו ויכלתו.

והדברים טעונים ביאור דיש לחלק טובא בין העשה של "ולמדתם אותם" שהוא ממצוות תלמוד תורה לדין חינוך שהוא רק הלכה לחנך למצוות ולא דמי למצוות תלמוד תורה שיסודו וגדרו הוא עצם הלימוד, ולקמן יתבאר.

*

יש לחקור בגדר מצות ולמדתם אותם את בניכם

ובאמת יש לחקור בגדר המצוה שמחוייב האב ללמד את בנו מדכתיב "ולמדתם אותם את בניכם" אם יסודו עצם הלימוד שצריך ללמד את הבן כדי שיידע את התורה או שיסוד המצוה הוא להרגילו בלימוד התורה כדי שיתרגל בלימוד התורה ודומיא דמצוות חינוך בכל המצוות שהמטרה שיתרגל ויתחנך במצוות, ה"נ גדר המצוה דאורייתא שיתחנך ויתרגל ללמוד תורה.

ולכאורה מצאנו חילוקי הלכות בין המצוה של האב ללמד את בנו ובין המצוה על כל חכם מישראל ללמד את התלמידים, דלגבי האב יש חיוב לשכור מלמד לבנו כשאינו מלמדו בעצמו, אך בתלמידים אין חיוב לשכור מלמד, ועי' בבהגר"א (רמ"ה סק"ז) שכתב כן, ולכאור' נראה עוד דאף כשהחכם ישכור מלמד לא מקיים בזה המ"ע דולמדתם.

עוד מצאנו לענין מה צריך ללמדו, דלגבי מצות האב נחלקו הראשונים, דברמב"ם מבואר דמקרא חייב ללמדו בשכר, אך בחנם כתב הלח"מ (פ"א ה"ב) שחייב ללמדו הכל, וכן כתב הטור, אך בכסף משנה ס"ל דאינו חייב יותר ממקרא, ומאידך לגבי חכם שמצווה ללמד מושגנתם אין חילוק בין מקרא למשנה ותלמוד.

והנה בשו"ע (רמ"ה סעיף ו') פסק כדעת הרמ"ה דכשאפשר לו לאב ולא דחיקא ליה שעתא צריך ללמדו הכל, אך בלא אפשר מלמדו רק מקרא, וכל חילוק זה לגבי האב דבו מצינו מושג שצריך לשכור מלמד משא"כ לגבי חכם וצ"ב.

ובקריית ספר הרגיש בחילוק זה וכתב וז"ל וחייב לשכור מלמד לבנו, ונראה דה"ה לבן בנו דבני בנים הרי הם כבנים, אבל אינו חייב לשכור ללמד לבן אחרים, כי חיוב לשכור מלמד לבנו הוא מולמדתם אותם את בניכם ומוהודעתם לבניך ולבני בניך והוא עשה וכפינן לעשות סוכה או מצוה אחרת, אבל חיוב לימוד בן חבירו הוא מפסוק ושננתם לבניך ומשמע שיהיו מחודדין בתוך פיך כשאדם שואל דבר אל תגמגם בו אלא אמור לו מיד וזהו ללמד הוא עצמו לאחרים לא לשכור לו מלמד עכ"ל, וצ"ב.

*

יסוד מצות ולמדתם - לחנכו ולהרגילו לדבר בדברי תורה

והנראה דבאמת יש חילוק יסודי בגדרי המצוה דיסוד מצות ולמדתם אותם את בניכם אינו רק בתורת לימוד כדי שיידע את הלימוד עצמו אלא יסוד המצוה כדי שיהא רגיל לדבר בם וכלשון הפסוק "לדבר בם" שזה גופא יסוד המצוה ללמדו את התורה כדי שיהא רגיל לדבר בם, משא"כ המצוה על חכם ללמד הוא כלפי הלימוד עצמו וכמו שדרשו חז"ל שאם ישאלך אדם וכו' אלא אמור לו מיד והיינו שהוא מצורת הלימוד עצמו שיהא מלמדו את

חינוך לתלמוד תורה

הלימוד ויענה על מה ששואלו, אך אין כאן חיוב לשכור מלמד אחר ללמדו, ודוקא על האב שיסוד המצוה לדאוג לחנכו בלימוד שייך לחייב אף לשכור אחר שילמדו.

ויסוד זה מפורש ברמב"ן עה"ת שמפרש מה נוסף בפרשת והיה אם שמוע לענין מצוה זו (דברים יא - יט) וז"ל ויתכן על דרך הפשט שבא להוסיף בכאן "לדבר בם" כי שם צוה ודברת אתה בם בשבתך בביתך, וכאן אמר שנלמד אותם את בנינו עד שידברו בם הבנים בכל שעה, וכן הוסיף בכאן "ולמדתם אותם" כי "ושנתם" שיספר להם המצוות, וכאן עד שילמדו אותם וידעום ויבינו אותם וטעמיהם לדבר עמך בם בכל העתים עכ"ל הרי מפורש שיסוד המצוה הוא ללמד את הבנים כדי שיתקיים בהם "לדבר בם" שע"י שילמדו וידעום ויבינו אותם וטעמיהם לדבר עמך בם בכל העתים.

ובשו"ע הרב (הל' ת"ת פ"א ה"ד) כתב בגדר החיוב על האב שצריך ללמדו כל תושב"כ וכל תושבע"פ, וכתב שיש גבול לחיוב זה דהיינו כל ההלכות הנגלות עם טעמיהם וכן ההלכות שדרשו חז"ל מהפסוקים וכו', אך כתב שם (ה"ו) שבזמן הזה שכל התושבע"פ כתובה לפננו א"צ לשכור מלמד שילמד את בנו כל התושבע"פ, אלא שילמדנו להבין היטב בתלמוד ברוב המקומות וגם בהלכות וסוגיות העמוקות עם רוב הפוסקים ראשונים ואחרונים ויעמידנו על עיון ההלכה למעשה שיוכל לעיין בעצמו ללמוד ולהבין ולהורות כל הלכה למעשה מתוך עיון בתלמוד ופוסקים ראשונים ואחרונים, ואז יוכל הבן ללמוד בעצמו כל התלמוד והפוסקים לידע כל ההלכות של תושבע"פ שהן פירוש התרי"ג מצוות ודקדוקיהן בטעמיהן ומקוריהן כאילו למדו המלמד וכו' עיי"ש.

ומתבאר חידוש עצום שע"י שמלמדו הדרך איך ילמד בעצמו מתוך הספרים נחשב קיום עשה של ולמדתם, ועל כרחך הביאור לפמשנ"ת שיסוד המצוה הוא לתת לו הדרך ללמוד שיבא הבן לדבר בם בדברי תורה כל חייו, ולכן בזמה"ז שיוכל ללמוד בעצמו מתוך הספרים סגי בהכי.

ובזה מבואר מש"כ עוד בשו"ע הרב שמוטל על האב לכופו ללמוד ואם אינו רוצה ללמוד צריך לכופו או שהמלמד יכופו ומשמע דזה מדין ולמדתם אותם, והביאור כמשנ"ת שיסוד המצוה אינו דוקא הלימוד עצמו אלא להרגילו לדבר בם בדברי תורה ולכן מלמדו שיהא רגיל לדבר בם וממילא יש גם חיוב לכופו ללמוד דזה אותו יסוד שצריך להרגילו לדבר בדברי תורה.

*

מחלוקת הרמ"א והגר"א באיזה גיל מתחילים ללמד את הקטן אותיות התורה

והנה מבואר בשו"ע (יו"ד רמ"ה ס"א) מצות עשה על האיש ללמד את בנו תורה, ובסעיף ה' כתב השו"ע מאימתי מתחיל ללמד לבנו משיתחיל לדבר מתחיל ללמדו תורה צוה לנו וגו' ופסוק ראשון מפר' שמע ואח"כ מלמדו מעט מעט עד שיהא כבן ו' או כבן ז' ואז מוליכו אצל מלמדי תינוקות. ובהגר"א (סק"י) כתב וז"ל סופ"ג דסוכה, ובספרי לדבר בם מכאן אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו להק' ומלמדו תורה וכו' שנא' ולמדתם אותם בניכם.

חינוך לתלמוד תורה

ובשו"ע בסעיף ח' כתב מכניסים את התינוקות להתלמד בן חמש שנים שלימות ובפחות מכאן אין מכניסין אותן ואם הוא כחוש מכניסים אותו בן שש שנים שלמות, הגה ומ"מ מיד שיהיה בן שלש שנים שלימות מלמדין אותו אותיות התורה כדי שירגיל עצמו לקרות בתורה.

ובהגר"א (סקי"ט) כתב וז"ל איני מבין שיחתו דהא מיד שמתחיל לדבר חייב כנזכר לעיל, עכ"ל. עוד מבואר שם בדבריו וז"ל תנחומא פר' קדושים (אות יד) וערלתם ערלתו וגו' הכתוב מדבר בתינוק, שלש שנים יהיה לכם ערלים שאינו יכול לא להשיח ולא לדבר, ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש, שאביו מקדשו לתורה, הלולים לה' שמהלל להקב"ה, ובשנה החמישית וכו', והעיקר כמש"כ בגמ' משעה שמתחיל לדבר וכו' ע"כ, והיינו שהגר"א משיג על דברי הרמ"א מדברי הגמ' שהשיעור הוא דמשיודע לדבר כבר מתחיל ללמדו.

ולכאן יש כאן שני נידונים ובתחילה מדובר על עצם הלימוד שמלמדו שיידע את התורה כדילפי' מולמדתם אותם וכו', ובזה מבואר שמשיודע לדבר מתחיל ללמדו ולכאן הכונה שמלמדו פסוקים בע"פ שיידע אותם אמנם בסעיף ח' איירי הרמ"א ללמדו "אותיות התורה" והרמ"א מסיים "כדי שירגיל עצמו לקרות בתורה" ומבואר שיש כאן מטרה נוספת שיהא רגיל לקרות בתורה, וזה כשהוא בן ג' שנים. ובזה מבואר בתנחומא שיש קפידא דוקא בגיל ג' שנים.

ויש לפרש שהרמ"א נקט דאף שבגמרא מבואר שבשיעור "יודע לדבר" כבר מחוייב ללמדו פסוקים, מ"מ יש לחלק בין דברי התנחומא שמדבר על גיל שלש שנים שלימות שזה דוקא על חינוך ללימוד שעל ידי לימוד האותיות מרגילו ומחנכו את הדרך ללימוד כשיגדל, ואין סתירה בין דברי התנחומא לגמרא כיון שהקפידא בדברי התנחומא הוא דוקא על מה שמחנכו בדרך הלימוד.

אמנם נראה בדעת הגר"א שהגר"א נקט כמשנ"ת דאף עצם המ"ע של ולמדתם אותם כוללת הענין שיהא רגיל ללימוד תורה, ואין גדר המצוה בעצם הלימוד בלבד אלא זה גופא יסוד המצוה שע"י הלימוד שמלמדו ירגיל עצמו ללימוד, וזה היסוד שיודע לדבר אביו מלמדו והיינו שמרגילו שזה יהא "תחילת דיבורו" וכך מתרגל להגות בתורה שזה תחילת שיחתו בעולם וכמתבאר בספרי דיליף זה מהפס' "לדבר בם" וזה כלשון הפסוק "לדבר בם" וכמש"כ הרמב"ן עה"ת וממילא השיג הגר"א דאין מקום לחלק ולומר שיש גם שיעור של גיל ג"ש מלבד היודע לדבר, כיון דאף הדין יודע לדבר הוא כדי להרגילו ללימוד.

מנחת שמואל / הרב שמואל קליין

יהודי הוא קבלן עשיה לא קבלן הצלחות

וְאֵל הַבָּקָר רֵץ אַבְרָהָם (יח, ז)

איתא במדרש: "ואל הבקר רץ אברהם, א"ר לוי רץ לקדם אותה אומה שכתוב בה (הושע י) אפרים עגלה מלומדה אוהבתי לדוש" [בראשית רבה]. וצ"ב דברי המדרש מה הקשר בין הפסוקים ומה זה בא ללמדנו?

הנה פרשת וירא כוללת בתוכה שלושה אירועים גדולים: הכנסת אורחים של אברהם אבינו בעת חליו, תפילת אברהם על סדום, מעשה העקידה של בנו יחידו שנולד לזקנותו, והנה המתבונן יראה שלכאורה בכל האירועים האלו, אברהם לא הגיע אל המטרה, שהרי אברהם אבינו כ"כ חפץ לקיים הכנסת אורחים, ובאמת אלו היו מלאכים שלא היו צריכים כלל להכנסת אורחים, וכל אכילתם נשרפה בקרבם. התורה מאריכה ביותר מה אברהם הכין לאורחים, בעוד שבתוצאה לא היה שום תועלת בהכנת המאכלים, ובתפילת אברהם על סדום, שלא גמר להפציר ולהתפלל, והתורה מאריכה בפסוקים רבים ולבסוף סדום נחרבה, ובעקידת יצחק שלמעשה אברהם לא עקד את יצחק.

ללמדנו שמוטל עלינו לעשות, לא מוטל עלינו להצליח,

אנחנו קבלני עשיה, אנחנו לא קבלני הצלחות...

והדבר המפליא שאברהם אבינו קיים כל ימיו מצות הכנסת אורחים בהידור רב, וכל זה מוזכר בתורה ברמז, ואילו אותה הכנסת אורחים, שלא היו אנשים אלא מלאכים בזה התורה מאריכה, ולא רק זה אלא שכנגד כל פרט ומעשה של אברהם בהכנסת האורחים עם ישראל אכל פירות לדורות, כדאיתא בגמ' בבא מציעא דף פו עמוד ב בשכר שלשה זכו לשלשה, בשכר חמאה וחלב זכו למן, בשכר והוא עמד עליהם זכו לעמוד הענן, בשכר יקח נא מעט מים זכו לבארה של מרים. התורה מלמדת אותנו שאותו מעשה שנעשה כביכול לחינם, זה חשוב אצל הקב"ה כאילו נעשה, התוצאות כלל לא משנות....

התורה נותנת חשיבות מיוחדת לריצה של אברהם... אברהם אבינו מכניס אורחים, מתרוצץ ממרומי גילו, ביום שלישי למילתו, עוזב את השכינה כדי לקבל אורחים שהרי גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני שכינה.... אבל בסוף אלו לא היו אורחים... יכולה לצוץ מחשבה, מה התועלת שהייתה בכל הריצה? מה התועלת בלשונות של בשר, זה היה לריק היה אפשר לתת להם לחם ומים? האם לחינם היה מה שאברהם אבינו עזב כביכול את הקב"ה שבא לבקרו?

פעמים רבות השקענו לעזור למאן דהו... לקרב ליהדות... לחנך... וזה היה על חשבון ההתעלות שלנו, על חשבון הלימוד שלנו, והתוצאות לא התגשמו, זה כ"כ קשה וכואב, וכאן הבן שואל האם הכל הלך לטמיון? האם המאמץ היה לריק? האם לא חבל על הביטול תורה בזמן הזה הייתי יכול ללמוד להתפלל, זה מאכזב זה שובר...

וכאן התורה מלמדת אותנו, אתה עשה את שלך, התוצאות לא קשורות אליך, גם כשאינן תוצאות, שום מאמץ לא הלך לריק, אתה יכול להיות בטוח שצאצאיך יאכלו מפירות מעשיך גם אם לא עכשיו, אז עוד עשרות שנים.

פעמים האדם מתפלל מעומק הלב וחוזר ומתפלל, ולא רואה תוצאות, וזה עלול להביא ליאוש חלילה, והתורה מלמדת אותנו כמה חשובה התפילה אפילו שלעניני בשר נראה שהיא לא התקבלה. הנה אברהם אבינו התפלל על סדום, ומה הועילה תפילתו? אבל התורה מאריכה כ"כ בתפילה זו, דוקא על התפילה שבעיני בשר לא הניבה תוצאות התורה מאריכה

זכות העקידה עומדת לישראל לדורות למרות שאברהם אבינו לא שחט את יצחק. אומר המדרש: ואל הבקר רץ אברהם. א"ר לוי רץ לקדם אותה אומה שכתוב בה אפרים עגלה מלומדה אוהבתי לדוש.

אומר המצודת דוד שם הנה אפרים הוא כעגלה שמרגילין אותה לעבודתה למשוך בעול ולחרוש והיא אוהבת לדוש למען תאכל מן הדיש ר"ל אני למדתים התורה והמצוות, והם חפצים בקבול השכר מבלי עשות המעשה.

וכן הוא ברד"ק...ועתה קרא עגלה כי בימי נעורים למדה האל יתברך לחרוש והחרישה עם הזריעה היא עשות המעשים והקצירה הוא פרי המעשים, ואני למדתיה לעשות המעשים הטובים כדי לאכול טוב והיא מאנה לחרוש כלומר לעשות המעשים טובים אלא תרצה לאכול ולהנות מן הטוב אשר אני נותן לה בלי מעשה טוב שתעשה אלא בחנם תרצה לאכול זהו שאמ' אוהבתי לדוש לדוש ולא לחרוש כדי שתאכל בשעת הדישה והנה אינה עושה מעשה לרצון בעליה אלא לרצונה ולהנאתה.

הנביא מתאונן על עם ישראל שהם חפצים בשכר - בתוצאות הם לא חפצים במעשה עצמו, אומר המדרש שאברהם אבינו רץ והתאמץ להכנסת אורחים גם כשזה היה בלי תוצאות, זו הייתה ריצה להכנסת אורחים שבסוף היו מלאכים, אברהם אבינו לימד אותנו לימוד לכל החיים, תרוץ תתאמץ בלי שליחים אתה בעצמך, אבל לעולם אל תחפש את התוצאות, אתה עבד השם אמיתי, תעשה את רצון הבורא תנסה להרבות כבוד שמים, אבל חלילה לעולם אל תסתכל על המעשים לפי התוצאות.

תזכור אתה קבלן עשיה לא קבלן הצלחות

זכות עקידת יצחק שירשנו לדורות

כותב המשך חכמה (ויקרא פרק כג כד) והתקיעה מכניס זכות ישראל מה שנחלו מיצחק, למסור עצמם לחרפה ולמכה ולביזה עבור שם השם יתברך כי נקרא עליהם - זהו זכות עקידה, שבניו עוקדים כל תאוותיהם והרגשותיהם ושאלות החיים על מוקד אהבת ה' ותורתו.

המשך חכמה אומר שזכות ישראל זה מה שירשנו מיצחק, מסירת כל ההרגשות ושאלות החיים, על מוקד אהבת השם.

בימים קשים אלו שעם ישראל נמסר לחרפה למכה ולביזה, נזכור למסור את כל זה עבור
אהבת השם יתברך,
בימים קשים אלו שההרגשות קשות.... שרבים שאלות החיים... נעקוד את כל זה על מוקד
אהבת השם ותורתו, שזהו זכות העקידה לדורות. ובקרוב נזכה לובא לציון גואל.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

מבחן החסד

בראשית פרק יח (א) וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלָיו מִמְרָא וְהוּא יוֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל בְּחַם הַיּוֹם: (ב) וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיִּרְץ לִקְרֹאתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה: (ג) וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי אִם נָא מִצְּאֹתֵי חַן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ: (ד) יִקַּח נָא מֵעַט מִיָּם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ: (ז) וְאֵל הַבָּקָר רָץ אֲבָרְהָם וַיִּקַּח בֶּן בָּקָר רֶךְ וְטוֹב וַיִּתֵּן אֶל הַנַּעַר וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: (ח) וַיִּקַּח חֲמָאָה וְחֹלֵב וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּהם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ: בראשית (פרשת וירא) פרק יט פסוק (א) וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֵמָה בְּעָרֵב וְלוֹט יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר סְדֵם וַיֵּרָא לוֹט וַיִּקַּם לִקְרֹאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אֲפָיִם אַרְצָה: (ב) וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא אֲדֹנָי סוּרוּ נָא אֵל בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁפַּמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי בְּרַחוּב נָלִין: (ג) וַיִּפְצַר בָּם מְאֹד וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֵל בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֵּה וּמִצּוֹת אָפָה וַיֹּאכְלוּ: (ד) וַיִּקְרְאוּ אֵל לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵינָה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הוֹצִיָאם אֵלֵינוּ וְנִדְעָה אֹתָם: (ז) וַיֹּאמֶר אֵל נָא אַחֵי תִרְעוּ: (ח) הִנֵּה נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיָאָה נָא אֶתְהֶן אֵלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לְאֲנָשִׁים הָאֵל אֵל תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי עַל פֶּן בָּאוּ בְּצַל קִרְתִּי:

שאלות:

א { ויש להקשות כיצד יתכן שמעשה אחד של הכנסת אורחים יקבל אברהם אבינו שכר הוא ובניו אחריו במדבר בישוב ולעתיד לבוא כמבואר במדרש 1. מה שונה מעשה זה מכל מעשיו שבכל יום, שהרי כתוב בהמשך פרשתנו 2. וַיִּטַּע אֶשֶׁל בְּבְאֵר שֶׁבַע וַיִּקְרָא שֵׁם בְּשֵׁם יִקְנֹק אֶל עוֹלָם: וחז"ל 3. דרשו שהיה פתוח לארבע רוחות ומלא אוכל ושתייה וכל הרוצה יבוא ויאכל? ב { עוד יש לשאול ולהבין הרי בפרשתנו מסופר על שני מעשה הכנסת אורחים של אברהם וגם של לוט ובפשטות אצל לוט הדבר היה כרוך בפיקוח נפש יותר מאצל אברהם, ובכל זאת לא מצינו בחז"ל שניתן לו איזה שכר על הכנסת אורחים המיוחדת הזו והשאלה למה?

מצב תקופתנו:

הנה עם ישראל נמצא בתקופה קשה עברה עלינו טרגדיה אכזרית שלא שמעה אוזן ולא ראתה עין ואין לב שיכול להכיל, ונמצאים בעיצומה של המלחמה אשר צריך להרוג לאבד ולהשמיד את האוייב האכזרי שלא קם כמותו בעולם, ואחנו בני ישראל נמצאים בסכנה וברוך השם כלל ישראל על שכבותיו ישנה התעוררות גדולה לאהבת ישראל ואיש את רעהו יעזורו וכל אחד עושה אשר לאל ידו לעשות אשריהם ישראל לראותו ביופיו, וכאן

המקום להבין מהו חסד של אמת ומה ההבדל בין חסד לחסד שפעמים רבות החסד הוא רק הצגה חיצונית כמו שנבאר ונלמד מפרשתנו.

סיפור על הרב מברדיצ'וב:

נפתח בסיפור פעם אחת הגיע רבי לוי יצחק מברדיטשוב אל ביתו של אחד מעשיריה המכובדים של העיר לבוב, וביקש ללון בביתו. העשיר, שלא הכיר את רבי לוי יצחק, סירב ואמר: "האם נדמה לך כי חסרים כאן עוברי אורח? לך אל בית 'הכנסת אורחים' שבו משתכנים אנשים כמוך, ושם תלון". - "איני עובר אורח, ולא אטריח אותך", אמר רבי לוי יצחק, "כל בקשתי היא כי תיתן לי מקום באחד החדרים". - "אם אינך עובר אורח, לך אל ביתו של מלמד התינוקות, הוא יקבלך", אמר האיש. הלך רבי לוי יצחק אל ביתו של המלמד, והתקבל בסבר פנים יפות. והנה, אך עבר רבי לוי יצחק את מפתן הבית וישב לנוח, נשמע קול בין אנשי העיר: "הרבי מברדיטשוב כאן!" אנשים רבים התאספו סביב הבית לראות את הרבי ולקבל את ברכתו, וביניהם היה גם האיש העשיר. נדחק האיש בין הקהל שהתאסף עד שעמד לפני הרבי ואמר: "אדוני, מורי ורבי, מחל נא ובוא אל ביתי. הלוא ידוע הדבר כי כל הצדיקים הבאים אל עירנו לבוב מתאכסנים אצלי". ענה הרבי ואמר: "האם יודעים אתם, רבותי, מה ההבדל בין אברהם אבינו ולוט, בן אחיו? כשבאו המלאכים אל אברהם הוא קיבל את פניהם וכיבדם בחמאה וחלב ובבן בקר שהכין עבורם, אולם גם על לוט נאמר: וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אָפָה וַיֵּאכְלוּ (בראשית יט, ג). אברהם בחסדו אסף את המלאכים אל ביתו, אך גם לוט אמר 'סורו נא אל בית עבדכם' (שם, פסוק ב). אם כך, מדוע אנו מתפעלים מן החסד שעשה אברהם ולא מן החסד שעשה לוט? אלא שכאשר באו המלאכים אל סדום, עירו של לוט, כבר נודע שהם מלאכים, כמו שכתוב וַיֵּבְאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה (שם, פסוק א). אך כאשר אברהם הכניס אותם אל ביתו לא ראה לפניו אלא 'אנשים' הניצבים לפניו. האחד נגלה לפניו כמוכר סדקית, האחר כערבי ועוד אחד כצועני. יתרונו של אברהם הוא שאסף אל ביתו גם אנשים שחשב שהם רק עוברי אורח, ואילו לוט כיבד מלאכים, והרי כל אחד היה מכניס בשמחה מלאכים אל ביתו. לכן דווקא לאברהם ראויים השבח והתפארת".

ביאור ראשון ההבדל בין חסד אברהם לחסד לוט:

למדנו לפי דברי הרב מברדיצ'וב ההבדל המהותי בין חסד של אברהם לבין החסד של לוט, שאברהם כאשר עשה חסד זה היה עם שלושה שנדמו לו כערבים ואכן אמר להם יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם מחשש עבודה זרה, ואילו אצל לוט כתוב שראה מלאכים ולכן לא אמר להם לרחוץ רגליהם אלא לינו פה ורק בבוקר בכדי שלא ידעו מתי הגיעו, ובכל מקרה לעשות חסד עם מלאכים זה לא חכמה כיון שאדם מתכבד בהם וזה משקף את הסיבה שעומדת מאחרי החסד, ואילו אברהם ללא הבחנה העיקר לעשות חסד, וזה אחד המבחנים במעשה החסד אם אמיתי או נובע מסיבות אחרות.

איך זכו לבן כהבעש"ט חסד עם מחלל שבת:

ה"בעל שם טוב" נולד לעת זקנותו של אביו, רבי אליעזר, בהיותו קרוב למאה שנים, וכל זאת בזכות המעשים הטובים והחסדים הרבים בהם נהג רבי אליעזר ומעשה שהיה כך היה: בהיותם ערירים וכבר זקנו עשו ביתם כביתו של אברהם אבינו ובכל ערב שבת היה שולח שליח לחפש אורחים לשבת, ובשמים התעורר עליהם מידת הרחמים לרוב מעשה החסד שהם עושים ורצו לזכות אותם להיפקד למרות גילם הבוגר כאברהם אבינו, אלא שעדיין ביקשו לבחון אתו במעשה החסד שעושה עד כמה הוא חסד של אמת, ולכן פעם אחת העמידו אותו ואת אשתו שרה בניסיון משמים: ופעם אחת חזר השליח בלי למצוא שום אורח הצטערו על כך שלא יזכו השבת להכנסת אורחים, אולם מהשמים נשלח אליהו הנביא בדמות אדם שמחלל שבת ובאמצע השבת הגיע עם חפציו לבית הכנסת, כאשר ראה אותו רבי אליעזר אביו של הבעש"ט שמח מאוד לקראתו והזמינו למרות שכל חפצי המוקצה על כתפו וקיבלו בסבר פנים יפות בלי להעיר לו דבר על חילול שבת וערך לכבודו סעודה גדולה, ובשמים הכריזו בגלל מעשה החסד הזה שלא עושה רק עם בני אדם שומרי תורה ומצוות אלא אפילו אדם מחלל שבת והראה בזה עד כמה עושה חסד של אמת כמו אברהם אבינו שלמרות שנדמו לו כערביים כיבד אותם ועשה איתם חסד, לכן זכו ונפקדו למרות גילם הבוגר כאברהם, וזכו בבן הבעש"ט שהאיר את ישראל בתורתו חסידותו.

אהבת החסד והמסירות:

ולענ"ד לפני שנבאר פרשתנו נקדים שני הקדמות. **הקדמה ראשונה.** שמבחן החסד נמדד האם עושה את החסד ממקום של אהבת הזולת ורצון השם או שהדבר נובע ממניעים אחרים ואינטרסים אישיים, וזה תלוי בצורת מעשה החסד שהוא עושה, **למשל חסד עם המת** נקרא בשם חסד של אמת כמו שאמר יעקב לבנו יוסף ועשית עמדי חסד ואמת, ופירשו חז"ל במדרש 4. מדוע כיון שאין לו תמורה וזה מגלה שאותו מעשה חסד נעשה לשם חסד באמת וכרמז אמר במשלי פרק טז פסוק (ו) **בְּחֶסֶד וְאֶמֶת יִכְפֹּר עֲוֹן. כמו כן מתן בסתר יכפה אף** כמאמר חז"ל שזה יותר גדול ממשא רבנו שחש מהאף והחימה, 5. פירושו של דבר כאשר עושה צדקה בסתר בלי שיוודע מי עושה החסד יש בכוח מעשה כזה למתק הדין מעליו גם כשמידת הדין מתוחה, לעומת צדקה בגלוי שאין בכוחה למתק הדין כשיש חרון אף, וההבדל הוא שבסתר אינו מקבל שום תמורה למעשיו מאחר ולא ידוע שהוא עשה אין מה לצפות לכבוד או מילה טובה וכדומה, לעומת צדקה בגלוי הרי מקבל שבח וכבוד כך שיתכן וכל המניע שעשה את אותה צדקה בכדי להשיג את הכבוד או ההערכה. **ברומה לכך** מצוות החסד עם בני ביתו יותר גדולה ממידת החסד עם אחרים שכתוב מבשרך אל תתעלם, כמבואר בירושלמי והפוסקים, 6. מפני שמבני ביתו אינו מקבל את הפרסום הכבוד וההערכה כמו שמקבל במעשי חסד עם אחרים, כך שהמניע של החסד עם בני ביתו הוא מתוך אהבת הזולת ועשיית רצון השם, ולא מתוך רצון השגת כבוד והערכה.

שנית. ביאור גדולת מעשה החסד שעשה עם המלאכים:

זאת ועוד חז"ל לימדונו במסכת אבות 7. שגודל שכר המצוות נקבע לפי גודל הצער והמסירות בעשיית המצוה לפום צערא אגרא, עד שאמרו באבות דרבי נתן 8. מצווה בצער שכרה גדול פי מאה ממצווה בלי צער. והמשיל על כך הלל הזקן 9. כמו שבנוהג שבעולם כאשר אתה משכיר חמור דמי שכירות נקבעים לפי המרחק שאתה משתמש פירושו שכגודל הטירחה גודל השכר כך בבני אדם. ולזאת אצל אברהם אבינו מאחר והיה ביום השלישי למילתו שזה היום שכואב ביותר כמבואר בגמרא 10. שם, עד כדי כך שאמרו חז"ל מרוב רחמיו עליו הקב"ה הוציא חמה מנרתיקה בשביל שלא יצערו ויטריחו אותו, אולם אברהם אבינו למרות מצבו לא שמח שנפטר מאורחים שלא באו בגלל החום אלא ההפך נצטער ועמד בפתח כחום היום לצפות אולי יהיה איזה אורח, ומתוך שראה השם את צערו שלח לו אורחים מלאכים לרצותו, ומאחר והכל נעשה במסירות נפש ובמאמץ גדול למרות שאינו מחוייב ויש לו סיבה מספקת לפטור את עצמו מהמצווה ובכל זאת התאמץ, לכן היה שכר גדול על מעשה הזה יותר מכל מעשי החסד שהיה עושה, ושילם לו שכר בדקדוק על כל חלק מהמעשה כיון שכל חלק הוא מאמץ נפרד, ולכן כל דבר שעושה בגופו הקב"ה עשה לבניו בעצמו, היות וכאשר עושה בגופו מתאמץ יותר וממילא שכרו יותר, ומה שעשה על ידי שליח שפחות התאמץ שולם השכר על ידי שליח מדה כנגד מדה. לעומת מעשה החסד של לוט היה במצב בריא ולא בזמן חוליו כך שלא נעשה טירחה ומאמץ כאברהם אבינו ובפרט שכל המניע למעשיו הם סיפוק רצונו ולא אהבת חסד לעשות רצון השם כמו שביארנו.

ביאור שני מבחן מידת החסד שזה לא חשבון בני הבית:

אחר הדברים האלה יובן היטב ההבדל בין מעשה החסד של אברהם למעשה החסד של לוט. אצל אברהם מוכח שעשיית החסד נובעת מתוך אהבת מצוות החסד ולא ממניעים אישיים, שהרי לגבי המים כתוב יוקח נא מעט מים, ושואלים המפרשים מדוע אברהם אבינו אשר מצד אחד טרח לארח אותם בכבוד מלכים עד ששחט שלושה עגלים כמבואר בגמרא שם בשביל להאכילם שלושה לשונות ואילו במים התקמצן להביא מעט מים? והתשובה לכך שלא רצה להדר בחסד על חשבון בני ביתו ולהטריח את העבד להביא הרבה מים ורק מה שעושה בגופו ועל חשבון עצמו ואל הבקר רץ אברהם, ללמדנו שקודם התייחס והתחשב עם בני ביתו לפני שעושה עם אחרים וזו ראייה שעושה את החסד מתוך אהבת המצווה ולא מתוך מניעים אישיים, אולם אצל לוט מצינו ממש הפוך שהיה מוכן לתת לאנשי סדום את שני בנותיו שיתעללו בהן כרצונם ובלבד שישאירו את האורחים היתכן שיעשה חסד על חשבון בני ביתו, וכתב הרמב"ן מתוך שבחו למדנו גנותו, הרי מנהג העולם בדיוק הפוך שאדם מוסר עצמו להצלת בני ביתו כמאמר חז"ל במדרש תנחומא, 11. בהכרח שהמניעים שלו בעשיית החסד הם למלא את סיפוקו להשיג את הכבוד או ההערכה וכדומא, כך שהוכיח במעשיו שאינו עושה את החסד מפני המצווה אלא לתחושת יוקרה וכבוד שהוא בודד במדינת סדום ומוסר נפשו לחסד ולזאת אין ערך למעשיו.

דברי האריז"ל:

וידועים דברי רבי חיים ויטאל וצוק"ל בשם רבו האר"י הקדוש שמי שעושה חסד עם כל העולם ואינו עושה חסד עם בני ביתו אין הדבר נחשב לו בשמים לזכות והוא לא מקבל על זה שכר הוא לא עשה זאת לשם שמים כי עשיית חסד על חשבון הזולת היא אינה מצווה וכתוב בגמרא כתובות נ' ע"א אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת זה הזן בניו ובנותיו כשהן קטנים ואמנם כתוב בגמרא כתובות מ"ט ע"ב שאמר רב חיסדא שמי שאינו רוצה לפרנס את בניו הקטנים מכריזים עליו שהוא יותר גרוע מעורב עיי"ש.

מעשה עם הסטייפלר והשידוך:

מסופר על בחור שעמד להתארס ובא לבקש את ברכתו של הרה"ג הסטייפלר זצ"ל בעל מחבר ספר קהילות יעקב וסיפר לו כי הבחורה המוצעת לו עמה הוא אמור לבוא בקשרי שידוכין שמה הולך לפניה כבעלת חסד גדולה מאד העוסקת רבות בחסד אמר הסטייפלר לבחור שיבדוק קודם היטב האם גם בביתה עם בני ביתה היא גומלת חסדים. יצא הבחור נבוך ולא ידע כיצד יברר ואת הוא נפגש שוב עם הבחורה וסיפר לה שהסטייפלר אמר לו שעליו לבדוק איך היא מתנהגת בבית והאם היא מתחסדת עם בני ביתה אמרה לו אומר לך את האמת אם הסטייפלר לא היה אומר לך זאת לא הייתי מספרת לך היות ומדובר בסטייפלר אומר לך כי בבית אני נוהגת ביד ברזל אז הבין הבחור את העניין ועזב את השידוך.

מדוע רבי ישראל מסלנט לא אמר דברי תורה ולא שירים בסעודה:

כמו שמסופר פעם היה אחד מתלמידי הגר"י מסלנט ז"ל אשר הפציר ברבו להתארח אצלו בשבת והיה נתקל בתגובה שלילית, ואותו תלמיד מבאר לרבו כיצד הוא נוהג בשולחנו באמירת תפילות שירות ותשבחות וגם דברי תורה והכל בשיא ההידור ומדוע מסרב להתארח אצלו, והנה סו"ס פעם הסכים להתארח אצלו אך עשה עימו תנאי שהוא ינהל את השולחן שבת, כמובן שאותו תלמיד הסכים בשמחה. והנה כאשר חזרו מבית הכנסת הרי"ס ביקש מיד לעשות קידוש ולדלג על כל התפילות המקדימות, תמה תלמידו אך לא יכול לסרב לרבו, עשו נט"י וישבו תיכף לאכול ומיהר הגרי"ס באכילתו ותיכף ביקש את המנה השניה והקינח ומים אחרונים וברכת המזון, כמובן שתלמידו התפלא האם זה צורה של שולחן שבת בלי תפילות ובלו שירה ובלו דברי תורה, אך הגרי"ס במקום להשיבו ביקש לקרא למשרתת והיא באה, הגרי"ס ביקש את סליחתה על שהטריחה ומיהר בסעודתו עד שבלי הפסקה היית צריכה להגיש ולפנות, אולם תשובתה היית שהיא מודה לרב על החסד הגדול שעשה עימה השבת והלואי יהיה כך כל שבת, בהיות והיא אלמנה ונצרכת לפרנסה לעבוד אפילו בשבת וכל שבת הסעודה מתארכת מאוד עד קרוב לחצות ורק לאחר שגומרים היא הולכת לביתה לקדש לילדיה וכמובן כיון שבהיות וכבר מאוחר נרדמים הילדים ואין להם חשק לסעודת השבת ופעמים שאוכלת לבד וכל שבת הוא סבל מחדש וכעת ב"ה שגמרנו מוקדם היא תוכל לסעוד עם בניה בשמחה כראוי לסעודת שבת, אמר הגרי"ס לתלמידו כעת הנך מבין למה מהרתי את הסעודה כיון שזה מצוה הבאה בעבירה

להדר ולהאריך בתפילות שירות ותישבחות ודברי תורה על חשבון אחרים אדרבא ההידור האמיתי הוא כאשר אדם מהדר בבין אדם לחבירו ואחר כך יכול להדר גם בתפילות שירה ודברי תורה. ואת זה אנו לומדים ממעשה של אברהם אבינו שלמרות שהכל עשה בשפע במים עשה מועט כיון שזה נעשה ע"י עבדו אינו עושה אלא המוכרח ולא מהדר על חשבון סבל של אחרים. כמה האדם צריך ליזהר שלא להכביד ולהטריח על חבירו, ופעמים רבות שההפך כלפי עצמו מוכן לוותר ודוקא כשמדובר אצל חבירו יש את כל הטענות והדקדוקים וכל הדרישות, אך דרכי התורה אינם כך אלא אדרבא צריך להתחשב בחבירו ולכבדו ואדרבא בכבוד עצמו יכול לזלזל אבל לא בכבוד חבירו.

ויתר על חיזוק וזיכוי הרבים:

המגיד הנודע הגה"צ רבי שמואל אהרן יודלביץ זצוק"ל ידוע היה גם כנואם בחסד דבריו שיצאו מלבו הטהור השפיעו על רבים ליישר אורחותיהם דבריו עשו פירות ובכל מקום ביקשו גבאים ועסקנים להתכבד בדרשותיו ורבי שמואל מתוך ענוותנות ושליחות לא חס על גופו למרות שהיה הדבר כרוך בטלטולים וביטול תורה הכריע שיקול זיכוי הרבים את הכף והוא היה יוצא בכל תחומי ישראל מדין ועד באר כדי להביא את דבר השם ביום הכיפורים הראשון שלאחר פטירת הרב דבתי הורודנא ניכר החלל בבית הכנסת מדי שנה מורגל היה הרב לשאת דברי התעוררות נלהבים לפני אמירת כל נדרי ועתה לאחר פטירתו ניגשו הרבנים והעסקנים והאיצו ברבי שמואל אהרן לעלות לדוכן ולשאת מדברותיו לאיש לא היה ספק שזו הצעה מיוחדת לכאורה זהו הזמן היותר מוכשר להוסיף הרהורי תשובה בלבבות שלא לדבר על כך שבמעלי יומא דכיפורים יש בכך גם כדי להוסיף על מכסת הזכויות להיחתם לחיים ולזכות בדין מי זה יפסיד הזדמנות של מנין שלם המבקש לשמוע ולקבל ואולם למרבה ההפתעה רבי שמואל אהרון סירב הבקשות הועילו לא וההפצרות הוא לא נענה וגם לא נימק את הסירוב רק הסתגר בפינתו ובמחזורו והחל לומר תפילה זכה בלית ברירה נאלצו המתפללים להפסיד את הדרשה ולהתפלל רק במוצאי יום הכיפורים כשחזר לביתו הסכים רבי שמואל אהרן להשיב לשואלו ולנמק את סירובו ידעתי בני ידעתי אמר לו יודע אני עד כמה זהו זמן גדול לדיבורי התעוררות אבל דווקא משום כך מיאנתי נכון יכולתי לעורר את הציבור לבכי אבל היה שם בכי אחד שאותו לא רציתי לעורר כי אמנם הרב נפטר לבית עולמו אבל בעזרת הנשים עדיין ניצבת אלמנתו ידעתי שברגע שאפתח את פי לדבר על מקומו של הרב המנוח יעורר הדבר את זכרונו של הרב הנפטר הרבנית תיזכר בכאבה ומקור דמעותיה יפתח הגה"צ רבי שמואל אהרן יודלביץ זצוק"ל. ללמדנו אין המטרה מקדשת את האמצעים, ולכן שווה לוותר על זיכוי הרבים ולא לעשות על חשבון צער של האלמנה.

מוסר השכל:

נמצינו למדים ראשית. שיכול האדם לעשות מעשה חסד במסירות ואין לזה ערך ולא שכר, מאחר והמניעים למעשיו הם הערכה כבוד וכדומא, והמבחן לכך האם יש לו הבדל למי עושה עימו חסד או לכל אדם, וכן כיצד עושה חסד עם בני ביתו או באופן שאין לו

שום תמורה שבזה מגלה את אהבת החסד, שנית. כאשר האדם עושה מצוות ומעשים טובים וחסדים במסירות ובמאמץ כי לפום צערא אגרא, ולכן אדרבא כאשר הקב"ה מזמן לו מצווה במאמץ וטורח זו הזדמנות שהקב"ה מגלגל לידו לעשות לו קיצור דרך להשגות גדולות ונשגבות לו ולבניו אחריו עד סוף הדורות כמו אברהם אבינו ומעשה אבות סימן לבנים.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.
הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

*

מקורות:

1. **במדרש רבה פרשה מח סימן י** (דרש) ר"א בשם ר' סימאי אמר. אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת יקח נא מעט מים, חייך שאני פורע לבניך, במדבר, וביישוב, ולעתיד לבא. וכך כל פעולה השליש הקב"ה שכרו.
2. **בראשית (פרשת וירא) פרק כא פסוק (לג):**
3. **במסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק ז** ולא עוד אלא עמד ובנה פלטרין גדולים על הדרכים והניח [שם] מאכל ומשקה וכל הבא ונכנס אכל ושתה וברך לשמים לפיכך נעשית לו נחת רוח. וכל שהפה שואל מצוי בתוך ביתו של אברהם שנאמר ויטע אשל בבאר שבע (בראשית כ"א ל"ג):
4. **כתוב בראשית (פרשת ויחי) פרק מז פסוק כט** וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוֹת וַיִּקְרָא לְבָנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם נָא מִצְאֹתֵי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׁים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכֵי וְעָשִׂיתָ עִמָּדֵי חֶסֶד וְאַמֶּת אֵל נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם: וכתבו חז"ל **במדרש שכל טוב (בובר) בראשית (פרשת ויחי) פרק מז פסוק כט** חסד ואמת. וכי יש חסד של שקר? אלא כל חסד שהוא שלא בפני הנגמל, זה חסד של אמת, וחסד שבפני הנגמל הוא חסד של חנופה.
5. **כן מבואר במסכת בבא בתרא דף ט ע"ב** אמר רבי אלעזר: גדול העושה צדקה בסתר יותר ממשה רבינו, דאילו במשה רבינו כתיב: כי יגורתי מפני האף והחמה, ואילו בעושה צדקה כתיב: מתן בסתר יכפה אף.
6. **מבואר בירושלמי מסכת כתובות פרק יא הלכה ג** ומבשרך לא תתעלם זו גרושתו, ונפסק בשולחן ערוך אבן העזר הלכות גיטין סימן קיט סעיף ח מותר לאדם לזון גרושתו, ומצוה היא יותר מבשאר עני (הגהות מיימוני פכ"א מא"ב); **וכן פסק הלבוש חושן משפט סימן צז סעיף א.** וקרובו עני קודם לעניים אחרים דכתיב [ישעיה נח, ז] מבשרך אל תתעלם. **וכ"כ הפלא יועץ - חסד.** וכל האמור בענין יגדל החיוב עשות חסד עם הוריו ועם יוצאי חלציו ועם קרוביו הקרוב קודם ע"ד שאמרו ענייך קודמין וכו' ומבשרך אל תתעלם. **עוד הפלא יועץ - קרובים.** קרובים ידוע מארז"ל ע"פ את העני עמך ענייך ועניי עירך ענייך קודמין וכתוב מבשרך אל תתעלם וכתוב ואח לצרה יולד וקי"ל שמי שיש לו קרובים

עשירים אין נותנין לו מקופה של צדקה שעל קרוביו מוטל לפרנסו ומה גם אם אביו ואחיו עניים שחייב לרחם עליהם ולפרנסם כפי כחו בכבוד ובסבר פנים יפות שאם ירבה ליתן לאחרים ויניח את אביו ואת אחיו מוטלים ברעב הרי זה עתיד ליתן את הדין ובמקום צדקה תחשב צעקה.

7. **במסכת אבות פרק ה משנה כג** בן הא הא אומר לפום צערא אגרא:

8. **והסיפו במסכת אבות דרבי נתן פרק ג** רבי ישמעאל אומר **אם** למדת תורה בילדותך אל תאמר איני לומד בזקנותי אלא למוד תורה כי אינך יודע איזה יכשר. **אם** למדת תורה בשעת העושר אל תשב לך בשעת העוני. **אם** למדת תורה בשעת שביעה אל תשב לך בשעת רעבה. **אם** למדת תורה בשעת הריוח אל תשב לך בשעת הדחק **לפי שטוב לו לאדם דבר אחד בצער ממאה בריוח שנאמר בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ירך (שם).**

9. **ועוד הוסיפו חז"ל במסכת אבות דרבי נתן פרק כז** בן הי הי אומר לפום צערא אגרא. מעשה בחמר אחד שבא אצל הלל הזקן א"ל רבי ראה מה אנו יתרים מכם שאתם מצטערים בכל הדרך הזו ועולים מבבל לירושלים ואני יוצא מפתח ביתי ולן בפתחה של ירושלים. שתק והמתין לו זמן א"ל בכמה את משכיר לי חמורך מכאן ועד אמאום. א"ל בדינר. עד לוד בכמה. א"ל בשנים. עד קיסרין בכמה. א"ל בשלש. א"ל רואה אני לפי שאני מרבה את הדרך את מרבה את השכר א"ל הן לפי הדרך הוא השכר. א"ל לא יהי שכר רגלי כשכר רגלי הבהמה, הוא שהיה הלל מקיים לפום צערא אגרא:

10. **כן כתב הרמב"ן בראשית (פרשת וירא) פרק יט פסוק (ח)** אוציאה נא אתהן אליכם - מתוך שבחו של האיש הזה באנו לידי גנותו, שהיה טורח מאד על אכסניא שלו להציל אותם מפני שבאו בצל קורתו, אבל שיפייס אנשי העיר בהפקר בנותיו אין זה כי אם רוע לב, שלא היה ענין הזמה בנשים מרוחק בעיניו, ולא היה עושה לבנותיו חמס גדול כפי דעתו: **לכך אמרו רבותינו (תנחומא וירא יב)** בנוהג שבעולם אדם מוסר עצמו על בנותיו ועל אשתו והורג או נהרג, וזה מוסר בנותיו להתעולל בהן, אמר לו הקדוש ברוך הוא לעצמך אתה משמרן.

11. **כמבואר במסכת בבא מציעא דף פו ע"ב** וירא אליו ה' באלני ממרא והוא ישב פתח האהל כחם היום. מאי כחום היום? אמר רבי חמא ברבי חנינא: אותו היום יום שלישי של מילה של אברהם היה, ובא הקדוש ברוך הוא לשאול באברהם. הוציא הקדוש ברוך הוא חמה מנרתיקה כדי שלא יטריח אותו צדיק באורחים. עוד כתוב שם וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם. מעיקרא אתו קמו עליה, כי חזוהו דהוה ליה צערא, אמרו: לאו אורח ארעא למיקם הכא.

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

ובקשו את ה' אלקיהם

וירא אליו ה' באלני ממרא והוא ישב פתח האהל כחם היום (יח, א)
ה' 'נראה' אל אברהם.

ומה היה ה'תוכן' של המראה הזה?

לדעת הרמב"ם (מו"נ ח"ב פמ"א, מובא ברמב"ן. וע"ע בפ"י הרשב"ם), התוכן הוא - 'והנה
שלשה אנשים נצבים'.

ה' - אינו 'יורד'. הוא גם לא 'נראה'. יש רק 'מראה הנבואה', והוא - 'שלשה אנשים'.

הרמב"ן חולק על דעה זו. כך גם כל בעלי הקבלה.

ה'אין סוף' - ודאי שאינו 'מתגלה'. זה לא יתכן.

אבל הוא רצה להתגלות. רצה שתהיה לו 'דירה' בתחתונים, בה הוא 'ישכון' - ויתגלה.
לשם כך הוא ברא את העולם כולו. את העולמות כולם.

אז הוא התגלה - בשמותיו. ובעיקר בשמו הגדול, הכולל את כל השמות כולם: שם
'הוי"ה'.

איך 'השתלשלה' התגלות זו - אין כאן המקום; אבל עלינו לדעת שהוא התגלה. ושזה
היה בשמו הגדול.

ועלינו לדעת גם, ששמו הגדול - כולל את כל הגילויים כולם.

ושה'תוכן' האמיתי של השם הזה, הוא באמת - אין סוף. בלתי מוגבל. זהו 'שם העצם' -
המתגלה.

'הוי"ה', פירושו - 'קיים'. נמצא. 'הוודה'. הוא 'מתמצא' - לנמצאים. מתגלה אליהם.

*

טבע ומעל הטבע

ה' ברא את העולם. זה היה בשם - 'אלוקים'. שם הוי"ה עדין לא התגלה.

והעולם - נוהג ב'טבע'. בסיבה ומסובב. אם תשקה את הארץ, אז יצמח שם משהו; ואם
לא - אז לא. אם תעבוד - תרויח כסף, ותהיה לך פרנסה; ואם לא - אז לא!

אם תהיה חזק יותר מהאויב - אתה תנצח אותו. ואם הוא יהיה חזק ממך - הוא ינצח
אותך!

זו דרך הטבע. זהו העולם - ה'העלם' - כפי שהוא. בלי שהשם הגדול 'מתגלה' בו.

וכשהשם מתגלה, אז הכל מתחיל 'לווז'. ה'מכונה' האדירה הזו, ששמה 'עולם' - מתחילה לפעול בכיוון הנכון. הכל מתחיל 'לנוע' לעבר המטרה. והוא גם 'מופיע'. נראה. מתגלה.

וכך - מה שהיה עד כה מתנהל ב'דרך הטבע', הופך להיות מנוהל על יד שמו הגדול - באופן ישיר; 'דרך הטבע' - מפנה את כס ההנהגה.

זה מה שקורה כשה'אדון' מופיע. 'מלפני אדון' - חולי ארץ'.

- ההרים רקדו. הגבעות גם. הים, נס לאחור. ה'ארץ' - הבריאה כולה - נעשית 'כלי' לגילוי שמו הגדול.

וכך, השם - 'מתגלה' אל אברהם אבינו. 'נראה' אליו. אברהם 'משיג' אותו - כמו בחוש הראיה, החוש החזק ביותר שלנו.

והמטרה - 'לבקר את החולה'.

אבל 'מונח' כאן גם המטרה של הבריאה כולה:

שאברהם יהיה נדבק - בשמו הגדול יתברך. שהוא, וזרעו אחריו, יהיו היחידים שיוכלו לומר - 'שמך הגדול והקדוש עלינו קראת'.

שנזכה להיות ה'נחלה' - מקום הגילוי - של שמו הגדול יתברך (עי' בפ' תולדות יצחק כאן, וע"ע באוה"ח הק').

*

אנליסטים ותרחישים

שנים קדימה. עם ישראל במדבר.

והמדבר הזה, הוא 'מִדְבַּר הַגְּדֹל וְהַנּוֹרָא, נֶחֱשׁ שָׂרָף וְעֶקְרָב, וְצִמְאֹן אֲשֶׁר אֵין מַיִם' (דברים ח, טו).

- רק חול וסלעים. לכל מלוא העין. אין משהו ש'יבקע' את כל ה'יבש' הזה.

חול, וסלע, למי שאינו מכיר, מורכבים - מחול, ומסלע. אין שם זכר למים.

ואז מישהו מחליט 'לקחת אחריות'. בעצם זה כמה 'מישהם'.

- הערב רב.

והם מאוד 'הומאניים'. וליבראליים. דואגים לחלש ולמסכן. כעת כל עם ישראל נכנס להגדרה זו של 'חלש ומסכן'. לפחות כך הם מחליטים עבורנו. כבר מאז זה היה כך.

והם ממנים את עצמם להיות שליחי הציבור שלנו. רק הם מסוגלים לעמוד כנגד משה רבנו, ולזעוק את 'זעקת החלש'. כולם פה צמאים. למה אנחנו כאן בכלל. בוא נחזור למצרים.

- סוג של 'קמפיין'. הכנת סלוגנים ל'מפלגה' החדשה שתקום עד מהרה.

וכל כונתם 'טהורה' לגמרי. למען עם ישראל. ואבוי למי שיחשוב אחרת. מיד יוקיעו אותו כ'בלתי ליברלי' ואפילו 'בלתי סביר' בעליל.

בואו נהיה הגיוניים. נכנסנו למדבר. מישהו לא יודע מה זה מדבר? צריך להסביר? - ובכל זאת נסביר: מדבר, זה 'צמאון אשר אין מים'. אין דרך להשיג כאן מים. נא לא להתבלבל.

אז חייבים - לשוב למצרים!

שם יש נילוס, אפילו גשם לא צריך. יש לך את הכל בטבע, בלי להתאמץ במיוחד בציפיה ובקשה לאיזה כח עליון שיעזור לך או לא יעזור לך.

אנחנו בונים כאן 'תרחישים':

האחד: נישאר כאן. במדבר. עם הנחשים (שבינתיים כולם דוממים 'משום מה', אבל מי יודע מה יהיה). והעקרבים (כנ"ל). וצימאון אשר אין מים.

התוצאה - מוות בטוח בצמא.

- ואולי עוד לפני כן איזה נחש יתעורר מתרדמתו ו'יגאל' אותנו מהייסורים הללו.

מישהו חושב אחרת? הוא מוזמן להגיש תרחיש משלו. ה'אנליסטים' שלנו יעברו על החומר שלו, ויגישו את ה'אנליזה' שלהם עליו.

תרחיש שני: נשוב למצרים. אלו שהשתעבדו בנו - אינם עוד. הרי טובי המוחות שלנו ניצחו אותם.

- טוב, היתה שם בים סוף איזו 'תופעת טבע' מעניינת, צריך עוד לחקור אותה; אבל בלי התחכום והכוחות שלנו - שום דבר לא היה עובד שם. כוחותנו הגיבורים ניצחו את המערכה.

ושם - זה גן עדן ממש. יש מים בשפע. ואין נחשים בכלל. באותו 'תחכום' דלעיל נוכל להשתלט שם על אוצרות הטבע הללו, ולחיות ב'כיף'. אז למה לא??

*

תמרור עצור

ואז ה' מצוה את משה רבנו - לך, תדבר אל הסלע. תבהיר לו בעדינות - שעליו להוציא מים.

זה צריך להיות 'דיבור'. משהו שיהיה קל ופשוט. שהמים יזרמו מתוך האבן בקלות, בלי 'להפעיל' מאומה.

ואיך הם יזרמו? מאיפה הם יגיעו?

אז נחזור בקצרה:

יש מציאות גשמית. 'מציאותית' מאוד. נראית לעין בשר.

ויש גם מציאות אחרת. עליונה יותר.

מידת ה'מלכות' שלו יתברך, היא זו המנהלת את המציאות עצמה - כפי שהיא. את ה'מכונה' האדירה הזו, ששמה 'עולם'.

זו ה'מלכות' עצמה. בלי שמגיע לשם איזה 'מלך'. בלי שהוא 'מופיע'.
ויש גם 'מלך':

- שם 'הוי"ה'. שמו הגדול יתברך.

שמך - מלכנו.

וכשהוא 'מופיע', מתחבר למציאות הזו של ה'מלכות' - אז הדברים פה 'מתחילים לזוז'. משהו כאן 'מתבקע', וזה 'פנימיות' מופיעה ומתגלה.

וכך ים - יכול להיקרע. 'הים ראה - וינוס; הירדן, יסוב לאחור'; גם 'ההרים - ירקדו כאלים'.
- ואפילו סלע יבש - יכול להוציא מים חיים.

ובגלל הערב רב, משה רבנו - מכה בסלע (עי' בכ"ז בתיקו"ז מו ע"א בדפוס וילנא, ובביאור"ג שם).

ואז - המים יוצאים. אבל:

א. הם יוצאים בקושי גדול. ב'הכאה' בכח.

ב. טיפין טיפין. כל טיפה - לעצמה. אין כאן 'זרם' אחד, מאוחד.

ג. טיפין - במיעוט. לאט לאט.

- הערב רב גרמו לכל זה!

הם 'חסמו' את המעבר הזה, בין 'מעל הטבע' - אל ה'טבע'. בין שמו הגדול יתברך, אל המציאות שבכאן. אל ה'דירה' שהוא רצה.

ה'דגל' שלהם - זה 'נעשה לנו שם'. לא 'שם שמים' - אלא שם לעצמם. זו 'מחלוקת שאינה לשם שמים'.

וכך הם אומרים:

'נשוב - למצרים'. למקום ה'צר' ההוא, בו אין כמעט אפשרות 'להכניס' משהו עליון יותר מאשר 'דרך הטבע'.

וכך: 'כוחותנו' - במקום כוחו יתברך; 'העוצמה שלנו' - במקום העוצמה של שמו הגדול; ו'אנחנו ננצח', במקום 'המה כרעו ונפלו' - על ידי 'שם הוי"ה' אלוֹקֵנו נזכיר'.

- וכל זה חוסם את המעבר!

קשה לכתוב זאת, אבל זה אמיתי לחלוטין: הם שמים תמרור 'עצור' - לשמו יתברך!!

אנחנו קוראים - 'ממקומך מלכנו תופיע'. והם - 'אל תופיע!' אנחנו 'מסתדרים' לבד!

*

הכאות וטיפות

וכך אנחנו חיים מאז.

- 'תקועים' בהכאה ההיא.

כולנו רוצים להוציא מעט 'מים חיים' מהסלע.

להוציא לאור את ה'הבנה', את ה'עומק', את מה ש'מונח' בסוגיא - של התורה הקדושה.

ועלינו 'להכות'. קושיות. תירווצים. מערכות שלמות. יגיעה וטורח.

ואחרי כל זה - יוצא 'טיפין'. לאט לאט. טיפה ועוד טיפה. ואז צריך 'להכות' עוד - כדי

שתצא עוד טיפה. ה'מבוע' - סתום; נותר רק חרך צר מאוד.

וגם - הכל ב'מחלוקת'. אין 'זרם' אחיד, שוטף; כל טיפה - לעצמה.

כך גם (לכאורה) - במציאות העולם הזה.

אנחנו רוצים לגלות את שמו יתברך. שהוא 'יופיע'. שיהיה 'מתמצא' אלינו, כפי שהוא

עצמו רצה.

וזה יכול להיות רק - ב'הכאה'.

אתה עובד, ועמל, וטורח; משנן שוב ושוב את ה'דעת' הנכונה, ונלחם בחירוף נפש בכל

ה'ריאליות' הנוראה הזו שמסביב - אז יוצאת לך איזו 'טיפה' של דעת נכונה.

וגם היא - לעצמה. יש כל כך הרבה דעות, ולך תמצא את ה'דברי אלוקים חיים' שלך בין

כל הטיפות הללו.

וכש'תכה' עוד - תרויח עוד 'טיפה'. וכן על זה הדרך.

אנחנו מתפללים, ומשוועים, ומיחלים, וזועקים - ומגיעים אלינו 'טיפות' של ישועות. של

גילוי שמו הגדול, בתוך דרך הטבע.

אם זה היה עובד ב'דיבור', הכל היה אחרת.

הכל היה 'זורם'. בלי מחלוקת, בלי קושיות ותירווצים. בלי שום 'קושי'.

בלי טורח, ובלי יגיעה. רק היית פותח את פיך - והכל היה מגיע. 'נשפך'. הכל היה ברור

ומובן. שמו הגדול - היה כאן. מתגלה.

וכולנו היינו 'רואים' ממש, כמו בחוש, ש'דרך הטבע' - אינה אלא ה'משרתת' של שמו

הגדול, ה'מגלה' אותו. לא יותר מכך.

לצערנו, לא זכינו לכך.

ועל כל ה'הכאות' וה'טיפות' הללו, יש - בשולי היריעה - 'חתימה' אחת, יפה ומסולסלת:

- ב'אהבה', הערב רב.

*

ובקשו את ה' אלקיהם

המשיח - קרוב. כולנו יודעים את זה.

עד כמה קרוב, אף אחד אינו יודע. זה כבר שייך ל'אף על פי שיתמהמה אחכה לו, בכל יום'.

וזה יכול לקרות - בכל רגע נתון. אולי אפילו לפני שגליונות אלו יובאו לבית הדפוס.

וכיצד הוא יבוא?

שתי אפשרויות:

האחת - עם 'ענני שמיא'.

והשנייה, 'עני ורוכב על חמור' (סנהדרין צח.).

משיח, יהיה 'רוכב' על משהו. השאלה היא - על מה.

יתכן שהוא יתעלה - על השמים. על 'חומר העליונים'. הוא יהיה כמלאך המושל על העליונים. ואת כל זה הוא 'יביא' הנה. כולנו נהיה ברמה אחרת לגמרי.

ויתכן, שהוא ירכב - על חמור. רק על החומר שלנו, של העולם הזה (יעוי' מהר"ל בח"א שם, ובאודה"ח הק' שמות כא, יא).

למשל - בן כוזיבא. 'בר כוכבא'.

אפילו רבי עקיבא, טעה. חשב שהוא היה משיח. קרא עליו את הפסוק - 'דרך כוכב מיעקב' (עי' ירושלמי תענית ד, ה; מד"ר איכה ב, ד. וע"ע רמב"ם מלכים יא, ג).

ומי היה אותו בן כוזיבא?

לא ידוע לנו על מעלה מיוחדת שהיתה בו, חוץ מגבורתו הרבה, וכוחו הגדול באימון חייליו. אולי זה שהוא היה נשמע לדברי החכמים (עיי"ש); זה הכל.

- ורבי עקיבא חשב שהוא המשיח! הוא אפילו היה 'נושא כליו' של בן כוזיבא (עי' רמב"ם שם)!

אז יכול להיות משיח מהסוג של בן כוזיבא. הוא יהיה גיבור גדול, ישמע בקול חכמים, ילחם וינצח.

ויכול להיות מישהו מסוג אחר לגמרי. מישהו שמושל על ענני השמים. מישהו - מה'שמים'.

ואנחנו - נהיה איתו. עם המשיח. איפה שהוא 'יאחו' - שם גם אנחנו נהיה.

- והכל תלוי - בנו!

האם תהיה לנו 'ארץ' בטוחה, ורגועה, איש תחת גפנו ותאנתו; וכל זה בחסות מלכות ישראל, שתהיה ממושמעת לגמרי - לחכמי ישראל.

ואותם 'טיפין' דלעיל, שהיו לנו עד היום, יגדלו במקצת. גם ההכאה תהיה פחות קשה. ויתכן אפילו שנזכה מידי פעם לאיזה זרם דקיק, שיאגד כמה טיפות ביחד.

- הכל בגדר של 'ארץ'. של ארציות. הסלע - יהיה העיקר; המים, יטפטפו קצת יותר. לא נהיה 'יבשים' לגמרי כמו היום.

רצינו גאולה - קיבלנו. הנה. יש לנו ארץ, ופרנסה בשפע, ומנוחה מכל האויבים.
- וזה הכל.

ויתכן, שתהיה לנו ארץ מלאה - ב'שמים'. שהמים החיים יזרמו כאן בשפע עצום. שרק נפתח את הפה - והכל יהיה ברור וגלוי.

שהוי"ה יתברך - יופיע! בשמו הגדול! בהדר מלכותו!
- והוא זה שימלוך עלינו.

נקשה:

אם ה' ימלוך - אז מה יעשה מלך המשיח?

אז אין לנו תשובה. אנחנו לא יודעים כיצד זה יראה. אנחנו סומים לגמרי. ויותר מכך - מתים לגמרי. 'תרווד רקב'.

אבל ברור - שה' יופיע. וזה יהיה גלוי לכולנו.

- ובתנאי, שנזכה למשיח כזה ש'יתעלה על השמים'.

עלינו להתפלל! לזעוק! לקרוע שערי שמים!

לקרוא בשמו הגדול יתברך, לנסות לקיים את ז' בני בשר יקראו בשמך, ולבקש ממנו - להופיע כאן.

להיות - וּבְקִשׁוֹ אֶת הוי"ה אֱלֹקֵיהֶם וְאֵת דְּוֹד מְלָכָם (הושע ג, ה)!

- לא להסתפק בפחות מזה!!

*

שקר אחד גדול

אנחנו זקוקים לישועה גדולה.

בני ישמעאל קמים עלינו לכלותינו. לטבוח בנו. להשמיד לגמרי את 'שונאיהם של ישראל'.

מנהיגי הערב רב רחוקים מאוד אפילו מבן כוזיבא. אין ספק בכך.

והם - 'מובילים את הצבא לניצחון על אויבינו'. למגר אותם. להשמיד. 'כוחותינו חזקים,

והם יעמדו במשימה'.

חשבנו, בתחילת המערכה, שאולי התקיים כאן הפסוק 'נִפְץ יַד עַם קְדָשׁ' (דניאל יב, ז. ועי'

סנהדרין צח. וברש"י שם). קיוונו - שלא יהיה יותר 'ניפוץ' כזה. שאנחנו כבר לא זקוקים לו,

ברור לנו שאין כח בערב רב להושיענו.

נהדגשנו, ואנחנו חוזרים ומדגישים: אין לנו כל אפשרות לדעת על אדם מסוים האם הוא ערב רב, או שכש'תקלף' את ה'תינוק שנשבה', תמצא יהודי טהור בפנים. אנחנו מדברים כאן על ה'רוח' הזו, שברור לכל בר דעת שמקורה ב'אידיאולוגית' הערב רב. [הערב רב - הם מה'משפחה' של עמלק. ה'זוהמא' שבאומות. הגרועים ביותר שבהם.

- יש בנו נגע ממאיר נורא שכזה! בתוכנו ממש!!

והם מתנגדים ל'חיבור' הזה, בין ה'מים חיים' - ל'סלע'. אפילו את הטיפות הזעומות הללו הם רוצים להפסיק לחלוטין.

גם כאשר הם מזכירים 'ברוב טובם' את העובדה שה' עוזר לנו - הם מוסיפים שגם 'צה"ל' עוזר. וגם כוחותינו. וגם התושיה שלנו.

גם כשהם 'מרשים' לאיזו 'טיפה' להיכנס לכאן - אבל רבותי, הסלע האדיר שלנו. אין עליו.

- ויש מישהו מאיתנו שחושב ש'צה"ל' לא עוזר לכולנו??

אז נשאל את עצמנו:

האם אנחנו רוצים ש'צה"ל' ישמיד את אויבינו?

- או שאנחנו רוצים שה' יעשה את זה בעצמו??

האם אנחנו רוצים - את ה'חסימה' הזו; את ה'דעת' - שיש כאן את 'כוחותנו', ושה' 'עוזר' להם - 'מאחורי הקלעים'. שהוא 'מסובב הסיבות'.

וכשאתה רוצה באמת להבין שהוא זה שמסובב את הסיבות, אתה צריך 'להכות' קשה, ולקבל מידי פעם כמה 'טיפין' של דעת נכונה. יש מידי פעם גם כמה גילויים של השגחה עליונה; אבל הכל - בטיפות קטנות. כפי שהורגלנו כאן.

או - שאנחנו רוצים שה' יופיע. שימלוך עלינו. שימגר את אויביו - בעצמו. מעל לדרך הטבע.

הכל מסביבנו - שקר אחד גדול! המציאות כולה - מסתירה! מכסה!

ואנחנו התרגלנו לכל זה!

עלינו להסתכל קצת מסביב, ואז לזעוק זעקה גדולה ומרה. אולי יחוס, אולי ירחם.

*

דוד וגולית

'הם' אוהבים להשתמש בדברי ימי דוד המלך. למשל - מערכת 'קלע דוד'. מערכת לירות טילים.

יש גם את הפסוק הזה, שמונף היום בראש כל חוצות: 'אֶרְדּוּף אוֹיְבַי וְאֶשְׁיֵגֶם וְלֹא אָשׁוּב עַד כְּלוֹתָם' (תהלים יח, לח).

- האם זו המשמעות האמיתית של הפסוק הזה? סוג של 'הצהרה לתקשורת' חלילה?

הרי רק פסוק אחד קודם לכן, דוד מתחנן לה' - 'תִּרְחִיב צַעְדֵי תַחְתֵּי וְלֹא מְעַדוּ קַרְסָלָי'.
- אפילו ללכת אני לא יכול לבד. אני צריך ש'תרחיב צעדי'. גם ה'ארדוף', זו בקשה. תחינה.
אתה תרדוף. אני רק אהיה זה ששמך הגדול שוכן בו, ורודף - דרכו.
ומי שרוצה להילחם, כדאי לו שילמד היטב את כל פרק התהלים הזה.
ואם כבר דוד המלך.
- גם זה היה שם, בעזה.
כולנו מכירים את הסיפור. כל התיאורים שיש לנו על גולית - הם אפילו לא חצי ממה
שהוא היה באמת (ש"א פי"ז. וע"ע סוטה מב:). ועם ישראל עומדים שם. חסרי אונים.
ואז בא דוד. והוא מוכן להילחם כנגד ה'הר אדם' הזה.
- וכל כך למה?
אולי כסגולה ל'זיווג הגון': הנסיכה בעצמה. בת המלך. זו גם סגולה בטוחה ל'פרנסה':
'יעשרנו המלך עושר גדול'.
- לא. לא זה הנושא.
גולית, 'חרף מערכות אלוקים חיים'. דוד לא מוכן לסבול את זה.
ואז דוד עוטה שריון על גופו. חוגר חרב גדולה. מנסה 'השתדלות', עד כמה שאפשר.
- וזה לא 'מתחבר' לו. 'לא ניסיתי'.
הוא לא 'בעניינים' בכלל!
הוא לא שירת ב'יחידה מובחרת'. יתירה מכך - הוא אף פעם לא היה 'חייל', למרבה
ה'בושה'. הוא אפילו אינו יודע כיצד לאחוז בנשק.
- אל מול גולית.
'כוחות' לא שווים בכלל.
ואז הוא חוגר את הנשק האמיתי:
'אֲתָה בָּא אֵלַי בְּחָרֵב וּבְחַנִּית וּבְכִידוֹן. וְאָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ - בְּשֵׁם ה' צְבָאוֹת, אֱלֹקֵי מַעֲרֹכֹת
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חֲרַפְתָּ'.
- בשם הוי"ה!
וכשזה אמיתי, אז גם זה בכלל לא 'כוחות שווים'.
כי כשקוראים בשמו הגדול יתברך באמת - אז הוא מתגלה. 'קרוב ה' לכל קוראיו; לכל
אשר יקראוהו - באמת'.
וכשהוא מתגלה בתוך ה'סלע', אז כל המציאות כולה - 'חולי ארץ'.
וכך, לאחר שניות ספורות, גולית הגדול - מחוסל לגמרי.
- ככה זה נראה, כשנלחמים בשם ה'.

ככה זה - 'נראה'. מתגלה. 'זורם' בשטף, ובקלות רבה.
אז עלינו לזעוק. ולהתחנן. ולקרוע שערי שמים. למען שמו הגדול יתברך.
- 'אַחַר יָשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּבְקִשׁוּ אֶת הוִי"ה אֱלֹהֵיהֶם וְאֵת דָּוִד מִלְכָּם'.
לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

עבודה זרה של ערביים

יְקַח נָא מֵעַט מֵיָם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ (יח, ד)

רש"י, כסבור שהם ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו.

הנה דברי רש"י ז"ל כאן מקורם בגמ' ב"מ דף פ"ו ע"ב, ורבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל מראה מקורות נוספים בנוגע למבואר כאן ברש"י שמשתחוין לאבק רגליהם דזהו עבודה זרה של ערביים. דהנה בע"ז דף י"א ע"ב אמר רב חנן בר רב חסדא אמר רב ואמרי לה א"ר חנן בר רבא אמר רב חמשה בתי עבודת כוכבים קבועין הן אלו הן כו' נשרא שבערביא. עוד הביא מתענית דף ה' ע"ב שקדרים - דהיינו ערביים עובדים למים. והנה בירושלמי פ"ד דע"ז ה"א איתא, אי זו היא מרקוליס כל שהוא סג את הים ואת הדרכים. מבואר שסוברים בטפשותם שמרקוליס ממונה על הים ועל הדרך - שזהו אבק. ובחולין דף כ"ז ע"ב איתא שרבן גמליאל אמר להגמון שהעופות נבראו מן הרקק - קרקע בוצנית מעפר ומים. ובחגיגה דף י"ג ע"ב אמרי' דנשר הוא מלך העופות. זהו הקשר בין ע"ז של נשר שלהם למרקוליס. והנה כתב הרמב"ם פי"א ממאכלות אסורות ה"ז: וכן כל עכו"ם שאינו עובד עכו"ם כגון אלו הישמעאלים יינן אסור בשתייה ומותר בהנייה וכן הורו כל הגאונים. וכתב ע"ז רבינו בגליון: ח"ו הם ג"כ עובדי ע"ז ובגדר אבק גבי ערבים דב"מ [פ"ו:], וגדר לבנה שלהם דהיינו גדר מים כמבואר בתענית דף ה' קדרים עובדים למים דזה מזל לבנה כמבואר בשטותים שלהם הובא במו"נ לרבנו [ח"ב פ"י], ורק כתב זה מפני המלכות, וח"ו לומר כן, ובמכ"ת רבנו גם באגרת קידוש השם כתבו שם. [מקורות: צ"פ ב"מ דף פ"ו ע"ב, קובץ כרם שלמה (באבוב (עד) שנה ח' גליון ד'לח)].

*

ל"ח בספר הגאון הרוגוצ'ובי (תשפ"ג) עמו' 8-207 הובא בקשר לזה: פעם נסבה שיחה עם הגאון אודות המוסלמים ואחד הנוכחים הזכיר את פסק דין הרמב"ם כי הנוצרים הם עובדי עבודה זרה, אך לא פסק כן על המוסלמים. על פי עדות של אדם שנכח במקום הגאון אמר כי לדעתו כיום גם המוסלמים הם עובדי עבודה זרה, כיוון שסמלם הוא חצי ירח והם עובדים לירח. זאת מכיוון שברובם היו יושבי מדבריות שם המים נחוצים ביותר והגאות והשפל של המים נקבעים על-פי הירח.

והמשיך הרוגוצ'ובי: "הרמב"ם לא פסק שהם עובדי עבודה זרה, כיוון שהוא התגורר בארצות האיסלם ופסק כזה היה בגדר סכנה ופיקוח נפש, ולמעשה יש להקל ולסמוך על הדעה שאכן אינם עובדי עבודה זרה". וראה שם עוד מד' רבנו שצוטטו בזמנו בעיתונות (היינו כ"ה אדר א' תרצ"ה) ובהערה 30 מד' הרמב"ם בתשובה (תמ"ח) ומה'אבן עזרא' דניאל (יא ל) בנוגע לעבודתם בזריקת אבנים למרקוליס.

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים ותמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל:

tp089744873@gmail.com

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס יאמר ישראל (רחובות)

עליה לצורך עליה

וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל בְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבֵאֵר שֶׁבַע (כב, יט)
תמיהות בעניין ישיבתו של אברהם בבאר שבע

בסוף הפרשה מאריכה התורה בניסיון העשירי של אברהם אבינו - ניסיון העקידה. ובסוף פרשת העקידה לאחר שמתוארת עמידתו האיתנה של אברהם אבינו בניסיון הגדול, נאמר (פרק כב פס' יט) "וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל בְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבֵאֵר שֶׁבַע". וכתב רש"י שישבתו בבאר שבע הייתה ישיבת ארעי ולא ישיבה ממש, שהרי שתיים עשרה שנים לפני עקידת יצחק, יצא מבאר שבע והלך לחברון (יעויין רש"י כא לד), וכן כתב רש"י להלן (כג ב) שכשנפטרה שרה בחברון הגיע אברהם מבאר שבע כדי להספידה. ויש לעמוד על פסוק זה מכמה פנים.

ויש להבין, כיוון שאברהם אבינו גר באותו זמן בחברון, מפני מה לא שב מיד לאחר העקידה לביתו, כדי להודיע לשרה אמנו על גדולת בנה יצחק וכן להודיעה ששלח את יצחק לבית מדרשו של שם כמבואר במדרש (ב"ר נו יא). ועוד, כיון שישבתו בבאר שבע הייתה ארעית, מפני מה הדגישה התורה ישיבה זו, והרי היו לאברהם אבינו עוד מקומות ששהה בהם זמן מועט (רש"י יב ט), והתורה לא ציינה זאת. ובפרט שבתורה לא מסופר מה עשה אברהם אבינו בבאר שבע, ומתעצמת השאלה, מה מלמדת אותנו התורה במה שציינה את אותה הליכה לבאר שבע. עוד יש לדקדק בפסוק, שמתחילה נאמר "וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל בְּאֵר שֶׁבַע" - כלומר שאברהם אבינו הלך לבאר שבע יחד עם נעריו, ובהמשך הפסוק נאמר "וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבֵאֵר שֶׁבַע", שהוא לבדו נתיישב שם בלא נעריו. ויש להבין מדוע רק אברהם נתיישב שם ולא נעריו.

יסוד - הדרך לשמר עליה רוחנית היא לסיימה בעליה נוספת

והנראה בזה, שהתורה השמיעה לנו בזה יסוד גדול בעבודת ה'. שהנה נאמר (תהלים כד ג) "מִי יַעֲלֶה בְּהַר ה' וְיָמִי יִקּוּם בְּמִקּוֹם קְדָשׁוֹ", שראשית יש לעמול ולהתעלות בעבודת ה' [מי יעלה בהר ה'], אך אין זה מספיק אלא יש לפעול ולשמר התעלות זו [ימי יקום במקום קדשו]. אך מתעוררת השאלה, כיצד יכול האדם לשמר את ההתעלות שהשיג. שהרי כאשר אדם מוסיף דרגה בעבודת ה', באותו זמן התוספת אינה חלק טבעי ממנו, וכיצד אפוא, יכול האדם להפוך את אותה תוספת לחלק ממהותו ודרגתו.

ותשובה לדבר מצינו בדברי הרמב"ם (שמונה פרקים ריש פרק ד). כאשר יש עץ שבמקום לצמוח למעלה בצורה ישרה נוטה לצד מסוים, אם נחפוץ להטותו לצמוח למעלה, לא יהיה די לנסות ליישרו, שלעולם תהיה לו נטייה קלה לאותו צד. אלא כדי ליישרו יש לעקמו לזמן מה לצד השני, וכך, תוך זמן קצר הוא יתיישר. וכתב הרמב"ם שכך הוא גם בעניין תיקון

המידות. כאשר לוקה האדם בתכונה מסוימת וכגון במידת הקמצנות, ורוצה לקנות במקומה את מידת הנדיבות. הרי שעליו להנהיג עצמו למשך זמן קצר במידה ההפוכה ממידת הקמצנות שהיא מידת הפזרנות, וכך תתיישר מידתו לתכונה הממוצעת שהיא מידת הנדיבות.

והנהגה זו יש לעשות אף כאשר האדם קונה חיזוק רוחני, שכדי שאותו קנין רוחני יושרש בו וייהפך לחלק ממנו, יש לסיים את אותו חיזוק על ידי עוד תוספת חיזוק שתגרום לעיקר החיזוק להשתרש בלב האדם ולהיות חלק ממנו. ויסוד זה אנו מוצאים במקומות רבים, וכגון אצל הנזיר, שכאשר מסיים את תקופת עלייתו הרוחנית ומסיים את נזירותו, אינו מסיים תקופה זו בעצם מה שנסתיימו ימי נזירותו. אלא התורה מצווה עליו להביא קרבנות ולחם לבית המקדש מקום המוסיף יראת שמים (תוס' בב"ב כא א ד"ה כי), כדי לשמר את המדרגה הרוחנית שזכה לה בהיותו נזיר. וכן בתפילה, אין לסיימה ומיד לצאת מבית הכנסת, כי בכך מפסיק את עלייתו הרוחנית שזכה לה מהתפילה, אלא "צריך לישוב מעט אחר התפלה ואחר כך יפטר" (רמב"ם תפילה ד טז). וכן לאחר שנת השמיטה שנה שבה כולם פנויים להתעלות בעבודת ה', באה מצוות הקהל המחזקת במצוות ויראת שמים (רמב"ם חגיגה ג א).

ביאור ישיבתו של אברהם בבאר שבע עפ"י היסוד הנ"ל

ועל פי יסוד זה נראה לבאר את הלימוד מהליכת אברהם אבינו לבאר שבע לאחר מעשה העקידה. שאברהם אבינו נתעלה מאוד ממעשה העקידה, וידע אברהם את גודל המעלה של עמידתו בניסיון (יעויין רש"י כב יד ד"ה היום), וכפי שנתבאר, הדרך לְשִׁמֵר את המדרגה הרוחנית, היא על ידי תוספת חיזוק רוחני, ולכן שלח אברהם אבינו את יצחק לבית מדרשו של שם ללמוד תורה, והוא עצמו לא שב לביתו אלא נודרוז ללכת לבאר שבע, ששם היה המקום בו הפיץ אברהם את אמונת ה' וקידש את שמו ברבים (כא לג), והיה זה מקום המשופע רוחניות [ועיוין ברמב"ן (כג ב) שכתב שהלך לבאר שבע להודות על ניסו, ומבואר שבאר שבע היה מקום המסוגל לרוחניות]. ולא הלך לשם על מנת לגור, אלא הליכה ארעית להיות שם זמן מה בהתעלות רוחנית ובחיזוק ופרסום שמו יתברך ועל ידי ישיבה זו יזכה לשמר את ההתעלות הרוחנית שהייתה לו ממעשה העקידה. ולכן אצל נעריו, אף שהלכו עימו לבאר שבע, אך כיון שלא הייתה להם כל התעלות ממעשה העקידה, שהרי נשאר בריחוק מקום, לא נאמר אצלם לשון ישיבה בבאר שבע, שאין התורה באה לספר את מעשה ההתיישבות בבאר שבע, אלא לציין את ההתעלות הרוחנית שנוספה בבאר שבע, והתעלות זו אינה שייכת לאותם נערים, אלא רק לאברהם אבינו שרצה להוסיף התעלות על התעלות בכדי לשמר את אותה רוממות לה זכה על ידי מעשה העקידה. (קונטרס מעין גנים)

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

יסוד התורה - מה חובתו בעולמו

במדרש רבה איכה פרשה ב' פי"ג, מלכה ושריה בגוים אין תורה, אם יאמר לך אדם יש חכמה בגוים תאמן, הדא הוא דכתיב (עובדיה א') והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו, יש תורה בגוים אל תאמן דכתיב מלכה ושריה בגוים אין תורה.

- מה ההבדל? מדוע חכמה כן ותורה לא? וכי אין הגויים מתעמקים מספיק, וכי לא הגיעו לחקור אפסי ארץ, והלא אף אל הלבנה הגיעו, לא פעם ולא פעמיים, ומדוע לתורה לא הגיעו?

יש לומר כך, הגוים מחפשים בכל החכמה דבר אחד, מילוי הרצונות של האדם, ולזה הגיעו רחוק מאד, לא יאומן כי יסופר החכמה האנושית, אולם תורה זה ענין הפוך לגמרי, תורה זו הוראה, של מה ד' אלקיך שואל מעמך. לא מה אני רוצה להשיג, כי אם מה נדרש ממני. את זה הגוים לא מחפשים כלל.

אמנם המבחן הזה צריך כל אחד לעשות לעצמו, האם הוא מחפש חכמה או תורה, במוכן זה. אם הוא מחפש להרויח לדעת זכויותיו, או מחפש לדעת חובותיו. וזו היתה דרגת האבות הקדושים, שאומר התנא דבי אליהו עליהם, שחייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב.

דהנה יש לאדם מה שהוא צריך לקבל מן העולם, ומה שהוא חייב לתת ולהקריב מעצמו. ולמשל נקח, הרי שנינו, אם אין קמח אין תורה ואם אין תורה אין קמח, ונמצא שעלינו לחפש גם תורה וגם קמח, והנה יש אדם שהעיקר אצלו זו התורה, ורק שבשביל להשיג התורה הוא זקוק לקמח, ואצלו גם מה כשמחפש הקמח המטרה הסופית שלו היא התורה, ונחשב ממילא כמחפש תורה, דאם אין קמח אין תורה, וע"ז אמרו יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עוון, ויש לומר דגם יגיעת דרך ארץ היא יגיעה קדושה ומשכחת עוון.

ויש אנשים שאצלם להיפך שמחפשים בעיקר את הקמח והתורה אמצעי לקמח, קרדום לחפור, ומכנים את מי שיוצא לעבוד כמחפש תכלית... רחמנא ליצלן מהאי דעתא. ואף שחכמינו ז"ל אמרו, לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, אבל צריך לדעת ולהכיר, שהתכלית והמטרה היא, להגיע לדרגה של לשמה.

והנה כיום האוירה היא שכל אדם צריך לחפש לדעת את זכויותיו, ובכל מקום שאדם מגיע יראה שלט "דע את זכויותיך", וכך האדם מתרגל בכל דבר וענין ובכל מאורעות החיים, לחפש תמיד את זכויותיו.

אולם כשמעיינים בספר מסילת ישרים, מיד בפתח הוא אומר שיסוד החסידות ושורש העבודה התמימה שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו. כלומר הא' הוא לדעת ושיתברר ויתאמת אצלו מה "חובתו" בעולמו.

וביותר אומר המסילת ישרים שם, ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו. היינו שאדם יש לו הרבה פעמים דברים שהוא עמל בהם, אבל צריך לזכור מה המגמה של העמל, ומה הוא המבט, כי מבט רצה לומר המטרה הסופית, וכאשר המלאך אמר ללוט אל תביט אחריך, ואל תעמוד בכל הככר, אם יש ללוט מבט ומטרה שבו הוא משותף עם סדום, הוא לא ינצל, וזהו ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח. נשאר לה מבט סדומי. משהו משותף עם סדום, וע"כ לא זכתה להנצל.

וזהו שאומר המסילת ישרים, שאדם צריך לראות שבכל עמל שהוא עמל ידע מה המבט. כלומר מה המטרה הסופית של העמל.

והנה כתיב, וירא אליו ד' - והוא יושב בפתח האהל כחום היום, למעשה אברהם אבינו זכה בזמן זה לנבואה, וירא אליו ד', ומה עשה אברהם אבינו לפני כן, הלא כתוב ברמב"ם כיצד זוכין לנבואה, ע"י שמתבודד במחשבתו, והנה כאן אברהם אבינו, יושב כדי לקרר עצמו מחום היום, ולכאורה זה לא מצב שמביא לנבואה, ומכל מקום זכה לנבואה.

והביאור בזה, שאברהם אבינו הגיע לדרגה כזו שכל מעשיו לשם שמים שאפילו ענין של התקררות מחום היום הביא אותו לנבואה. ועי' רמב"ן עה"ת דברים נפלאים למתבונן.

וזו הדרגה של וכל מעשיך יהיו לשם שמים, שהרמב"ם אומר שלשלימות של הדרגה הזאת הגיעו רק האבות הקדושים ומשה רבינו ע"ה, שאפילו כאשר רעו צאן היו דבקים בהקב"ה.

והנה כמובן שאין לנו שום שיכות לדרגות כאלו, אבל בכל זאת משהו צריך להבין מזה, ואפילו אחד ממאה או אחד מאלף אלפים זה גם כן משהו, ואפילו משהו מן המשהו, ולפחות לדעת שיש מושג של חכמה ויש מושג של תורה, שיש מושג שאדם מחפש לקחת ויש מושג שמחפש לתת ולהקריב מעצמו, ואם האבות הקדושים, אפילו כאשר אברהם אבינו בן צ"ט ביום ג' למילה מתקרר בחום, מגיע לדרגה של נבואה, אזי שאנו לפחות כשאנו כבר בבית המדרש נרגיש ליד הגמ' התעלות כל שהיא, ונסיון לרצות לדעת מה ד' שואל מעמנו, ואם נגיע לזה, הגענו למתוך שלא לשמה בא לשמה. זכינו לתורה... והיה זה שכרינו.

והנה כלל ישראל מתאבל עתה אבל יחיד, על הסתלקות אחד המיוחד מזקני אדירי התורה, שכל ימיו עסק בתורה לשם התורה, באהבתה שגה תמיד, בגבורה לחם מלחמותיה, ובנעימות שקד על דלתותיה, והיא היתה משוש חייו, הוא ניהו מרנא ורבנא הגאון המופלא רבי ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל. ועלינו החובה הקדושה למלא החלל הגדול שנפער, על ידי הוספת חילים לתורה, בעומק ורוחב, ביגיעה ובמתיקות, בערגה ובעריבות. לפי הדוגמה שראינו בחיים חיותו.

וזכות התורה וזכותו של מרן זצ"ל יגן עלינו ועל כל ישראל מהקמים עלינו לכלותינו, והקדוש ברוך הוא יצילינו מידם, ובא לציון גואל בחדש ובחמנים גדולים ונאמר אמן...

נעימות החיים / הרב שלום אלעזר מאסקאוויטש, רב דחבורת 'נעימות החיים', בן כ"ק אדמו"ר משאץ שליט"א, בני ברק

החיזוק של ישעיה הנביא

וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בְּאֵלָנֵי מְמַרָא וְהוּא יוֹשֵׁב פֶּתַח הָאֵהָל (יח, א)

צדיקי הדורות פירשו. כי אף האדם היושב בפתח האהל - מחוץ לשערי הקדושה - השם יתברך מתגלה אף אליו, כי אין מציאות שיהודי ידחה מאת ה' ח"ו, אלא ה' עמו בכל עת.

*

ישעיה הנביא (בהפטורת פרשת לך לך). ניבא לדורות כיצד נוכל להחיות ולהאיר את נשמותינו אף בזמנים החשוכים והנמוכים ביותר.

בגלות הפרטי. כאשר אדם מרגיש אבוד... כשמצב אינו מאיר פנים... בהיותו עומד הרחק ממקום עבודתו הפרטית.

כמו כן בגלות הכללי. כאשר עם ישראל נתונה ככבשה אחת לפני שבעים זאבים, ואומות העולם עומדים עלינו לכלותינו ח"ו.

אך ישעיה הנביא עומד מנגד ואומר:

"למה תאמר יעקב ותדבר ישראל, נסתרה דרכי מה' ומאלקי משפטי יעבור" (ישעיהו מ, כז).

יהודי יקר! מדוע תאמר כי ה' מסתתר מאתך?

הרי "אל תירא כי עמך אני" (ישעיה מא, י).

אל תפחד! אני עמך בכל מצב! הן בחושך הפרטי שלך, והן בחושך הכללי של עם ישראל!

*

הדרך לצעוד במסילה העולה בית קל - מגלה לנו ישעיה הנביא - הוא לא לפחד מהחושך ומהסתר שעובר על האדם!

על האדם להאמין כי ה' עומד לצידו ואוהב אותו אף במצב הנראה כחשוך ביותר!

כל הנפילות של האדם - נובע מכך שאינו מאמין כי גם שהוא יושב בחושך עדין ה' מאיר באהבתו אליו ומשתוקק שבנו אהובו יתקרב אליו.

לכך אומר הנביא: "אל תירא כי עמך אני" - זכור אני אתך בכל עת. "אל תשתע" - אל תחלש דעתך. "כי אני אלוקיך אמצתיך" - אני נותן לך עוז ותעצומות. "אף עזרתיך אף תמכתיך בימין צדקי" - גם כשנדמה בעיניך כי עזבתי אותך, אני עזרתי לך ותמכתי בך לבל תיפול.

*

ישנם מצבים שהשם יתברך מתנהג עם האדם בבחינת דין והסתרה.
המניעות מתרבים ומתגברים על האדם בכל עת ועת, קיים מתנגדים רבים לאדם להגיע
אל שערי הקודשה.

אך ישעיה הנביא אומר לנו:

"הן יבשו ויכלמו כל הנחרים בך, יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך" (ישעיהו מא, יא).

כל אומות העולם הנלחמים בישראל - יבשו ויכלמו! ויהיו כאין וכאפס! לפתע יפתח לנו
העיניים ולא נראה אותם כלל! כי הם יאבדו ויתבערו מן העולם!

כמו כן, כל הנלחמים נגדך בעבודת ה' - הכל יעלם. כל הדמיונות שאתה חושב שרוצים
לבלוע אותך חי ולא להניח אותך להתקרב לה' - תגלה שהכל נעלם! זה לא התחיל ולא
נגמר!

כיצד הכל יעלם?

על ידי שתחזק את עצמך שהשם יתברך לא עזב ולא יעזוב אותך לרגע! והוא מוליך אותך
ותומך בך לבל תיפול!

גם במצבים החשוכים הוא עמך! תדבק בו ובתורתו! תחזיק בו חזק! אל תפחד משום
מציאות אחרת בעולם!

*

מוסיף הנביא ומורה לנו הדרכה ישרה:

"איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק" (ישעיהו מא, ו)

אם אנו מבחינים באיש שבור ומלא בייאוש, החושב כי "נסתרה דרכי מהשם", היות והוא
מהלך בחושך ללא תקווה ואור.

עלינו לעזור לו ולחזק את רוחו ולומר לו: אל תירא! ה' עמך! גם במצביך הקשה והחשוך
מסתתר אלומת אור השם יתברך השוכן בתוכך בכל עת!

מדוע לעבור את השעות והשנים בחושך? פתח עיניך והכר את בוראך הנמצא עמך בכל
עת!

עצם ההכרה כי ה' עמך תושיע אותך ישועה גשמית ורוחנית.

*

יעזרנו השם יתברך, להאמין כי אף בזמנים שאנו עומדים 'בפתח אוהל' ושערי האור
והקדושה אינם פתוחים לפנינו כעת - נאמין כי 'וירא אליו ה'' - ה' יתברך מתגלה אלינו
באופן אישי ופרטי לכל יחיד ומראה את חיבתו ואהבתו אליו בכל עת!

בדרך זה נזכה לדבוק בה' בכל עת, ולרצות לגלות את הקשר הפרטי של כל אחד מאיתנו
דרך קיום התורה והמצוות מתוך נעימות וחיות נפלאה, באור פני מלך חיים.

נר למאור / הרב אברהם מאיר הכהן קפלן, ר"מ בישיבת 'משכן העדות' ומח"ס 'תורת אמר'

והשענו תחת העץ שעשה להם סוכה

הנה כתב מו"ר רבינו מרן שר התורה זללה"ה בס' טעמא דקרא בפר' וירא עה"פ "והשענו תחת העץ" (י"ח ד'), וז"ל: והשענו תחת העץ. בר"ה י"א א' מבואר דבסוכות הי' מעשה זה [ואף דבתוס' כ' שם דל"ד רק ב' ימים קודם סוכות, ע"ש בפנ"י דלמסקנת תוס' הוא דוקא בסוכות], וכיון דקיים אברהם אבינו כל התורה, נראה דהאי עץ תלוש הי' והי' סוכה, וכ"ה בבמדב"ר פי"ד סי' ב', והשענו תחת העץ שעשה להם סוכה. ולפ"ז יל"פ ואקחה פת לחם וגו' אחר תעבורו כי על כן עברתם על עבדכם, משום דהולכי דרכים פטורין מסוכה, אך מבואר בסי' תר"מ (ע"ש במ"ב סק"מ) שאם נזדמן לו סוכה בלי טורח חייב בסוכה, וז"ש כי על כן עברתם על עבדכם ונזדמן לכם סוכה בלי טורח, ולכן תכנסו ותאכלו פת לחם בסוכה. ע"כ.

ובפשטות אי"ז כפרש"י שכתב וז"ל: תחת העץ תחת האילן, ע"כ. וביארו השפתי חכמים והרא"ם דכוונתו שאינו תלוש אלא מחובר, וז"ל השפת"ח: לא בקעת עץ כמו ונשל הברזל מן העץ (דברים י"ט ה') והוא עץ תלוש, דא"כ איך ישענו תחת עץ תלוש, לכן פירש אילן, וכן התרגום מתרגם כאן תחות אילנא ולא תחות אעא, ע"כ. וז"ל הרא"ם: תחת העץ תחת האילן. ואע"ג דסתם עץ מורה על העצים שנחתכו ממקום חיבורם, כמו (הושע ד' י"ב) "עמי בעצו ישאל", "חוטבי עצים" (יהושע ט' כ"א), "ויבקע עצי עולה" (כ"ב ג'), מ"מ מילת "תחת" מוכחת עליו שהוא מורה על האילן, כמו (א' י"א) "עץ פרי", "היש בה עץ אם אין" (במדבר י"ג כ'), דאל"כ "שבו על העץ" מיבעי ליה, ע"כ.

וראיתי בס' דעת נוטה עה"ת על פסוק זה (עמ' ל"א הערה 118) שנשאל מרן זללה"ה מדברי השפת"ח שלא היה עץ תלוש, והשיב: ע' פנים לתורה, ול' אילן אין מוכרח שיהא מחובר. ופעם אחרת השיב שאין דברי השפת"ח מוכרחים.

מיהו יעוי' בפ"י נחלת יעקב דלא ניח"ל בדברי הרא"ם, ולכן ביאר את דברי רש"י באופן אחר, וז"ל: ונ"ל ליישב דהרב נמשך אחר הב"ר דאיתא התם אמרת והשענו תחת העץ חייך שאני פורע לבניך פרס ענן למסך וכו', הרי דס"ל שהעץ היה כמו סוכה והיינו אילן, ואע"פ שהרב לא הביא זה המדרש בפירושו, מ"מ כבר הביא תחילת המדרש יוקח נא מעט מים וכו'. ע"כ. הרי מבואר לפי"ז דאפש"ל דכוונת רש"י לעץ תלוש אבל היה באופן של צל כמו אילן. ומעתה י"ל דגם רש"י סובר שעשה להם סוכה שהי' תחתיו צל כמו תחת אילן, ואין דברי רש"י סותרים לדברי מרן. [ויש להוסיף רמז ד"אילן" עולה בגי' "סוכה"].

והנה לפי דברי מרן זללה"ה צ"ל דמש"כ "והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו" היינו שהוא הי' עמהם בתוך הסוכה, וצ"ב טובא שהרי לעיל מיניה שם כתב מרן זללה"ה וז"ל: והוא יושב פתח האהל כחום היום. י"ל משום שהי' אז סוכות כמ"ש בר"ה י"א א', וכדי שלא יקשה למה ישב בפתח האהל ולא בתוך הסוכה כמצותו, לכן תירץ כחום היום והי'

מצטער בסוכה מחמת החום ופטור, ואפשר שבפתח האהל לא הי' כ"כ חם ולכן ישב שם, ע"כ. וכיון שכך מדוע עמד עליהם בסוכה והלא הי' מצטער מחמת החום ופטור מן הסוכה. ושאלתי זאת את מרן זללה"ה, וכתב להשיב לי וז"ל: עד שהגיעו כבר נחלש החום ויכלו לשבת בסוכה, ע"כ. ויש להוסיף על דבריו, דהוא מילתא דמסתברא שאח"כ החום נחלש, דהלא רש"י כתב בד"ה כחום היום, דהוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים הביא המלאכים עליו בדמות אנשים, עכ"ל. וכיון שכל המטרה של החום הכבד היה בשביל שלא להטריחו באורחים, א"כ כאשר כבר באו אורחים שוב לא היתה סיבה לחום הכבד, ולכן כאשר הם באו אליו כבר נחלש החום.

ויש להוסיף בזה שתשובת מרן זללה"ה מיישבת קושיא נוספת וכפי שראיתי בס' דעת נוטה (שם עמ' ל"ג), שהרי אם אברהם לא ישב בסוכה כיון שהצטער מחמת חום היום, מדוע הושיב את האורחים בסוכה, והרי גם להם חם ופטורים משום מצטער. ולהנ"ל א"ש דהחום נחלש ויכלו לשבת בסוכה. ושם בס' דעת נוטה מובא שמרן זללה"ה השיב על קושיא זו תשובה נוספת, וז"ל: רק אברהם הי' ג' למילתו נצטער מהסוכה ולא שאר אנשים.

ונראה להציע תירוץ נוסף בזה, והוא עפ"י מעשה מפורסם שאירע אצל מרן הגאון ר' חיים עוזר זצ"ל, דפעם הגיע אל הגר"ע אורח בחג הסוכות (ראיתי מובא שהיה זה הגאון רבי יעקב ויינברג זצ"ל בעל השרידי אש) והוא הי' חולה, ולכן הניח את האורח לבד בסוכה, ולאחר זמן מה ירד לסוכה, ואמר שמצטער הוי פטור ממצות סוכה ולא ממצות הכנסת אורחים. ולפי"ז י"ל נמי הכא, דמה שהצטער אברהם מחום היום הי' רק מחמת שהי' בשלישי למילתו, אך שאר כל אדם לא כ"כ הצטערו מזה, וא"כ בתחילה אברהם שהי' מצטער לא ישב בסוכה, אך משהגיעו אורחים שלא הצטערו ונתחייבו בסוכה, אז נכנס אברהם עמהם לסוכה, דמצטער הוא פטור מסוכה ולא מהכנסת אורחים. וכתבתי זאת למרן זללה"ה, וכתב לי: אולי.

ולענין הך עובדא דהגר"ע, ראיתי בקובץ בנתיבות ההלכה על חג הסוכות (קובץ ל"ו עמ' 64) שנסתפק הגר"א גניחובסקי זצ"ל בעקבות סיפור זה, וז"ל: ויש להסתפק איך הדין אם באותה שעה היה אוכל הגר"ע בסוכה, האם היה מברך "לישב בסוכה" או לא, דהיינו אם באותה שעה פקע הפטור "מצטער" או לא. ויסוד הספק הוא משום שאין פטור מצטער אלא כגדרי "תשבו כעין תדורו" שאם היה מצטער כן בביתו היה יוצא מביתו ג"כ, אך אם גם מביתו לא היה יוצא ה"נ מהסוכה אל יצא ואין בזה פטור מצטער, וכעין מש"כ הרמ"א (סי' תר"מ) דאם המצטער מן הסוכה לא ינצל מן הצער ביוצאו מן הסוכה אינו נפטר, כי רק אם גם מביתו היה יוצא בצער כזה למקום אחר מחמת הצער בזה נפטר מדין "תשבו כעין תדורו", וממילא בכה"ג שמחמת האורח הוצרך לשהות בסוכה וה"נ בבית היה נשאר מחמתו אף במקום צער, י"ל דאין פטור מצטער. או"ד י"ל דאין מתחשבים בסיבה חיצונית המכריחתו להישאר בסוכה ודנים לפי עיקר הישיבה שהיא בגדר מצטער. וספק זה אין לו הכרע בסברא, אבל נטיית הדברים היא שנשאר הפטור מצטער. ע"כ.

עוד יש לתרץ באופן אחר, והוא עפ"י ד"ח הח"ח עה"ת שכתב עה"פ וירא וירץ לקראתם (י"ח ב'), וז"ל: באמת הי' אברהם חולה בעת שהמלאכים באו אליו, וקשה הי' עליו לרוץ לקראתם טרם שנתרפא, אולם מלאכת הרפואה שנעשתה ע"י אחד המלאכים לא התבטאה בסמים ורפואות, כי הלא אין למלאך כלי רפואה, אף לא בית מרקחת לסמי רפואה, אלא שמלאכת הרפואה נעשתה על ידו בהופעתו אל החולה, ומכיון שאברהם ראה את המלאך הנשלח לרפואתו, מיד נתרפא. וזהו פירוש הדברים, וירא, כלומר מכיון שראה את המלאך, מיד וירץ לקראתם, שנתרפא והי' ביכלתו לרוץ, ע"כ. ולפ"ז א"ש גם מדוע עמד אברהם עם המלאכים בסוכה והרי הי' מצטער, דכיון שבאו המלאכים וראה את המלאך המרפא מיד באותו רגע נתרפא ותו לא הפריע לו החום ולא הי' מצטער, וא"כ הי' יכול לעמוד עליהם תחת העץ בסוכה. וגם את זה שלחתי למרן זללה"ה, וכתב לי: יפה כתב.

עולמות / הרב זאב קופילוביץ

אנא א-ל נא רפא נא לה בהראות לה נועם זיווך

הרמב"ן בתחילת פרשייתנו מבאר, שמה שהתורה הדגישה 'והוא יושב פתח האוהל כחום היום', שאברהם אבינו לא עשה כל הכנה לנבואתו, ובניגוד לנבואות רבות שבאות בתורת ציווי/ראיית עתיד, ישנם נבואות שבאות בתורת מתן שכר, וכן ברצון הבורא להראות לעבדיו-אהוביו כי מעשיהם ראויים, ועולים לנחת רוח לפניו.

רבינו החת"ם סופר מאיר על פי דרכו הרמה, שמה שאברהם היה טפל לשרה בנביאות הוא מאחר, שאברהם היה עוסק בלפרסם אלקותו ית' בקרב הבריות, ולא היה יכול להתבודד שזו הצורה המתוארת ברמב"ם לקבלת הנבואה. יתכן להעמיס דבריו בדברי חז"ל 'גדולה הכנסת אורחים מקבלת פני שכינה' - להכניס אורחים ולהראות להם שיש בעל הבירה כמתואר במדרש, יותר גדול מאשר קבלת פני שכינה.

כיוצא בזה, החסיד בעל חובת הלבבות שספרו הוקדש לעליה רוממה במעלות הפרישות והתבוננות, מדגיש שאין מעלה יותר גדולה מזיכוי הרבים. במשנת הרב אשלג, כל תכלית הבריאה היא להידבק במידותיו של הקב"ה ולהיות 'משפיע', ויתכן, שאין לך מה הוא רחום אף אתה רחום וכו', מלהורות לבני אדם דרך ישכן בה אור, וכדכתיב במזמור פ"ט בתהילים הפותח במילים 'משכיל לאיתן האזרחי' שהוא כדאיתא בבבא בתרא אברהם אבינו: כי אמרתי עולם חסד יבנה שמים תכ(י)ן אמונתך בהם - החסד הגדול ביותר ששייך הוא: להעניק לבריות את מתנת האמונה.

והנה השפת אמת בפרשייתנו מבאר, שהנפש היא חולת חולי האהבה והערלה מונעת ממנה להתחבר לבוראה, ולכן המילה היא רפואה לנפש, כאשר היא פותחת עבודה שערי אורה לטעום ולחוות באור פני מלך חיים. כיוצא בזה ביארו את הנאמר בידיד נפש 'אנא קל נא רפא נא לה בהראות לה נועם זיווך' שהרפואה הגדולה ביותר לנפש השוקקה שהיא אכן תזכה לראות בנועם זיווך. הדברים מתיישבים כפתור ופרח עם דברי הרמב"ן בפתיחת מאמרנו, שהנבואה באלוני ממרא לא נועדה למטרת ציווי, אלא להראות לאברהם שמעשיו רצויים לפניו ית', ויתכן, שכאשר הנפש חולת אהבה ולא זוכה להתאחד עם נשוא תשוקתה, הקושי הגדול מכל היא תחושת הריחוק והדחיה מלראות באור פני מלך חיים, והמילה מביאה אכן רפואה למכה זו.

אחד מדרכי הביטוי של אהבת ה' לדעת הרמב"ם, לדבר בשבחו ולפרסם תהילתו כדרך האוהב החפץ לדבר בשבח אהובו. מה מאוד תומתק לפי זה ה'גדולה הכנסת אורחים מקבלת פני שכינה' - הלא כל מטרת הקבלת פני שכינה הייתה כדי לרפאות את הנפש חולת חולי האהבה קודם המילה, ולסייע בידה להגשים את משאלתה, ומאחר שמשאלת ליבם של אוהבי ה' היא לפרסם אלקותו ית' בעולם, מה פשוט מזה, שיותר מרפואה שהקב"ה יראה לאוהבו שמעשיו רצויים לפניו, הרפואה האמיתית: לתת לאהבת ה' לפרוץ ללא הגבלה, ולספר בשבח האהוב לעולם ומלואו.

והנה מבואר בתניא, שאפילו לקל שבקלים יש אהבה מסותרת להקב"ה ירושה מאברהם אבינו, והיא באה לידי ביטוי כאשר מבקשים ממנו למסור את נפשו על קידוש ה'. יתכן, שאצל אברהם אבינו המסירות נפש הייתה בין השאר מסירות נפש רוחנית, לוותר על התבודדות לקבלת פני שכינה לטובת הכנסת אורחים וקריאה בשם ה', ואצל קל שבקלים מזרע אברהם המסירות נפש היא מיתה בפועל.

פרחים לתורה - כיצד מחנכין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

חנוך לנער בראשית דרכו, גם כי תזקין לא תסור ממנה...

פִּי יִדְעֶתְנִי לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוָה אֶת בְּנָיו וְאֶת בָּיתוֹ אַחֲרָיו וְשִׁמְרוּ דְרָךְ ה'. (יח, יט)
הפעם אצטט מה שכתב הרש"ר הירש בספר "יסודות החינוך" ח"ב עמוד נג:

כבר בצאתו מרחם אמו ניתנים לילד גם כוחות התאווה וגם החירות האלקית. כיבוש היצר וריסון התאוות על ידי החירות האלקית והמוסר האלקי, הם הכוחות הטבועים בלב הילד משעתו הראשונה עלי אדמות. כבר בצעקתו הראשונה מביע האדם החדש 'אני רוצה' 'אינני רוצה', רצונו שואף אל הנוחיות ומנסה לדחות את האי נוחיות. מדי שבוע יגבר רצונו ביתר שאת וביתר עוז, בעוד ההורים משתדלים ככל האפשר למלא את רצונו, עד שהוא נעשה כעין רודן שליט על כל סביבתו. פעמים נובעת כניעה זו מתוך פינוק יתר, ופעמים מתוך רצון להשתיק את צווחותיו המעצבנות, למען יוכלו ההורים לישון במנוחה. על כל פנים כך מרגילים את הילד לעובדה המסוכנת, שעליו רק לבקש משהו ומיד יינתן לו. עליו רק להטריד את סביבתו בצריחותיו, ומיד ישליט את רצונו על הכל.

והנה לפתע פתאום, במלאת לו בערך חמש שנים, הופכים את היוצרות ותובעים מן הילד צייתנות ומשמעת, וזאת לאחר שבמשך כל שנות חייו עד כה לא קרה לו כדבר הזה. במשך חמש שנים היו בני סביבתו סרים למשמעתו וממלאים את כל רצונותיו, אפילו אם היה זה כרוך בהרבה קשיים ומאמצים, והנה פתאום יהיו הם לנותני פקודות והוא יהיה חייב לסור למשמעתם?! במשך חמש שנים טפחו בו את זרע העקשנות, האנוכיות והמרי, הוריו התגלו לפניו במלא חולשתם כאשר נכנעו לדרישותיו הטפשיות ביותר, ופתאום קמים הם להטיל עליו רסן? לא יפלא אפוא, שזרע זה אשר נזרע בהיסח הדעת, נותן פרי ביאושים, וכאשר נגשים לחנך את הילד מתייאשים חיש מהר ומוותרים על חינוכו, או מכלים את כל הכוחות במאבקים תמידיים ללא תקווה וללא נחמה. עתה תולים את הקולר בטבעו של הילד, אשר ההורים הביאוהו עד הנה מתוך שלא ראו את הנולד.

על כן שומה על ההורים לנצל את גיל הינקות כדי לחנך את העולל ולהכשירו לקראת השתלמותו באומנות המוסר, ובעיקר יש למנוע ממנו שגיאות מסוכנות שכמעט מן הנמנע לתקנן אחר כך או להתגבר עליהן.

עליך לאמן ולהרגיל את ילדך כבר בשנת חייו הראשונה למשמעת סבירה, אל תתן לו להשיג דבר מה על ידי תוקפנות עקשנית, אחרי שהדבר לא ניתן לו בתחילה משום שאינו מתאים לגילו או עלול להזיק לו.

עליך להסתגל לסבול את גילויי תוקפנותו ולא להכנע מפני צריחותיו. אל תתן לו מתוך אהבת עצמך - כדי שלא להפריע את מנוחתך - מה שלא היית נותן לו מתוך אהבתך אליו.

עם זאת עליך לנהוג זהירות ולחסוך ככל האפשר במתן פקודות ובסרובים, לעולם אל תגזור עליו דבר מיותר, חסר חשיבות, וכן אל תסרב לדרישה בלתי מזיקה וחסרת חשיבות. ואולם אם צוית, עליך לעמוד על מילוי מצוותך בכל תוקף, ואם סירבת עליך לעמוד בסירובך למרות כל ההפצרות והלחץ מצד הילד. ויתור אחד על דבר של מה בכך, טומן בחובו סכנה לעתידו של הילד. בזה אתה קובע את ערכו של דיבורך בעיני הילד, לכן עליך להזהר מאד בטרם תוציא מפיו את המילה - לא!

תן לילדך והרשה לו כל מה שבידך לתת ולהרשות לו, אבל בתנאי שלא יסכן את טובתו הגופנית והמוסרית. לעולם אל תצווה עליו או אל תסרב לו, מתוך מצב רוח אישי שלך שאין לו קשר עם הילד. אל תרשה דבר שאחר כך יהא עליך לאוסרו, ואל תאסור דבר שאחר כך יהא עליך להתירו.

אלו כללי החינוך בגיל הינקות, שלעולם אין בהם מוקדם מדי. מי שיקפיד על כללים פשוטים אלו מתוך הבנה, ירגיל את בנו עוד מגילו הרך לשלוט על רצונותיו ולרסן את יצריו על ידי מצוות מגבוה. וכאשר הכוחות הללו יתפתחו ויגיעו לשלימות יחסית, אזי אפשר יהיה להתחיל בחינוך מעשי לקראת ההשתלמות באומנות המוסר. ידיך יעצבו את רוחו של הילד אשר יסור למשמעתך בשמחה וחפץ לב. כמעט לא יהיה לך צורך לגזור עליו או לסרב לו במשך שנות החינוך העיקרי, עיני נשמתו של הילד תהיינה נשואות אליך ומצפות לסימן ממך כדי שידע מה יעשה וממה יחדל. ברצון חופשי ילך אחריו בדרך העולה אל שלימות המוסר. עד כאן דבריו המאלפים!

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: Blu.israel@gmail.com

פתגמי אורייתא / הרב יוסף חיים אלבוים, בעמ"ח 'אורייתא' ו'דעת חכמה'

על כן

פִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל עֲבֹדְכֶם (יח, ה)

במדרש (ב"ר מח, יא) "כי על כן עברתם על עבדכם, א"ר יהושע מיום שברא הקדוש ברוך הוא את עולמו הייתם מזומנים לבא אצלי, כי על כן עברתם, היך מד"א (שמות י, י) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי כֵן ה' עִמָּכֶם".

ויל"ע מה השייכות בין הפסוק לנזכר כאן. לכאורה הכונה שתיבת 'כן' באה ללמד שכבר היה ראוי שיהיה כך מתחילת הבריאה. שמא דרש מלשון 'כן' כמו כיור וכנו, היינו מראשית הכנת העולם, ומכנו ויסודו, כך היה ראוי להיות. או שדרש גז"ש 'ויהי כן' הנזכר בששת ימי המעשה לכאן. אלא שאחר שבנה בנין אב בלשון 'ויהי כן', דרשו גם ל'כן' בפנ"ע. לפי דבריו גם פרעה נכנע והסכים שיהי כן, כמו שהוכן בעת שנתכן יסוד העולם, שיהי ה' עמהם.

אלא שיל"ע האם דוקא 'כן' דגושה, או גם רפויה, כמו 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול'. עוד יל"ע האם כל תיבת 'כן' כך היא, או רק כאן שאמרו 'כן תעשה', ולפי"ז אין הדרש מתיבת 'על כן עברתם', אלא ממה שנכפל 'כן תעשה', שאמרו שהוא מראשית הבריאה כך. כי קשה מאד להלום כל המקומות שנאמר בהם כן, שלכך הכוונה.

עוד יל"ע מדוע אכן מראשית הבריאה הוכן שיבואו המלאכים ביתה אברהם. מדוע לא נזכרה תיבת כן גם לגבי מילה או זרעו וכדומה. או שמא הכונה שמראשית הבריאה יצר את המלאכים באופן שיבואו אל האדם בשליחות המקום.

והנה בגמ' (סוטה יא.) "וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, כן רבו וכן פרצו מיבעי ליה, אמר ריש לקיש רוח הקדש מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ". שמא סבר כהאי מ"ד אלא דריש 'כן' מלשון רוה"ק, שכך צריך להיות, והדברים מתאחדים, שמה שהיה ראוי להיות מיום שנברא העולם, היינו משום שכך רצונו ית', וזהו רצונו הקדום ונקרא בלשון 'כן', כך גם כאן רוה"ק אומרת כן ירבה, שכך הוא הרצון הקדום הוא ציוה ויעמוד.

ובספר חנוכת התורה (במדבר ח, ג) "או יאמר בהקדם דברי הילקוט בתהלים (א) על הפסוק על כן לא יקומו, וזה לשונו אמר הקב"ה לרשעים אני אמרתי כן ואתם לא אמרתם כן. על כן לא יקומו רשעים במשפט עיין שם. והדברים נפלאים בעיני כל רואם. ויש לפרש דאיתא במדרש על הפסוק ויאמר אלהים יהי אור, בכל העשיות נאמר בהם ויהי כן, וכאן לא נאמר ויהי כן מפני הרשעים שלא זכו בהאור ההוא של מעלה, וגנוזו לצדיקים לעתיד לבא עיין שם. לפי זה מבואר והכי פירושו אני אמרתי ויהי כן דהיינו אף ביום הראשון רק ואתם לא אמרתם כלומר אתם גרמתם שלא נכתב ויהי כן לכן וכו'. לפי זה אתי שפיר דברי רש"י ז"ל הנזכר לעיל. דהנה איתא בספרי המקובלים דאהרן בכונת המנורה משך האור

הגנוז לבית המקדש, וזה שפירש רש"י ויעש כ"ן אהרן להגיד שבחו שלא שינה, כלומר בטוב כונתו האיר במקדש האור הגנוז נמצא שלא שינה הכ"ן, דהוי כאלו נאמר גם במאורות ויהי כן כמו בשאר הימים, וזהו ויעש כן דייקא שלא שינה". (לקט שמואל. וקצת מזה בשאר ספרים): מבואר בדבריו ש'כן' היינו אור השכינה האור הגנוז. עפ"ז גם כאן י"ל וירא אליו, היינו שנתן לו כח ראייה של אור הגנוז, וירא את האור כי טוב. שמא שזכה לראות מסוף העולם ועד סופו או ענין אחר. שמא הקדים לו אור זה בשביל הפיכת סדום ג"כ, שבכך יבחיז במעשיהם ויצדיק משפטם.

שמא גם הנאמר 'לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא', פירושו שמשה אינו מתנבא בדרגת 'כן', אלא בכל ביתי נאמן. שמא זה נכלל במאמרם שכל הנביאים נתנבאו בכה, זולת משה. ששניהם מענין אחד. שמא לפי"ז כאן עיקר השראת השכינה היה על ידי ג' המלאכים, וזהו כי על כן עברתם, כי מצד מידת כן שצריכה לשרות הכא לכן עברתם על עבדכם, ולא אמר את עבדכם אלא 'על' עבדכם, שהיה הגילוי עליו, כמו ויעל מעליו. ולא מצאתי לי חבר בביאור תיבת כן.

והנה פירוש 'כן' כמו 'כנים עבדיך', היינו שאין בהם חסרון אמת ויושר. שמא זהו הנקודה שחותמו של הקב"ה אמת. היינו הגזירות שחתומות בכתב אמת, וממילא אינם בטלות. שמא בבחירת אברהם נחתם בכתב אמת שיזכה לגילוי מלאכים, או ללידת יצחק, וכאן נתקיים הענין, אולם זכה ליותר מכך על ידי בחירתו. או שנכנס בשאלה של ידיעה ובחירה.

אולי יבואר כך, כי הנה בעולם שלם שמלאכים צולים לו בשר וכו', לא היה מקום להכנסת אורחים. כי לא היו בבריאה חסרים. אם כן 'חסד' איך ימצא. הלא כי אמרתי עולם הוא מצד חסד יבנה. [היה מקום לומר שלכן ואדם אין לעבוד וכו', טובתם של גשמים, שתפילתו היתה עושה פירות עבור שאר בעלי החיים, ששמא הם הוצרכו לפעולות האדם ובכך היה מקיים חסד עמהם]. שמא נוכל לומר שסבר האי מדרש 'על כן', שהוכנו המלאכים להיות חסרים בבואם אל העולם הגשמי, ובכך היה מקיים בהם חסד. שמא ג' המלאכים האלה דייקא הוכנו כך, שהם מיכאל גבריאל ורפאל, שהם תלויים במעשי בני אדם. לכן, בבואם אל אהל אברהם נתקיים בהם ההכנה של בריאת העולם, שמיום בריאת העולם הוכנו אל נקודה זו שיבואו להתארח אצל מין האדם. אכן עד אברהם לא היה אדם שלם לקיים בו ענין זה. אבל כאן אצל אברהם נתקיים ענין זה במלואו. בזה יובן ענין נוסף, הלא בחז"ל שהיה אהלו פתוח וקיים הכנסת אורחים לרוב, עם כל עובר ושב, ומדוע הזכירה התורה דייקא ענין ביאת הנך תלתא, הלא קיים עם כולם. מה עוד שלכאורה עם מלאכים אין ציווי של ואהבת לרעך כמוך, אם כן נתברר למפרע לאחר שנודע שמלאכים הם, שלא קיים כאן שום מצוה ולא הכניס שום אורח. אלא ממה שהם הוכנו לכך מעיקרא, מוכח שכאן נשלמה מצות הכנסת אורחים בדרגה עילאה שלא היתה כמוה בעולם, ולא תהיה עוד, כי נשלמה המצוה בשלימותה, לאנשים גשמיים ולאנשים רוחניים שהם המלאכים.

אכן אם ננקוט שתיבת 'כן' רומזת על השכינה, נוכל לומר שגם דברי השבטים 'כנים אנחנו' פירושו, שאין אנו צריכים להיות מרגלים, כי הכל ברור לנו, ואנו דבוקים בה' ובמידת האמת, ורק לגבי יוסף הוצרכו לחפשו, כי חריומו כל המגלה. שלכאורה גם הם בכלל, וגם

על כן

עצם מציאות יוסף נעשה נסתר, ולכן חשיב מקדש שם שמים בסתר, כי לא היה גלוי גם לבעלי רוח"ק, וזה ענין הגלות שהכל מוסתר. אלא שבחשבם שיוסף הוא מלך גוי, אמרו זאת באופן שכנים אנחנו, שלא הוצרכנו להיות מרגלים, אבל עומק דבריהם שהכל גלוי להם.

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר

בקשתו של ישראל מול קשתו של ישמעאל

וַיְהִי אֲלֵקִים אֶת הַנֶּעַר וַיִּגְדֵּל וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר וַיְהִי רֹבֵה קֶשֶׁת (כא, כ)

נשים לב לשינוי שבין ישמעאל ועשו. שכן עשו התברך על חרבך תחיה, וישמעאל השתמש בחיצים ובקשת, וצריך ביאור בהבדל שביניהם.

והנה יעקב נתן ליוסף בברכתו את העיר שכם "אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי" (מ"ח, כ"ב) ותרגם אונקלוס - 'בצלותי ובעותי' (וכן ברבינו בחיי).

ופי' הגרי"ז מבריסק זצ"ל, שתפילת שמונה עשרה דומה לחרב חדה שיש בכוחה להרוג בלא מאמץ מיוחד. וכך תפילת שמונה עשרה יש לה כח עצום בשמים, והיא מתקבלת אפי' אם אינה בכוונה מלאה, וזהו 'צלותי'. (וכמשל הגר"ש פינקוס על ההבדל בין הזורק אבן על הקיר, שגורם לשקע קטן, לבין הזורק עליו חומר נפץ, שמפוצץ את הקיר לגמרי, כך גדול כוחם של התפילות שתקנו לנו שלושת האבות).

אך יש גם 'בעותי', והיא הבקשה הפרטית שאדם מבקש מהקב"ה, שלזה אין את הכוח של התפילה, וצריך כוונה שלמה כדי שיתקבלו, והדבר דומה לחץ, שאם לא תדרוך את הקשת במלוא כוחך, לא יירה החץ למרחק, ולא יהיה בכוחו להנעץ ביריב ולהמיתו. אך יש בחץ מעלה מיוחדת, שהוא יכול להגיע למרחקים שהחרב לא יכולה להשפיע, ולהכות את האויב הנמצא במרחק רב.

ועל זה אנו מתפללים תתקבל צלוהותון ובעותהון דכל ישראל, שגם התפילות וגם הבקשות יתקבלו לפני הבורא ברצון.

וש"ב הרב אריאל הייבלום שליט"א קישר את דברי הגרי"ז עם הדברים שלמעלה, שבכדי להינצל מעשו בעל החרב, עלינו להשתמש בחרב התפילה, ובכוחה הגדול לבטל את כוחו של עשו.

אך לישמעאל אין די בתפילה, ויש צורך בבקשות גדולות עם כוונה שלימה כדי להינצל מהפרא אדם הזה. וכדברי הפרקי דר"א הידועים, שנקרא שמו ישמעאל, משום שה' ישמע לקול שוועת בני ישראל מפני אכזריותו של ישמעאל, ויצילם.

ובביאור הכינוי פרא אדם כתב המלבי"ם (ט"ז, י"ב) שיש בו שתי תכונות נוגדות. מצד אחד הוא 'איש מדיני', כלומר אדם חברתי בעל יכולת תקשורת גבוהה, ועם נחמדות חיצונית המתקבלת בלב הזולת, ויוצרת תחושה של חברות (כמו שאנו מכירים היטב את כושר ההתרפסות הישמעאלית).

אך מאידך הוא פרא, שאינו שוקל את הדבר הטוב, ולא את המועיל. כלומר לא מעניין אותו שהוא חייב מצד היושר להתנהג בצורה מסוימת, וגם אפי' שהוא יודע היטב שהוא יפסיד מאד אם הוא יתנהג להיפך, הוא יעשה כך, מפני שהוא פרא. (ועי"ש שתכונות אלה הוא קיבל מאמו הגר)

וא"כ אנו מבינים שגם חלק האדם שבו, שהיא הנחמדות והחברותיות, איננה אלא מן השפה ולחוץ (עם כושר המשחק והשקר המפורסם), ומתחת לפני השטח מבעבע הפרא, עד שמתפרץ כהר געש ושוטף את כל סביבותיו.

ודברי המלבי"ם האלו נראים לנו כיום כנבואה מהדהדת.

לסיום דבר נוסף בענין החרב והקשת. חוקרים בתחום האסטרטגיה טוענים שהעם הערבי נרתע מקרב מגע ישיר, ומשתדל להילחם ע"י טילים וכדו', ולכן תחום זה מפותח מאד על ידם, ואם כנים הדברים זה מסתדר עם תכונתו היסודית של אביהם שקיבל את הקשת ולא את החרב כאחיינו וחתנו.

לתגובות: bztaube@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

המלחמה בארץ ישראל - וארשתיך לי באמונה וידעת את ה'

בכל יום אחרי הנחת תפלין אנו אומרים הפסוקים (הושע פר' ב) "וארשתיך לי לעולם, וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים, וארשתיך לי באמונה וידעת את ה'". ובמדרש תנחומא (פר' בשלח פרק י) כתב על פסוק זה וז"ל: "אתה מוצא בשכר אמונה שהאמין אברהם אבינו בה' ירש העולם הזה והעולם הבא שנאמר (בראשית טו) והאמין בה' ויחשבה לו צדקה, וכן (שמות ד) ויאמן העם וכתוב (תהלים לא) אמונים נוצר ה' ומשלם על יתר עושה גאווה.

וכן במשה (שמות יז) ויהי ידיו אמונה עד בא השמש ואומר (תהלים קיח) זה השער לה' צדיקים יבואו בו אלו בעלי אמונה שנאמר (ישעיה כו) פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים. השער הזה בעלי אמונה נכנסין בו שנאמר (תהלים צב) טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות מה כתיב בתריה כי שמחתני מי גרם לנו לשמחה זו אמונה שהאמינו אבותינו בעולם הזה שכולו לילות כדכתיב (שם) ואמונתך בלילות, וכתוב (חבקוק ב) וצדיק באמונתו יחיה וכתוב (איכה ג) חדשים לבקרים רבה אמונתך.

ואין הגליות עתידות להגאל אלא בשכר אמונה שנאמר (שיר השירים פר' ד) אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמנה וגו' ואומר וארשתיך לי באמונה הא למדת שגדולה אמונה."

הרי שהפסוקים בספר הושע מזכיר אופנים שונים איך אנו דבוקים בהשי"ת, יש דרך של "בצדק ובמשפט" ויש דרך של "בחסד ורחמים", ובעקבתא דמשיחא הדרך היא על ידי אמונה בהשי"ת ואז כשנקיים וארשתיך לי באמונה וידעת את ה', בזכות זה הגליות עתידות להגאל. וכ"כ הרד"ק (הושע שם) וז"ל "זכר שלשה פעמים וארשתיך כנגד שלשה גליות שגלו ישראל, גלות מצרים, וגלות בבל, וזה הגלות שאנחנו בו היום". הרי שעל גלותינו נאמרה פסוק זה וארשתיך לי באמונה וידעת את ה'.

בספר עירין קדישין (עמ' ת"ע) מביא דברי הס"ק מרוזין זי"ע שלכן הדורות לפני ביאת משיח נקראים "עקבתא דמשיחא" משום "שעכשו בדורות האחרונים העיקר שיתחזקו עם בני ישראל באמונה ביותר".

וביאר הס"ק מרוזין שכמו שבגוף האדם יש הראש והלב והרגלים, כן בנשמות ישראל יש דורות שנמשלו להראש והלב, ויש דורות שנמשלו להרגלים. והדור של עקבתא דמשיחא נמשלה להרגלים כדאיתא בזוהר הק' שקרא על דורות אלו "עד דמטי רגלין ברגלין". וכמו שבגוף האדם השכל והבינה והחכמה היא רק בהראש ובלב ולא ברגלים, כן היא לגבי הדורות, שדורות הקודמים שהיו אנשים גדולים היו בבחינת הראש והלב והיה להם שכל

רחב ובינה להבין כל דבר, ועינים לראות ואזנים לשמוע, והדור של עקבתא דמשיחא חסר כל אלו, "ועיקר התיקון שלהם הוא באמונה, היינו להאמין שמלא כל הארץ כבודו, ומלכותו בכל משלה, וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד".

וגם יאמין ואל יפול לב האדם ויאמר הנה הנשמות שבדורות הללו הם ממקום נמוך ומה יועילו הדיבורים שלי, רק יאמין שאפילו דיבור קטן של יהודי עושה רושם למעלה, וכמו שהרגלים צריכים אל הגוף והראש כן הראש צריך אל הרגלים שהם מעמידים כל הגוף ונשען עליהם" ע"כ דברי הס"ק מרוזין.

הרי שהעבודה של דורינו היא לחזק את עצמינו באמונה, ודוקא משום שאין לנו הראש והלב להבין ולהשכיל והעינים לראות והאזנים לשמוע כמו דורות שעברו, ואנחנו משולים להרגלים שהם רק בשר בלי שכל ובינה, לכן עבודתינו היא עבודת האמונה להאמין אע"פ שאין אנו מבינים מה שאנו רואים ושומעים.

ועל דרך זה ביאר הס"ק מרוזין את הפסוקים שאנו אומרים בהלל (תהלים פר' קטו): "הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם הללויה". והקושיא ידועה למה הגוים צריכים לשבח את השי"ת משום כי גבר עלינו חסדו.

ואמר הס"ק שהפסוק מיירי בזמנים שכל הגוים רואים ומכירים הנסים שהשי"ת עושה לכלל ישראל, וכמו שהיה בזמן יצ"מ שהיה שידוד המערכות בנס ופלא ואפילו הגוים הכירו והודו כמו שאמר פרעה הרשע (שמות ט, כז) "ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים". וכן היה בזמן שבית המקדש היה קיים וכמ"ש בספר מלכים (א, פר' ח) "וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל ובא מארץ רחוקה, וכו' ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי למען ידעון כל עמי הארץ את שמך ליראה את שמך ליראה אותם כעמך ישראל".

הרי שאז כל הגוים שבחו את ה' וידעו שהכל היה רק בזכות ישראל והצדיקו כי גבר עלינו חסדו. ובעוה"ר אחרי שנחרב בית המקדש אין הגוים משבחים עוד את השי"ת ואינם מאמינים בהשי"ת, ואדרבה הם מחרפים ומגדפים.

ועל זמן הגלות ביקש דוד המלך "יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו", שגם בזמן החושך וההסתר שאין הגוים משבחים עוד את השי"ת, ימשיכו כלל ישראל להאמין בהשי"ת וידעו איך להללו ולהכיר כי לעולם חסדו. אבל כאשר ארכו ימי גלות, והחושך כיסה את הארץ ונעשה הסתר בתוך הסתר גם ההמון מכלל ישראל שכחו איך להלל להשי"ת, וביקש דוד המלך "יאמרו נא בית אהרן כי לעולם חסדו", שאותם יהודים שהם בעלי מדריגה שעליהם נאמר "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים", הם יאמינו בה' ויכירו כי לעולם חסדו ויהללו להשי"ת.

וסיים הס"ק מרוזין שעכשיו שהצרות נתרבו כל כך מהגזירות הנוראות של הצאר ימ"ש עד שקשה ליהודי להרים ראשו כלל מרוב הצרות, גם בית אהרן שכחו קצת. ועל תקופה זו אמר דוד המלך "יאמרו נא יראי ה' כי לעולם חסדו" שלכל הפחות הירא ה' האמיתי אינן שוכחים לשבח את ה', וגם היום בתוך כל הצרות הם ממשיכים להאמין בהשי"ת באמונה שלימה ומאמינים תמיד כי הכל רחמים וחסדים.

וכעין דבריו כתב גם רבינו החפץ חיים זי"ע בספרו זכור למרים (פר' כ) וז"ל "בביאור הבטחון שיגאלנו במהרה, כתיב בקרא (תהלים פר' קט"ו) 'לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד על חסדך על אמתך למה יאמרו הגוים' וגו', ועיין בפסחים (קי"ח). דזה יאמרו ישראל בעת מלחמת גוג ומגוג, ואית דאמרי שם בגמרא דזה נאמר על זמן של חבלי משיח, ומסיים אח"כ ישראל בטח בה' וגו' בית אהרן בטחו בה' וגו' יראי ה' בטחו בה' וגו':

וצריכין אנו להבין מדוע חילק הכתוב את ישראל לג' מדרגות, הלא די היה לו לומר רק ישראל בטח בה' דנכללו בזה גם בית אהרן ויראי ה'. אלא הכונה בזה כך היא וכאשר נבאר, דהנה ג' מדרגות ישנן בכלל ישראל א) בית ישראל, והם כלל ישראל בכלל. ב) בית אהרן, והם הכהנים שהם מורים את העם דרך ה' התורה והמצוה ג) ויראי ה', החרדים אל דברו שהם במדרגה למעלה מן הכהנים.

ועל כל זה יורה לנו הכתוב כי בעת מלחמת גוג ומגוג או בזמן חבלי משיח, אז תתגבר כל כך בעולם מדת הדין עד שיהיה אי אפשר להנצל ממדת הדין הקשה, ולכן יעץ הכתוב וזירז אותנו ופרט אותנו לכל אחד ואחד מאיזה מדרגה שיהיה שנחזק את עצמנו בעת ההיא במדת הבטחון ובזכותה ננצל כולנו ממדת הדין הקשה שתתגבר אז בעולם, ועי"ז נהיה נזכרים לפני ה' כדכתיב בתריה ה' זכרנו יברך, יברך את בית ישראל, יברך את בית אהרן, יברך יראי ה' וגו' והם כל הג' שהזכרנו לעיל:

על כן אחי ורעי, אף שבזמננו תקפו עלינו צרות רבות עד שנלאינו נשוא, מכל מקום אם אך נתחזק ונבטח בה' בכל לבבנו, בודאי יעזרנו הקב"ה ונזכר לפניו לטובה. כדכתיב ה' זכרנו יברך את בית ישראל וגו' עכ"ל החפץ חיים:

האדמו"ר מבוהוש זי"ע היה אומר בשם הס"ק מרוזין (הובא בעיריין קדישין עמ' ת"ס) "רבש"ע יהודים צריכים לישועה, אבל לזכות לישועה צריכים אמונה, אבל איך יכולים לבוא לאמונה כאשר הם שבורים ורצוצים". ("אידן דארף האבען א ישועה, ווי קען מען האבען א ישועה אז מען האט נישט קען אמונה, ווי קען מען האבען אמונה אז מען איז צערבראכן"). ואמר הס"ק שיש לו עצה איך האדם יכול לחזק את עצמו באמונה גם בזמנים הקשים כשהוא שבור רצוצ, שלדרוש ממנו שיאמין בישועה שעדיין לא באה קשה מאוד, אלא העצה היא שיאמין בישועה שכבר היתה, והקב"ה יצרף אמונה זו על ישועה שכבר היתה להישועה שעדיין לא באה וצריכים לה, וכך יושיע את ישראל.

הרי שבעת הזאת אנו צריכים לזכור ולהתבונן במה שאנו אומרים בליל הסדר "שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם", ועל ידי אנו יכולים לבוא לאמונה שאכן "עד הנה עזרונו רחמיך ולא עזבונו חסדיך ה' אלקינו" ואם כן יכולים אנו להאמין ולבטוח שגם יתקיים סיפא הפסוק "ואל תטשנו ה' אלקינו לנצח" וכמו שכתוב "כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב".

וזהו לשונו הנפלא של רבי יעקב עמדין בהקדמתו לסידורו (סולם בית א-ל עמ' יב): "מי שיעיין ביחוד עניננו ומעמדנו בעולם, אנחנו האומה הגולה שה פזורה, מה רבים היו צרינו מה עצמו נשאו ראש הקמים עלינו מנעורינו להשמידנו לעקרנו לשרשנו, גם לא יכלו לנו

לאבדנו ולכלותנו. כל האומות הקדומות העצומות אבד זכרם בטל סברם סר צלם ואנו הדבקים בה' כולנו חיים היום.

מה יענה בזה פילוסוף חריף, היד המקרה עשתה כל אלה. חי נפשי כי בהתבונני בנפלאות אלה גדלו אצלי יותר מכל נסים ונפלאות שעשה ה' יתברך לאבותינו במצרים ובמדבר ובארץ ישראל, וכל מה שארך הגלות יותר נתאמת הנס יותר ונודע מעשה תקפו וגבורתו" עכ"ל.

וזהו מה שאנו משבחים בכל יום בשמונה עשרה ומודים "על ניסך שבכל יום עמנו ועל נפלאותך שבכל עת ערב ובוקר וצהרים, הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך, כי מעולם קוינו לך".

והנה בפרשת לך לך כתיב אודות שרה אמנו איך שנלקחה בשביה בבית פרעה, ובמדרש רבה (פר' מא, ב) עה"פ (בראשית יב, יז) "וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים ואת ביתו על דבר שרי אשת אברם" איתא: "כל אותו הלילה היתה שרה שטוחה על פניה ואומרת: רבון העולמים אברהם יצא בהבטחה ואני יצאתי באמונה, אברהם יצא חוץ לסירה ואני בתוך הסירה. אמר לה הקב"ה כל מה שאני עושה בשבילך אני עושה והכל אומרים על דבר שרי אשת אברם".

ובספר דברי ישראל מהרה"ק ר' ישראל ממאדזיץ זי"ע שאל "לכאורה טענת שרה 'אברהם יצא בהבטחה ואני יצאתי באמונה' אינו מובן, אדרבה באמת מהאי טעמא שאברהם יצא בהבטחה לפיכך הוכרח הקב"ה לקיים ולשמור הבטחתו מה שאין כן שרה שלא הבטיח לה כלום כמובן.

אלא יש להוכיח מכאן אשר כח אמונה הוא גדול יותר מן הבטחה ואם הקב"ה מטיב למי שמבטיח אותו מכל שכן למי שמאמין בו, וזה שהיתה טענת שרה 'אברהם יצא בהבטחה ואני יצאתי באמונה' שהוא גדול מן הבטחה ולבסוף אברהם מבחוץ ואני בתוך הסירה. השיב לה הקב"ה כן הוא האמת וכל מה שאני עושה בשבילך אני עושה הנו בשביל האמונה שבך שהיא גדולה מן הבטחה שהבטחתי לאברהם כנ"ל והכל אומרים על דבר שרי היינו על דבר האמונה כאמור ודי למבין".

הרי שעל ידי כח האמונה אפשר להציל אפילו מי שנמצא בשביה בפנים, וגדול כח האמונה, וצריכים אנו לחזק את עצמינו "כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב" ונזכה לראות בנחמת ציון וירושלים בב"א.

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק

האם אברהם אבינו עשה ביקור ד' ימים לפני שרצה לשחוט את יצחק

וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וּגו' הֲיֵנָה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאֵיזָה הַשָּׂה לְעֹלָה (כב, ז)
הקב"ה עשה את הביקור.

במשך חכמה כתב, דיצחק תמה שראה שלקח אש ועצים הרי שדן אותו כקרבן עולה הקרב על גבי המזבח (ולא כבמת יחיד שאינה טעונה עצים ואש קודש) וא"כ צריך ביקור ד' ימים, וע"ז השיבו אברהם אבינו "אלקים יראה לו השה לעולה", שהקב"ה ביקר את השה מכל מום עכ"ד.

יצחק ידע מראש שהוא קרבן עולה, ועשו ביקור ד' ימים.

ובחנוכת התורה כתב דיצחק ידע מתחילה שהוא אמור להיות הקרבן (וממילא היה ביקור ד' ימים), אך כשראה שאברהם שם עליו את העצים, שאל איה השה לעולה, דאם הוא אמור להיות העולה הלא אסור לעשות עבודה בקדשים, ועל זה ענה לו אברהם אלקים יראה לו השה לעולה, וכיון דיש אפשרות שיהיה שה אחר עדיין לא הקדישו, ורק כשיתברר בסוף מי העולה יקדישנה, וכע"ז מטו בשם הגר"ח מבריסק.

האם ביקור מעכב בדיעבד.

ונראה ליישב עוד איך רצה אברהם אבינו להקריב את יצחק כקרבן עולה הרי טעון ביקור ד' ימים, דיש לחקור מהו הדין אם שחט קרבן ללא ביקור, והתברר שהקרבן כשר ואין בו שום מום, האם הקרבן פסול מכיון שלא עשה ביקור מלכתחילה, או דביקור הוא רק דין לכתחילה לפני השחיטה, אבל ככל ושחט ולא עשה ביקור ומתברר שהקרבן היה כשר ללא מום הרי הוא כשר ואינו מעכב הביקור.

האור זרוע (ח"ב סי' רטז, רכח) הסתפק האם ביקור המומים בקרבן התמיד מעכב בדיעבד או לא, ובתחילת דבריו כתב שאינו מעכב, והביא ראיה מדברי הגמרא (בבא קמא פ"ב ע"ב) שכשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה היו משלשלים להם [אלו שבתוך חומת ירושלים לאלו שבחוץ] דינרים בקופה, והיו מעלים להם כבשים לתמיד, והיו מקריבים אותם אף שלא היו מבוקרים, וכן כתב מסברא שאם כל הקרבנות אינם צריכים ביקור אפילו לכתחילה, ודאי שבתמיד לא יעכב בדיעבד, אבל למסקנא נוטה לומר שביקור מעכב בדיעבד, וראייתו מהתוספתא (פ"ה ה"ה, סוכה מ"ב ע"א) שאמר רבי יוסי השוחט בשבת תמיד שאינו מבוקר חייב חטאת ויחזור ויביא תמיד אחר, ומשמע שאפילו אם נמצא שלא היה בו מום, הביקור מעכב בדיעבד, כי אם היה מדובר בנמצא בו מום פשוט שאינו עולה לשם תמיד, ולא הוצרך רבי יוסי להשמיעו דין זה.

וכן כתבו תוספות (סוכה שם ד"ה שאינו) על תוספתא זו שמי ששחט בשבת תמיד שאינו מבוקר חייב חטאת, שמדובר אפילו אם נמצא תם כיון שהוא טעון ביקור כלומר שהביקור מעכב בדיעבד, וכתב הכפות תמרים שהטעם שתוספות פירשו כן, מפני שאם מדובר שנמצא בעל מום פשיטא שחייב חטאת כפי ששינו במשנה שאם שחטו בשבת ונמצא בעל מום חייב, אך כתב שמכל מקום דין זה הוא חידוש גדול, שאפשר שכל דין ביקור הוא לכתחילה, אבל אינו פוסל את הקרבן, שכן בקדשים אין דבר מעכב בהם אלא אם שנה הכתוב לכפול דין זה, ואילו את דין הביקור לא מצאנו ששנה הכתוב.

אכן המנחת חינוך (מצוה ה אות ב) כתב, שמסברא נראה שבדיעבד אין הביקור מעכב, שהרי אם לא ביקרו כלל יש לתלות לאחר השחיטה שהיה הקרבן כשר ומדוע נתלה שהיה בו מום, ורק מחמת גזירת הכתוב צריך לבקרו לכתחילה, אבל אם לא ביקרו אין להחזיקו באיסור, וכן דייק המלבי"ם (ויקרא אות כב) בדעת הרמב"ם, שלא הזכיר (בהלכות שגגות פ"ב) שהשוחט תמיד שאינו מבוקר חייב חטאת, ומשמע מכך שדעתו שאין הביקור מעכב בדיעבד, וביאר שהוא סובר שרבנן שדרשו בתורת כהנים (ויקרא דיבורא דנדבה פרשה ג הי"ב) מהכתוב (ויקרא א, ג) "תמים יקריבנו" תמים יקדישנו, חולקים על רבי יוסי שדורש "תמים יבקרנו" וסוברים שאינו מעכב.

לפי המנחת חינוך מיושב איך אברהם אבינו רצה לשחוט את יצחק ללא ביקור ד' ימים, דביקור אינו מעכב^{לט}, אבל לאור זרוע ולתוס' דביקור מעכב הדרא קושיא לדוכתא איך רצה אברהם אבינו לשחוט את יצחק כעולה ללא ביקור ד' ימים.

האם ביקור מעכב בשאר קרבנות.

ויש ליישב לפי מה שכתב החזון איש (או"ח סי' קכד ד"ה וביקור) שבשאר קרבנות ודאי שאין הביקור מעכב, ויתכן שעליהם נאמר הדרשה "תמים יקדישנו", וגם רבי יוסי מודה שאין הביקור מעכב בהם, אלא הוא רק למצוה שלא יכשל בהקרבת בעל מום, ורק בתמיד סובר רבי יוסי שהוא מעכב (וכן בקרבן פסח מעכב ביקור ד' ימים כמבואר בגמ' פסחים צ"ו ע"א) עכ"ד, לפי החזו"א רק בקרבן פסח ובקרבן תמיד צריך ביקור ד' ימים, משא"כ שאר קרבנות לא בעי ביקור ד' ימים, ומיושב דיצחק היה קרבן עולה ולא בעי ביקור ד' ימים^מ.

בחידושי מרן הגרי"ז הלוי ז"ל (פ' ויקרא) הקשה על מה שאמרו בתורת כהנים (שם פרשה הי"ג) אמר רבי יוסי שמעתי בשוחט תמיד בשבת שאינו מבוקר חייב חטאת, ופירש הר"ש שהחידוש בכך הוא שהביקור מעכב, ולכאורה אמנם אין הקרבן הזה יכול להיחשב כקרבן תמיד כיון שלא ביקרו, אך מכל מקום מדוע שלא יחשב כשאר קרבנות נדבה שהם כשרים

^{לט} והא דלא עשה אברהם ביקור ד' ימים לכתחילה, י"ל דפיחד לגלות ליצחק ד' ימים מראש, דאולי יסרב ולא ירצה להיקרב קרבן, ורק ממש סמוך למעשה העקידה גילה ליצחק שהוא הקרבן.

^מ באליהו רבה (פ"ז ד"ה ושחט את בן הבקר) איתא דיום שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח התקין הקב"ה שני כבשים, אחד של שחרית ואחד של בין הערבים, וכל כך למה, שבשעה שישראל מעלין תמיד על גבי המזבח וקוראין את המקרא הזה, צפונה לפני ה', וזכר הקב"ה עקידת יצחק בן אברהם, ולכאורה מבואר דיצחק קרב כקרבן תמיד, ולכן באותו יום נתקנו התמידים.

אמנם עי' רמב"ם (הל' מעשה הקרבנות פ"ג ה"ב) דבני נח מקריבין על גבי המזבח רק קרבן עולה בלבד.

בלא ביקור, ואם נאמר שכשאינו מבוקר הוא נחשב כבעל מום גמור, מכל מקום הועילה שחיטתו שלא יחשב כנבילה, וכתב שמכך משמע שהר"ש למד בדעת רבי יוסי שכל הקרבנות טעונים ביקור, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דיצחק שהוא קרבן עולה צריך ביקור ד' ימים.

ב' דינים, דין ביקור ד' ימים זה אינו מעכב, ודין ביקור לפני השחיטה זה מעכב.

ויש ליישב לפי מה שכתב המנחת אברהם (מנחות מ"ט ע"ב) לבאר דברי הגרי"ז הלוי, לפי מה שכתב אביו בהר אפרים (על המכילתא, בא פ"ה ד"ה נאמרה) שיש שני דיני ביקור, אחד שצריך לבקרו ד' ימים קודם, והוא מצוה וחיוב על האדם המקריב לבקרו ולשומרו ממומים, ודין זה אינו מעכב, והשני הוא שצריך לבקרו קודם השחיטה ואם לא ביקרו אינו נקרא תמים, ולפי זה מבאר שדין ביקור ד' ימים קודם שהוא חיוב על האדם המביא נאמר רק בקרבן תמיד, אבל הדין ביקור השני שצריך לבקרו קודם הקרבנות, ואם לא ביקרו הוא נחשב כבעל מום זה נאמר בכל הקרבנות.

וממילא מיושב אצל יצחק שהיה קרבן עולה, דלא צריך ביקור ד' ימים, ורק דין ביקור לפני שחיטה איכא, וזה שפיר עשה אברהם ביקור לפני שרצה לשחוט את יצחק.

הקדושת לוי (שמיני ד"ה בפסוק) הקשה כיצד ציוה הקב"ה בשמיני למילואים (ויקרא ט, ג) ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת ועגל וכבש בני שנה תמימים לעלה, שיקחוו ויקריבוהו בו ביום, ולא נתן להם זמן לבקרו ד' ימים, הרי כל הקרבנות טענים ביקור ד' ימים.

ויש ליישב קושייתו דכיון שעל פי ה' הוא, אין צריך ביקור שלא יהא בו מום, וי"ל עוד לפי מה שמבואר לעיל דדין ביקור ד' ימים זהו רק בקרבן תמיד ובקרבן פסח, משא"כ שאר קרבנות לא בעינן ביקור ד' ימים, ובשמיני למילואים הקריבו עפ"י ה' קרבן חטאת וקרבן עולה, ואינו צריך ביקור ד' ימים, ורק ביקור לפני שחיטה בעי, וביקור זה שפיר עשו לפני השחיטה.

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה

לשנות מפני השלום

וּתְצַחֵק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לְאִמֵּר אַחֲרַי בְּלִתי הִיְתָה לִי עֲדָנָה וְאֲדֹנָי זָקֵן. וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָהָם
לָמָּה זֶה צָחָקָה שָׂרָה לְאִמֵּר הָאֵף אֲמַנָּם אֵלֶּךָ וְאֲנִי זָקֵנְתִי (יח, יב-יג)

ברש"י 'שינה הכתוב מפני השלום, שהרי היא אמרה ואדוני זקן'. אבל הרמב"ן כתב על
ואני זקנתי, 'הוא פירוש אחרי בלותי, ודבריו אמת, אך מפני השלום לא רצה לגלות מה
שאמרה ואדוני זקן, כי היה ראוי שיאמר ואני ואדוני זקנים, כי שרה בשתייהם תצחק'.

וכתב מרן מהרש"ג ז"ל (שו"ת ח"ג סימן סה), דמבואר בדברי הרמב"ן דהא דקיי"ל (כתובות
סה:) דמותר לשנות מפני השלום, היינו דווקא לשתוק ולא לגלות, אבל לומר שקר מפני
השלום לאו שפיר עביד.

בגמ' מבואר דמותר אף לשקר מפני השלום ולא לשתוק בלבד

ותמה עליו מדברי הגמ' (שם טז:), 'תנו רבנן, כיצד מרקדין לפני הכלה, בית שמאי אומרים,
כלה כמות שהיא, ובית הלל אומרים, כלה נאה וחסודה. אמרו להן בית שמאי לבית הלל,
הרי שהיתה חיגרת או סומא אומרים לה כלה נאה וחסודה, והתורה אמרה מדבר שקר
תרחק. אמרו להם בית הלל לבית שמאי, לדבריכם מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו
בעיניו או יגננו בעיניו, הוי אומר ישבחנו בעיניו, הרי דלדברי בית הלל יש לשנות מפני
השלום אף באמירת שקר ממש, והתוס' (ד"ה כלה) כתבו דלבית שמאי אם יש בה מום
ישתקו ולא ישבחוה, אבל לבית הלל צריך לשבחה אף באמירת שקר.

ויש להוסיף עוד, דהלא מקור הדין לשנות מפני השלום נלמד בגמ' מאחי יוסף שאמרו
(בראשית נ, ז) 'אביך צוה לפני מותו' אף שלא ציוה, וכן משמואל שאמר לשאול שבא
לזבוח לה' ולא למשוח את דוד למלך (ש"א טז, ב), הרי דמותר אף לשקר ולא רק לשתוק
מלומר האמת.

והוסיף מרן ז"ל לתמוה עוד על החלקת מחוקק (סימן סה סק"א), שכתב שלא יאמרו על
כלה שיש לה מום שאין לה, שהרי זהו שקר גמור, והק' דהא דמפני השלום מותר אף לומר
שקר.

גודל מעלת השלום או חומר איסור מחלוקת

ואפשר לבאר בזה, דלכאורה יש לחקור בדין זה לשנות מפני השלום, דבפשיטות הטעם
מפני גודל מעלת השלום שדוחה איסור שקר, אך יש לומר כי חומר האיסור של מחלוקת,
הוא הנותנת שיש להתיר איסור שקר כדי למנוע אותה, ונתעוררנו בזה במאמרינו
באספקלריא פרשת ויחי תשעט עיי"ש.

ונפקותא יש בדבר, דאי נימא דחומר איסור מחלוקת דוחה איסור שקר, אם כן כאשר אין
הוא בעל המחלוקת אלא בין שני אנשים אחרים, לכאורה אין מקום להתיר לו לומר שקר,
שהרי אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבריך, ומהיכי תיתי יהא לו היתר לשקר כדי

למנוע מאנשים אחרים מלעבור על איסור מחלוקת, אבל אי אמרינן שגודל מעלת השלום דוחה איסור שקר, אם כן יש לומר דלא שנא הוא לא שנא אחר, כל שיגרום להרבות שלום חשוב לדחות איסור שקר.

במקום מחלוקת של עצמו מותר לשנות

ומעתה אפשר לומר דתרווייהו איתנהו, דהנה אצל אחי יוסף לא היה נידון להרבות שלום אלא למנוע מחלוקת בינם ליוסף, וכן אצל שמואל ושאוול שינה שמואל כדי למנוע מחלוקת בינו לשאוול, ובזה יש היתר לומר שקר כדי למנוע מחלוקת בינו לאחרים, דחומר עוון מחלוקת דוחה איסור שקר.

היתר להרבות שלום שייך גם אצל אחרים

מאידך, בשמחת חתן וכלה שהנידון הוא בין החתן להכלה, אין בזה היתר מצד מניעת מחלוקת דלא שייך בזה שהרי אין כאן חשש מחלוקת, וכמו כן אין הנידון בין המשמח להכלה שיהא היתר לדנות מפני המחלוקת, אבל כדי להרבות שלום מותר לשנות, ולכן מותר לשקר ולשבח בעיניו, כיון דגודל מעלת השלום אף אצל אנשים אחרים, דוחה איסור שקר.

ובזה סבירא ליה להחלקת מחוקק שאין כאן היתר לגמרי אלא היכא שיש לתרץ דבריו כמו שכתב הש"ך^{מא} (סימן סה סק"ב) דלכן מותר לומר כלה נאה כיון דיש לפרש נאה במעשיה, אף דבשאר דברים וודאי לא מהני מה שיכול לתרץ דבריו, אבל מפני גודל מעלת השלום יש להתיר בכהאי גוונא, ולא דמי למניעת מחלוקת דבזה יש היתר אף לשנות. ושמא דווקא הכא כיון שהוא לפני רבים כמבואר בטורי זהב (סק"א) בעינן שיוכל לתרץ מעשיו, אבל בלא"ה שפיר יש היתר אף לשנות לגמרי כדי להרבות שלום.

אכן לענייננו גבי אברהם ושרה, אין כאן היתר מצד להרבות שלום שהרי אין כאן ריבוי שלום רק מניעת מחלוקת, ואילו מצד איסור מחלוקת נמי אין היתר, דלא שייך רק למנוע מחלוקת מהמשנה עצמו אבל כאן שינה הכתוב כדי למנוע מחלוקת בין אברהם ושרה, על כן אין כאן היתר לומר שקר להדיא, רק להמנע ולשתוק דאין זה בכלל מדבר שקר תרחק כמבואר בדברי בית שמאי, אף שאינו ראוי, מכל מקום בזה יש להתיר כדי למנוע מחלוקת אפילו מאחרים.

^{מא} זהו לשון החלקת מחוקק שלא יאמרו שאין לה מום במקום שיש לה מום, והיינו ע"ד הש"ך, ואינו עניין לדברי התוס' שכתבו לבית שמאי שישבחנו בדבר אחר או ישתוק, ומיושב קושיית מרן ז"ל שהבין כוונת החלקת מחוקק כמו התוס'.

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה

"הברירה הטבעית" - תיקון העולם או חורבן העולם

וַיִּהְיֶה כֵּן אֶת הָעָרִים הָאֵל וְאֵת כָּל הַכְּפָר וְאֵת כָּל יוֹשְׁבֵי הָעָרִים וְצִמְחַ הָאָדָמָה (יט, כה)

א. כתב רש"י (בפסוק זה): "ויהפוך את הערים וגו' - ארבעתן יושבות בסלע אחד והפכן מלמעלה למטה שנאמר בחלמיש שלח ידו (הפך משרש הרים)".

והרד"ק כתב: "הפך אותם מטובה לרעה, ומתחלה היתה ארץ מקנה, כולה משקה מקום ספיר אבניה ועפרות זהב לו, ארץ ממנה יצא לחם ותחתיה נהפך כמו אש, שהמטיר בה אל גפרית ואש, ושרף והפיל כל הערים ומה שבהם, אדם ובהמה וצמח האדמה, והיתה שריפה כל הארץ שלא צמחה עוד זהו ההפכה. וגם אוירה נשרף, שלא פרח עליה עוף, כמו שאמר נתיב לא ידעו עיט ולא שזפתו עין איה, לא הדריכוהו בני שחץ לא עדה עליו שחל".

וכמובן שרש"י מודה לדברי הרד"ק, שסדום נהפכה ממקום מבורך למקום שהוא תכלית הרוע וההפסד, כמבואר בפרשת ניצבים (דברים פכ"ט, פכ"ב) שסדום ועמורה הם הדוגמא למקום ש"לא תזרע ולא תצמיח ולא יעלה בה כל עשב", וכן בפסוקים באיוב שהביא הרד"ק. אבל לדברי רש"י הפיכת סדום ועמורה לא הייתה רק הפיכה מטובה לרעה, אלא הפיכה ממשית, שכל אדמת הערים נהפכה מלמעלה למטה.

וצריך ביאור מדוע עונשם של יושבי סדום ועמורה היה בצורה שכל מקומם נהפך מן הקצה אל הקצה, הפיכה של המקום, והפיכת הערים למקום שרוף שאינו ראוי ליישוב כלל.

ב. ולהבנת הענין יש להתבונן בכל מהלך החיים של אנשי סדום.

והנה, הגמרא בפרק חלק (סנהדרין קט ע"ב) מפרטת את דיניהם של אנשי סדום. וז"ל הגמ': "ארבע דייני היו בסדום: שקראי, ושקרוראי, זייפי, ומצלי דינא. דמחי ליה לאיתתא דחבריה ומפלא ליה. אמרי ליה: יהבה ניהליה דניעברה ניהליך. דפסיק ליה לאודנא דחמרא דחבריה, אמרו ליה: הבה ניהליה עד דקדחא. דפדע ליה לחבריה אמרי ליה: הב ליה אגרא דשקל לך דמא. דעבר במברא יהיב ארבעה זוזי, דעבר במיא - יהיב תמני זוזי. זימנא חדא אתא ההוא כובס, איקלע להתם, אמרו ליה: הב ארבע זוזי. אמר להו: אנא במיא עברי. אמרו ליה: אם כן הב תמניא, דעברת במיא. לא יהיב, פדיוהו. אתא לקמיה דדיינא. אמר ליה: הב ליה אגרא דשקיל לך דמא, ותמניא זוזי דעברת במיא".

ותמוה לכל מתבונן, הלא כל תכליתם של בתי דין, בכל מדינה ומדינה, הוא להעמיד את הצדק ואת יישוב העולם בצורה ההגונה, לתועלת אזרחי המדינה. ומדוע אנשי סדום העמידו דיינים שקרנים, זייפנים ומטי דין, שדנו דינים שאין בהם שום יושר וצדק אף כלפי אנשי סדום עצמם. ומהי התועלת שהייתה להם בכך.

ג. ונראה שבאמת לאנשי סדום היה מהלך חיים ברור, שהיה מיוסד על התבוננות מעמיקה בטבעו של העולם, ובתי הדינים נועדו לסייע בשימורו של מהלך זה.

ידוע שגילו חוקרי הטבע טבע נפלא שברא הקב"ה בעולמו, שטבע הבריאה, בעולם החי והצומח הוא שהבריות החזקות והמוצלחות מעמידות צאצאים רבים, והבריות הכושלות והפגומות אינם מאריכות ימים, ומעמידות פחות צאצאים. וכך מדור לדור נעשה המין מושלם יותר ויותר.

ולדוגמא, אם נוצר פרח גדול יותר מחבריו, דבורים תבואנה אליו יותר מאשר לפרחים אחרים, ימצצו את הצוף שבו ויאביקו את אבקניו, ובדור הבא יהיו יותר פרחים גדולים יותר, וכך מדור לדור. ובעולם החי הדוגמאות אף ניכרות יותר, כמובן. וכך מוסיף העולם יישוב, בכך שהבריות המושלמות יותר מתרבות, והבריות הפחותות מתמעטות.

וישרים דרכי ה', ופושעים ייכשלו במי, ולפני כתשעים שנה נפוצה האידאולוגיה שגם בקרב האנושות יש לנהוג בדרך זו, ולתת עדיפות בכל דבר לגזעים המושלמים יותר ולאנשים המושלמים יותר, וגזעים פגומים ובריות פגומות יש לכלות, רח"ל, כדי שלא ייפגמו בשגשוגו של המין האנושי.

ונראה שזה ממש היה המהלך של אנשי סדום, ולהשקפתם 'כל דאלים גבר' הוא טבע הבריאה ושלמותה, בין אם הוא אלים בכוח ובין אם הוא אלים בממון וכדו'. ומי שאינו אלים בכוח ובממון אכן מן הראוי שיסבול, וייעקר מן העולם, כדי שלא יקלקל את הבריאה. ואף תפקידם של השופטים היה להעמיד דת זו על תילה, שלא ייכשלו בני האדם ברדיפת הצדק הטבעית שברא הקב"ה באדם, אלא ילכו אחר הטיית הדין והצדק, כדי לאפשר לאלימים לגבור, ובכך לגרום לסדום להיות ממלכה משגשגת של אנשים מוצלחים, שלא השקיעו משאבים בחלכאים ונדכאים, אלא השקיעו את כל מאודם בהמשך הדורות החזקים והמושלמים.

ויתכן לומר (אולי בדרך דרוש) שענין זה נרמז בהנהגה של 'מיטת סדום', שלכאורה תמוה מאד, מדוע לא יכלו אנשי סדום לקצוץ את רגליהם של אורחיהם, או למתוח אותם, ללא שהשכיבו אותם קודם לכן על 'מיטת סדום'. ואולי לדרך זו יש לומר שאנשי סדום באו להראות במעשה זה, שיש לקבוע את גבהו הרצוי של האדם, שעליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, וכל שאינו בגובה זה הרי הוא בכלל חורבן העולם, ויש לכלותו.

ד. ובאמת, ההיפך הוא הנכון, ו"עולם חסד ייבנה". ועיקר צורת חיי האדם היא לעזור ולסייע למי שחסר כוח, מוח, או ממון.

וענין זה הוא גם מצד תפקידו של האדם בעולם, וכעדותו של הגר"י מוולוז'ין על אביו הגר"ח מוולוז'ין (בהקדמה לנפש החיים): "היה רגיל להוכיח אותי על שראה שאינני משתתף בצערא דאחרינא. וכה היה דברו אלי תמיד שזה כל האדם לא לעצמו נברא. רק להועיל לאחריני ככל אשר ימצא בכחו לעשות". וגם מצד קיום העולם, כיון שההשפעה מן השמים, נמשכת לבריות במידה כנגד מידה, כפי עיסוקם בחסד.

^{מב} חוץ מכשלונות אחרים שבאו לפושעים מהתבוננות בדרכי הבריאה המופלאות בענין זה. ואכמ"ל...

ויתכן שמשום טעם הושחתה סדום מעיקרה, כיון שמהלך חייהם לא היה עבירה כעבירות המצויות, שבדרך כלל באות כתוצאה ממידה שיש לה מקום בצד הטוב, כתאוה או כעס וכדו'. אבל המהלך של אנשי סדום אין לו צד קיום כלל, ומה שראו כקיום העולם אינו אלא קלקול העולם, ועל כן העונש על מהלך זה הוא להוציא את מקום החטא מכלל העולם, בהפיכתו ממקומו, ובהפיכתו למקום שאינו ראוי כלל ליישוב העולם לדור ודור.

ויה"ר שנזכה ללכת בדרכי ה', דרכי הטוב והחסד, ויהי חסדו עלינו כאשר ייחלנו לו.

לתגובות: c053312259@gmail.com

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות

כפיו, תבונות מועד

יהי כבוד ה' לעולם!

האותיות של שם המקום או החפץ מאירים למקום את מהותו ותכליתו הרוחנית \ שי
עולמות \ העיר סדום ואנשי סדום \ ענין הקובע מקום לתפלתו \ כי עזה כמות אהבה

ויאמר ה' אם אמצא בסדם חמשים צדיקים בתוך העיר ונשאתי לכל המקום בעבורם: (יח,
כו)... הוצא מן המקום, כי משחתים אנחנו את המקום הזה (יט, יב - יג). וישכם אברהם
בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה': (יט, כז). ואמר לה זה חסדך אשר תעשי עמדי
אל כל המקום אשר נבוא שמה אמרי לי אחי הוא... כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום
הזה והרגוני על דבר אשתי: (כ, יא יג). על כן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו
שניהם: (כא, לא). ויקם וילך אל המקום אשר אמר לו האלקים... וירא את המקום מרחק,
ויבאו אל המקום... ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה... (כב, ג ד ט יד)

י"ד פעמים נזכר בפרשה הענין של 'מקום', ויש גם חידושים בפסוקים אלו -

כי מבואר שאם יש עשרה צדיקים במקום הריהם מצילים את כל המקום. ולעומת זאת
אם יש כמה זכאים במקום ורוצים להציל את עצמם עליהם לצאת מן המקום.

וכן מבואר שיש ענין להתפלל במקום מיוחד, וכמו שדרשו חז"ל ש'כל הקובע מקום
לתפלתו אלקי אברהם בעזרו'.

וכן רואים שיש ענין לקרוא שם מסוים ל'מקום'.

ובענין מה שאמר אברהם 'אל כל המקום אשר נבוא שמה אמרי לי אחי הוא', לכאורה
קשה ממה שמשיב לאבימלך 'כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה', שמשמע שרק
במקום שאין בו יראת אלקים עליה לומר 'אחי הוא'.

וכן רואים שיש מקומות עם סגולות מיוחדות, כמו המקום הנבחר של הר המוריה.

המקום ואותיותיו

והנה על השורש 'קום' שממנו יוצאת התיבה 'מקום' ועוד הרבה תיבות - כתבנו כבר
בפרשת עקב (תשפ"ג), ולכן בעזרת ה' נעסוק השבוע בשורש 'אות', כי רואים בפרשה
ש'מקום' מקבל שם, כמו שקוראים ונותנים שם לאנשים, וכל שם מורכב בהכרח מאותיות,
וגם מקום ללא שם מתואר על ידי אותיות כי אומרים 'המקום אשר עמד שם', 'המקום
ההוא' וכיוצא בזה.

ובפרט מצינו בפרשה בפסוק וְאֲנֹשֵׁי הָעִיר אֲנֹשֵׁי סֹדֹם נִסְבוּ עַל הַבַּיִת (יט, ד), שכתב רש"י
"...ופשוטו של מקרא ואנשי העיר, אנשי רשע, נסבו על הבית. על שהיו רשעים נקראים
אנשי סדום, כמו שאמר הכתוב (יג יג) ואנשי סדום רעים וחטאים", רואים ששם המקום

מורה על הרשע של המקום, ועד כדי כך שאנשי המקום מוגדרים על שם הרשעות המבוטאת בשם המקום!

שי עולמות

נקדים עוד שהנה בשני הגליונות הקודמים עסקנו בענין 'צדיק', וידועה המשנה בסוף עוקצין: "עתידי הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק שי עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא".

והנה כל עולם הוא 'מקום' מסוים ומוגדר, יש לו התחלה ויש לו סוף, ואחריו מגיע עוד עולם עם ההגדרה והענין שלו, ומזה שרואים שמספר העולמות שיש לכל צדיק הוא כמנין 'שי' שהם אותיות 'יש', מובן שמחמת המושג 'יש' הרומז לכל ה'יש' המצוי בעולם שלפנינו, לכן הצדיק המשתמש בכל ה'יש' הזה לכבוד הבורא, זוכה הוא ליהנות מכל ה'יש' הרוחני אשר ברא ה', אלא שמה שכאן מוגדר כ'יש' שם הוא מוגדר כ'שי'!

כי בעולם הזה ה'יש' כולל את כל השלמות שיש בארץ עם כל המותרות שאפשר למצוא פה, ולכן העולם הזה מלא בטירדה ובלבול, כי אדם מבלבל בין הצורך הנחוץ לו למותרות המזיקים לו, וזהו כל המהות של ה'יש' בעולם הזה, שכל מה ש'יש' נראה כמשהו שאפשר להשיג ולרכוש ולקנות, וה'יש' הזה כביכול תובע את האדם להשיג אותו...

אולם ה'צדיק' שביארנו שבוע שעבר שיש לו ענוה ואינו מבקש מה שלא מיועד לו, הוא אינו רואה רק את העולם הזה, אלא רואה גם את הצד והתכלית הרוחניים של הבריאה, וממילא כל הגישה שלו אל ה'יש' איננה כמישהו הניגש לתפוס לעצמו עוד משהו מה'יש', אלא ניגש לכל ה'יש' באופן שמבקש לראות כיצד יוכל להשתמש ב'יש' הזה לכבוד הבורא ותיקון עולמו, הרי זה מצב שה'יש' הופך להיות 'שי', בבחינת 'יובילו שי למורא', וכידוע שהענין של 'שי' הוא מתנה, והעומק בזה הוא שיש מתנות שהם מותרות, נותנים לאדם משהו שאינו כל כך נחוץ לו, ולכן מצד עצמו אינו רוכש אותו, ובמקום שצורך המותרות יטריד אותו קצת, מבטלים ממנו את ההטרדה, הנה יש לו כבר את אותו ה'מותר' -

וכך גם כביכול ה', כל מה שברא בעולמו לא בראו אלא לכבודו, ולכן כל 'יש' המצוי בעולם, כביכול מטריד אותו, רוצה הוא לראות כיצד אותו 'יש', משמש אותו ומוסיף לו כבוד... וכאשר יהודי ניגש ל'יש' הזה ומשתמש בו באופן שמרומם אותו ומגלה על ידו את כבוד ה', זהו מצב של 'יובילו שי למורא', ה'יש' הופך להיות 'שי'!

וזהו תכלית כל ה'יש' שבעולם, כל פרט ממנו צריך להפוך ולהיות 'שי למורא', שיתקיים בו הפסוק 'יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו', וכאשר יהודי נעשה 'צדיק' - והגישה שלו לכל פרט מה'יש' הינה באופן שזוכר שתכלית הכל הוא לתת כבוד לה', ואם ה'יש' הלזה אמור לעורר טירדה וצורך - אין זו טירדה כיצד ה'יש' הזה יהא הרכוש שלי ואני יהנה ממנו, אלא כיצד ה'יש' הזה ימלא את תכליתו שבעבורו נברא, ויאיר את האמונה וההתפעלות מגדולת הבורא ורוב טובו ויכולתו וכו', וכל ההתעסקות עם ה'יש' נעשית בצורה המרגיעה את הצורך הזה, זוכה הצדיק הזה להפוך את ה'יש' ל'שי'. [ועיין עוד מה שכתבנו בענין זה בפרשת בראשית תשפ"ג].

וזאת היא העבודה של 'צדיק', לא לחשוב רק על הצד האנוכי שלי, אלא בכל ענין לחשוב על הצד השני, לחשוב על הצד של הבורא ב"ה, לא יחשוב רק מה הענין והתועלת שלי מהעסק הזה, אלא מה הענין והתועלת של ה', והנה יתכן שלא יגיע לתשובה ברורה ובהירה, ולמעשה ידמה שהגישה שלו ל'יש' תהא מתוך הצריכה הארצית, אבל באמת ברור שהמחשבה הטהורה הזו רוממה את הפעולה, אפשר לומר שהיא 'פעולת צדיק', פעולה ההופכת את ה'יש' ל'שי'.

אותיות ועולמות

אלא שצריך להבין, שהרי אנו נמצאים בעולם אחד המלא באוצרות של 'יש', וכאשר מרוממים את העולם הזה והופכים אותו ל'שי', היינו צריכים לזכות בעולם רוחני מלא ב'שי' אוצרות, לא מובן כיצד ה'יש' של עולם אחד הופך ל'שי' עולמות'.

ובכלל צריך להבין את הענין של 'שי' עולמות' כי בפשטות כאשר אדם נמצא ב'עולם אחד' אין לו שייכות עם 'עולם אחר', לכל היותר יש לו ידיעה שביכולתו לעבור לעולם אחר, ורכוש כזה של 'עולמות' נותן לאדם עוד ועוד אפשרויות של הנאה וכיוצא בזה, אך אינו מוסיף לו כלום בעולם בו הוא נמצא ברגע זה, ולמשל, ידוע מה שהגמרא מספרת על מישהו שביקר בעולם העליון, וראה שם שאלו העליונים כאן הם שם למטה, והתחתונים כאן הם שם למעלה, ונמצא שכל הכבוד שאנו נותנים לאדם כאן למטה, אין זה מברר כלל את כבודו בעולם למעלה, יתכן ששם הוא שפל ומבוזה, ובכל זאת בעולם כאן המנותק מאותו עולם, מרגיש האדם הזה כבוד וכו', ואם כן לא מובן מה מרוויח אדם בזה שיש לו 'שי' עולמות', שהרי סוף סוף בכל מצב שנמצא, אין לו הנאה אלא מהמצב שלו בעולם ששוהה בו עכשיו, יכול להרגיש מלך על כל אותו עולם, וזהו.

*

אפשר אולי למצוא תשובה לשאלות אלו בדברי האריז"ל האומר (שעה"כ העמידה דרוש ב') "...ואלו הי"ש עולמות הם הכ"ב אותיות עצמם אשר הם בבינה", ואין לנו עסק בנסתרות אך בדרך הפשט והדרש אפשר להסביר כך שהנה הרצון להשיג את ה'יש' שבעולם יש לו סוף, אדם יכול לקנות עוד ועוד עד שיקנה את כל העולם, הכל יהא שייך לו, וכולם יהיו לו לעבדים וכו', ואם אדם יקנה את כל ה'יש', יהנה בבת אחת מזה שיש לו את כל ה'יש', יהנה מהעושר והכבוד, אבל ליהנות בפועל מכל ה'יש' לא שייך, אלא כאשר יאכל תפוח יהנה מהתפוח, וכאשר יביט על הנוף יהנה מהמבט, והנה לו יצויר שכל העולם לא היה מכיל רק את האדם והתפוח, היה אדם זה נהנה בבת אחת מכל העולם, מכל ה'יש', והנאתו היתה תכלית השלמות, ולמה היום כאשר אדם אוכל תפוח אין לו את ההנאה הזו, כי שאר עניני ה'יש' מטרידים אותו, אינו רגוע מהתפוח כי רוצה עוד תפוח, וגם רוצה תפוז וכו' -

אבל אם יחשוב מה יש לה' מזה שיש תפוח בעולם, ויבין את התועלת המיוחדת של סוג הפרי הזה, באותו רגע מנותק הוא מהתפוח הנקודתי שלפניו, בבת אחת מתעסק עם כל התפוחים שהיו בעולם ושיהיו בעולם, שהרי מתעסק עם המהות של הפרי, וכאשר מביטים על הפנימיות הזו וחושבים עליה, ובאותו רגע עמוק לא רואים כלל משהו אחר, לא

מוטרדים מתפוח אחר וממשהו אחר, וכאמור המחשבה הזו היא הבחינה של 'יובילו שי למורא' -

אולם כח ההתמקדות הזו במהות מסוימת [ולא בפריט המסוים] זהו הכח של השמות המורכבות מאותיות, כי השם של הפרי הוא המגדיר את המהות של הפרי, את כבוד ה' המיוחד המתגלה על ידי סוג הפרי הזה, וכל היכולת לתת שמות והגדרות מגיע מכח האותיות כי כל אות יש לה הבעה ומשמעות מסוימת, ובצירוף שניים או שלשה הבעות כאלו נוצרים השורשים והתיבות [אשר בגליונות אלו אנו עסוקים בבירור מהות כל שורש ושורש].

וכאשר צדיק הופך את ה'יש' ל'שי' זהו בהכרח מחמת שמתמקד באותיות של שם אותו ה'יש', מתייחס למהות הפנימית ולא לא למרקם והגבול הגשמי, בכך הופך הוא כל פרט מה'יש' שלפנינו ל'עולם' בפני עצמו! ולכן ה'יש' הופך ל'שי עולמות', כי בבחינה של 'שי' כל פרט ופרט הוא עולם מלא.

והזכות לנחול 'שי עולמות' איננה זכות של כמות וריבוי, שהרי ביררנו לעיל שלא שייך ליהנות מריבוי של עולמות, אלא להיפך היא הזכות להתנתק מצורך הריבוי, במקום ליהנות מריבוי, לומדים ליהנות מהמהות של כל ענין וחפץ!

שורש 'אות'

זהו הכח המיוחד של 'אותיות' שהינם לוקחים משהו ארצי ונותנים לו הארה של מהות רוחנית, זה גם ה'אותות' שהיו ביציאת מצרים - האירו שיש הנהגה ומטרה רוחנית לכל מה שמתרחש כאן, גם מה שנאמר על השמש והירח שיהיו 'לאותות ולמועדים' פרש"י שליקוי המאורות באים לאותות ולרמז ליושבי הארץ שה' מנהל את הארץ ובידו להרע לעוברי רצונו. גם הענין של 'אות' שמצאנו בברית ותפילין ושבת, באים לאותות לגוף הגשמי ופעולותיו שבעצם אינו שייך לעצמו, אלא הגוף שייך לה', הלב והמוח אמורים להיות משועבדים לו, וגם כל מה שפועל ועושה הוא בעצם פעולות ה' המתבצעות על ידו, וכאשר ה' כביכול שובת, אין סיבה שהוא ימשיך לפעול... גם 'אות הקשת' מלמדת שהארץ יש בה צורך עליון, בכל מצב יש לה' נחת רוח ממנה, וכן מה שנאמר בדגלים שהיו לאותות לבית אבותם - הנה כל דגל ביטא את המהות של השבט, והיה לאות הרומזת למהות והתכלית של כל הצבא החונה בסמוך לו.

תשובת השאלות בעניני ה'מקום'

ומעתה כאשר קוראים שם לאדם או למקום, הרי שהשם הזה בא לבטאות את המהות הרוחנית והתכלית של המקום או האדם הזה, בכח הבעת האותיות שמהם מורכב השם הזה אפשר להרגיש את המהות הרוחנית והסגולה המיוחדת של האדם או המקום -

והנה כנראה השם 'סדם' מבטא את ההיפך, זהו צירוף אותיות המביע שהגבולות הארציים כל כך חזקים עד שהם כאילו מכריחים את האדם לעצור את המחשבה, לא לתת לשכל להאיר ולחשוב על משהו עליון, ממש כמו שאנו יודעים שיש אמונה פשוטה שלא צריכים להתעסק עמה, אלא היא קיימת ורוגשת בתוכינו, כך הם טענו שיש אמונה פשוטה

בחומריות, אסור לעלות על הדעת מחשבה שיש משהו רוחני ועליון... ולכן האנשים המתהלכים וחיים עם ההשראה הזו הם 'אנשי סדום', אנשים שברור שרק רשע יצא מהם... אך אברהם אבינו שממנו שורש האמונה שלנו, והוא ההיפך הגמור מהם, נוכאשר הגוף שלו מתקדש ומתעלה יותר - זקוק הוא מיד לעוד אות בשמו, טוען שאם יש צדיקים ב'מקום' של סדום, הרי בהכרח שאין המקום הזה מכריח להאמין באמונה הקלוקלת הזו, אלא אפשר לתת למקום הזה שם אחר, שם שלא נכלל בגזירת ההפיכה, וממילא תהא תקוה גם לאנשי סדום, אין צורך לכלותם... אולם למעשה השקר של המקום כל כך התגבר, לא היה שם עשרה צדיקים, היה שם רק את לוט, שעדיין האירה בו האמונה של אברהם, ולכן היה זכאי להינצל, אך בתנאי שלא ישאר באותו מקום, שהשקר של המקום לא יתגבר ויבטל ממנו את הארת האמונה.

ומובן גם הענין של 'הקובע מקום לתפלתו' כי הנה יש תפלה המגיעה מתוך שאדם רואה כל מיני השגות והצלחות ושואף להם, ומבקש מה' להשיג אותם, כביכול מבקש מה' שיעזור לו להתגשם יותר, ותפלה שכזו המבקשת ריבוי של עוד ועוד, זוהי תפלה המתנגדת למקום המוגבל, רוצה להתרחב יותר ויותר, אבל יש תפלה המגיעה מתוך קביעות מקום, והיינו, שאדם טוב לו במקום שנמצא ואשר ה' הכין לו, וכאשר בכל זאת מבקש הרי זו בקשה שהמקום שלו ימלא את יעודו ותכליתו, שכל הצטרפויותיו יתמלאו באופן של 'ישמח ה' במעשיו', וזוהי התפלה של אברהם אבינו שנאמר עליו 'ומצאת את לבבו נאמן לפניך', והתפלה הזו היתה במקום המשקיף על פני סדום, רואה איך שכל הרשעה כעשן כלה - כקיטור הכבשן, מברר שגם התכלית של סדום הוא שמקום שקר כזה יכלה ויברר שאין מקום לשקר הזה.

עוד שאלנו שאברהם אומר 'אל כל המקום אשר נבוא שמה אמרי לי אחי הוא', ואחר כך אומר: 'כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה', ומשמע שרק במקום שאין בו יראת אלקים עליה לומר 'אחי הוא', אך הענין הוא שהענין של אברהם הוא לפרסם את האמונה בעולם, לפרסם שכל הארציות משמשת את הרוחניות, וממילא כל מקום שה' מוביל אותו לשם הרי זה בכדי לפרסם את היסוד הזה, לגלות את הנקודה של אותו מקום, וכיצד יכול אותו מקום להביא כבוד לה', וממילא כאשר ה' מוביל אותו למקום מסוים סימן הוא שאותו מקום עדיין לא מאיר בו הענין הזה, אנשים עסוקים רק עם הרצון של עצמם, אף אם מתחשבים ברצון ה' הרי זה בתנועה של חיפוש תירוצים והצטרפות לפני ה' למה אין תלונה עליו, ולכן כל מקום שכזה עדיין אין בו יראת אלקים, צריך להיזהר בו, ולומר אחי הוא.

סיום

ההתנהגות של יושבי עזה מזכירה את הפסוק 'כי עזה כמות אהבה' כי יש להם עוז לאבד עצמם, למסור עצמם למיתה, אולם המוכנות הזו היא מחמת דמיונם שכך ישיגו הנאות ארציים, לא השתמשו בכח המקום הלזה לבטל ולהמית את כל הארציות מתוך תשוקה לקירבת ה', כל ההופעה הארצית המגושמת שלהם החלה דוקא ביום שבו אנו אומרים

'אין עוד מלבדו, לעושה נפלאות גדולות לבדו... יהי כבוד ה' לעולם...' צירוף הפסוקים הללו מורה שאנו זקוקים לנפלאות שהאמונה באין עוד מלבדו תפעל שיהי כבוד ה' לעולם, וזהו העוז האמתי שאנו מצפים שיתגלה בנו, העוז לוותר על כל רגש ארצי, לבקש בכל ענין וצורך את כבוד ה' - הבירור הנועז של אברם העברי - אשרי אדם עוז לו בך, ואנו מצפים שהנה הנה 'יבוא שילה ולו יקהת עמים', 'יתן עוז למלכו וירם קרן משיחו', ובכך צדיקים יראו וישמחו, וכל הרשעה כעשן תכלה, ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום.

שירה

שירה / הרב משה ברחבויים

'עושה שלום במרומיו' [בעקבות מאורעות שמחת תורה
תשפ"ד]

כל תפלה מסתיימת
וברכת המזון נחתמת
בבקשה כה שגורה
מפז יקרה זכה וברה
*

אבינו שבשמים
אליך נישא כפיים
רפא נא קרע ושכול
הן רק אתה יכול
*

יעשה שלום עלינו
ועל כל ישראל
אמאי נכפלת בקשתנו
את זה אני שואל
*

אבינו שבשמים ...
*

יעשה שלום עלינו -
בינינו לבין עצמינו
ועל כל ישראל -
מֵעֶשׂוֹ וישמעאל
*

אבינו שבשמים ...
*

עושה שלום הושיע
א-ל נקמות הופיע

מפלצת השמד ותרתיע

גם אז כן גם אז - ואמרו אמן

נחבק כל אח מזדמן

*

אבינו שבשמים ...

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי **המציל נפש אחת כאילו הציל שולחן ערוך!**

שנת רנ"ב. 'תור הזהב', בו שגשגו היהודים בספרד, בגשם וברוח, מאות שנים, נקטע באכזריות. המלכות גזרה גירוש אכזרי. רבבות אלפי ישראל יצאו בגוף מושפל - אך בנפש זקופה, איבדו ביתם והונם, ויתרו נוחיות ושלווה, כי דבקו באמונת אבותם באדיקות. בָּזוּ ל'אינקוויזיציה' שהציעה "הִמְרוּ דתכם - והישארו כאן, יִשְׁבוּ בְּאֶרֶץ וְיִסְחָרוּ אִתָּהּ...!". לא! זאת בכלל לא ברירה! וכי יעזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות נשברים? מאות אלפים גלו במסירות נפש.

רבי אפרים ומשפחתו, יצאו לעבר פורטוגל השכנה. נגם שם לא מצאו מנוח, כעבור שנים בודדות גורשו שוב.]. ברגלים כושלות צועדים בדרך הקשה. ראה רבי אפרים שבנו **יוסף בן הארבע**, מתקשה בהליכתו ומעכב התקדמותם. מה עושים? רבי יצחק, אחי רבי אפרים, הכריז באוזני אחיו "אל דאגה, **יוסף - עלי!**". תרתי משמע! על אחריותי ועל כתפיי! הרימו רבי יצחק על כתפיו ובמשך המסע נִשְׂאוּ כך. לא חשב על עצמו, על גבו הכואב ועל שריריו התפוסים, רק על הילד הרך.

באותם ימים חשב רבי יצחק שהוא מסייע רק לאחיו ו'סוחב' את יוסף בנו. לאחר שנים הוברר כי לא ילד בודד נשא, אלא '**שולחן ערוך**' שלם, עמוד ההוראה של כלל ישראל הוא נשא, את **מרן רבי יוסף קארו** מאיר עיני ישראל לנצח.

בעת צרה ומצוקה, מלחמה ובהלה, מחובתנו כאנשי חינוך להיחלץ חושים בחשיבה על הכלל ועל הפרט. מחד, עמלים 'ללמד מרחוק', לפתוח ולהפעיל - ככל שניתן - את מוסדות החינוך. אשרי המלמדים והמורות המסורים בעת הזאת באופן מעורר השתהות, ובוודאי מעוררים זכות לכלל. אך אל לנו לשכוח את אותם **היחידים**, אלה שאינם 'מתחברים' ללמידה מרחוק, אלה שחוששים ואינם יוצאים מבתיהם, אלה '**שִׁמְשֵׁתָּ בְּלֵילִים**' בפינת הכיתה ומכונסים בתוך עצמם.

בימים שהמוסדות סגורים, השתדלו אלפי מחנכים להיות בקשר טלפוני, אחת ליום-יומיים, עם כל יחיד מבני כיתותיהם. יש שהגדילו לעשות, וערכו 'סיבוב' פיזי בין בתי התלמידים, לחיזוק רוחם ויצירת חיבור אישי. הוראת המנהלים ברורה "בעת מלחמה יש העדפה לקשר אישי, אפי' על חשבון כמות השיעורים המוקלטים". 'נפש התלמיד' לפני 'שִׁכְל התלמיד'. 'מנהיג' יודע כי "קבוצה מורכת מְבוּדָדִים", ולולא השקעה בכל בודד, תאבד הקבוצה את איתנותה.

בשיחה אישית שקיימתי בימים אלה עם **מורי ורבי שליט"א** נשמעה תובנה זו, בראייה חדה בפרשתנו. הקב"ה אומר "זַעֲקֵת סֶדֶם וְעַמְרָה פִּי רֶבֶה וְחִטָּאתָם פִּי כְּבֹדָה מְאֹד. אֶרְדָּה נָא וְאֶרְאֶה הַפְּצַעְתָּהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ...". איזו צעקה? ומדוע בל' יחיד-נקבה? פירש"י:

הַכְּצַעְקָתָהּ - שֶׁל מְדִינָה. וְרַבּוֹתֵינוּ דָרְשׁוּ: הַכְּצַעְקָתָהּ - צַעֲקַת רִיבָה אַחַת שֶׁהֲרֵגוּהָ בְּמִיתָהּ מִשְׁנָה עַל שְׁנֵתָנָה מְזוֹן לְעַנִּי. כֹּאשֶׁר הִקְבִּיחַ דָּן בַּפְּשְׁעֵי סְדוּם, יוֹרֵד לְרֵאוֹת, כְּבִיכּוֹל, בְּשֵׁתֵי עֵינָיו, מֵאֶחָד - צַעֲקַת הַמְּדִינָה, הַהֶמוֹן, הַכֹּלָל, וּמֵאִידֶךָ - צַעֲקַת הַפְּרֵט, הַיְחִיד. שְׁתֵּי צַעֲקוֹת נוֹרָאוֹת בָּאוּ לִפְנֵינוּ יַתְּבַשׁ. שְׁנֵי הַפִּירוּשִׁים שְׁקוּלִים הֵם.

גְּדוּלַת הַמַּחֲנֶךָ הִיא בְּרֵאִיִּת הַתְּלַמִּיד הַמְּצַטְנֵף בְּשִׁלְהֵי הַכִּתָּה, שׁוֹתֵק בְּשִׁיעוֹר וּמְרוּחֵק מֵהַחֲבֵרָה. אִילוֹ הִיָּה יֶלֶד 'מִפְּרִיעֵן' הִיָּה זוֹכֵה לְהֶמוֹן 'תְּשׁוּמַת לֵב'. אֲךָ אוֹתוֹ שָׁקֵט עֲשׂוֹי לְגִרּוֹר שְׂכַחָה... בַּפְּרֵט בִּימֵים טְרוּפִים אֱלֹהִים, לֹא קָל לְזַכּוֹר אֶת כּוֹלָם. מִשֶּׁה רַבִּינוּ נִבְחַר לְהַנְהִיגָה כֹּאשֶׁר לֹא וַיִּתֵּר עַל גְּדֵי יְחִיד, לְמִרוֹת שֶׁהוּא שְׁנִיתֵק עֲצָמוֹ, נְשָׂר. 'רַעִיָא מֵהֵימְנָא' עֵמֵד בְּמַבְחָן! אִישׁ חָכֵם שֶׁתִּפְּנִי בַּהֲרֵהוֹר כּוֹאֵב: בַּעֲבַר חֲשָׁנוּ 'קִירְבָּה' לְנִפְגְּעֵי הַטְּרוֹר ל"ע כִּי הִכְרַנו שְׁמוֹתָם, רוֹן אֶרֶץ וּנְחֻשׁוֹן וְקִסְמָן, מִשְׁפַּחַת סַחֲיוֹסְחֹרְדֵר בְּפִיגּוּעַ בִּסְבָּרוֹ, 'שְׁלֶשֶׁת הַחֲטוּפִים': גִּלְעָד שָׂרָה, יַעֲקֹב נִפְתָּלִי פֶרְנָקֵל וְאֵיל יִפְרָח. ה' יְקוּם דַּמָּם! דַּמָּם וְדַם הָאֲלֵפִים לְאוֹרֶךְ הַשָּׁנִים. בְּמַלְחָמָה נוֹרָאָה הַנוֹכַחִית, עֵקֶב רִיבּוֹי הַחֲלָלִים [לֹא נִהַרְגוּ בְּאֶרֶץ כְּהָרַבִּים בְּיוֹם אֶחָד מֵאִזְ חוֹרְבַן בֵּיהֶמ"ק!] מֵאוֹת הַשְּׁבוּיִים וְהַפְּצוּעִים הַרְבִּיבִים, מִתִּיחָסִים אֲלֵיהֶם כְּמוֹ 'מִסְפָּרִים' ל"ע, כְּהוֹ חוֹשֵׁינוּ לְהַרְגִישׁ הַבְּדֵל בֵּין 1700, 1900, אוֹ 2200 קְדוּשֵׁי יִשְׂרָאֵל. אֵהָה! מָה רַבּוֹ צָרָי! אֵינָן לָנוּ אֶבֶד רְגִישוֹת יְהוּדִית! נִזְכּוֹר שְׁעֵדִיִן כָּל יְחִיד הוּא עוֹלָם מֵלֹא!

מַחֲנֶךָ יִקְרָ! עֲבֵר מְדֵי יוֹם עַל רְשִׁימַת תְּלַמִּידֶיךָ. חֲשֵׁב לְמִי לְהַתְּקֶשֶׁר, מִי זָקוּק לְבִיקוֹר בֵּית. זֶה לֹא בִיקוֹר אֲלֵא בְּנִיַן בֵּית... פְּרָר אֲצֵל הוֹרִיָּהֵם מִי מֵהִילָדִים זָקוּק לִיחֻס נוֹסֵף. הֵם מִצְפִּים לְשִׁמוּעַ אֲתָכֶם: לֹא בַּהֲקִלְטָה כֹּלִלִית אֲלֵא בְּשִׁיחָה אִישִׁית!

לוֹט נִיֶּצֶל, יִצְאָה מִמֶּנּוּ רוּחַ, אִם מַלְכוּת בֵּית דוֹד! בַּת-פְּרַעָה הִצִּילָה תִינוּק עֲלוּם, שְׂגָדֵל לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל. בַּהֲפִטְרַת הַשְּׁבוּעַ, אֲלִישַׁע הַנְּבִיא מְחִיָּה אֶת בֶּן הַשׁוֹנְמִית, אֲפִי שְׂמָה לֹא יָדוּעַ לָנוּ. יֶלֶד זֶה גְּדֵל - חֲבִקוֹק הַנְּבִיא, שְׂמִנְבָא וּמִלְמַד 'וְצִדִּיק בְּאֶמוּנָתוֹ יִחְיֶה', דְּרִשׁוּ "אֵל תִּקְרִי יִחְיֶה - אֵלֵא יִחְיֶה". הַצִּדִּיק מֵאֲמִיִן וּמְחִיָּה אַחֲרֵיהֶם, מְעוֹרָרֵם וּמְעוֹדֵדֵם! בַּהֲצִלְחָה בַּעֲבוּדַת הַקּוֹדֵשׁ! יְחִיאֵל מִיכָל מוֹנְדְּרוּבִיץ

123ymm@gmail.com

חידות

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'

חידה בפרשת השבוע!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן
הכתב')

הוא רצה להביע תודה

לשמחת העשרים וארבע

שם ועבר הגיעו לסעודה

וגם אבימלך טרח ובא

*

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון: משתה גדול שעשה אברהם ביום היגמל את יצחק
כא, ח ורש"י- אחרי עשרים וארבע חודש מלידת יצחק, עשה אברהם אבינו משתה גדול,
ונקרא 'גדול' על שם שהיו בו גדולי הדור- שם ועבר וגם אבימלך.

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

מתני' ארבע אבות נזיקין. פתיחה. והנה בדין מזיק יש שני פרשיות בתורה חדא פרשה של ממון המזיק בפרשת המשפטים, ונוגע בין שהזיק ממון או שהזיק אדם, ובסוגיא לקמן דף ד: מבואר שאין חילוק בין תשלומין שלו להזיק אדם או הזיק ממון של חבירו, ויש עוד פרשה של אדם המזיק, ושם יש חילוק אם הזיק אדם שאז יש חיוב של ד' דברים להזיק ממון של חבירו שחייב רק על הנזק וזה ילפינן מפרשת אמור ממכה בהמה ישלמנה, ויל"ע לשי' רב שמבעה הוא אדם דהמשנה עושה צד השוה מאדם וממון המזיק ביחד.

והנה בין באדם המזיק בין בממון המזיק מבואר בסוגית לקמן שיש גם איסור להזיק ובטור סי' שעח' כתב שהאיסור באדם המזיק הוא מצד גזילה, והיינו שיסוד איסור גזילה וכן כתב בסי' שפט' לענין ממון המזיק שהאיסור הוא מצד גזילה, והיינו שיסוד איסור גזילה הוא לחסר ממון של חבירו ועי' בקה"י בסי' א' שהאריך בזה לבאר המקור האיסור להזיק, והנה מבואר בכמה סוגית בש"ס שאפילו ע"י גרמא שהדין הוא שגרמא בניזיקין פטור אבל איסור מיהת יש, ומבואר לפ"ז שאפילו אם אסור מצד שנכלל באיסור של לא תגזול אבל החיוב תשלומין שילפינן מוהשיב את הגזילה הוא דוקא כשלקח חפצו של חבירו בידיים כדכתיב והשיב [וכעין חצי שיעור שיש איסור אבל לא עונש] וביותר שגם חיוב תשלומין במזיק לא היה חייב לשלם מצד והשיב את הגזילה רק פרשה חדשה, ומוכח שאין האיסור תלוי בחיוב תשלומין שהאיסור כולל כל חסרון של ממון אבל החיוב של והשיב את הגזילה הוא דוקא אם לקח מחבירו דבר שצריך להשיבו.

והנה במשנה מבואר דבממון המזיק יש חיוב שמירה שלא יזיק ולפי רב שהמשנה קאי גם באדם מבואר שגם באדם יש חיוב שמירה, וצ"ב מהו המחייב לשמור ומדברי הר"י מיגש מבואר מדכתב התורה ולא ישמרנו ולא יכסנו מבואר שמוטל עליו לשמור, ובברכת שמואל כתב דמהא שהתורה חייבה לשלם מוכח שיש לו חיוב שמירה דאל"כ לא היה חייב וכן מבואר בזבחים דף סו. [ואינו מוכרח דכוונת הגמ' שם דאם הכוונה דהתורה אמרה לא יכסנו דא"צ לכסות אז בודאי לא היה שייך חיוב תשלומים מכיון שהתורה אמרה דא"צ לכסות] וכבר עמדו על זה דבמשנה משמע ושמירתן עליך שאפילו בלי שלמדו מהצד השווה יש חיוב שמירה [ובנמק"י איתא שהכוונה שכל זמן שעדיין לא עשה שמירה חייב דאם עשה שמירה אז השמירה פוטרנו אותן] ובפשטות היה אפשר לומר שכיון שיש איסור וכמ"ש ממילא מה"ט מחויב לשמור שלא יעבור על האיסור.

והנה האחרונים נסתפקו אם החיוב תשלומין תלוי בהאיסור או לא, והיינו שזהו פשוט שהגם שיש איסור אינו מוכרח שיש חיוב תשלומין וכמו שרואים בגרמא אבל להיפך יש לדון אם יש חיוב תשלומין אם זהו רק כשעבר על איסור, והנה להנך שי' שאדם המזיק חייב גם באונס גמור לכאורה מוכח מזה לכל הפחות לענין אדם המזיק שיש חיוב תשלומין אפילו אם לא עבר על איסור.

וביותר נסתפקו לענין ממון המזיק אם המחייב הוא האי השמירה [ובענין שיהא ממונו שרק על ממונו יש חיוב שמירה] או שהמחייב הוא שמצד שממונו הזיק והוא אחראי על ממונו ורק אם שמרו כראוי אז פטרתו התורה כדכתיב ולא ישמרנו [או מצד שנחשב כאונס] וזה תלוי בפשט ושמירתן עליך אם זהו חלק מהצד השווה ועי' באבן האזל פ"ה הל' פקדון שהאריך בזה.

מתני' אבות נזיקין. ולכאורה הו"ל למימר מזיקין ועי' בראשונים שכתבו שנקראים על שם פעולתן כמו שחסיד נקרא חסיד משום שעושה חסד כמו כן מזיקין נקראים נזיקין על שם מה שעשו בממון של חבירם.

מתני' הצד השווה בהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך. ובפשטות כוונת המשנה כמו בכל הש"ס דלא ראי זה כראי זה אלא הצד שווה והיינו שאין זה הסיבה לחייב ולא הסיבה אחרת אלא הצד השווה הוא הסיבה המחייב [ועי' בתוס' ר"פ ובתוס' וממילא אפשר ללמוד מזה כל שדרכן להזיק ושמירתן עליך, שאם הזיק חב המזיק לשלם, ולפ"ז משמע שהסיבת המחייב הוא מצד ושמירתן עליך והאי שמירה מחייב אותו לשלם, אבל מדברי הנמק"י משמע שאין זה פשט המשנה אלא כוונת המשנה שדרכן להזיק הוי המחייב כל זמן שחיוב השמירה מוטל עליך שאם שמרו או שאין החיוב מוטל עליו אז א"א ללמוד מהנך שיהא חייב.

מתני' דרכן להזיק ושמירתן עליך. ועי' בתוס' לקמן דף ד. שהביא גרסא וממונך ומחקו הגרסא [והנה לשי' רב דמבעה היינו אדם בודאי א"א לגרוס כן במשנה עיי"ש בתוס'] אבל בדברי הרי"ף מבואר שגרסו ובתוס' דף ג: הקשו מבור ואש ועי' ברשב"א שכתב דמבור לא קשה דהא עשאו הכתוב ברשותו ומבואר מדבריו דנעשה ממש ממונו וכלשון הקרא בעל הבור, אבל עדיין צ"ב מאש ובנמק"י כתב שאה"נ שאינו חייב אלא דוקא אם הוי שלו, ולשי' התוס' צ"ב דלמה באש של חבירו לא צריכים להחידוש שעשאו הכתוב ברשותו ואם נימא שרק בבור שהתורה קראו בעל הבור צריכים לכך ניחא ובאש התורה קורא אותו המבעיר את הבעירה או דבאש שדרכו להזיק חייב מצד שייצר כאן דבר ההולך ומזיק ואכמ"ל.

דף ג: גמ' לרבא דמבעיא ליה אמאי קרי ליה. וצ"ב דהיכן קרי ליה כן, וברבינו פרץ כתב שרבא לקמן יח: קרי ליה תולדה דרגל, וברעק"א כתב דכיון שצרורות מרומזו במשנה בכיצד הרגל א"כ המשנה קורהו תולדה דרגל.

גמ' מבעה זה אדם. והיינו מלשון בקשה ורצון ואיתא בספרי מוסר שזהו הגדרה על אדם רצונותיו ושאיפותיו [ואדם במילואו הוא אדם מתפלל] וביותר לפי מה שמבואר לקמן דאיירי בישן שאז מתגלה באמת מהו מהותו ורצונו וכמבואר בחלומו של שלמה המלך דשאל בחלומו לחכמת אלקים ומכח זה זכה לכל מה שזכה.

גמ' מבעה זה השן. ועי' בנמק"י דהא שנקט בהך לישנא לרב דרצה לומר דוקא בן חורין לאפוקי עבד ואמה שאין להם רצון לעצמם שהם משעובדים לאדונם, ובהגהות ראמ"ה כתב דנקט הך לישנא דהאדם צריך לפייס חבירו וכמבואר לקמן צב. ובנצי"ב כתב דהו"ל

להתפלל שלא יזיק חבירו, ולשמואל נקט הך לישנא לומר שצריך שיהא באופן של הנאה להזיק דבשעת אכילה מתכסה ומתגלה השן.

דף ד. גמ' ישן דרכו להזיק. והגמ' מתרץ שהוי דרכו ועי' בשטמ"ק לעיל דף ג: שהקשה דהיאך אפשר לעשות צד השוה שזהו המחייב דהא רואים שאפילו ער ג"כ חייב הגם שאין דרכו להזיק ועי' בחי' ר' נחום שהביא לתרץ שבאדם המזיק יש שני מחייבים דהיכן שהוא ער אז חייב מצד שהאדם הוא המזיק והוא אחראי על כל מעשיו אבל בשעת שהוא ישן אינו נחשב שהאדם עושהו [דבשעת שינה אין לו המעלה של אדם] ואז חייב רק מצד דלא גרע ממונו המזיק ומזה עושה הגמ' הצד השוה, ולפ"ז מובן מה דהקשו דלרב שהמשנה איירי באדם המזיק היאך אפשר לעשות צד השוה מאדם וממון המזיק דהא הוי שני פרשיות ושני מחייבים אבל לפ"ז מובן שאדם שישן אז חיובו הוא באמת רק משום דהוי כמו ממון המזיק ובשניהם המחייב הוא הוא שדרכו להזיק ושמירתן עליך, ובזה מיושב מה שהקשו דבהמשך הגמ' איתא תני אדם שמירת גופו עליו, ומשמע שאינו חייב רק מצד שחייב בשמירתו והקשו מכאן על דברי הרמב"ן שסובר דאדם המזיק חייב אפילו באונס גמור, ולמ"ש לק"מ דהיכן שהוא ער אז אין חיובו מצד השוה אלא מצד פרשת אדם המזיק ורק בשעת שינה אז חיובו הוא מצד הצד השוה, אבל מדברי הרמב"ן בסוף פ' האומנין לא משמע כן.

דף ה. ומפגל. ופרש"י כהן ששחט. ועי' בשטמ"ק שהגם שזר כשר אבל מסתמא אם הבעלים היו שוחטים לא היו מפגלים, והנה רש"י נקט ששחט חטאת לשום שלמים ולא פיגול כפשוט, ועי' בחת"ס שכתב שאם היה פיגול ממש אז היה לוקה ולא משלם, ובאמת אפשר לומר שאפילו אם נימא שאין לוקין על לאו דלא יחשב מצד שהוי לאו שאין בו מעשה שהלאו הוא על המחשבה אבל בפיגול יש עוד לאו של לא תזבח כל דבר רע [ועי' ברש"י פ' שופטים וברמב"ן השמטת ל"ת ד'] והך לאו קאי דוקא על פיגול דהאיסור הוא לשחוט עם דיבור רע משא"כ חטאת לשם שלמים לא הוי דיבור רע, ומשמיה דהגרי"ז איתא שרק בפיגול המחשבה הוא הפוסל משא"כ בשלא לשמה אין המחשבה פוסל אלא שאינו עולה לשם חטאת וממילא נפסל וממילא נחשב לאין בו מעשה, ובזה ניחא ההמשך בדברי רש"י דאינו עולה לבעלים שזהו הסיבה שהחטאת נפסל, דאין הקרבן עולה לשם בעליו, ועי' בפנ"י דכוונת רש"י להדגיש שהגם דמזיק הקדש פטור אבל כאן מכיון שההפסד כאן הוא לבעלים שצריך להביא אחרת חייב ועי' ברמב"ן בגיטין דף נג, וע"ע בפנ"י למה לא נקט רש"י כפשוט מחשבת פיגול וכתב דבמחשבת פיגול לחוד אינו רק גרמי מכיון שאינו חל הפסול רק לאחר הרצאת הכשר ולא היה חייב לשלם משא"כ שלא לשמה הוי פסול מיד.

דף ו: גמ' אע"פ שברשות אם הזיקו חייבים לשלם. והיינו שבעצם יש איסור לקלקל הרה"ר [ועי' לקמן דף נא]. או מצד זכות רה"ר או מצד איסור להזיק, וע"ז נתנו לו רשות, ועי' בסמ"ע סי' תיד' שנחלק עם הלבוש אם יש עליו חיוב שמירה שלא יזיקו [ומבואר לכאורה שהגם שליכא איסור אבל עדיין שייך שיהא עליו חיוב שמירה ויל"ע] והאחרונים הקשו דאם נימא שאין עליו חיוב שמירה א"כ למה יהא חייב לשלם דהא בעינן ושמירתן עליך להנך שלומדים שהמחייב הוא האי שמירה, ועי' במנחת שלמה שכתב שנתנית הרשות לא היה

להפקיע מכל החיובים שהיה מקודם וממילא נשאר החיוב לשלם אבל צ"ע דא"כ מאי הפרכא דלא דמי לבור שכן שלא ברשות מכיון שמניחים הדין כמות שהיה קודם שנתנו לו רשות וצ"ב.

גמ' דנגח תורא דידן. עי' ברש"י למה לא נקט שן דקאי ביה. וכתב דזהו המקור דמזיק הקדש פטור, וכתב לישנא אחרינא דלא שייך בשן, ועי' במהר"ם שכתב שמודה בדינא למהלך א' אלא רוצה לבאר למה הגמ' לא נקט הך ציור דשן דקאי ביה, אבל יש שלמדו שחולק שהוי פטור רק על קרן ומש"ה הקשה דהו"ל לאוקמי בשדה ואדרבה דבזה איירי הקרא באכילת בהמתו שדה הקדש ובער בשדה אחר וע"ז כתב רש"י דליכא ציור שדה של הקדש, והגם ששייך קודם שפדה אבל הא אין מעילה בקרקע [ועי' בהגהות תפארת שמואל למה לא תי' מיד הך ואולי שבא ליישב שהיה שייך בתלוש וע"ז כתב דלא שכיח שיהא כן] ונחלקו האחרונים מהו כוונתו דהמהרש"ל לומד שכיון שאין בו מעילה א"כ לא נתמעט שאין זה נכסים שיש בו מעילה וממילא באמת יהא חייב לשלם והיינו שלומד שהפטור של רעהו הוא מצד הקדושה [וצ"ב דהא גם גוי ממעטים] והגם לכאורה הממון יהא שייך להקדש אבל לא היה שייך הק"ו דאין לו החומר של הקדש מכיון דלית ליה מעילה, אבל הדברי יחזקאל סי' מו' כתב שכוונתו דכיון שאין מעילה מה"ט היה פטור לשלם והיינו שלומדים שנתמעט לגמרי גם מחיובי קרן ולא רק חומש וקרבתן ועי' במאירי ובהגהות טל תורה, ולדברי המהר"ם א"א לומר כן דא"כ לא תי' כלום, ומה שכתב דכל המחובר לקרקע. והקשו דהא תלשו קודם שאכלו וכתב לתרץ דהכא החיוב תלוי בשדה אחר וכן השומא הוא כלפיה השדה וממילא מכיון שליכא חיוב על השדה פטור לגמרי.

דף ז: גמ' לא צריכא. ועי' ברש"י כאן שני מהלכים בסוגיא, והנה לפרש"י במהלך א' הכוונה שכיון שעכשיו אינו שוה מאתים זוז אבל ביומי ניסן שאז רוב העולם מוכרים יהא שוה מאתים זוז אז נחשב כאילו יש לו רכוש של מאתים זוז, ממילא נפקא מכלל עני אבל גם עשיר לא הוי דהא אין לו עכשיו מאתים זוז וממילא הוי כמו עשיר דעובר ממקום למקום [דלא הוי עשיר וכמו כן לא הוי עני] שיכול ליקח כדי צרכו מה שצריך להדרך וכאן נותנים לו כדי שיהא לו מאתים זוז שזהו כדי צרכו של אדם, ומש"ה דנים אותו כמי שיש לו מאה זוז דמחייבים אותו למכור עד מחצה והשאר נותנים לו שזהו כדי צרכו, ולפ"ז הכוונה עד מחצה היינו עד מאה זוז יכולים ליתן לו דטפי מפלגא לא זיילי לעולם וכמו שפרש"י לעיל ואין זה דין רק שכן הוא המציאות, אבל לפי מהלך ב' ברש"י הכוונה שנותנים לו עד שיהא יכול לקבל מחצה ואז אין נותנין לו כלום, והיינו שאם יכול למכור ויקבל לכל הפחות מחצה אז אין נותנים לו שום דבר דאומרים לו מכור אבל אם אינו יכול לקבל אפילו מחצה אז נותנים לו כעשיר העובר ממקום למקום ועי' בתוס' ר"פ, וכן לדברי הרי"ף זהו כוונת הגמ'.

סיפור

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

פרק ל"א "בנתיב היסורים" [מעגל שני של הסיפור]

פתיחה למעגל השני:

לאחר טלטלת של קרוב לחמש שנים מגיע דודי לתחנה חשובה בחיים הקמת בית עם צילה שהיא אמנם בעלת תשובה חדשה יחסית, אבל בשנים הללו בנתה את עצמה בצורה חזקה ביותר, יש לה אישיות פלדה והיא מסוגלת לקחת אתגרים קשים מאד, דודי עדין הרבה יותר ממנה, יש לו נפש רגישה מאד הוא מתמודד עם קשיים אך צולח אותם לבסוף בהצלחה, עתה הוא כבר לא מתמודד לבד עם קשיים עלתה עמו לספינה אשה חזקה בעל עוצמות עצומות וכבר בתחילת הדרך יש להם אתגרים לא פשוטים שעליהם לעבור יחדיו. בפרק זה נראה איך הם צולחים את הקושי הגדול שנזרק למפתן ביתם.

*

שנה עוברת לה ביעף, דודי עושה שטייגען רציני ביותר, הוא משכים קום להתפלל עם הנוץ במניין ספרדי בו קבע את מקומו, לאחר טעימה כל שהיא רץ לכולל, להיות פותח את דלתות בית המדרש, הוא אהב להיות הראשון לפני כולם, כך היה לו שקט לעשות חזרות על כל מה שלמד במשך השבוע, החברותא שלו הגיע כשהוא כבר היה לו שקט לעשות חזרות, דודי ישב ללמוד עמו בלי להחליף אפילו מילה אחת, נאמן להבטחתו לצילה ללמוד תורה לשמה.

גם צילה הייתה מחוץ לבית רוב שעות היום, היו לה הרבה הזמנות מכל מיני מפעלים שאהבו את עבודת הגרפיקה שלה, הם שילמו בעין יפה בלי להתמקח, את המשכורות לשנה תמימה שנתנה לה אמה הפקידה בבנק ליום פקודה, רק בסביבות השעה 8 בערב נפגשו שניהם, להחליף רשמים ממהלך היום. צילה קרנה מאושר, היא ראתה את דודי עולה במעלות, רב שלמה העיד בפניה כי כל שבוע שעובר דודי מתעלה יותר ויותר, אם כך מה היא צריכה יותר.

אבל משהו חסר בבית אין אות וזכר לילד שיבוא וימשיך את סדר הדורות.

עוד שנה חולפת ועדיין אין אפילו מקצת רמז, כי הם עומדים להיות הורים מאושרים, דודי החל להילחץ, הוא ניסה להרגיע את עצמו כי קיבל הבטחה מאת הצדיק מבנימינה שיהיו לו בנים ובני בנים, אך בזה לא היה די כדי להרגיעו, הוא זכר כי ההבטחה לזיווג הגון התמהמהה, עקב קטרוגים מלמעלה, מי יודע אם הבטחה זו אף היא באותו גדר?

על פני צילה לא ניכר דבר, היא קרנה אושר והקרינה זאת על כל סביבתה, היא לא העלתה שמץ דיבור על החסר, ולא עוד היא ייסדה שיעור לבעלות תשובה בביתה, בכישרון מיוחד במינו הצליחה למשוך עשרות בעלות תשובה מכל הגילאים שהיו צמאות לשמוע את דבר ה', פעמיים בשבוע באו אליה בשעות הערב לסלון היפהפה שלה לשעה וחצי,

צילה הכינה מדי יום בזמנה החופשי נושא בו תוכל לדבר בשיעור הבא, היא באה מוכנה היטב והרצתה ברהיטות רבה בדרך של מורה ורבה הנערץ רב שלמה שרפשטיין, היא קיבלה ממנו דרך מיוחדת במחשבה והנחילה אותה לתלמידותיה.

צילה מלאה את סדר יומה עד שלא הותירה לעצמה רגע למחשבה על העתיד.

כשעברו שלוש שנים, החל דודי להישבר, לא די לו שהתחתן מאוחר, הוא גם צריך לחכות לילדים שנים נוספות? נחומי כבר היה אבא לשני ילדים ורק הוא ערער כפרד במדבר. לא אחת בלי שירגיש התפרץ בבכי בלילה בשוכבו על מיטתו לאחר שעות רבות של נדודי שינה וחלומות מפחידים על זוג חשוכי בנים שהולכים לבית עולמם בלי להותיר אחריהם זכר.

מי יאמר קדיש אחרי המאה ועשרים עברה מחשבה מפחידה בלבו, הוא כבר רץ קדימה, עוד לא עבר את כור ההיתוך וכבר בדמיונו העשיר חווה את הכל.

צילה אף היא החלה לדאוג, אך בניגוד לדודי כבשה את כאביה בתוך תוכה, היא השתדלה להתחזק ולהתפלל מתוך קירות לבה, את מרי שיחה שפכה בתהילים אך נזהרה כלפי חוץ לא להפגין זאת.

דודי התחיל לדבר עמה שצריכים ללכת לרופאים, כדי לברר אם ישנה חלילה וחס בעיה, לפעמים הבעיה נפתרת בטיפול קטן, כך גם היה עם סבו וסבתו ז"ל הם לא זכו להיפקד מיד, אבל אחרי שנפקדו באו האחרים בשיירה.

צילה הסכימה עמו בכל מה שאמר, אבל טענה שלפני שמיצו את חלק התפילה אין לפנות לרופאים, עלינו לנסוע לכותל המערבי ולמקומות הקדושים הנוספים לעשות ימי תפילה עבורנו, הרי את זה ה' רוצה, היא הזכירה את מאמר רבי יצחק בגמ' ביבמות שה' מתאוה לתפילת הצדיקים ולכן גרם להם לעקרות כדי שיתפללו ויבקשו על כך, כדי שלא יחשבו שהילדים זה דבר טבעי וחלק מדרכו של עולם, שאחרי כך וכך חודשים נעשים הורים.

לא זה דבר פשוט כלל, כל הגעת חיים חדשים הוא נס גדול מאד, כל ילד שנולד הרי זו צמיחה חדשה של עולם חדש שהתחדש כעת ונברא עוד שלשלת חדשה של בריאה יורדת לעולם. הנס הזה גדול יותר מתחיית המתים שהקב"ה רק מחזיר את הגוף הקודם שכלה באדמה, הרי כך למעשה גם טבעו של גרעין החיטה [וכל גרעין צמיחה] שהוא בלה באדמה וצץ מחדש.

למה אנו מסתכלים על נס תחיית המתים כנס מעל הטבע וצריכים לומר זאת בייג עיקרים שאנו מאמינים באמונה שלימה שבעת שיגיע העת והרצון מלפני הבורא יתברך שמו ויתעלה הוא יחיה את המתים במאמרו, אם לא חוקקים זאת במוח וחוזרים עליו תמיד עלולים חלילה וחס לכפור בנס הזה ואלו את הלידה שהיא נס כפול שמונה שהרי העולל נוצר כמעט "יש מאין" את זה לוקחים בצורה הכי טבעית?

"אז מה עלינו לעשות כעת? שואל דודי שהתרגל שבכל דבר צריכים לשאול את צילה מורת הדרך.

"אנחנו נוסעים כעת לקבר רחל, הלא כמה אנשים נושעו שם בכל מיני ישועות, אני מלאה בתקווה שגם אנחנו ניוושע, אבל אני מבקשת ממך שאתה תעתיר ותקרע עולמות, כי לך יש זכויות יותר ממני, אתה ירא שמים ובן צדיקים, זכותך גדולה ממני שבאתי מבית רחוק מאד מיראת ה'".

דודי הסכים עמה ויחד נסעו לקבר רחל, שם שהו כשש שעות ואמרו פעמיים את כל ספר תהילים בכוונה עצומה, כל פרק חזרו עליו פעמיים שלוש, עיני דודי וצילה הזילו דמעות, הם לא בושו להפגין את כאבם ברבים.

יומיים אחרי כן נסעו לכותל המערבי וגם שם הפכו עולמות. כך גם במירון. לאחר מיכן חלקו את סדר יומם, בכל שבוע פקדו מקום אחר ושופכים את לבם לבורא יתברך שיעניק להם מאוצרו הטוב.

אבל עוברת עוד שנה ואין סימנים, דודי החל להפעיל לחצים ללכת לרופאים.

צילה ביקשה עוד חצי שנה מיצוי של תפילות, אנו חייבים להוכיח לבורא עולם שהפכנו עולמות לפעול דרכו ולא להיזקק לחסדי הרופאים.

רק כשעברו ארבע וחצי שנים מהחתונה ועדיין לא נושעו הסכימה ללכת לרופאים. מרגע זה התחילו חיי גיהינום, הם היטלטלו מרופא לרופא, כל אחד ניסה בדרך זו או אחרת, אבל נראה היה שהישועה רחוקה.

"אולי מישהו מקפיד עלינו" העלתה צילה יום אחד השערה, מי יודע אולי פגעתי בשל לשוני החריפה בחברות, אולי גם אתה לא נזהרת והתחככת עם זה או אחר, כדאי להתחיל לעשות סבב בקשת מחילה מכל מי שרק יתכן שפגענו בו?

דודי הסכים עמה בכל לבו, מאותו רגע כמעט כל לילה היו שניהם ישובים על הטלפון כל אחד מנסה להשיג את אחד ממכריו ושואל אם יש להם קפידא עליהם. כל אלו שנשאלו פקחו עיניים בתימהון, שאנו נקפיד עליכם? חלילה וחס, הדבר לא יתכן.

אך היו כמה שאמרו לשניהם שבזמנו נפגעו, אבל וודאי שאין הם רוצים שחלילה וחס לא יהיו להם ילדים. הם מיהרו למחול מכל הלב והבטיחו שכל טינה וקפידא סר מלבם.

דבריהם לא עודדו את הזוג הצעיר, עתה מתברר שיש כאלו שבזמנו נפגעו, מי אומר שהם סלחו מכל הלב? חייבים לעשות סילוק הקפדות שלא יחולו עליהם כלל.

דודי וצילה עשו סדר שלם של הסרת קפידות, הן מאלו שכבר נפגעו וגם מאלו הנסתרים שעדיין לא עלו עליהם, אבל החודשים חולפים ואין התקדמות.

כשראו ששום דבר לא זו, החליטו לפנות לאלו שעושים הסרת עין רעה (אופשרעכערס) הם פנו לארבעה לכל הפחות ועשו את כל מה שניתן להסרת עין הרע, אחד מהם אמר להם שמצא כ-22 עיניים רעות שניתנו בהם, הוא עשה סדר שלם של הסרה וביקש עבור כל 'עין תחת עין' במזומנים.

הימים חולפים להם במרוצה ואין שום שינוי, דודי משתדל לשמור על עצמו לא ליפול בזרועות היאוש, הוא יושב ולומד בכולל בהתמדה עצומה הוא נחשב כאברך המובחר

ביותר בכולל, כל שבועיים הוא מוסר חבורה במשך שעה שלימה על הנושאים הנלמדים, אם בסוגיות המסתעפות בט"ל המלאכות ואם בהלכה, האברכים יוצאים נרעשים מהישרות העצומה והדרך הסלולה שיש לו, התקיים בו הפסוק "לולי תורתך שעשועיי אז אבדתי בעוניי" הלימוד מחזיק אותו שלא יפול לזרועות היאוש. הוא מרבה בתפילות וכמעט זועק בשמע קולנו יש לו סדר שלם של תחנונים שחיבר על כך.

אך כשמתקרבים תשע שנים מהנישואין ועדיין אין זכר לנס, חלה לפתע אצלו נסיגה, הוא נעשה מדוכדך וסגור, צילה לעומתו לא נואשה לרגע, היא סגרה את כל כאביה בפנים ולא החצינה רגשות, היא המשיכה במסירת השיעורים שלה עם מאור פנים, כאילו אין לה שום צער שחולף ומעיב על שמחתה.

מפעם לפעם נסעו לעוד רופא או רופאה שהוכיחו עד כמה הם רחוקים מהבנת העניין, איש מהם לא ידע לפענח את המוזרות כשבעצם הכל לכאורה נראה תקין אצל שניהם ובכל זאת אין תוצאות חיוביות.

עד שהגיעו אל ד"ר יוסף הדר רופא מהמומחים הגדולים בתחום הזה, לאחר סדרת בדיקות שעשה הביא להם בשורה שחורה משחור, לצילה יש בעיה עם איזה משהו מסוים שסוגר בעדה את דלתות ההיריון. אבל זה מקרה נדיר ביותר שפוגשים אותו אחד לחצי מיליון, לכן אין כמעט לרופאים בארץ מושג כל שהוא הן לאבחון וכ"ש למציאת התרופה הנכונה.

הוא הבהיר להם חד משמעית כי אין מרפאה שיכולה לטפל במקרה נדיר כל כך גם ברחבי ארה"ב ואירופה, אבל יש לו חבר ביוהנסבורג שבדום אפריקה ד"ר אוגוסט פיינהנדלר גרמני ממוצא יהודי, שמתגורר שם.

עלי ליצור איתו קשר אם יש לו את הכלים לטפל בנושא אמר ד"ר הדר.

כעבור שבוע הגיעה התשובה, יש סיכוי רציני כ-שבעים וחמשה אחוזים להצליח, אבל לצורך זה צריכים לשהות כשנתיים שלוש במקום והעלות רבבות דולרים מלבד כל האירוח במקום.

צילה עשתה את החשבון וגילתה שהיא תצטרך למכור את הדירה ואת כל הרכוש וגם אז היא לא מכסה את כל העלות, ולאחר כל זה אין ערובה בטוחה רק 75% זו הוצאה לא פשוטה וגם התנתקות מכל העבודה שלה כשיחזרו שניהם יהיו עניים מרודים לפי כל הכללים.

"אולי נגזר עלינו להיות "חשובים כמת" אפשר להיות בלי ילדים ולהיחשב כמת ואפשר לקיים את הגזירה בעוני, כסף הולך כסף בא, אבל ילדים אם אנו מפספסים את חלון ההזדמנות, זו אבדה שאינה חוזרת" טען דודי שהיה מוכן לקפוץ על העגלה עם כל הקושי שבדבר.

צילה נחלקה עליו, היא טענה לו שזו כבר השתדלות מעבר למה שצריכים, יש לכל אחד חובת השתדלות מסוימת שעליו לעשות והתורה התירה זאת, כפי שדרשו חז"ל על הפסוק "ורפוא ירפא" מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות.

הוי אומר שלעולם היינו צריכים לקבל את גורת הבורא בלי שום השתדלות חיצונית, רק בתפילות מקרב הלב כמו שעשו האמהות הקדושות, אבל התורה אמרה שיש רשות לגשת אל הרופא ולעסוק בדרך בשר ודם, בכך אנו מתערבים בגורל שגזר הבורא והכל בגלל חוכמתו יתברך שהסכימה לכך, השאלה היא... עד כמה? לעשות את מה שהרופא מציע, לדעתי מעל ומעבר לחובת ההשתדלות.

"אז נחכה מי יודע עשרים או שלושים שנה" התפרץ דודי בזעקת יאוש.

"אני מתפלאה עליך דודי איפה האמונה והביטחון שקיבלת מבית אבא? היד ה' תקצר?? את הכל אתה מטיל על בשר ודם?! אני מכירה חברה ששמונה שנים הייתה עקרה, היא הייתה נגד טיפולים של רופאים כי פחדה מהם מאד, לפתע בלי שום טיפולים נושעה, כי לא פסקה מלהתפלל לא היה יום שלא גמרה את ספר תהילים, כולל סדר פסוקי תהילים שערך החיד"א. והקב"ה שהוא הרופא הגדול הושיעה. עלינו להראות לבורא שאנו נשענים עליו לחלוטין ולא להתייאש" השיבה צילה.

"אבל אולי תתייעצי עם רב שלמה מורך ורבך, מה הוא חושב על הטיפול היקר שעלינו לעבור?"

"לזה אני מוכנה, אשאל אותו ואת אשר יורה לי אעשה" הבטיחה צילה.

צילה לא התמהמהה, היא שטחה את השאלה בפני רב שלמה, הוא חשב בעניין כשעתיים ולא יכול היה להכריע, השאלה מדי גדולה לכתפיים שלו, הוא החליט להפנות אותה אל המקובל רבי חיים נמני שיד ושם לו בחוכמת הקבלה. אך גם רבי חיים לא רצה ליטול הכרעה.

השאלה עברה לכמה מגדולי ישראל, לאחר כמה ימים טרופים הגיעה התשובה, לקחת את ההצעה של הרופא למרות היוקר הגדול ובעזר ה' יתברך הטיפול יעלה יפה והם יחזרו עם ידיים מלאות, גם אם יצא רק ילד אחד זה כבר עולם מלא, פעמים שאותו ילד יכול להביא משפחה גדולה. חייבים לעשות את המאמץ ולא לזעוק לאחר מעשה כשלא עשו כלום.

צילה קיבלה את הפסק בלי לפקפק בדבר, היא צייתה לכל מה שמורים לה בלי להעלות פקפוק בדבר. מרגע זה החלה התארגנות לקראת הנסיעה הגדולה שדורשת הרבה הכנות ומזומנים.

צילה עשתה את הכל שתקבל תמורת דירתה את המקסימום, הם עברו לעת עתה לבית רב שלמה עד הרגע שיצאו לדרך.

רב שלמה טיפל ביתר הדברים, הוא גם התחייב להעביר להם מדי פעם את הסכומים שיצטרכו במשך זמן השהות.

דודי עשה השתדלות עצמית שלא דיבר עליה עם צילה, מרגע שידע שיחיה בחו"ל החל ללמוד אנגלית, הוא גילה שיש לו כישרון לקלוט שפות, צילה לא התחילה לדעת דבר על כך, דודי בוש לספר לה שהוא מבזבז שעות חשובות של לימוד על עניין כזה.

צילה לא חשבה לרגע שדודי צריך ללמוד את שפת המדינה, די לה בכך שהיא שולטת באנגלית בצורה רהוטה למדי, לדודי זה ממש ביטול תורה עדיף שישב וילמד עוד מסכת עוד ראשונים ואחרונים ולגדול בתורה, היא זו שתדבר עם הרופאים ותשוחח עם אנשי המדינה בה הם גרים, אין צורך בכל העזרה שלו. אבל דודי לא אוהב להיות איגנורנט (בור) הוא לא יכול לחשוב לרגע שיצטרך לעמוד כמו טיפש ולחכות שהיא תתרגם לו את כל הנאמר.

בכך עבר על האזהרה הגדולה שהזהיר אותו רב שלמה שרפשטיין לפני הנישואין: אל תעשה דבר מאחורי הגב, תחילת החורבן בהרבה בתים שנעדר מהם שלום בית נעוץ בעצמאות הלא נכונה, בת הזוג נקראת "אשת איש" למה נקראה כך? כי כל מבטחה וכל יהבה הוא על אישה, היא סומכת בו ובוטחת בו ואינה יכולה לחשוב שהיא נפרד ממנה לרגע, אבוי אם האשה תגלה לפתע שהבעל מסתיר ממנה דברים, אין הרוח שווה בגודל הנזק שיהיה אחרי כן.

כשהגיעה זמן הנסיעה, נסעו לירושלים להיפרד מההורים, רב אברהם וברוריה עמדו נרגשים מאד, הם ידעו עד כמה שהזוג הצעיר עובר כדי שיוכלו להיוושע בילד, מה לא עשו כדי לקבל את מה שאחרים מקבלים כדבר המובן מאליו.

לאחר מיכן יצאו לשדה התעופה עם רכבו של רב שלמה, כל הדרך הדריך רב שלמה את הזוג מה ואיך לעשות במשך שהותם הארוכה ביוהנסבורג, הוא אישית דיבר עם כמה עסקנים שילוו אותם בזמן שהותם וידאגו לכל החסר להם.

דודי וצילה עלו למטוס, דודי היה נרגש מאד, מעולם לא עזב את ארץ ישראל ולא הסתובב במקום כה גויי, האם ימצא את עצמו כפי שעד עתה היה מסודר? אך כל זה אינו העיקר, הוא לא הפסיק מלהתפלל על כך שיחזרו עם ידיים מלאות, הוא לא ביקש על יותר מילד אחד, אסור לתפוס מרובה כי תפסת מרובה לא תפסת, עדיף לבקש מהקב"ה בקשה אחת, על זה יש סיכוי גדול יותר כפי מאמר חז"ל תפסת מועט תפסת.

בכל עת הטיסה ישבה צילה שקועה בספר התהילים היא לא הוציאה את עיניה מהספר הקדוש בכל לבה האמינה כי רק בזכות התפילות הם ייושעו, הנסיעה היא רק כסות טבעית לדרך העולם, אבל מי שזוכה רואה את הכל במוחש, מבשרי אחזה א-לוקה כל דבר שאנו פועלים מראים לנו איך הקב"ה מנחה ומנווט את העולם, ואין דבר נעלם מנגד עיניו.

דודי ניסה ללמוד את סוגית הגמ' האחרונה בה היה עסוק בעיון, אבל מוחו היה עייף ולאה, כל התלאות של השבועות האחרונים נתנו בו את אותותיהם, וכך ישן כל הטיסה.

צילה חשה צריבה עמוקה בתוך לבה, דודי רחוק מאד ממה שחשבה לעצמה, היא השתדלה לטשטש את המחשבות שנגסו בה בפנים הלב, היא ניסתה בכל כוחה ללמד עליו סגוריה כי קשה לו עם המצב והוא לא יודע איך מתמודדים עם זה. אבל הסגוריה הזו

הייתה חלשה למדי, כי בטבעה הייתה קיצונית בדרכה, מה שהביא קושי לקלוט את התנהגותו בצורה טבעית.

היא התפללה בכל לבה ששלום הבית שלהם לא יופר בשל כך.

"די לי בצרה הנוראה שאין עדיין ילדים שממלאים את כל חלל הבית, האם אני צריכה גם להיענש ששלום הבית יהיה רעוע חלילה וחס?"

"אבא רחום תן לנו את הישועה בקרוב ותזכה את דוד בן ברוריה בכוחות ויכולת לקבל את הגזרות שלך באהבה ובהבנה מלאה ותן לי את הכוחות להתמודד איתו ביחד" סיימה את תפילתה הקצרה מעמקי הלב.

דברים אחדים / הסופר הרב יאיר וינשטוק

'אין שמחה כתורה' - דברים אחדים לזכרו של הגאון הגדול הצדיק רבי ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל ראש ישיבת עטרת ישראל וחבר מועצת גדולי התורה

ווי לארעא דישראל דחסרה גברא רבה !

היהדות החרדית בארץ ישראל הרכינה ראש באבל ויגון עמוק עם היוודע הידיעה המרה על פטירתו של האי גברא רבה, מרן הגאון הגדול הצדיק רבי ברוך מרדכי אזרחי זצוק"ל שנתבקש לשיבה של מעלה ביום חמישי שעבר שבע ימים ומעש, בגיל קרוב ל-צ"ה שנים. לאחר כשישים שנה ומעלה של הרבצת תורה באהבת תורה שאין למעלה ממנה. והעמדת אלפים-אלפים של תלמידים מופלגים בתורה ובמצוות.

מרן הגרב"מ אזרחי זצ"ל לא היה רק אחד מגדולי הדור שנהירין לו כל שבילי הש"ס, ראשונים ואחרונים, וספרות המחשבה והמוסר כרחוב קאסוטו בשכונת בית וגן בה התגורר עשרות שנים. הוא היה פס הקול של ההווייה החרדית הקולקטיבית שלנו במשך למעלה מיובל שנים. קולו הרועם נשמע ברמה בכל עניין ועצם מציאותו נסכה הרגשה של אהבת תורה, שמחה ונעימות. מי יודע כמה אלפים ורבבות של בני תורה ולומדי תורה חבים לו את כל עולמם הרוחני כאשר באותם מחנות קיציים של בני תורה הלהיב אותם בדרשותיו וכושרו הרטורי שבו לא היה לו אח ורע, וסחף אותם בשעות הקטנות של הלילה עם ההכרזה הדרמטית שהפכה עצם מעצמינו: יצחק אלחנן שמאלה. ניתן לומר עליו שהיה איש 'חי' רב פעלים. כל מציאותו אמרה חיות. שום דבר לא ישן אצלו. הכל היה ערני ומלא חיים. הוא עצמו, כמעט ולא עלה על יצועו, למד במשך כל הלילה וכתב את חידושי תורתו שנדפסו בספריו "ברכת מרדכי" וכאשר גברה עליו העייפות היה מתנמנם על כסאו. סיפרו עדי ראיה כי ראוהו באופן קבוע בנסיעותיו מעבר לים לארה"ב, כיצד עם תחילת הטיסה היה מתחיל לכתוב את חידושי תורתו השופעים ונובעים כמעין ואינו מפסיק אלא בנחיתת המטוס בנמל התעופה של ניו יורק. 12 שעות רצופות של כתיבת חידושי תורה! מי מאתנו ידע על ברכותיו שהתקיימו? אבל הרבה אנשים ידעו ושיחרו לפתחו ובקשו להתברך, והברכות התקיימו! כמו אוזניי שמעתי מפי אברך חשוב בירושלים שנסע לביתו בבית וגן כאשר היו לו עניינים לא פשוטים בבית ובמשפחה. רבי ברוך מרדכי הקשיב לו בקשב רב, ברך אותו מקרב לב, ואותו יהודי נושע!

יחד עם שלל מעלותיו וכל מכלול פעולותיו הכבירות עבור התורה ועולם הישיבות שהותירו חותם בל ימחה - התברך הגרב"מ בברכת שמים בשמחת חיים, בחוש הומור חינוכי וייחודי שהנעים את האווירה לכל סובביו והעלה חיוכים על פני כולם. בפקחותו העצומה ידע תמיד את שביל הזהב בין אמרת כנף לבין אמירה שאינה במקומה ותמיד קלעו מילותיו למטרה. "כשהיינו ילדים קטנים, אני ואחי הגאון רבי יצחק יבלח"א" סיפר

פעם, "לקח אותנו אבינו הגאון רבי ישראל אזרחי זצ"ל (על שמו קרא את שם הישיבה הנודעת שלו בה צמחו אלפי תלמידים רבנים, גאוני, תלמידי חכמים מופלגים, ראשי ישיבות דיינים ופוסקי הלכה, "עטרת ישראל") אל אחד מגדולי הדור, להתברך מפיו. הגדול הביט בשנינו ואמר, "הם עוד יהיו גדולי הדור".

ומה אומר לכם, סיים הגרב"מ, מסתבר שאותו גדול ראה למרחקים. "ער האט געהאט א ווייטן קוק".

ומי אינו מכיר את האמרה שהפכה גם היא חלק מהוויית הדור, עת צעד פעם ברחוב וציפור שעפה מעליו עשתה באותו רגע מה שציפורים עושות וטינפה את הפראק ההדור שלו.

חיוך שובה לבבות עלה על פניו של הגרב"מ, הוא פנה אל החבריא סביבו ואמר להם בניגון מתוק: הגמרא (סוכה כ"ח, א) אומרת שהתנא רבי יונתן בן עוזיאל 'כל עוף הפורח מעליו מיד נשרף', אני אמנם עוד לא עומד במדרגתו של רבי יונתן בן עוזיאל, אבל עפעס אפשר לומר שהיא נכנסה ללחץ..."

סיפר לי אחינו הגדול הרה"ג מרדכי דוד שליט"א שלמד בימי נעוריו בישיבת "כנסת חזקיהו" בכפר חסידים תקופה של כמה שנים. כי לפני יובל שנים היה הגרב"מ (שכיהן אז כמגיד שיעור בישיבת חברון) מגיע מדי יום חמישי אחה"צ במונית מירושלים אל הישיבה ברכסים כדי למסור שיעור בן שעה פלוס בפני הבחורים בשיעור א'. שיעוריו הגאוניים זכו להקשבה של כמעט 100% שכן הגרב"מ היה אמן ההרצאה היודע לומר את הדברים בניסוח מדויק, באינטונציה מושלמת, ותנועות ידיים וכל מה שדרוש לנואם מן השורה הראשונה אשר גם כשמסר שיעור בסוגיית "עד נעשה דין", היה מרתק את הבחורים הצעירים בדבריו ואלו הקשיבו לו בשבע אוזניים. אולם מדי פעם קורה שהשיעור הוא מדי עיוני ולמדני, ומתח ההקשבה הדרוכה מתרופף ולפתע רואה הגרב"מ כי עיני הנערים הצעירים חולמניות, משוטטות באוויר, בקיצור הם לא אתו.

מה עושה שועל קרבות ותיק כמוהו? רותם את החוש הסיפורי הציורי העשיר ואת חוש ההומור הבריא שלו, וכאשר ראה שהתלמידים מתחילים להתנמנם ולפקק, מיד החל מספר סיפור למשוך את לבם של הבחורים ולעוררם.

וכך סיפר: שמעו בחורים יקרים 'א מיירא' דיגע מעשה', היום לפני שנסעתי לכאן הייתי בכותל המערבי, ושם עבד פועל ערבי שניקה את הרחבה בסילון מים. עמד לידי תייר יהודי מארה"ב וצילם את המחזה במצלמת "פולארויד" שהדפיסה את התמונה הצבעונית על נייר תיכף ומיד. ראיתי שהוא כותב משהו על גב התמונה ושאלתיו בסקרנות מה כתב שם. היהודי האמריקאי הראה לי את הכיתוב ואני הזדעזעתי בכל גופי מן השטויות שקראתי:

"הערבי הקדוש שעובד בכותל המערבי הקדוש".

"ואני שואל אתכם" הרעים הגרב"מ בקולו האדיר, "סאיז נישט קיין מיירא'דיגע מעשה?
האם זהו איננו סיפור מרעיש. מילא הכותל המערבי קדוש, אבל מהיכן צץ בראשו הנבוב
של תייר אמריקאי לכתוב על הפועל הערבי שגם הוא קדוש?"

המטרה הושגה. הבחורים התעוררו והשיעור חזר לפסים. הרכבת נסעה בבטחה
והתלמידים שהוקסמו מהסיפור שבו והתעוררו לחיים ורמת ההקשבה חזרה אל הנורמה
הרגילה.

בתום השיעור ניגשו אל ראש הישיבה כמה בחורים כדי לדון אתו על חידושיו שנאמרו
וביניהם השתחל בחור למדן ופיקח שגם הוא בעל חוש הומור וניצוץ עליו מרקד לו
באישונו (כיום: אחד מגדולי הת"ח בירושלים) ולנגד עיני חבריו ניגש אל הרב ושאלו בחיוך
קונדסי עליו:

"כבוד הרב, מותר לשאול שאלה קטנה בנוגע לסיפור בכותל?"
"בבקשה".

"האם הסיפור הוא אמיתי? או שמא?... "

הגרב"מ סקר את השואל במבטו החריף, חיוך עולץ התפשט על פניו והוא נענה על אתר
במשפט שהפך למטבע לשון בישיבה בעשורים הבאים:

"און אז סאיז נישט אמת - איז דאס נישט מיירא'דיג?... (ואם הסיפור איננו אמיתי הוא
לא מזעזע?)"

דעתו של הגרב"מ נשמעה היטב בכל מקום, הוא היה דוגמה של "גדלות האדם" באסכולת
סלבודקה שאותה כה אהב, ובלכתו מעמנו איבדנו לא רק גדול בישראל, נתח כביר מכותל
המזרח שלנו, אביהם של רבבות בני תורה, אלא את החיוך השמח של התורה ואת שאר
הרוח שיחסרו לנו בתקופה קשה והרת גורל זו.

מי יתן לנו תמורתו!

*

"נטפי דמע על סילוק הארון"

קשה לי הקטן נ"י לכתוב על מו"ר הגאון האדיר זצוק"ל את התואר זצוק"ל, איך אפשר
לכתוב עליו תואר שמשמש למי שהיה ואיננו, הרי זה כל כך לא, לא היה דבר חי יותר
ממנו, שמחת התורה שלו בעת אמירת קושיא תירוץ או סברא ישרה, החיוך הדקיק שניבט
מפניו, הביע חכמה אין סופית, היה לו מבט חד מאד בעיניים שיכול היה לשפד את
המסתכל בו למקום.

לא אשכח את המילים שאמר לי אבדלחט"א פעם: דו גלאצט מיט דיא אייגען" הייתי אז
צעיר לימים אך ידעתי אידיש מצוינת, נחלת בית אבא זצ"ל, אבל מעולם לא שמעתי את
המילה הזו "געגלאצט" באתי אל אבי ושאלתיו תרגום ואף הוא לא ידע פשר המילה, עד

שבאתי לאמי עליה השלום שידעה אידיש ספרותית ותרגמה לי את המילה "מפלבל בעיניים"

ניגשתי אל מורי ורבי קצת בעזות של בחור צעיר, מהיכי תיתי שאני עושה גלאצן מיט דיא אויגען? הצטחק מו"ר ואמר, ידעתי שתחקור ותדרוש בשבעה דרישות וחקירות עד שתבין משמעות מה שאמרתי לך. אבל להוי ידוע לך, שאיני דורש ממך לברר מילה זו או אחרת כי למאי נפקמ"נ לך אם אמרתי כך או אחרת.

אבל מה אני דורש ממך שכשאני אומר לך פשט בתוס' זה יזעזע אותך ויציק לך ולא תוכל לישון עד שלא הבנת דברים כהווייתם.

איך הגעתי לשיבת חברון? זה כלל לא היה בתוכנית.

זכורני כשלמדתי בישיבת "קול תורה" היה מסלולי בטוח לפני, אני הולך בעקבות אחי הגדולים שלמדו בישיבה, שלאחר קול תורה נכנסים לשיבת פוניבוז, הדבר היה פשוט אצלי כביעא בכותחא, גם אבי זצ"ל הדריך אותי אבדלחט"א שעלי להיות בכל שנות הישיבה עד שאגיע למסלול ההמשך.

עד שהגיע בחור מסוים לא אנקוב את שמו, הוא היה נקרא מלך השיעור כי נבדל היה מכל בני השיעור, גבה קומה היה ויפה תואר מאד, גובהו היה למעלה מראש מעבר לכל בני השיעור, הוא ניחן בכושר הנהגה בלתי ניתן להשגה, היה לו ראש עילויי מדהים, בשניה אחת קלט כל תוס' ועוד לפני שכל חברי השיעור הבינו את תחילת התוס' הוא כבר היה בדברי המהרש"א וכו'.

אין פלא שכאשר החליט משהו עבור בני השיעור, זה היה סוף פסוק, למרות שבני השיעור לא היו "קטלא קנייע'ס" לכל אחד הייתה הדעה העצמית והעצמאית שלו אבל כשפלוגי החליט בטלו כולם כאילו היו עשב השדה.

לאותו בחור הייתה החלטה ברורה שהוא עובר לחברון, זה תאם את האופי שלו ולמרות שהצליח מאד בישיבה לא היה מי שלא הסתכל עליו בהערצה (גם הרמ"ם התייחסו אליו מאד בכבוד) פרש באמצע השנה יחד עם עוד קבוצה לחברון. אחרי כמה חודשים בא לבקר את הישיבה והחליט לעשות נפשות לחברון, הוא אסף את "עדר הצאן" שנותרו ללא רועה והחליט עבורם כי הם הולכים לחברון, כבר דאגתי לכולכם שם, אמר בחגיגות.

אני הייתי קצת חצוף, שאלתי אותו ומה רע בשיעורים שיש לנו כאן, הרי אנחנו עושים שטייגען מעולה, למה צריכים להחליף ישיבה באמצע? נתן בי אותו פלוני מבט חריף ביותר ואמר לי בזה"ל.

"כשתכיר את רבי ברוך מרדכי תתחרט על המילים".

מה הפירוש? שאלתי.

"כשתשמע את השיעור שלו תבין, מה זו "תורה מסיני" הוא מוסר שיעורים כנתינתה מסיני"

הייתי בחור צעיר רחוק מהמושגים הרחבים עליהם דיבר, לא הבנתי בדיוק מה פירוש "כנתינתה מסיני" אבל המילים קסמו לי מאד, אני הולך להיות ממשיך התורה, אני עומד לקבל תורה מפי רבי ברוך מרדכי ששמע מפי זקנים וכו' עד למשה רבינו ע"ה.

אבי זצ"ל לא עמד מנגד כשבאתי לספר לו על ההחלטה הפתאומית.

כשבאתי לשיעור שלו בשנת תשל"ד התרגשתי לקראת השיעור הראשון, לא הפסקתי מלהביט בו מהופנט לחלוטין, זכורני שלמדנו אז את פרק "כלל גדול" במס' שבת, את השיעורים התחילו מל"ט מלאכות שבת, הוא נתן לנו כללים ומושגים ברהיטות עצומה עם ריתחא שקשה לתארה, היו לו שאגות ארי ומבט חריף כל כולו תורה, ראינו את שמחת התורה על פניו כשהוא מתמוגג מכל הבנה חדשה בגמ' ובמפרשים. כל מילה חדרה לתוכי וחרטה בי חריטות של נצח, למרות המרחק בשנים, עדיין זה עומד מולי צרוב בתאי הזיכרון, לא היה אדם שעשה אצלי רושם כמותו.

קשר נשמתי עמוק נכרת בינינו, חשתי כי אף הוא אוהב אותי אהבה עזה ומקרבני בכל מיני קירוב. אבל לא הייתי בן יחיד, הוא אהב כל אחד מבני השיעור אהבת נפש, לכולם האיר פנים, אי אפשר היה להירדם בשיעור שלו.

אנקדוטה אחת זכורה לי שאירעה עם חבר בשיעור שהיה מספר ימים עייף מאד, הוא הלך לישון בשעות לא שעות והמאמץ נתן בו את אותותיו. באחד השיעורים פיהק הלה רח"ל לא אחת ולא שתיים. מו"ר נתן בו את עיניו במבט חודר ביותר.

"אתה יודע מה עשית עכשיו???"

הבחור נבהל וכל כולו החל לרעוד מפחד.

רב ברוך מרדכי לא מרפה.

"הבה נגדיר את מה שעכשיו עשית. במו פיך (הפיהוק) יצרת מצב כאילו תלית שלט על החזה "אדוני אתה משעמעם אותי והרי זה כל כך לא נכון, אני האדם האחרון שמשעמעם.. הלא אני טורח כל כולי ביגיעה עצומה כדי לתת לכם תורה שנאמרה מפי הגבורה, איך ניתן לפהק בשעה כזו?!"

מאותו יום הבחור נזהר בכל כוחו שלא לפהק אפילו פעם אחת.

הוא גם מאד הקפיד שנאמר סברות מדויקות להפליא, הוא לא יכול היה לסבול שנויף בסברות, הסברא הייתה צריכה להיות חדה ומלוטשת בלי כל גמגום. כל "וא"ת" בתוס' היה ביאור נרחב למה התכוונו התוס' בקושייתם ולאחר מיכן ה"וי"ל" שינה את כל המהלך הוא עמד וטרח מה היה לפניו ומה השתנה.

זכרוני שיום אחד שאל שאלה בשיעור, לא הרהרתי הרבה ואמרתי סברא לתרץ, הסברא נראתה יפה מאד, אבל מו"ר לא היה מרוצה ממנה בכלל, הוא התחיל לפרוך אותה מכמה וכמה כיוונים.

משום מה לא נרתעתי והעזתי פנים ללמד זכות על דברי והבאתי לו סימוכין ממהלך של אחד האחרונים.

הצטחק לו מו"ר ז"ל ואמר אתה אונס. כלומר אתה אונס אותי לקבל את דבריך למרות שדעתי אינה נוחה מהם כלל.

אבל אני בשלי. והלא גם מצאתי לזה סימוכין מדברי מפרש זה וזה.

מו"ר נותן בי עיניו הפקחיות ואומר לי: או, אתה כבר לא אונס אלא מפתה ממש.

אבל אני לא נרתע, הבאתי את דברי המפרש והקראתי את לשונו, להוכיח שדברי מיוסדים על דבריו, כמעט בזה הלשון.

הצטחק לו מו"ר והגיב... ועכשיו אתה כבר ממש מוציא שם רע.

נעלבתי קשות, לא הייתי רגיל לכזה יחס, מו"ר קלט שנפגעתי מאד ולאחר השיעור קרא לי ועודדני מאד, הוא הסביר לי כי מטרתו הייתה שנלמד לדייק, הוא לא אמר שהסברא שלי מופרכת מכל וכל, אבל יש בה עקמימות ודבר זה אינו בריא, כי אם נשבים בברק החריפות מתעקמים והולכים.

"חבל על הראש שלך שיתעקם לגמרי, ולכן נועדה ביקורת זו להשיבך אל התלם".

כך למדנו שיעורים שבנויים על אדני הבנה ברורה וחלקה, עם בהירות עצומה, בלי לוותר על אף פרט, דבר זה בנה אותי אישית מאד ועל זה אני חב לרבי זצ"ל הרבה תודות.

יכולתי לכתוב עליו עוד רבות, אבל הלא אני מקטני קטני תלמידיו, ואין לי את היומרה להיות המספיד, את זה אשאיר לגדולי תלמידיו שחסו תחת צילו שנים רבות. להם יש הרבה מה לספר ולבכות את השבר הגדול, כי נסע אביר הרועים זי"ע מאתנו לגנוי מרומים. בהותירו אחריו אלפי אלפי תלמידים שלמדו אצלו משך יובל ומעלה שנים.

ופרט חשוב אני חייב להזכיר, כי בשנות תשי"ד או קצת מאוחר יותר כשרבנו היה אברך צעיר אחרי החתונה כבר נתן שיעורים בישיבת כפר חסידים עוד בהיותה בזיכרון יעקב, כשהגיע לתת את השיעור הראשון הקביל את פניו הגאון רבי נח שמעונוביץ זצ"ל (היה זה ממש טרם הסתלקותו) יחד עם ה"לב אליהו" הגה"צ הקדוש רבי אליהו לופיאן זי"ע הוא התלווה עם אחד התלמידים רבי נתן צוקר זצ"ל ששאלו מה הטרחה הזו? ענה לו הלב אליהו: וואס הייסט כבוד התורה. הם ירדו במורד הישיבה להזמין במיוחד את מו"ר למסור שיעור, ביקש הלב אליהו שהיה זקן ושבע ימים רשות ממו"ר להיכנס לשיעור, מו"ר השתומם על הבקשה אמר לו הלב אליהו שלא יקשה בשיעור ואין לו לחוש.

הוסיף רבי יחיאל מאיר שליט"א שאם רוצים לקבל מושג איזו טרחה זו, מדובר בירידה ארוכה מאד, גם לאנשים בריאים זו הייתה נחשבת טרחה לא פשוטה, לא כ"ש לישיש, אבל ל"לב אליהו" נחשב הדבר כחלק מכבוד התורה שחולקים למרביץ תורה בעל שיעור קומה.

ניחא אם זה מדובר במרביץ תורה באמצע שנותיו שכבר נותן שיעורים עשרות בשנים, אבל כאן מדובר באברך צעיר מאד שרק עתה התחתן.

למי ששומע זאת, הדברים אינם ניתנים להתקבל על הדעת, ה"לב אליהו" מרום מעלתו בתורה ביראה ובשנים ניגש אל אברך שהיום נחשב ממש "צוציק" רשות לשמוע אותו?

אלמלי שמעתי זאת מפי עד נאמן מאד ששמע את זה מאביו זצ"ל שהיה תלמיד הישיבה באותם ימים לא הייתי מאמין. אבל הסיפור הזה הושמע באוזניו של רבינו זצוק"ל ב"ארנה" בתקופה האחרונה כשהיה חלוש מאד וזו הייתה אולי ההופעה האחרונה שלו בציבור, במילים הללו קיבל את פניו בעת שנכנס לאולם.

העולם לאלפיו היה המום לשמוע סיפור זה מפי הגאון רבי יחיאל מאיר צוקר שליט"א שהנחה את הכנס ובמילים אלו קיבל את פניו.

שבעים שנים של הרבצת תורה בבהירות עצומה ועוד קודם לכן בישיבתו בתחכמוני הלא היא ישיבת חברון כנסת ישראל כשקדן עצום ומחדש נפלא שזכה להיכנס ולשמוע שיעורים בבחרותו מפי מרן הרב מבריסק זצוק"ל וזכה ללמוד חברותא עם מו"ר מרן הגרמ"ד הלוי זצוק"ל.

יהי רצון שהבורא ירפא את השבר הגדול שהושברנו וירעיף עלינו טללי נחומים על סילוקו של האי גאון צדיק וישיש שחי את התורה עד לרגע האחרון לחייו.